

ПРОФ. І. ОГІЄНКО

УКРАЇНСЬКИЙ
ЕТИМОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

ЛЬВІВ 1924

Проф. І. Огієнко.

УКРАЇНСЬКИЙ СТИЛІСТИЧНИЙ СЛОВНИК.

Підручна книжка
для вивчення української літературної мови.

ВИДАВНЯ УКРАЇНСЬКОЇ БИБЛІОТЕКИ І АНТИКВАРНІ
у Львові, вул. Рутівського ч. 22.

ЛЬВІВ, 1924.

З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ШЕВЧЕНКА.

Високошанованому
професору І. Огієнко на пам'ять
на добрий спомин про автора
Львів, 1924. — Струвець І. Дмитро
Минишин

*Бережи чистоту своєї Рідної Мови, —
і тим збережеш чистою
й Душу Народу твого.*

Передмова.

Для практичного вивчення літературної української мови, крім коротких граматичних відомостей, ми майже нічого не маємо, тому давно вже я бажав заповнити цю помітну прогалину і скласти для вжитку нашого широкого громадянства підручного Українського Стилїстичного Словника. Для цього зібрав був я багато потрібного матеріялу, але, на жаль, я давно вже не маю при собі того цінного джерела для наукової праці.

Наші загально-вживані Словники української мови, — »Київської Старини« (під редакцією Б. Грінченка) на Вкраїні Великій та Є. Желєхівського в Галичині й Буковині, — це Словники живої народньої української мови, а тому для довідок на вивчення мови літературної вони не завжди можуть бути корисними.

Так, Б. Грінченко до свого Словника вносив усе, що мав під рукою, бо дивився на нього, як на Словника живої народньої мови всіх її говірок, — тому в Словнику цим знайдете дуже багато форм, що їх в літературній мові ми ніколи не вживаємо, починаючи з слів типу *однорал* (генерал), *патрєт* (портрет) і кінчаючи силою форм, вживаних тільки в західних гово-

рах (напр.: *жсгнати, запукати, же, жеби* і сотні інших). Форм західно-українських взагалі, галицьких зокрема, Грінченко подає надзвичайно багато, але подає їх так, що звичайний читач ніколи не знає, чи ж в літературній мові українській їх можна вживати, чи вживати їх не прийнято (напр. *блават, де* ви йдете і сотні інших). Цитуючи збірні джерела, такі як «Труди» Чубинського чи «Приказки» Номиса, Грінченко ніколи не зазначає теї місцевости, де автор джерела записав собі те чи інше слово, — і цим уводить читача в блуд, ніби такої форми в літературній мові можна вільно вживати. Крім цього, дуже багато взяв Б. Грінченко із Словника Є. Желехівського таких слів, що їх на Великій Україні ніколи не вживають.

Те саме, але ще в більшій мірі треба сказати й про Словника Є. Желехівського, — це теж Словник не літературної української мови, а Словник західно-української, зокрема галицької живої народньої мови, куди внесено сотні слів, яких не можна порадити вживати в літературній нашій мові. Так, в Словнику Желехівського знаходимо надзвичайно багато полонизмів і слів чисто місцевих, часто знаходимо дві форми — свою й чужу — без зазначення, якої ж уживати (напр. *встид* і *стид*).

Дуже часто по цих Словниках взагалі не знайдете потрібної собі стилістичної чи правописної довідки; так, в Словнику Б. Грінченка знаходимо, напр.: *ятер, ра* (але чи *ятера, чи ятра* — не відомо), *копіль, ля* (копеля? чи *копілья?*); так само: *ромен, ну; люципер,*

ра; магніт, ту; ясень, на; ремінь, ню; погріб, ба; мудрець, ця; молодіж, жі; літ, ту; далечінь, ні; теплінь, ні і сотні інших. Те саме, — тільки в більшій мірі, — знаходимо і в Словнику Є. Желехівського.

Крім зазначених причин примусило мене взятися за складання Стилістичного словника ще й те, що за останній час скрізь помічається в нас надзвичайно велике бажання мати для всього українського народу одну спільну літературну мову. В наслідок певних історично-політичних причин літературна мова в Галичині стала, головним чином через свої полонизми, такою, що її зовсім не розуміє або розуміє дуже мало широкий загал на Великій Україні, і тому багато з теї великої культурної праці, що робиться в Галичині, стає корисною тільки для неї самої, але не придатною для Великої України*). В Галичині тепер це вже зрозуміли, а тому за останній час помічається тут велике бажання писати мовою «наддніпрянською», цеб-то літературною мовою Великої України.

На наших очах надзвичайно швидко народжується в Галичині нова літературна мова, що складається з елементів своїх і пових, свіжих елементів з Великої

*) Напр. галицькі шкільні підручники не мають ніякого вжитку на В. Укр. тільки через свою мову; і справді, багато з них писано неможливою мовою, — якимсь чудним жаргоном: не кажу про книжки релігійні. — там особливо багато полонизмів; а між тим на цих книжках виховується будуча Україна...

України; звичайно, як в кожний переходовий час, знаходимо тут також чимало дивних та недоладних форм і новотворів.

Те саме помічаємо й на Великій Україні. Тут теж єсть певне бажання ближче познати літературну мову Галичини, де-що вже звідеї й перейнято, але часто переймається як раз не те, що варте, а цим тільки пеується та засмічується літературна наша мова. А через те, що останніми роками до українського життя вертається дуже багато осіб, котрі мови нашої давніше не знали чи знали її мало, тому до нашої мови на Великій Україні вноситься чимало виразів та форм російських, а це теж каламутить чистоту нашої літературної мови.

Народня мова в Галичині (в західних говорах взагалі, особливо в Закарпатті) має надзвичайно багато цікавих залишків старовини як в формах, так і в словах, що давно вже позникали на широкім просторі Великої України; старі форми мови звичайно все змінюються на нові, — це нормальний процес життя мови, — але старі слова мусимо зберігати, як скарб свій споконвічний; от з цього цінного скарбу в першу руч мала б скористати Велика Україна (з незнання історії мови в нас ці галицькі залишки старовини часто звуть москалізмами).

Отож, укладаючи цього Стилістичного словника, я й мав собі на оці допомогти, в міру можности, обом кордоном поділеним сторонам — Великій Україні й Галичині — ближче пізнати мову одна одної, і тим об-

легчити такий помітний уже процес утворення спільної української літературної мови, одної для сходу й заходу її. От тому я й вніс до свого Словника багато таких слів, що постійно вживаються в Галичині, але зовсім невідомі на Великій Україні; з теї ж причини умістив я також чимало слів, що мають не однакову форму в нас і в Галичині.

Кожне явище мови я скрізь досліджую історично, бо вважаю, що історичний метод праці дає науковому дослідникові найбільше об'єктивности, а ця *об'єктивність* була мені головним провідником у цілій оцій праці. Розуміти правильно життя мови можна тільки тоді, коли будемо знати історію її; а серед нашого широкого загалу так мало як раз цього історичного знання своєї рідної мови. (Ось тому я скрізь дбав і форми слів, і різниці між мовами Великої України та Галичини освітлювати з погляду історичного.

З цією ж само метою я часто подаю етимологію слова, що освітлює нам чи зрозуміння його, чи його правопис; походження слова, звичайно, я подаю тільки там, де цього потрібно в зазначених цілях.

Чужі слова дуже часто вживаються на Великій Україні і в Галичині в ріжній формі, а тому я вніс їх до свого Словника в великому числі. Як раз чужі слова роблять найбільш помітну різницю між літературними мовами Великої України та Галичини, а це примусило мене звернути на них дуже пильну увагу. Замічу тут, що коли форма чужого слова в Галичині ріжниться від форми того ж слова на В. Україні, то вона все

однакова з формою польською, цеб-то має польське походження. Форми ж чужих слів на В. Україні дуже часто однакові з формами московськими, але це більше тому, що за віки XVI—XVIII ми, українці, занесли до Росії надзвичайно багато чужих слів, які в нас на В. Україні все появлялися на 100—200 років раніше, ніж в Росії; ось тому ніяк не можна дивитися на однаковість форм чужих слів на Великій Україні і в Росії як на позички з московського*); якусь форму, скажемо *клас*, ми українці рано занесли до Росії разом з школою, а форма *кляса* буде виключно формою польською**).

В Галичині дуже багато слів вимовляють відмінно, не з тим наголосом, як на Великій Україні, тому до Словника свого я вніс чимало таких слів, що різняться наголосом; подав я також і ті випадки, коли наш наголос різниться від наголосу російського.

Взагалі я пильнував подати в своїй праці стільки матеріалу, щоб вона стала справді підручною книжкою для вивчення української літературної мови, книжкою, потрібною кожному, хто тільки пише по-українському. Ось тому, крім чисто стилістичних вказівок, я надав досить матеріалу для історичного зрозуміння нашого правопису, і тішу себе надією, що книжка моя може

*) Докладніше про це див. *Н. Огієнко*, Къ вопросу объ иностранныхъ словахъ, вошедшихъ въ русскій языкъ при Петрѣ Великомъ, „Русскій Филологическій Вѣстникъ“ за 1911 рік, кн. 3 і 4.

**) Докладніше про це див. мою працю: „Українська культура“, видання 2-е, Берлія, 1923 р., в різних місцях.

стане добрим ґрунтом для усталення й нашого правопису на певних підвалинах. Таким чином я пильнував подати до рук нашого громадянства популярну книжку, де в науково-об'єктивній формі кожний зможе знайти собі ту чи іншу потрібну йому вказівку та довідку.

Збудував я свою працю на таких джерелах: 1) давня українська мова, поскільки її можна пізнати по старих пам'ятках; 2) сучасна жива народня мова; 3) українська літературна мова по творах наших письменників (та по щоденній пресі) Великої України й Галичини; і 4) мова всіх слов'ян, поскільки це було потрібним для порівняння явищ нашої мови з такими ж явищами інших слов'янських мов, бо метод порівнявчий часто давав мені світло до пізнання явищ рідної мови.

З особливим натиском підкреслюю, що *ніде я не виступаю законодавцем мови*. — скрізь я тільки об'єктивний історик того, що було і що єсть в житті нашої мови. Ніде я не осуджую ніякої форми, — бо всі вони витвір живого життя, — я лише констатую самий факт, яким він єсть: ось тому дуже часто я подаю форму велико-українську й галицьку, історично аналізую їх обидві, але присуд про їх вартість та живучість лишаю сказати самому життю. Замічу тут тільки, що наша власна українська мова в її різних численних говірках така багата, така колоритна, що просто гріх перед своїм Народом поповнювати літературну мову нашу непотрібними позичками з мов чужих, скажемо з польської чи московської: мова Галичини має так багато старих споконвічних наших слів, що було б непростити-

ним гріхом спокійно дивитися, як ця мова, — дзеркало давнього стану нашого, — потроху, але невпинно застигується чужими елементами, мов та людина, що попала в тягуче болото...

Звичайно, Словник мій не повний, до чого в великій мірі спричинилася небувала доріжня друку, бо вона не дала мені змоги вмістити до Словника всього потрібного матеріялу, який я тепер маю; але все найнеобхідніше читач знайде таки в цій книжці. Компетентна критика вкаже недогляди цієї праці моєї, а я все корисне й об'єктивне з подякою прийму на увагу при другім, може збільшенім виданні цієї праці, щоб книжка моя стала справді корисною для нашого широкого громадянства*). Звичайно, може де-коли й стою я на непевному ґрунті, але я свідомий того, що в праці своїй подаю нашому громадянству багато матеріялу для роздумування на різні мовні теми, часом і грікі.

Виступаючи з першою спробою «Українського стилістичного словника», я буду вважати, що хоч до певної міри досяг своєї мети, коли книжка моя послужить заохотою до глибшого познання історичної долі рідної мови**), а також до більшого пильнування чистоти її.

*) Мені дуже корисно було б почути голос самих читачив в тих питаннях, про які я пишу в цій книжці; цікаво було б знати також, яких слів читачи не знаходять в Словнику. Хто б хотів писати, прошу адресувати: *Винники ко.го Львова.*

**) В цім Словникові мали появитися, як додатки, такі мої праці: 1) Система українського правопису, з історичними

Одне бажання було найголовнішим у автора при складанні цієї книжки, — бажання дати до рук нашого широкого громадянства працю корисну, котра навчила б його справді чистої, — на власних основах збудованої, — літературної мови, а тим самим і привчила б його більше любити та реально шанувати мову свою рідну, цю найпершу підвалину життя Народу, як окремої нації.

А коли я може не досяг цього гарячого свого бажання, нехай оправданням буде мені бодай те, що писано цю книжку в обставинах, мало сприятливих для наукової праці.

Проф. Іван Огієнко.

Винники.
26. XI. 1923.

замітками для усталення нашого правопису. 2) Милозвучність української мови, історично-фонетичний нарис. 3) Чужі слова в українській мові, історично-порівнявчий нарис для усталення правопису та вимови чужих слів в нашій мові. 4) Про наголос чужих слів в українській мові. 5) Коротка стилістична граматики української мови. Популярний курс з історичним освітленням. Щоб не збільшувати розміру цієї книжки, зазначені тут праці друкуються окремо, хоч і зв'язані з Словником одною провідною думкою.

А.

А, злучн. найчастіше протиставний: Нехаїт думка, як той ворон, літає та кричає, а серденько соловейком щебече та плаче, Шевч. Вже вдавнину вживали *а* зам. *і*, *та*, але це було дуже рідко. Під *н*. впливом в Г. дуже часто вживають *а* зам. *і*, *та* (et): Можна було визирати на поле між дном воза *а* землею, Мак. „Ярош.“ 154. На В. У. ніколи не вживають *а* зам. *і*, *та*: Два *та* два — чотири, в Г.: два *а* два — чотири.

Абажур, -жұра, з фр. Лямпа *під* білим абажуром, Коц. 57.

Абакум див. Авакум.

Аби вдавнину часто вжив. зам. *щоби*, *ut*: пошлись къ братѣ своємѣ, аки ти помогѣ, Пов. вр. літ (по Радз. і Акад. сп.) 6601 (1093) р. Це старе *аки* вже зовсім зникло на В. У. в значінні *щоби*, вживається тільки в значінні *колиб* тільки: Аби люде, а піп буде, Погов. В Думах укр. *аби* в розумінні *щоб* нема зовсім. В зах.-укр. говорах, під впливом *н*., ще часто вжив. *аби* зам. *щоб*: Велів спочити, *аби* набралися сил, Фр. „Зах. Б.“ 14.

Або, в Г. часто *або* *н*. В Г. часто вжив. *або* на початку непрямих питайних речень зам. *чи*: Або я знаю, хто? Мак. „Ярош.“ 21. На В. У. такого звороту вживають не часто, частіш *чи*, а не *або*.

Абрагам див. Аврам.

Абрикос м. р. або абрикóса ж. р.

Абсúрд м. р., мн. абсúрди, а не абсурда *н*.: з лат. absurdus.

Авакум, з 'Іввакѣмъ; не вживати Абакум з *н*.

Аванс, авáнсу з фр. avance; в Г. аванз *нм*.

Авансувати, -сую з фр. avancer, а не авансирувати *м. нм*. В Г. аванзувати з *нм*.

Авантюра з фр. aventure ж. р. В Г. авантура з *н*. awantura. Також: авантю́рник, авантю́рний з фр., в Г. з *н*. авантурник, авантурний.

Август, ѧвгоустѣ, αὐγουστος; в Г. часто авгу́ст.

Авирон, 'Івиронѣ; в Г. Авірон *н*.

Авра́м, 'Івралѣмъ, 'Авраѣм, Овра́м; не вживати Абрагам з *н*. Abraham.

А́вто в літ. укр. мові с. р. і часто не відмінюється: Разом з авто впали в рів. Але через поширення цього слова за останній час стали його й відмінювати: Випав з авта, їхав автом, Дорош. Спом. І. 65. В Г. звичайно відмінюють: Пані їхала в авті „Діло“ 9983.

Автомобіль, -білю м. р., автомобілем; *автомобілевий* — належний до самого автомобілю: автомобілева ручка; *автомобільний* — взагалі до автомобілів відносний: автомобільний сезон.

Авторитетний, а не авторитативний.

Агє́нція, агє́нт, а не аєнція, аєнт з *н*. ајенсја, ајент.

Агита́ція, агитувати за кого-що: Аг. за вибори, за війну. В Г. аг. за ким-чим: Агитація за війною, — це *н*. Див. акція.

Агитувати, а не агитировати *м. нм*.

Ада́м, 'Іда́мъ, гр. 'Ада́м; в Г. А́дам з *н*.

Адвока́т, адвока́та з лат. advocátus; в Г. адво́кат *н*. Див. меценат.

Административний з фр. *administratif*, англ. *administrative*. В Г. адміністративний з н. *administracyjny*.

Адреса ж. р. з фр. *la adresse*; пор. ще: нм. *die Adresse*, срб. *адреса*, чс. *adresa i adres*, каш. *adresa*, болг. *адрес*, м. *адресъ*, п. *adres*. Рідше. *адрес* м. р. Писати *на* адресу, а не *по* адресі м.

Адріанопіль, з -нополю.

Аж (з *аже*) в часових побічних реченнях вживається лише в сполученні з словами *поки*, *доки*, з *не* або без *не*: Поралася, *аж* поки наварила обідати, Грінч. „Під тих. в.“ 221. Не вийдеш звідтіля, *аж* *доки* *не* віддаси, Нов. Зав. в перекл. Кул. Мт. 5²⁶. В Г. в цих випадках вживають просто *аж*, — це *н.*: Нічого не розуміли, *аж* доїхав Ковч під саме село, Бирч. „Вас. Рост.“ II. 153.

Азбука, азбучний, *азъбѣка*; в Г. азбука, азбучний.

Азів, Азоба; море Азівське або Озівське.

Азіят, а не *азіат*; *азіятський*.

Академик — це член Академії Наук або студент якоїсь Академії (академіст). В Г. з *н.* академіками звуть і студентів університету. Див. студент.

Академія — так в Г. з *н.* називають святкування якогось письменника, чи взагалі свято з лекцією на культурно-освітню тему; на В. У. — літературний вечір чи ранок, присвячений комусь.

Айсхіль г. н. див. Есхил.

Акафіст, акафісту, *акафистъ* з гр. *ἀκάθιστος*; не вживати: *акатист* *н.*

Акварель, акварелі ж. р. з фр. *la aquarelle*, або *аквареля*.

Акваріум або акваріум м. р. чи акварій, **аква-**

рія м. р., мн. акваріуми чи акварії. В Г. з *н.* акваріум с. р., мн. акварія.

Акрида ж. р. або акрид м. р., але вжив. частіш у мн. *акриди*; давні: *акрида* або *акридъ* з гр. *ἀκρίς*.

Аксиома ж. р. з гр. *ἀξίωμα*; в Г. *аксіом* м. р. з нм. *das Axiom*: Є це *аксіом* „Діло“ 10064.

Акт, *акту* м. р. з лат. *actus* (і *actum*), мн. *акти*; в Г. мн. з *н.* *акта*. Записати до *актів*, а не до *акт* *н.*

Актор, акторка з лат. *actor*, гр. *ἄκτωρ*, англ. *actor*; рідше *актьор*, *актрїса* з фр. *acteur, actrice*; пор. *м.* *актёръ*, *актрїса*, *н.* *aktor, aktorka*.

Акцент, акценту з лат. *accēntus*; в Г. *акцент* *н.* Мн. *акценти*.

Акціз, акцізу м. р. з нм. *die Akzise*, фр. *la accise*, болг. і срб. *акциз*, чс. *akciz*. В Г. *акциза* ж. р. з *н.* *аксуза*.

Акціонер, *не́ра* м. р. з фр. *actionnaire*, нм. *Actionair*; в Г. *акціонар* з *н.* *акcjonaryusz*.

Акціум, *Акціуму* м. р. і відмінюється; в Г. під *н.* впливом не відмінюють: В битві під *Акціум*, Корд. Іст. 40.

Акція за кого-що: ак. за збірку; в Г. *ак.* за збіркою *н.* Див. агитація.

Алгебра, алгебри з араб. *al gebr*; нм., іт. і англ. *algebra*; в Г. *альгебра* з *н.*

Але, в укр. пам. XVI—XVII в. *але'*; в Г. *але* з *н.* Злучник *алеж* визначає більшу певність, як *але*, м. вѣдь; не плутати *але* з *алеж*.

Александр, *-дра*, з *Александръ*, але звичайно — *Олександр*.

Алізарин м. р. або *алізарїна* ж. р. з італ.

Альбом, альбому з фр. *album* (вимова: *альб(о)м*), мн. *альбоми*; а не *альбум*, *н.* *album*.

Алькова ж. р. з ар. al qobba, ісп. alcoba, іт. alcova; або **альков** м. р. з фр. alcôve.

Альпи, Альп; рідко: Альпів.

Алфавит, алфавиту м. р. з гр. *ἀλφάβητον*; в Г. алфавет з *n.* alfabet.

Амбона г. *n.* див. амвон.

Амвросій, **Імвросій**, *Ἀμβρόσιος*; в Г. Амвросий або Амброзий з *n.* Ambrozy.

Амвон, давнє амвонъ з *ἀμβων*; в Г. амбона з *n.* ambona.

Амінъ з гр. *ἀμῆν*, *ἀμίνъ*, але вдавнину інколи було й *ἀминъ*.

Амністія з гр. *ἀμνηστία*; в Г. амнестія з *n.* amnestja; гр. η споконвіку ми читасмо тільки як *и*, а не *e*.

Амнистувати, а не амнистирувати *m. n.m.*; в Г. амнестувати з *n.* amnestować.

Амфитеатр м. р., мн. -атри, а не -атра *n.*

Анаграма ж. р. з гр. *ἀνάγραμμα*; в Г. анаграм м. р. з *n.* anagram.

Аналіз, аналізу м. р. з гр. *ἀνάλυσις*; в Г. аналіза за *n.* analiza.

Аналой м. р. з сер. гр. *ἀναλόγιον*, або *палой*.

Ананіїв, Ананієва.

Анастасій, **Інастасій**, *Ἀναστάσιος*; в Г. Анастазий з *n.* Anastazy.

Анастасія, **Інастасія**, *Ἀναστασία*, **Настя**; в Г. Анастазія з *n.* Anastazja.

Англієць, англійця, а не англичанин *m.*; **англійський** правильніше, як **англійський**.

Ангол, **ангола** або **янгол**, **янгола**, — це загальноживані на В. У. форми; давнє **ангель**; в Г. ще й **ангіль**.

Андрій, **Андрія**, з *Ἰακώβου*, гр. *Ἀνδρέας*.

Андріян, **Іандріянъ**, **Ідріанъ**, *Ἀδριανός*, рідше — **Адріян**.

Анекдот, анекдоту м. р. з гр. *ἀνέκδοτος* через фр. anecdote; в Г. **анекдота** ж. р. з *n.* anekdota.

Анектувати, а не анексувати *m. n.m.*

Анілін м. р. з фр. aniline, *n.m.* das Anilin; в Г. **аніліна** ж. р. з *n.* anilina (а це з іт.).

Анкета — зібрання відомостей про щось лише писемно; в Г., як і в *n.*, слово **анкета** вжив. і в значінні збору знавців для вияснення якоїсь справи, — на В. Укр. це — з'їзд, зібрання.

Анна, **Інна**, **Анна**, вжив. лише в формі **Ганна**. Вже Полтав. акти 1664 р.: **Ганнъ** 9.

Анонімний, а не анонимовий.

Антагоніст м. р.; *n.* antagonista.

Антипирин, антипирину з гр. *ἀντί* і *πῦρ*; в Г. **антипірина** ж. р. з *n.* antypiryna.

Антін, **Антіна**, *Ἰντῶνῆς* з *Ἀντώνιος*; а. **Антон**.

Антиквар, -ра, мн. -ри.

Антихрист, **антихристъ** з *ἀντίχριστος*, а не **анцихрист**.

Аорист з гр. *ἀόριστος*; в Г. **аоріст**.

Апарат г. з *n.* aparat, на В. У. — **різи**, церковна одіж, святий посуд.

Апель г. *n.* фр. — відозва, поклик.

Апельсін див. помаранча.

Апелювати, а не апелірувати *m. n.m.*

Апеніни, **Апенін**, а не **Апенинів**.

Апокаліпсис, апокаліпсису м. р., *Ἀποκάλυψις* з гр. *ἀποκάλυψις*; в Г. **апокаліпса** ж. р. з *n.* apokalipsa.

Аполлон, **Аполлона**; в Г. **Аполльо** з *n.* Apollo.

Апостат м. р.; *n.* apostata.

Апостол, **апостола**, **апостольський**, **апостоль**, **апостольській** з гр. *ἀπόστολος*; в Г. часом **апостол**, **апостольський**, див. Словн. Куз. 21.

Аптика або аптэка, давні ἀποδίκια, ἀποθεκα з гр. ἀποθήκη (склад, комора). В Г. інокли аптика.

Аптікар, -ра або аптэкар, -ра, мн. -рі.

Аравія, 'Аравіа з гр. 'Αραβία, аравійський, арапський. В Г. Арабія з *n.* Arabia.

Арбітер, арбітра, а не арбітр.

Аргумент, аргументу, мн. аргументи, а не аргумента *n.*

Аргументувати, а не аргументувати *м. нм.*

Аренда, арендар, -ря, арендувати з сер.-лат. agenda, — ці форми часті в Г.; на В. У. звичайно оренда, орендар, -ря, орендувати.

Ареометер, ареометра, а не ареометр; Areometer.

Арешт (народне: гарешт), арештант, арештування (в Г. арештоване), арештувати, арештований, з нм. Arrest; арест *м.* з фр. arrest; мн. арешти, а не арешта *n.*

Арифметика або арихметика з гр. ἀριθμητική; форма арифметика з *n.* Див. Ф.

Аромат, аромату *м. р.* з родов. відм. гр. τὸ ἄρωμα — ἀρωμάτ-, мн. аромати; ц.-сл. ἀρωμάτ-, мн. ἀρωμάτ-. В Г. арома, або арбмат, мн. аромата з *n.*

Арон, Арбна, 'Аршнъ з гр. 'Ααρών; в Г. А'рон *n.*

Артезіанський колодязь чи а—ка криниця; в Г. артезіанська криниця з *n.* artesyjska.

Артикул або артику́л, з лат. articulus; мн. артику́ли.

Артіль, артилі *ж. р.*

Артист, *р. в.* артиста *м. р.*; *n.* artysta.

А'рфа, рідко г'арфа, з нм. Harfe, а це — з сер.-лат. harpa, гр. ἄρπη; *n.* harfa або arfa.

Архангол, архангола, з ἀρχάγγελος; арх. архангел.

Архів, архіву *м. р.* з лат. archivum через нм. das Archiv, мн. архіви. В Г. мн. часом архіва з *n.*

Архимандрит, -дрита, ἀρχιμανδρίт-ъ з ἀρχιμανδρίτης, лат. archimandrita.

Архієпископ; в Г. архієпископ *а.*

Аршин, мн. аршини, аршин (а не аршинів).

Асавула див. осавула.

Асекурація *г. н. лат.* — забезпечення, страхівка, страхування. Див. штраф.

Асекурувати *г. н. лат.* — забезпечувати, страхувати.

Асиста *г. н. лат.* — це слово на В. У. не вживане, тут: товариство, оточення, присутність.

Асоціація, а не асоціація.

Атака *ж. р.*, рідко атак *м. р.* з фр. la attaque. В Г. тільки атак *м. р.* з *n.* atak: Дістав серцевий атак „Діло“ № 10059.

Атаман, але частіш отаман (з тат.: ата — батько і таман — сила, тьма, 10000 війська). Наші грамоти XV-го в. вже знають це слово: катаманъ, а двинські грамоти знають його з XIII-го віку.

Атаназій *г. н.* див. Афанасій.

Атени *г. н.* див. Афіни.

Атлантичний океан, а не Атлантичеський *м.*

А'том, атому з гр. ἄτομος, атомний; рідше атом, атомний з фр. atom.

Атон *г. н.* див. Афон.

Атрофувати, а не атрофірувати *м. нм.*

Атут *г. н. фр.* — на В. У. не вживане слово, тут — козир.

Афанасій, 'Αθανάσιος з 'Αθανάσιος, частіш — Опанас. В Г. Атаназій з *n.* Athanasz. Див. Ф.

Афэкт, афэкта, мн. афэкти, а не афэкта *n.*

Афіни, Афін, **Афіни** з *Ἀθήναι*; в Г. Атени з *n.* Ateny. Див. Ф.

Афіша ж. р. з фр. la affiche, з лат. affixa; в Г. афіш м. р. з *n.* afisz.

Афін, Афіну, афінський, ц.-сл. **Афінъ**. **Афінскій**, гр. *Ἄθος*. В Г. **Афін**, **афінський** *n.*; Франко в цім слові постійно писав *ф*, а не *т*: На Афіні дзвони дзвонять, „Ів. Виш.“ 37. Спить афінська гора, ів. 35. На афінській горі, „Зах. Б.“ 52. Див. Ф.

Б.

Баба, мн. баби, баб, рідко: бабів.

Бабин, а не бабін.

Бабільон див. Вавилон.

Бабусин, а не бабусін. Бабусині речі, Кв.-Осн.

Бавитися, це — забавлятися, розважатися, баритися: Ой їдь, милий, та не бався, бо ти мені сподобався, Чуб. V. 12. В Г. з *n.* bawic слово **бавитися** визначає часом і пробувати, бути. — Прик. сп.: бав, бався.

Бавовняний, а не бавовняний.

Багаж, багажу, багажем.

Багатий, багатір, багатірський, багатіти, багатство, — так це слово нищать і постійно вимовляють на В. У.; давні: **богатъ**, **богатый**, **богатство**, **богатѣти**. В Г. вжив. частіш арх. форм: **богатий** і т. п.

Багатий, багатший і багатіший, *мц.* багатчий. Багатий *на* що (в мові *n.* w со): Багатий на лати та на дрібні сльози, Номис. Либонь же ти на розум не багатий, Гр. Богатий у всілякі тони, Леп. З гл. 16, — це *n.*, треба *на*.

Багатір, -ря, -реві, -рем; а не багатер *n.*

Багатіти і багатіпати *на* щось або чим: Багатіти нашим коштом, Гр. 11.

Багато, р. багатьох, д. багатьом, ор. багатьма, рідше — багатьома. Багато чого: Багато щастя, Гр. „Під т. в.“ 24. В багатьох місцях, а не: в багато місцях *г.* з *n.*

Багатство; вимова: багацтво.

Багнет, багнету; в Г. байонет з нм. Bajonett.

Багно, багна; мн. багна, багон.

Бадьорний, частіш — бадьорий.

Бажання, в Г. бажане. Зробити щось *на* бажання, рідше — *з* бажання, а не *по* бажанню.

Бажати, бажāju кому чогось. Бажають сонця і світла, Б. Леп. З жит. 30.

База ж. р. або **базис** м. р. з гр. *βάσις*; нм. Basis, п. baza.

Базар, базару; базарувати; *мц.* базарю, базарувати.

Базі, базів.

Байда, Байді, а не Байда.

Байдики, байдиків.

Байдуже *про* або *за* кого-що; в Г. *о* когось *а. н.* А йому *про* все байдуже, Кул. „Ч. Р.“ 325. Також: байдужно.

Байдужий, рідше — байдужний, а не байдужний. Байдужий до кого-чого. Байдужним стати на кров. Б. Леп. З гл. 97. В Г. частіш байдужний.

Байдужість до кого-чого, про кого-що; рідше — байдужність. В Г. частіш — байдужність.

Байонет див. багнет.

Байрак, з байраку, в байраці.

Байрон, а не Байрэн.

Байстер, байстра, байстром.

Баки, баків.

Баклажа́н, з баклажа́ну, з перс. badlijan.

Бакці́ль див. баціла.

Бал, ба́лу — оцінка учня в класі, з нм. Ball, м. балль; в Г. з н. нота, кляса.

Бал з історії, а не по історії м.

Бала́кати про кого-що: Що про те бала́кати, Кул. 162. 164. 401. В Г. балакати о що а. н., а часом балака́ти. Бала́кати українською мовою, телефоном, а не: на укр. мові, по телефону. Не вживати слова „балакати“ де не треба, бо в поважній бесіді не балакають, а — розмовляють, ведуть бесіду, то́чать мо́ву, гово́рять. Див. по, говорити.

Бала́кати, а не балака́ти.

Бала́нс, бала́нсу, з фр. balans, англ. balans; в Г. білянс з н. bilans, нм. die Bilanz.

Бале́вий і бальови́й. Бальове́ плаття.

Ба́лтика ж. р. і Ба́лтик м. р., la Baltique, англ. Baltic, п. Baltyka і Baltyk. На В. У. частіш — Балти́йське море.

Баль, з ба́лю, на ба́лю і на ба́лі.

Бальза́м, з бальза́му, рідше — бальса́м, давнє калсамъ з гр. βάλσαμος, нм. Balsam.

Бальзамува́ти, а не бальзамирува́ти м. нм.

Ба́льон див. мянч.

Банде́рія г. з н. banderja (а це з іт. bandiera): Владику приймали серед дуже численної бандерії з двох сіл, „Мисіонар“ 1923 р. кн. XI ст. 169. На В. У. не вживається, тут — процесія, гонорова сторожа.

Бандеро́ля ж. р., а не бандеро́ль.

Банди́т, з бандита; п. з іт. bandyta.

Банкрот, а не банкрúт нар.

Банкротува́ти, а не обанкротитись м.

Ба́нко г.; на В. У. — скучно, тужли́во, сýмно, то́скно за ким-чим.

Ба́нтиш і Банти́ш.

Банува́ти г.; на В. У. тужі́ти, сумува́ти, ску́чати за ким-чим.

Ба́нька, а не банка м.; мн. ба́ньки, ба́ньок.

Бара́н, бара́на, а не бара́на м., мн. бара́ни, -ні́в.

Бара́нина, в Г. бара́нина.

Бара́нович, а не Бара́нович.

Бара́тинський, а не Бара́тинський.

Барба́ра див. Варвара.

Ба́рва (з чс. barva), *колір* (з лат. color через н. kolor) — рівновживані, визначають цвіт; давнє наше слово — цвіт, цк'к'к'к'; сам предмет — краса́ка, краса́ка або фа́рба з нм. Farbe. Купив краса́ки зе́леного цвіту.

Барві́нковий, в Г. часто берві́нковий, барві́нко́вий.

Барві́нок, з барві́нку, з сер.-лат. pervinca нм. bärwinkel, чс. barvinek, з чс. — н. barvinek. В Г. часто берві́нок (в. укр. позичка давня, коли ще теперішнє нм. ä бренило як а).

Барди́чів див. Бердичів.

Барелье́ф, барелье́фу, з фр. bas-relief.

Бар'е́р, бар'е́ру м. р., з фр. barrière; в Г. *баріє́ра* ж. р. з п. bariera (а це з іт. barriera).

Ба́рзо — загально-слов'ян. слово, у нас вживається з передісторичного часу, але в формі *борзо*, напр. в Іпат. Літ.: *Понди борже* 506. В Пересопн. Єв. 1556 р. часто. Пізніше це слово вжив. в формі *барзо*; в Думах 11 раз: барзо рано 83. 84 і т. н., і 4 рази *барзе*: барзе скоро 104 і т. п. На В. У. ці слова тепер вимірають, заступаються словами: барзо — дуже, а борзо — скоро, хутко, швидко; але в Г. ці слова ще часті.

Барі́ло з гр. βαρέλι через сер.-лат. barillus, varile; барі́лко, в Г. барі́вко м.

Барометер, барометра, з нм. Barometer, а не барометр.

Басара́бія і Бесара́бія; басара́бський і бесара́бський; м. Бессара́бія, бессара́бській. Сочавська грамота 1395 р.: **Коеводи басаравьского**. В Басара́бії, Коц. 27. Басарабські лани, ів. Рум. Basarabia, фр. Bessarabie, нм. Bessarabien, англ. Bessarabia.

Басейн, басейну, з фр. le bassin, нм. Das Bassin, п. basen.

Басма́, басмі, з тюрк. basmá (відтиск); в Г. **басма** *n.*

Ба́ста — годі, досить, з іт. basta.

Бастіон, бастіону, з фр. bastion; в Г. **бастіон** з *n.*

Бастувати див. страйк.

Басурме́н, бесурме́н, частіше бусурма́н; давні: **вусурманъ**. бесурманнъ.

Баський кінь, а не **баский**.

Батаре́я; в Г. батері́я.

Батий, Батія; в Г. **Ба́тий** *n.*

Батіжо́к, батіжка, а не батожок *a.*

Бато́рій, Бато́рія, а не Баторого *n.*

Батьки див. родичі.

Ба́тьківський; в Г. **батьківський**.

Ба́тьківщина; в Г. **батьківщина**. Див. **вітчина**.

Ба́тько, ба́тька, кл. в. ба́тьку; мн. **батькі**, **батьків**; див. родичі.

Ба́тюшка *m.*, треба — пан-отець або священник. Див. ці слова.

Ба́тюшков, а не **Бату́шков**.

Баці́ла ж. р. або **ба́цил** м. р.

Ба́чити, ба́чу, ба́чиш, ба́чать (а не ба́чуть), ба́чучи. Ба́чити на свої очі, рідше — своїми очима. Див. **видіти**.

Ба́чність *n.*, треба — ува́га, **пильність**, **осторо́жність**.

Ба́ша з тюрк.; в Г. **ба́ша** *n.*

Башибу́зук, з тюрк. baş — голова, **buzuk** — зіпсутий; в Г. **башибожу́к**.

Бджо́ла, мн. бджо́ли, бджі́л; а не бжо́ла. Див. **пчо́ла**.

Беатри́че ж. р., не відм.

Бе́бехи, бе́бехів.

Без з родовим відм.: без хати. *Мц.* в зах.-у. **вживається** і в значінні „через“: **Тікайте без** подвіре, **без** садок, Б. Леп. 3 ж. 58; але в літ. мові **без** в значінні „через“ не **вжив.** — **Перед** всіма тихими звуками **без** в вимові змінюється на **бес**, але на письмі пишемо тільки **без**.

Без, бе́зу, бе́зом, квітки на **безу́** і на **бе́зі**, мн. **бе́зи**, **бе́зів**. В Г. з п. **без**, **бзу**, на **бзу**, мн. **бзи**. **Кидає** мовчаливі тіни на **бзи** (треба: **бе́зи**), Б. Леп. 3 гл. 95.

Безвідра́дний *g. m.*, треба — **нера́дісний**, **безра́дісний**.

Безві́нно, в Г. **безві́нне** *a.*

Безві́дний, а не **безводний** *a. m.*

Безвсти́дний *g. z n.* **bezwstydny**; на В. У. **безсти́дний**.

Безвсти́дник *g. z n.*; на В. У. **безсти́дник**.

Безвсти́дни́ця *g. n.*; на В. У. **безсти́дни́ця**.

Безвсти́дність *g. n.*; на В. У. **безсти́дність**.

Безгла́дно *g. z n.* **bezwzględnie**; на В. У.: не **зважаючи** ні на що, **го́стро**, **суро́во**, **немилосе́рдно**.

Безголо́в'я, ліпше — **безголі́в'я**.

Безгри́ша, мц. **безгри́шя**.

Безко́рисний, а не **безкористний**; в Г. **безко́рисний**.

Безкра́й, **безкра́його** Гр. 241. **Степ безкра́й**

М. В. I. 61. Але частіш: *безкрайний*: Степ безкрайний топне в млі, Щог. В. 151.

Безладній, -ня, -не Коц. 36, також і безладний.

Безматерній, -ня, -не, а не безматерний.

Безматній, -ня, -не, а не безматний.

Безнастанно г. з нм. ohne Unterlass; на В. У. без перестанку, постійно, невпинно.

Безоглядний, а не безоглядний.

Безпека г.; на В. У. частіш — безпечність, спокій.

Безперерівно м., треба: невпинно, постійно, без перестанку.

Безпечний від чого або про що: Від неї навіки безпечний, Б. Леп. З гл. 62. Безпечен про небезпеку бував, Кул. Байда 99. *Безпечно*, арх. безпечно: Безпечно спать полягали, Думи 70. 83. Вимова: безпечний або безпешний.

Безпокоїти, прик. сп. не безпокій і не безпокої, але частіш з лат. — не турбуї.

Безпосередній, -ня, -не; в Г. безпосередний.

Безпосередньо, а не безпосередно.

Безправно, арх. безправне.

Безпутній, -ня, -не; в Г. безпутний.

Безрога див. свиня.

Безсторонній, -ня, -не; в Г. безсторонний.

Безсторонньо; в Г. безсторонно.

Безумний а., частіш — нерозумний.

Безуслівно м.; треба — безумовно.

Безхатній, -ня, -не; в Г. безхатний.

Без'язикий, а не без'язичний м.

Бенон, а не Бекон.

Бельвю не відм., з фр. Bellvue.

Бемоль, бемолі ж. р. Фальшива бемоль.

Бенгальський вогонь. Все залите було зеленим бенгальським вогнем, Коц. 44.

Бендер, з Бендэру м. р., або Бендэри, з Бендэр.

Бенедікт, частіше — Венедікт.

Бензіна ж. р. г. п. з іт.; на В. У. частіше — бензін м. р. з нм. фр. benzin.

Банкет, банкету, хоч фр. banquet, м. банкетъ.

Банкети великі, Думи 130.

Беоція з гр. Βοιωτία, а не Бебція п.

Беранжэ не відмінюється.

Бервенó г. а., *врьвнó*; на В. У. колóда.

Бервінон див. барвінок.

Бердичів, з Бердичева, а не Бардичів; дав. відм.: к Бердичеву, а не Бердичевові.

Бéрег, частіш — бéріг, з бéрегу, бéрегом (в Г. берегóm), на бéрезі (а не: на берегу́ м.), мн. берегі́ (а не: берегà м.), берегів.

Берегти кого-чого або кого-що: Берегти хати або її хату. Берегтися кого-чого: Берегтися вогню. Берегти, зах.-укр. беречі; бережю́, а не берегу́ м.; прик. бережі́, а не берегі́ м.

Бережани, з Бережан.

Бережанин, мн. бережане, бережан.

Бережений — дівприкметник, бережений — прикметник.

Берéза, мн. берéзи, бері́з; зах.-укр. часто і бéрест: Сосни, берести і дуби, Леп. З гл. 90.

Бéрезонь, бéрезня; в Г. звичайно март або березіль, березóля. В давнину було: *врькзьнь* і *верезозоль*, але визначали argilis.

Берем'я а. зах.-укр., *врьма*, *верема*; на В. У. тягота, тягар.

Бéрест на В. У. звичайно кажуть на березову ко́ру; зах.-укр. — береза. Див. береза.

Берéстя Литóвське, а не Брест-Литовськ м.

Беречі з.-у. див. берегти.

Бéріг див. берег.

Берліг, з берлѳгу м. р., давнє **вєрлогъ**; а не берлога ж. р. м.

Бєрнє не відмінюється.

Бєсарабія див. Басарабія.

Бєсїда, давнє **вєсѳда**, по пам'ятках відоме з XI-го віку як — мова, промова; в Г. це гарне слово часте, на В. У. рїдше; на В. У. бєсїда чи бєседа визначає ще й гулянку: Я у бєседї була, мед-горїлку пила, Пісня.

Бєсїдник, давнє **вєсѳдникъ**, по пам'ятках відоме з XII-го віку як — промовець; гарне слово бєсїдник частїше в Г., на В. У. частїш промѳвець.

Бєстужєв, -жева, а не Бєстужѳв.

Бєсурмєн див. басурмен.

Бєтлєєм див. Вифлєєм.

Бєтсаїда див. Вифсаїда.

Бєтхѳвен, Bethoven, в Г. Бєтговєн Лєп. З гл. 31.

Бєцїрк г. н. м., на В. У. не вживається, тут повіт, повітовий уряд.

Бєшіха, з рум. beșike (лат. vesica), а не бишиха.

Бжолá див. пчола.

Би вживаємо лише по приголоснім звуці: казав би, Думи 144, рад би 111. По голоснім звуці *би* звичайно скорочується (в мові російській не скорочується) на *б*: було б, Думи 70, которому б 137. Часточки *би*, *б* ставимо по *ся*: я згодився б, а в Г. ставлять перед *ся*: викрилобися. Часточки ці переважно ставимо по дієсловї, рїдше по інших частинах мови: я ходив би, рїдше: я б ходив. Часточки *би*, *б* пишемо окремо від слів, а в Г. пишуть разом з ним.

Биби́ков, а не Биби́ков.

Бив, билá, бїло, бїли а. м., треба: був, була, булò, булі.

Бинда див. стрїчка.

Биндїюг, з биндїюгý, з нм. binden; а не бєндїюг.

Бинт, бинта, з нм. Binde, бинтувати з нм. binden. В Г. бáндаж, бáндажувáти, п. bandaž, bandažować з фр. bandage, bander.

Бїрон, а не Бирѳн.

Бїстрий а., вживається не часто, частїш в виразах: бистра рїчка, бистра вода, бистрий на розум, бистрий на очї; в розумїннї скорїй, жвавїй слова бистрий вживається рїдко.

Бїтися, а не бити перестало серце. Битися за кого-що, в Г. часом о кого-що а. п.

Бїтва а. г. м., лїпше бїй.

Биткѳм г. м.: Битком набита саля „Гр. В.“ № 222; в Г. часто. На В. У. тїльки: цїлкѳм, зовсїм, до країв, до берегїв.

Битѳпис, з битѳпису м. р.; арх. битѳпись ж. р.

Бич а. г. м.; на В. У. батїг, палка.

Бїблїѳтека з гр. βιβλιοθήκη, лат. bibliothéka, а не бїблїѳтека.

Бїблїѳтекар, -ра, мн. -рї; в Г. бїблїѳтекар.

Бїблїя і бїблїя, з гр. βιβλία.

Бїбу́ла г. п., на В. У. промокáчка, а бибу́ла — товстий папїр на обгортку.

Бїг, Бѳга або Буг, Бýга чи Бог, Бѳга рїчка.

Бїг, Пан Бїг *зах.-укр.*; на В. У. звичайно Бог, рїдко Бїг, постїйно Госнѳдь Бог, а не Пан Бог п.

Бїг, з бїгу, бїгом, в бїгý; присл. бїгѳм.

Бїгти, з.-у. бїчи, бїгчи; бїжý, а не бїгу м.; бїжáть, а не бїжуть *мц.*; бїжáчи, або бїжучи, але частїш бїгши; прик. бїжї, а не бїги м., рїдше — бїгай, з *кѳгай*. Бїгти *по* когѳсь-щѳсь, а не *за* ким-чим: Бїгай-но *по* Тєтяну, Коц. 46. Бїгти *за* — це бїгти позаду Собака бїгла за возом. Бїгти *від*

кого-чого: Біжи від гріха, арх. біжи гріха. Бігти дорогою, а не по дорозі *м.*: Ой бігайте-біжіть шляхом да наженіте Касю з ляхом, Чуб. V. 908. Див. по.

Бідкатися чим: Ніколи чужим лихом бідкатись, М. Вовч.

Бідний на щось: Бідний на хліб.

Бідніти на щось: Збіднів на хліб.

Бідняга *а. г. м.*; на В. У. бідняк, бідолáха, бідорáка.

Бізантія див. Византія.

Бій, бійка *за* щось, в Г. о щось *а. н.*; бій, бою, в бою, мн. бої, боїв.

Бійка, р. мн. бійок.

Бік, з бо́ку, на бо́ці, а не на боку́ *м.*; мн. бо́ки, а не бока́ *м.*; бо́ків. Вираз: з мого боку чи з моєї сторони — це п. z meј strony, а це з нм. meinerseits. Я не буду перешкоджати чи заважати, а не: з мого боку не буде перешкоди.

Білити, білю́, білиш, білять, а не білють; білений, а не біляний *мц.*

Біле *г. м.*; на В. У. — білізна, плаття, одіж чи одéжа, часом — ху́сти.

Біліон, в Г. біліон *п.*

Білка див. вивірка.

Біль, з бо́лю *м. р.*, а не ж. р. *м.*; бо́лем, а не біллю; мн. бо́лі, бо́лів. Давнє *воль* було *м. р.* або ж. р. Затих біль, Гр. 27. Неприспаний біль, Черк. I. 83. Пекучий біль, Фр. 3 в. 62. 68. Гострим бо́лем пройняло йому груди, Гр. 316.

Більше або більш вживається для другого ступіня порівняння рідко, — лише при рідких та багатоскладових словах, особливо при дісприкметниках, що звичайно не творять цього ступіня на-ший або -иший: Вимовляє ся з більш відкритою

ямою Тимч. 16. В пайзруйнованшому будинкові „Діло“ № 10029, ліпше б: В найбільше зруйнованім будинкові. — Не вживати *більш* при звичайнім 2 ступіні: міцніший, а не: більш міцний. — Більше від кого-чого: Ти від нас гріхів більше маєш, Думи 93.

Більшість, більшости, більшістю.

Біля з род. відм.: Мостились біля вікон, Коц. 5.

Біляний *мц.*, треба: білений.

Білянс *г. п.* див. баланс.

Бір, ббру, в бору́. Птиця в бору защебетала, Дум. 111.

Бісер, бісерний *г.*; на В. У. бісер, бісерний, давнє кісеръ.

Біскуп — тільки у римо-католиків; у православних і греко-католиків — єпіскоп.

Біфштéкс або біфстекс, в Г. біфштик, англ. beefsteak.

Біцикль *г. з п.* бісукл, англ. bicycle (вимова: байсейкль); на В. У. тільки велосипéd, народнє — лисапét.

Бічи з.-у. див. бігти.

Блават *г. п. нм.*; на В. У. — волóшка, васі́льки. У житі волóшки синіють. Без васі́льків і без рути спочивайте, діти, Шевч. 204.

Блаватний склеп *г. п. нм.*; на В. У. — мануфактурний мага́зін, продаж матерії.

Благáти за, про кого-що: За їх милосердного Бога благали, Думи 87. В Г. бл. о що *а. н.*: Бла-гав о поміч Мак. 210.

Бла́го, в Г. благò; давнє влáго.

Благословляти кого-що, а не кому *п.*: Нехай благословить вас Бог, але частіш: Нехай поблагословить вас Бог.

Блазень, блазня, блазнем.

Блакит, блакиту м. р.: Зори на небі з блакиту виринають, Кул. Дз. 145. Мчитесь ви по мгlistому блакиті, Фр. З в. 23. Часом ж. р.: Ясна блакить, Коц. 5. В Г. блакить ж. р.

Блакитний, -на, -не, а не блакитній.

Бланк або бланок м. р., р. в. бланка, мн. бланки, бланків.

Блестати г.; на В. У. блищати, блискати. Шаблюки блищали здалеку, Кул. 169.

Блєяти а. г. м.; на В. У. мєкати, бєкати. Ціла отара овець та кіз мекала та бекала, Лев. I. 126.

Бліжній, -ня, -не, давнє ближній, ближнього Гр. 256.

Бліжчий (вимова: бліший), Тимч. 118; в Г. блізший. Бліжче (вимова: бліще) Коц. 34. Гр. 165. 108. 278, в Г. блізше.

Близь а. г. м.; на В. У. близько, коло, поблизу.

Близький, а не блізький м. Близький, близько до кого-чого, часом кого-чого, а не кому-чому н.: Вія уже близький до смерти або: близький смерти. Близько ляхів живе, Думи 146.

Блиск, рідше блеск, з блєску, давнє блискъ, вльскъ, влєскъ; в Г. лиск н.

Блисканиця, блискавий, блискавка, блиснути, блискучий — в цих словах початкове б на В. У. не відпадає, а в з.-у. під н. впливом відпадає. Давні: блискання, блискъ і т. п. все з б на початку слова.

Блискати, блискаю; блискати, блискаю.

Блиснув, блиснула, блиснуло, блиснули: В полі блиснув огонь. Блиснула оком на Антося, Свідн. 205. В Г. блис, блисла, -ло, -ли: В печі червоний блис огонь, Леп. З гл. 143.

Блищати, а не блистити; давнє блищати і влєщати. Блищало золото самовара, Коц. 57.

Блідий, а не блідний, рідше — блідний. Блідий місяць, Шевч. 1. Давнє: кльды і вльдыний.

Бліднути, блід, бліднувши.

Блокувати, а не блокувати м. нм.

Блоха і блоха, мн. блохи, бліх.

Блуд в Г. з п. визначає — помилка. На В. У. слово блуд визначає лише блудання або гріх. *Блудити* — це збитися з дороги, часом — казати неправду: Ото ж тая дівчинонька, що сонна блудила, Шевч. 3. Ой ти, дівчинонько, ти словами блудниш, Метл. 78. Світом блудить, Леп. З гл. 27.

Блукати світом, а не блукатися.

Блювання; в Г. блюванє.

Блюхер, Blücher; в Г. Бліхер.

Бо в церк.-сл. і давній укр. мові все ставили не на початку речення, а на другім місці, напр. Гал. Єванг. 1144 р.: *иді, измьроша во ирющен Мт. 2²⁰*, — *іди, вимерли бо...* В Думах: Ти ж бо то п'єш-гуляєш 142. Старші письменники дуже любили цей зворот, але тепер ми вживаємо його лише в поважній бесіді, а в звичайній мові ставимо *бо* на першім місці. — Не слід ставити *бо* зам. *що* в побічних причинових реченнях, як то часто роблять в Г.: Мешканці затревожилися тому, *бо* (ліпше — *що*) боялися війни, „Бож. Спас.“ 50; це проте *арх.*

Боа с. р. і не відмінюється; в Г. боа н.

Бобєр, бобрà; арх. бобр.

Бог, Буг і Біг річка.

Бог, мн. боги, в Г. богій. Бог заплать а. Богу духа винен а.

Богадільня, а не богодільня, з давнього *вога д'кла* (для Бога).

Богáтий див. багатий.
Богдán; в Г. Бóгдан *п.*
Богомільний Коц. 11, а не богомольний *а. м.*
Богослòвіє с. р., того ж роду болг. богословје, срб. богословље; споконвіку це слово було в нас с. р.: богословіє. Під впливом гр. *θεολογία* в XVII віці у нас часом стрічається форма *богословія* ж. р. Відомий твір Кирила Ставровецького носив назву: *Зерцало вѣсловіа*, Дзеркало богословія, 1618 р. Але видання посмертні вже мають назву: *Зерцало богословія*, так в вид. 1696 і 1790 р.
Богуслáv, богуслávський, а не Богослав.
Бодяк, бодяк — часте в Г.; на В. У. звичайно будяк, мн. будякі: На стерні будяк стояв, Свидн. 45.
Боѣць, бойця; в Г. бóвць, бóйця.
Божественний — це давня укр. вимова; нова з *м.* божѣственний.
Божитися; божився, що невинний; в Г.: Божився на свою невинність, Чайк. Мал. 86.
Божник, -ка; в Г. бóжник.
Божниця *г. п.* — синагога; на В. У. частіш кажуть: жидівська школа або просто школа.
Божок, божка; в Г. бóжок, бóжка.
Боз, бозина, бозинóвий *г.*; на В. У. буз, бузина, бузинóвий.
Бойки, бóйків.
Бойовий; в Г. боéвій.
Бойóвище; в Г. боéвіще.
Бокачіо (з Боккаччіо) не відмінюється.
Боки, а не бока *м.*
Болгарин, мн. болгарі, болгар.
Боліти — це неперехідне дієслово: Мені або в мене болить голова. Довго нога в його боліла, Гр. 122. Нога у його ще болить, Гр. 166. — В Г. під *п.* впливом звичайно вживають слова *боліти*

як перехідного дієслова: Рука боліла його, Мак. 94. Болить мене голова Жел. Сл. 39, — це: *Głowa mię boli.* — Болить голова *за* хліб, в Г. о хліб *а. п.* Див. розболітися.

Болотистий, а не болóтистий *м.*

Болóто, мн. болóта, болóт. На В. У. в значінні „грязь“ скоріше скажуть: На дворі грязь чи грязюка, а не болото. В Г. з *п.* кажуть болото, а не грязь: Христос зробив болото зі сливи, Рудов. 72; це місце у Куліша і Морачевського — грязиво, а не болото.

Болюче стало йому; в Г. болючо.

Боля *мц.* див. біль.

Болячка, р. мн. болячок; давнє *колмчка*; в Г. боляк.

Бомáга і бумáга *м.* з гр., частіш — папір. Давнє *күмага*. Див. папір.

Бомаршѣ не відмінюється.

Бонапáрт Наполеон.

Бóндар, бóндаря; в Г. бóднар; з нм. *Büttner*; давнє *котарь* — бочка.

Бóнна, р. мн. бóннів або бон.

Борба див. боротьба.

Борджіа не відмінюється.

Борець, борця, мн. борці, борців; в Г. бóрець, бóрця.

Боржій *арх.*: Пішов боржій із хати Кул. 268. Слово вже мало вживається, звичайно: скорій, хутчій, швидче.

Борзо, див. барзо.

Борис, *Корисъ*; в Г. Бóрис.

Борисфён, а не Бористён *п.*

Борішпіль, з Борішполя, і Борішполь.

Борóдавка і борóдявка; а не бородавка *м.*

Борозна́, а не бороздна.

Борона́, мн. бoрони, борiн.

Боронити, бороню́ (в Г. борoню), борoниш, борoнять, а не боронють; прик. сп. боронi і борoвь; борoнений. Боронити своїх прав або свої права.

Боронитися від кого чого, а не кому-чому *п.* Боронячись од нечистої сили, Гр. 43.

Бороти́, борю́, бoреш, бoрють; бoрений; бoрючись; в Г. бoрю.

Боротися, борюся, бoрешся, бoрються, бoрючись. Боротися *за* кого-що, в Г. *о* кого-що *а. п.*

Боротьба́ (вимова: борoдьба), в Г. борба́ *а. м.* Боротьба з злими духами, Лев. Пов. 22. Була якась боротьба, Гр. 192. Боротьба *за* владу, в Г. *о* владу *а. п.* У мн. слова *боротьба* ліпше не вживати; р. мн. „боротьб“ — штучний.

Борше *а.*, рідке; частіш — скоріше.

Босий, а не босий *м.* Ходити босoніж, а не босо *п.*

Босини, босiн.

Боска Матка *п.*, треба: Мати Бoжа.

Бохонець *г.*; на В. У. буханець, буханця́.

Бочка, р. мн. бoчок.

Боязький, а не бoязкий.

Боян, Бoяна, а не Бoян, Бoяна́.

Боярдо не відмінюється.

Боярин, в Г. боярiн; мн. бояре, боя́р, а не боярiв.

Боятися, боюсь, боя́ться, боя́чiсь. Боятися кого-чого, а не кого-що: Боявся жiнки, Гр. 262. 131. Боявся тих думок, Гр. 291. Боятися *за* кого-що: Боюсь за батька; в Г. б. *о* кiм-чiм *а. п.*

Браїлів, з Браїлова.

Брак чогось: Брак вихoвання.

Бракувати на означення недостатку чогось

звичайно вживається неособово і з родовим відмінком: Бракує мені часу (а не: час мені бракує). В значiнні перебiрати слово *бракувати* вживаємо з причин. відм.: Бракувати грушi.

Браслет м. р., з фр. braselet, англ. braselet; в Г. брансолета́ ж. р. з п. branzoleta.

Брат, мн. братi і браття́.

Братанiч, братанець, братанок, братан, братаниця, братанка, — це давнi наші слова: *кратанiчк.* *кратаньц.* *кратанъ.* *кратана.* *кратаньна*; слова ці на В. У. вже не вживаються (тут їх заступили слова: племiнник, племiнниця), але в з.-у. вони ще часті, бо підтримуються ще й *п.* bratanek, bratanka.

Братернiй, -ня, -нє; в Г. братерний.

Брати, беру́, береш, беруть, беручi; браний, брано, часом браний; в Г. беру́, береш, бере. Брати до уваги, або з *п.*: брати на увагу чи під увагу.

Братися кого-чого або до кого чого: Дур голови бере ся Леп. З ж. 9. Воно граматки береться, Гр. Болото береться до коліс, Гр. Мокрого поліна вогонь не береться, Прик.

Братік, братіка, зовн. братіку, — це звичайна на В. У. форма, загально-вживана, а тому не *м.*, пор. ще: зiма, Вiнниця, Чернiгiв (або в Г.: мiпута, гармiдер, трубiти, протiв, розхрiстаний). Старший братіку, одчини ворітця, Метл. 170. Іде мiй братічок зозулi стріляти Метл. 257. У Гр.: Братік та сестриця 108. 142. 88. Братіку 78. Спасибi вам, братіки 85. 74. Мiй батечку, мiй братіку, хоч ти не цурайся, Шевч. 18. В Думах слово *братік* стрічаємо 20 раз. В Г. братік або частіш братчик.

Братнiй, -ня, -нє, давнє братнiй. Братнє тіло, Кул. 148. В Г. братний.

Братчик — це член церковного братства; до середини XVIII-го віку вся Україна була вкрита братствами, до яких належало багато дорослого населення, і вони один одного звали *братчик*: так само звали себе й козаки. Але за XVIII—XIX віки слово *братчик* зникло з загального вжитку, — тепер на В. У. *братчик* — це тільки член церковного братства, а не звичайний брат. Цікаво, що в Думах слово *братчик* не зустрічається ані разу, зате *брат* знаходимо 110 раз. Але в Г. постійно вживається слова *братчик* зам. брат, братик, може й під впливом *n. bratczyk*.

Брелок, з брелока, а не брелка; годинник з брелоком.

Бресті, бреду.

Брехання; в Г. брехіт.

Брехати, брешу, брешеш; в Г. брешу. *Брехати на* кого-що або *про* кого-що, в Г. о кім-чім. Про Карпа набрехано, Гр. 157.

Брехня; брехнею, а не брехньою; р. мн. брехень, часом брехнів, а не брехонь. *Брехня про* кого-що: *Брехня про* Зінька, Гр. 284.

Бридитися ким-чим (рідко — кого-чого *м.*): Сиротами не бридились, Драг. 169.

Бридикий, а не бридкий.

Бризнув, бризнула, бризнуло, бризнули; в Г. бриз, бризла, бризло, бризли.

Бризька (з бризга), мн. бризьки, бризьків Коц. 8. 10.

Бринчати, бринчу, бринчіш, бринчять.

Бритва, мн. бритви, бритов, а не бритв чи бритвів.

Брити *м.*, ліпше — голіти, голітися; хоч давнє крити, криткити.

Брівка, мн. брівки, брівок.

Бровари, з Броварів.

Брови, брів, а не бровей; бровіма і бровами; в однині рідко: брова, брові, давнє *коцькь, бровь* ж. р. Чорну брову, Гр. 38, брів Гр. 37. Моргнувши бровами Кул. 323.

Броди, Бродів. Біля Бродів, Бирч. I. 10.

Бронза ж. р. з лат., нм. die Bronze, ж. р. також в болг., серб. і м.; а в чеськім і польськім *bronz* м. р. з фр. le bronze; в Г. частіш за *n. бронз* м. р.

Бронзовий, а не бронзівий *н.*

Бронхит м. р., а не бронхітис.

Брошюра з фр. la brochure; в Г. брошура з *n. broszura*.

Брус, бруса м. р., мн. збірна форма брусья.

Брюгге, з нм. Brügge, не відмінюється.

Брюлов, Брюлова.

Брюссель м. р. з бельг. Brussel, нм. Brüssel, англ. Brussels; в Г. Брукселя з *n. Bruksela*.

Бряжчати (вимова: бряцати), а не брязчати.

Буало не відмінюється.

Бувший *а.*, ліпше б — давнішній чи колишній.

Буг, Бог і Біг річка.

Будда, Будди.

Буде, в з.-у. буде.

Буденний, -на, а не буденній.

Будень (від *кьд-ѣти* — робочий, несвятковий день, а не „будь який день“), а не буддень.

Буджёт див. бюджет.

Будівля ж. р. (а не с. р.), мн. будівлі, будівель.

Будівничий, а не будовничий.

Будній, будня, будне, часто — буденний; в Г. будній.

Будьто *а.*, часто вживається в Г.; на В. У.: віби, паче, мов, бучім.

Будучий, а не б́удучий.

Будучина́, а не б́удучина.

Будь ласка; походить з **будь ласкав** (у Куліша „Отелло“: будласко 19. 44).

Будяк, будяка́; в Г. бодяк.

Бузько́, а не б́узько *n.*

Бузьок, а не б́узьок *n.*

Буйний, рідше буйній, -а́, -е́; в Г. буйній.

Бук, на буку. На В. У. знають: різки, лози, дати хльб́сту, але буків не знають; в Г. — дати б́уків.

Букарештський і букарештєнський.

Буква, мн. б́кви, б́ков, а не букв. Слово *буква* з споконвіку вживається в нас, давнє **букы**, а слова *літера* взято від поляків з лат.

Букєт, а не б́укєт *n.* **Букєт** квіт́ок, в Г. китиця цвіт́ів.

Буковий; в Г. букóвий.

Було́ в рос. мові часто вживається в таких виразах: я пошелъ было, она было вы́ехала; по укр. ці форми треба передавати передминулим часом, а не формами з було: Я пішов був (а не: я пішов було), Вона була ви́ехала (а не: вона було ви́ехала). — Вживається *було* і в безпідметових реченнях, коли присудком вжито страдального діприкметника середнього роду: Козака було вкинено в яму, але він виліз з неї, Козака було дуже побито, проте він видужав. Що такі звороти не москалізм, показує хоча б таке речення з львівського „Ключа Розуміння“ 1665 р. Іоанникія Галятовського: **Сердце ихъ ќило нах́лено.**

Бунтувати когось чи кимсь.

Бурда́, з тюрк.; в Г. б́урда *n.*

Бурити див. руйнувати.

Бурлакування́, в Г. бурлакóваня.

Бурмістер, -стра, з нм. людового burmister, літер. Burgmeister.

Бурну́с, араб. через фр. bournous; в Г. б́урнус *n.*

Буря, а не бура; б́урею, а не бурью.

Бусел, б́усла і б́усель, б́усля. З червоними, як у буслів, ногами, Коц. 45.

Бусурман, рідше: бесурмен, басурмен. Див. басурман.

Бута́ г. n.; на В. У.: пиха́, зарозумі́сть, чванли́вість.

Бути, б́уду, б́удеш, б́уде, б́удемо, б́удете, б́удуть, була́, було́, булі́; зах.-укр.: буду́, будеш́, буде́, будемо́, будете́, будуть́, бу́ла, бу́ло, бу́ли. **Бути за кого**: Була за дружку, Лев. З себе був нечипурний. Був здоровий або був здоровим. Про давноминулий час див. було.

Бутній г. n.; на В. У.: зарозумі́лий, бундю́чий, пі́шний.

Буфєт див. креденс.

Бухгалтер з нм. Buchhalter; в Г. бухгалтер з *n.* buchalter.

Буцім, з будь сім.

Бчолá див. пчола.

Бюджет з фр. budgét, **бюджетóвий**; в Г. бюджет з *n.* budžet.

Бюлетєнь м. р. з фр. bulletin; в Г. бюлетін з *n.* biuletyn.

Бюро́ (в Г. б́уро *n.*) з фр. bureau — стіл до писання на високих ніжках (конторка), відмінюється рідко: бюра́, бюро́м. В Г. б́уро за *n.* визначає й канцелярію і постійно відмінюється: прийшов з б́юра, зібралися перед б́юром.

Бюрократ, бюрократа.

Бюст, б́юста, з фр. le buste.

Бюфóн, Бюфóна.

В.

В вживається з причиновим відмінком (куди? коли?) або з місцевим (де? коли?); змінившись на *у* може вжив. і з родов. відм.: у брата. По голоснім звуці попереднього слова вживаємо *в*, по приголоснім — *у*: вона *в* хаті, він *у* хаті.

Вавилон, з Вавилону, вавилонський, **Бавилонський**, гр. Βαβυλών; не вживати Бабільон, бабильонський *н*.

Вагання; в Г. ваганє, вагіванє.

Вада серця або серцева вада.

Важкий, а не **важкий** *м*. Важкий і тяжкий вживаються однаково (але *важкий* частіш в матеріальнім розумінні ваги, а *тяжкий* — трудний): Тяжко-важко убогому багату любити, Пісня. В тім наметі є скриня важка, вся укована з міді, Фр. „Мойсей“. В Г. слово *важкий* вживається рідко, частіш *тяжкий*, *тяжко* (як в *п*. сієжко). В Паломн. Данила XII в.: **Къ горахъ каменныхъ пять тяжкыи**. В Думах слово *важко* 5 раз: Важко на світі прожити 112. 114. 116. 117², але: тяжкая неволя 64. 65. 68. 91. 100. Важкий, **важче** Коц. 19.

Вазал див. васал.

Вазелін *м*. р. або вазелина *ж*. р.; *п*. wazelina з *іт*. vaselina.

Вакансія *ж*. р., рідко — ваканс *м*. р.

Валет з фр. valet; в Г. **валет** *н*.

Валіза див. чемодан.

Вальс, з вальсу, з фр. valse: Краков'яка одирають, вальса та мазура, Шевч. 138. Слово *валець*, з *п*. wales, на В. У. вжив. лише як просто-народне слово. В Г. звичайно *валець*: А з салі *валець* ллєсь тугю, Леп. З гл. 107.

Валюша *ж*. р. або в *мн*. валюши (сукновальня),

з *нм*. Walk (Walk mühle); в Г. **фóлюш** з *п*. folusz.

Вандри, вандрівний, вандрівник, вандрувати з *нм*. wandern, так постійно в Г.; на В. У. звичайно: **мандри**, мандрівний, мандрівник, мандрувати.

Ваніль, з ванілі *ж*. р., з фр. vanille; в Г. **ванілія** з *п*. wanilja.

Ванна, з ваннів.

Ванна *ж*. р.; вдавнину було **канно** *с*. р., вживане й тепер в Галичині.

Вапняр, -ра, *мн*. -рі.

Вара *а. г. п.*: І навіть писнуть, **сплакати** — вара, Фр. З в. 78; на В. У. не знають цього слова, тут: не можна, годі.

Варвара, **Карвара**, не Барбара *н*.

Варвар, гр. βάρβαρος; в Г. **варвар**.

Варварство; в Г. **варварство**.

Вареник, в Г. **пиріг**. Див **пиріг**.

Варити, **варію**, **варити**, **варять**, **варячи**, **варений**; в Г. **варю**, **варять**.

Варіят *г. п.*; на В. У. не вживається, тут — **дурень**, **нерозумний**, **шалений**, **безглуздий**.

Варстат *г. з п.* warstat; на В. У. **верстат** з *нм*. Werkstatt.

Варт або **вартий** для *м*. р., **варта** *ж*. р. і **варте** для *с*. р.: він **вартий** того, вона **варта**, воно **варте**, вони **варті**. Форма **варто** (а не **варта**) вживається безособово (= *м*. стоить): **Варто** щось попоїсти, Грінч. I. 120. **Вартий**, а не **вартний**.

Васал, **васала** *м*. р. з фр. vassal, **васальний**; в Г. **вазал**, **васальний** за *п*. wazal.

Васеліна див. вазелин.

Васильки, а не **василькі** *м*.

Ватра *г. з рум.* vatre; на В. У. не вживане, тут — **огонь**, рідше **костёр** *а. м.*

Ва́хмістер, ва́хмістра, з сер. нм. *wachmistr*;
в Г. вахма́йстер з сучасного нм. *Wachmeister*.

Ва́шингтон, з -то́ну.

Вберегтіся, уберегтіся кого-чого або від кого-чого; зах.-укр. вберечіся.

Вбі́тися в силу, Гр. 83.

Вбіра́тися, в зах.-укр. вбиратися.

Вбі́цяти г.; на В. У. обі́цяти.

Вборо́на г.; на В. У. оборо́на.

Вборони́ти г.; на В. У. оборо́нити.

Вбу́тий г.; на В. У. обу́тий.

Вва́га див. увага.

Вважа́ти за кого-що, а не ким чим м.: **Вважати** кривду за правду, Гр. 27. **Вважаю** його за чорта, Чуб. **Вважаю** за свій обов'язок, **вважаю** за потрібне, а не рахую своїм обов'язком м., рахую потрібним м.

Ввече́рі: Того ж дня ввече́рі, Кул. 416. **Увече́рі** послухаю, а вранці поплачу, Шевч.; в Г. **вечером** *n. m.*, **вече́р** *a.* і **ввече́р** *a.*, пор.: **Нєккстє** **прикодажє** **вечєрь**, Пов. вр. літ, вступ. Див. **вечір**.

Ввесь, увесь: На **ввесь** ріт, Гр. 14. На що тоді **ввесь** цей лад, Гр. 241. В Г. **весь** *a. m.* Див. **весь**, **увесь**.

Ввїді, увїді г. м.; на В. У. на **взір**, на **зра́збк**, як.

Вганя́ти г.; на В. У. ганя́ти.

Вглиб, а не **вглуб**.

Вго́ру Кул. От. 42, Тимч. 111. Скачуть **вго́ру**, Черк. I. 50. В Г. **вгору́**. Під **го́ру** або **вго́ру** йти — це **вверх**, на **го́ру** (в рос. мові „подъ гору“ — це **наниз**, з **гори**).

Вда́рити, **вда́рю**, **вда́риш**, **вда́рять**, а не **вда́рють**.

Вдоволя́юче; в Г. **вдоволяючо**.

Вда́ча, доброї **вдачі**, а не добрий *по* **вдачі** м.

Вдвох, а не **вдвоїх** м. чи **вдвоїом** м.: **Верта**лися **вдвох**, Гр. 53.

Вдивля́тися в кого-що або до кого-чого: **Вдивляючися** в **темряву**, Гр. 165. **Вдивлятися** очима: **Вдивився** в мене очима, М. Вовч. Осн. 1862. III. 59, а не **вдивляти** **очи** (Леп. З ж. 48: **Пильно** **вдивляючи** свої **очи** в **сірий** **угол** **хати**).

Вдиха́ння, в Г. **вді́ханє**.

Вдіве́ць, **вдівця́**, а не **вдовець** *a.* Див. **удівець**.

Вдова́ **по** **кому**: **Вдова** **по** **священникові**. **Я живу** у **одної** **вдови** **по** **возьнім**, Леп. З ж. 31. **Вдовува́ти**.

Вдоволи́ти і **вдовольни́ти**.

Вдопта́ти див. **доптати**.

Вдре див. **дерти**.

Вдурі́ти г., на В. У. **одурі́ти**, **здурі́ти**.

Вдуси́ти з.-у. з *n.*; на В. У. **задушити**. Див. **дусити**.

Вдя́чний **кому** **за** **що**: **Я** **вдя́чний** **вам** **за** **ласку**; а не: **вдя́чний** **ласки** *n.*

Вдя́чно, в Г. **вдя́чне** *a.*

Ве́дений, а не **ведя́ний**.

Ве́дмідь, з **ведме́дя** — **народне**; літературне **ме́двідь**, **ме́двєдя**, **ме́двєдем**, або: **ме́дві́дя**, **ме́дві́дем**; давнє **ме́двє́дь**.

Ведро́ див. **відро**.

Вежа́ г.; на В. У. **мало** **вживане**, **тут частіш** — **ба́шта** (з іт. *bastia* через нм. *Bastei*), **рідше** **вежа**. Давнє **кежа** і **ккжа**.

Везти́, **везу́**, **везе́ш**, **везу́ть**; **везе́ний**, а не **везя́ний**; **віз**, **вє́зла**; зах.-у. **вє́зти**; **ніколи** не **скоро́чується** на **вєзть**, як в *m.*

Везу́вій, з **Везу́вія**, лат. *Vesuvius*; в Г. **Везу́в** з нм. *Vesuv*.

Векселівий або **вексельний**; в Г. **вексельовий** з п. *wekslowy*.

Вексель, з **векселя**, мн. **векселі**, **векселів**; в Г. **вексель**, **векся**, мн. **векслі** з п. *wekslu, weksli*.

Великдень, з **Великодня**, ік **Великдню**, **Великоднем**; вимова: **велигденъ**. Давнє **великъ днь** **всть** вже в Збірн. 1073 р., род. в. **велика днь**.

Великодній, -ня, -не: У **великодню** суботу, Кв. I. 67; в Г. **великодний**. Давнє було: **великоднькию** **врѣмѣ** Збірн. 1073 р.

Велитень, **велитня**, **велитенський** Коц. 9. 19. 21. 54 (від „великий“); часто також: **велетень**, **велет**, **велетенський**.

Велич, **величі** ж. р.

Величний, -на, -не, а не **величній**; в Г. **величний** або **величавий**.

Величність, в Г. **величність**.

Веліти *а.*, часте в Г.; на В. У. частіш **приказувати**.

Велосипед, **велосипеду** з фр. *vélocipèd*; в Г. **вельоципед** з п. *welocured*, або **рбвер** з англ. *через n. power*.

Вельзевул, **Кеельзевулъ**; в Г. часом **Вельзебул** *n*.

Вельможа *а.*, р. мн. **вельмож** і **вельможів**; на В. У. це гарне слово мало **вживається**, тут частіш **чуже магнат** або **пан**. Давнє **вельможа**.

Вепер, **вепра**, **веприк**, **веприна**, **вепровина**, **вепровий** — старі укр. слова, часто **вживані** в зах.-укр., від давнього **вепрь**; на В. У. ці слова вже **забуто**, там **постійно**: **свиня**, **свинина**, **свинячий**. Див. **свиня**.

Вербá, **кличн. в. вербо**, мн. **верби**, **верб**.

Верблю́д, -да; вдавнину було **вельвлюдъ**

і **вервлюдъ**; п. *wielbład*. В Г. **вельблюд**, на В. У. тільки **верблюд**.

Верблюжий: **Верблюжі горби**, Коц. 16; в Г. **вельблюжий**.

Вергати, **веречи** *а. зах.-укр.*, з давнього **вѣргати**, **вѣршати**; на В. У. звичайно — **кидати**.

Вергілій, *Vergilius*, а не **Виргілій**.

Вере́мя *а. г.*, р. в. **веремени**: Коли **настане** **веремя** **святе**, Леп. 3 гл. 155; на В. У. тільки: **час**, **година**, **погода**. Див. **урем'я**.

Вересень, **вересня** (від назви рослини *верес*, що **цвіте** в цім місяці) — так з *n*. **звуть** у нас **місяць** **сентябр** **зам. жовтень**; але вдавнину, правда **дуже рідко**, було: **кѣськнь** чи **вересень** як **назва** **дев'ятого** **місяця**. Див. **жовтень**.

Вереснівий, а не **вересньовий**.

Верета — **вжив.** на **Поділлі** і **інших зах.-укр. гов.**; в сх.-укр. — **рядно**; в Г. часто **платя**.

Веретено, а не **веретенó м.**; мн. **веретена**, **веретен**.

Верівка, **верйówka** *а. г. м.*, на В. У. **вірówka**, **вірówka** *а. м.*; давнє **кѣркь**, **кѣркь**. **Вірówka** **шморгнула** **через** **трамок**, Гр. 183. Див. **вірówka**.

Вермишэль, -шэлі ж. р., або **вермишэля**, -шэлі ж. р.

Версальський, в Г. **верзальський**.

Версія з фр. *version*, в Г. **верзія** *нм.*

Верста і **верства**, мн. **версти**, р. **верст** чи **верстóв** — як **міра**, або: **верств** — **громадських** **кол**. Ми **проїхали** **добрих** **п'ять** **верстов**, Коц. 28. Давнє **верста**.

Верстат див. **варстат**.

Вергати, **верну́** (в Г. **верну**), **вернеш**; **верне** **ний**, **рідко** **вернутий**. **Вергати** — **віддавати** **взяте** **назад**, **повертати** **щось**; **вергатися** — **приходити**

самому назад: Верни мені позичені гроші і вернися додому. Ми вернем вам добро, Кул. 227. У Гр.: Позичив лантуха та й досі не вернув 184; Грицько вернувся додому сам. 177. Череваниха вже не вернулася до столу, Кул. 325. В Г. під *п.* впливом постійно зам. *верну́тися* кажуть *верну́ти*: Твій сон вертає до тебе (треба — вертається), Фр. З. Б. 220. Див. повертати.

Вёртер, Вёртера.

Вертіти, верчу́, вертиш, вертять, вертять (а не вертють *мц.*), вертячи (а не вертючи), верчений; в Г. верчу, вертиш.

Верх, до верху, зверху, на версі; в Г. до верху́, зверху́, до верха, зверху. Верх когочого: летів верх дерев. Од верху до низу, Кул. 5.

Верхи їхати, а не верхом *м.* В Г. слова *верхи* часом вживають зам. *поверх*: Лежать верхи воріт, Бирч. II. 66.

Верхній, -ня, -не, давнє *вєрхній*: Верхній город, Кул. 63. В Г. верхній, -на, -не.

Верш див. вірша.

Весéлий, веселіший, а не весельший; весело весéло, веселіше, а не весельше.

Весéлість наступає по нудзі, а не по журбі; слово супротивного значіння — нудьга́, скўка. Не плутати з словом радість. Зібралось молоде товариство, і веселість панувала цілий вечір. Весела пора дитяча пролетіла як сон.

Весéлощі, весéлощів.

Весéльце, мн. весéльця, весéльців.

Весілля, мн. весілля́, весіллів і весіль; повстало з *вєсєлиє*; зах.-укр. весіле́, подільське весіля́.

Весінній, -ня, -не, давнє *вєсєній*; в Г. весінний. Але зам. весінній частіше вживаємо *весня-*

ний, з *вєсєній*: Весняний день. Зійшло сонце весняне, Рудч.

Весло́, мн. вєсла, вєсел.

Весна́, весні́, весні́, вєсну, ой вєсно, мн. вєсни, вєсен, а не веснів.

Весну́шки *г. м.*; на В. У. ластовіння: Мас ластовіння на виду, Ном. № 266. Усе лице обсіло ластовіння.

Веспасіян, -на; в Г. Вєспазіян *п.*

Вєсті, веду́, ведєш, вів, велá, велó, велі́; зах.-укр. вєсти; в Г. вєла, вєло, вєли.

Вєстібюль *м. р.* з фр. vestibule, нм. Westibül; в Г. вєстібуль з п. westybul.

Вєсь *г.* з *вєсь*; на В. У. звичайно *ввєсь* по голоснім звуці, *увєсь* по приголоснім; відміна: р. вєсьо́го, вєсе́ї, вєсе́ї; д. вєсьо́му, вєсе́ї; ор. вєсім, вєсею, вєсе́ю; мс. вєсім, вєсе́ї; мн. вєсі, вєсіх, вєсім, вєсіма́ (в Г. арх. форми: вєсе́го, вєсе́му, вєсіми; зам. вєсе́ї тут часом вєсьо́ї). — Не зловживати занадто частим вживанням слова *цїлий* зам. *увєсь*; див. цїлий. Не вживати місцевого виразу *вєсей* зам. *ввєсь*. Див. *ввєсь*, *увєсь*.

Вєтерина́р, -ра, мн. -ри.

Вєтерина́рний; в Г. вєтерина́рній *п.*

Вєчерниці, вєчерніць.

Вєчєря, вєчєрі *ж. р.*, давнє *вєчєря*.

Вєчєряти, вєчєряю; давнє *вєчєряти*, часом *вєчєрлти*; в Г. інколи вєчєря́ти, вєчєря́ю.

Вєчір, а не вєчер *а.* чи вєчор; р. в. вєчора (частина дня) і вєчору (вєчїрка), а не вєчера *а.*; увєчєрі, ввєчєрі (в Г. вєчєром *м. п.* або вєчїр чи ввєчїр *а.*). Давнє *вєчєрѣ*. Див. ввєчєрі.

Вєчїрній, -ня, -не, давнє *вєчєрній*. Сіяють скрізь вєчїрню тїнь, Кул. 218. Зоря вєчїрняя або вєчєрова. В Г. вєчїрній.

Вечірня відправа; арх. Вечёрня.

Вечорити, а не вечерити.

Вженити *г.*; на В. У. оженіти.

Вженитися *г.*; на В. У. оженітися. Див. оженити.

Вжесточитися *а. г. м.*; на В. У. озвіріти, завзятися, запékтися (ожесточитися *а. м.*).

Вживати кого-чого, а не кого-що: Хліба-соли уживала, Кул. 190. Речей краденихъ вживалъ Полтавські акти 1670 р. ст. 192. Більш уживаний, а не вживаний.

Взавтра, узавтра, рідше: завтра; давнє заўтра.

Взагалі не змінювати на *узагалі*.

Взаїмний, взаїмно, взаїмність (не вживати взаємний) *а. г. м.*; на В. У. це рідкі слова, тут: обопільний, обопільно, обопільність.

Взбагатити *г. н.*; на В. У. збагатити.

Взглядно *г. н. п.м.*, часто вживане в Г. слово, але зовсім не відоме на В. У.; значіння слова *взглядно*: або, чи, а саме, а власне, точніше кажучи. Вибори, взглядно правибори, Леп. З ж. 9. В Г. це слово перейняте з *п.* *względnie*, а це — точний переклад нм. *bezüglich* або *beziehungsweise*.

Взглядом, часто вжив. в Г., з *п.* *względem*; на В. У.: до, відносно, стосовно, щодо, супроти, для.

Вживати на, за, про поміч; в Г. *о* поміч *а. п.*

Взірець, взірця, а не взорець.

Взноситься за церквою гора *г. н.*; на В. У. піднімається, стоїть, знаходиться гора.

Взріст *г.* з *п.* *wzrost*; на В. У. зріст, зросту: Сама красна, чепурна, хорошого зросту, Мл. л. сб. 203.

Взяти, візьму́, візьмеш, візьмє, візьму́ть, взяла́,

взяло́, взяли́; в Г. вбъму, вбъмеш, вбъме, вбъмутъ, взяла, взяло, взяли. — Уже встаровину було дві форми: старша *къзьмж* — вона дала *возьму*, *возьмеш* і т. п., — ці форми стрічаються скрізь по В. У., але частіше в зах.-укр. говорах; і *козьмж* — ця форма дала: *візьму*, *візьмеш* і т. п., звичайні на В. У. форми. — Взяти *за*: Взяв собі за жінку туркеню, Кул. 13; За підставу можна взяти, Тимч. 95. — Взятися *до* кого-чого: Взалися до горілки, Гр. 248, Взався до роботи, Коц. 11. — Для надання більшої сили дієслову ми часом добавляємо до нього дієслово *взяти*: Чи не краще (землю) було б нам узяти та продати, Гр. 92. Таке вживання слова *взяти* знає наша мова, як і інші мови, з найдавнішого часу: *Къзлхъ книги чисти, ѣлавор агаурѡси*, Патер. Син. XI в. л. 70. Пор. ще в Єванг. Матв. 13³¹ і 13³³, де цей вираз відомий ще з X-го віку: взяв та й посіяв, взяла та й поклала. Але зловживати частим вживанням цього *взяти* не слід, напр.: Візьми скажи йому; або: Візьму та й утоплюсь, Кул. От. 37.

Ви в півн.-укр. і буковин. гов. часто бренть як *ві*: літературна вимова не вживає цього *ві*.

Вибачайте, вибачте, пробачте, перебачте, простіть, даруйте, а не *вибачаюсь* (це дослівний переклад вульгарного *м.* *извиняюсь*, хоч цю форму *извиняюсь* має вже П. Беринда в своїм Словнику 1627 р.). — Вибачити кому, а не кого: Подорожньому і Бог вибачає, Ном. № 11374. Вибачити на чім, рідко на що: Вибачайте на цім слові, М. Вовч. Їжте, умочайте, на друге вибачайте, Ном. № 12022.

Вибивати очі ким, Гр. 7. Зараз і почне їй очі хлопцями вибивати (а не колоти *м.*), Мир. Пов. I. 119.

Вибігти, вибіжу, -жиш, вибіжать, а не ви-

біжуть; зах.-укр. вибічи або вибігчи; в Г. вибігну.

Вибірки, вибірків, рідко — вибірок.

Виблискувати; в Г. вилискувати *n.*

Вивдячитися, часте в Г.: Коб лиш прожив, то вивдячусь тобі, Щур. Рол. 104. На В. У. *віддячити* кому: Віддячим диявольським синам, Стор. М. Пр. 51.

Вивірка *a. g. n.*, давнє *к'квернца*, часте в Г.: Звинна, як вивірка, Фр. З. Б. 26. На В. У. не відоме, тут тільки *білка*, давнє *в'лака*.

Вивідувати чого: Це такий пан, що ума вивідує, Гр. Сл. I. 149.

Вивідини, вивідин.

Вивідувати, вивіджу, вивідиш, вивідять, а не виводять; виведений.

Віворот, на віворот; зах.-укр. на віворіт.

Вивчитися чого: Вивчитися рідної мови, М. Лев. Грам. З. Див. вичитися.

Вив'язатися часто вживається в Г. зам. *вийти*: Добре ти вивязався зі свого завдання, Бирч. I. 9. Премієр вивязався з того завдання, „Діло“ № 10035. Під час нападу вивязалася сутичка, „Наш Прапор“ № 12; це з *n.* *wywiązać się z czego*. На В. У. такий зворот не вживається, тут: вийшов, вийшла; на В. У. вив'язатися — це пов'язатися хусткою: Вив'яжеться шовковою хусткою, Г. Барв. 364.

Вігад див. відкривають.

Виганяти, виганяю, виганіти.

Вигідний, вигідно, а не вигодний, вигодно.

Виглядати кого-чого: Долі виглядала.

Виглядини, виглядин.

Вигіда, р. мн. вигід.

Вигон або вигін, з вигону.

Вигравати, виграю, виграєш, виграв — в кар-

ти; виграваю, виграєш — на чомусь: На бандурі вигравав.

Вид, в Г. часто вживають *на вид*: На вид татарина я злякався; на В. У.: Побачивши татарина, злякався. Див. ввиді.

Видавця м. р. з п. *wydawca*; треба видавець.

Виделка ж. р., мн. виделки; або *видельце* с. р., мн. видельця; часом *виделко* с. р., мн. виделка; р. мн. виделок або виделець чи видельців; з п. *widelec*, мн. *widelcy*; чс. *vidličku*; м. вилка, вилки; давнє *виллиця*. Дяки постукали заграничними виделками по німецьких тарілочках, Лев. I. 398. Була закуска на видельцях, Свидн. 203.

Відерти, відеру, відереш, відере; в Г. арх.: відру, відреш, відре, відруть; див. дерти. Відерти у кого або від кого: Швидко відеруть у нас душу з тіла, Кул. 265; в Г. відерти кому: Хотять їм керму відерти, „Укр. Гол.“ № 194, — це арх.

Видимий — давня укр. вимова; нова — *видимий м.*

Віділ див. відділ.

Відістати, відістатися *г.*; на В. У. дістати, -ся.

Відіти, відіжу (а не видю), відіш, відів, відати, — ці арх. слова вільно вжив. в Г., на В. У. зам. них вжив. форми від *бачити*. В Думах, багатих на старі форми, слова *відати* вжито 20 раз. Давнє *кид'ти*, *кидати*.

Виднітися, а не видніти: Тяжкі рани виднілись в місці не одним, Фр. З в. 213.

Відно частіш вживається на В. У.; в Г. частіш видко. Нічого не видно, Кул. 267. З вікон видно було церкву, Коц. 47.

Відушити; зах.-укр. відусити *n.*

Вієднати *n.*, треба: вїпросити, добўти, дістати.

Віже, віжеї *н.*, треба: вище.

Виждання, в Г. вижданє.

Виждати кого-чого, а не на кого-що *н. нм.*:
Виждай козаченька, Метл. 13. Див. ждати.

Вижина *г. н.*; на В. У. вишина; давнє **кынина**.

Віжний *г. н.*; на В. У. верхній, гбрішній,
вішній; давнє **кышній**.

Віжший *г. н.*; на В. У. вищий.

Віза ж. р., мн. візи; в Г. візо с. р., мн.
віза *н.*: Ті віза „Н. Пр.“ № 22.

Византия, **Бизантия**; в Г. часом Бізантія *н.*

Візбирати, зах.-укр. візбирати.

Візбірки, візбірок.

Визволяти, в Г. визваляти з п. wuzwalać.

Визиваюче; в Г. визиваючо.

Візір з фр. vizir; в Г. везир з п. wezyr.

Визнавати, визнаю, єш, а не визнаваю. Ви-
знавати за потрібне, а не потрібним *м.*

Визувати, а не визирувати *м. нм.*

Визуватися *г.*; на В. У. роззуватися.

Віїжджати, а не виїжджати.

Виймати *г.*; на В. У. віняти, виімати.

Війти на доктора, на дяка.

Віклад *г. н.*, на В. У. лекція. Див. лекція.

Віключно — це з *м.* исключительно; ліпше б
казати — чисто, геть чисто, самий.

Використати — це з п. wykorzystać а це —
дослівний переклад нм. ausnützen; чи не ліпше
було б — покорістуватися, скористати з чого.

Вікришки, вікришок.

Вікрутаси, вікрутасів.

Вікрутень, вікрутня.

Віла, вил.

Вілла, вилл.

Віліскувати *г. н.*; на В. У. вибліскувати.

Вілиці, вілиць.

Вілізти на дяка.

Вілляти, віллю, віллєш; з давнього **вѣлнѣти**,
вѣлнѣю.

Вільно і Вільна, часом Вільня.

Вільоти, вільотів.

Вимагання, а не вимогання.

Вимагати, а не вимогати. Вим. чого: Справа
вимагає розсліду.

Вімазати — це помазати, забруднити: Чоботи
вимаже гарненько дьогтем, Рудч. Ск. I. 213; в Г.
вживають це слово з п. wumazać — зам. стирати,
викреслювати. Вітри дошку, в Г. змажи таблицю *н.*
Див. змазувати.

Вимінати *г.*; на В. У. оминати, обминати,
минати, обходити.

Вимовляння; в Г. вимавляння з п. wumawianie.

Вимовляти; в Г. вимавляти з п. wumawiać.

Вімогти, зах.-укр. вімогчи.

Вімочки, вімочок.

Винаймати, винаймати *г.* з п. wupajmować,
wupajać; на В. У. наймати, наняти: Пішов най-
мати наймита, Рудч. Ск. I. 170. Найняв май-
стрів, іб.

Вінайти, вінаходити *г. н.*; на В. У. знайти,
відкрити.

Вінахід *г.* з п. wupalazek, а це з нм. Erfin-
dung; на В. У. відкриття. Див. відкриття.

Вінен, віниий — це в боргу або випуватий
в чім: Богу духа вінен. Чи вінен той голуб, що
сокіл убив, Шевч. Я в тім не вінен, або: я того
не вінен, або: Немов віп тому вінен, Леп. З ж. 7.
В Г. часто вживають *вінен* зам. повинен, мусів, —
це *н.* winien: Чи вінен був я те зробити. Добре

в Щур. Рол. 115: Граф Ганелон — будь там Роланд і *вінен* — тобі сповнити службу був *повінен*. В Г. часто з *n.* *винен* чому: Їх признано винними заговорі „Діло“ № 9909, треба — в заговорі.

Винимати *a. m.*, треба *виймати*.

Вінники, з *Вінників*, рідше з *Вінник*.

Вінниця і *Вінниця*, давнє *В'книця*; *вінницький* і *вінницький*, давнє *в'кницький*. Нарід часто вимовляє: *Віниця*. *Винницький* запис 1520 р.: *Староста в'кницький*.

Виносити, *виношу*, *виносиш*, *виносив*, *виносила*, *виносили*; в Г. *виносити*, *виносила*.

Винуватий, а не *виноватий*; *винуватий* в чім: *винуватий* в розбої, а не *в. розбою n.*

Виображати, *віобразити g. n.*; на В. У. *малювати*, *змалювати*, *намалювати*.

Виображенє *g. n.*; на В. У. *образ*, *змалювання*, *малюнок*.

Виобразування *g.*; на В. У. *віховання*, *освіта*.

Випадати — це *випасти*, *впасти* з чого: Як з кошеля *випав*, *Ном. № 13371*. В Г. часто *вжив.* з *n.* в значінні *вибігати*, *виходити*, *вискакувати*: Разом *стрілити*, потім *випасти* в поле, *Мак. 158*.

Випекти, *випечу*, а не *випеку m.*; *прик. сп. випечти*, а не *випеки m.*; *зах.-укр. випечти*.

Випиратися кого-чого — це *n.*, треба: *відмовлятися*, *зрікатися*, *кинути*.

Випис, *випису m. p.*; *арх. випись ж. p.* вже не *вживається*. *Луцький запис 1586 р.*: *виписъ кгородський лщкний*.

Випитувати і *випитуватися* про щось: Все *випитував* про батька. В Г. *вип. о що a. n.* або *за чим*.

Віпливсти, рідко *виплисти*.

Виповідати, *віповісти* — це *висловлювати*:

Кожен *нарід* *виповідає* свої думки по *своєму*, „Основа“ 1862. IX. 108. В Г. часто *вжив.* з *n.* *wypowieść* в значінні *оголосити*, *оповістити*; в Г. *виповісти* *помешканця n.* — *відмовити* чого або в чім; *виповісти* *війну n.* — *оголосити* *війну*.

Виполоскати, *виполіскувати*; в Г. *виполоскати n.*

Виполоски, *виполосків*.

Випорожні, *випорожнів*.

Випорювати, *випорюю*.

Випочати *g. n.*; на В. У. *спочіти*, *відпочіти*.

Випроводжати, рідко *випроваджати*; в Г. *випроваджати* з *n.* *wyprowadzać*.

Віпрохати і *випросити*. *Див. просити*.

Випустити, *випуцу*, *випустять*, а не *випустю*, *випустють m.*

Випуцувати *g. n.*; на В. У. *вічистити*.

Вірватися від чого, з чого, а не *чому a. n.* *Вирвався*, як *Пилип з конопель*, *Ном. № 3153*.

Віренти, *-ся*, *вирікатися*; *зах.-укр. віречи*, *-ся a.* *Вир. від чого* або *чого*: *Виреклися* *Божого* *закона*, *Рудов. 47*.

Виринати і *вирирати*.

Вірівняння; *зах.-укр. вирівняння a. n.*

Вірівняти, *вирівнювати*; *зах.-укр. вірівнати*, *вирівнувати a. n.* *Див. рівняти*.

Виробляти; в Г. *вирабляти*, з *n.* *wyrabiać*.

Виростати; в Г. *виростати*, з *n.* *wyrastać*. *Виріс* на *парубка*, *А. Чайк. Мал. 17*.

Вісівки, *вісівок*; в Г. *часом вітруби a. m.*, але частіш *врис* (також і на В. У.).

Вісіти, з *висіти*, а не *вісіти*. *Див. повиснути*.

Віскочити, *віскочу*, *-чиш*, *віскочать*, а не *віскочуть m.*

Віскрібки, *віскрібків*.

Виску́бувати, виску́бую.

Вісловитись за що: Висловився за прийняття до школи; в Г. висл. за чим: за прийняттям *n.* Див. агітація.

Вислухати кого-чого або кого-що: **Кисляк** хакъни скарги Пилиповой, Полт. акти 1667 р. ст. 117. Мусів цього вислухати, Чайк. Мал. 84.

Висо́на школа *г.*: Де твої високі школи, **Мак.** Рев. 62. На В. У. тільки *ві́ща* школа.

Висо́ко, а не високò *м.*

Високоповажаний див. поважаний.

Виспівувати чого: Цілий день пісень виспівує.

Віспові́датися гріхів або в гріхах: **Віспові́даютьсѧ грѣхѡвъ своіхъ**, „Ключ Роз.“ 1665 р. л. 21.

Виста́ва, рідко *ві́ставка* з *м.*

Вістаратися чого або про що, в Г. *о* що *а. п.*: Вистарався дозволу.

Вистача́ти, ві́стачити, а не *вистарчати, вистарчати* *n.*

Віступці, ві́ступців.

Ві́схнути, ві́схну, ві́схнеш, ві́схнуть, ві́схла, ві́схлий — це часто вживані зах.-укр. форми під *n.* впливом; на В. У. вони не відомі, тут: *ві́сохнути, ві́сохну, ві́сохнеш, ві́сохнуть, ві́сохла, ві́сохлий*. Див. *сохнути*.

Віта́нія див. Вифанія.

Віта́ти, з ві́тати, — так постійно в зах.-укр.; на В. У. *ві́тати*, — теж давня форма, пор. **привѣтъ**. На В. У. *ві́тати* кого-що: Він давно уже сонце вітає, Олесь. В Г. дуже часто вживається форма: *Витай нам, sei willkommen*, — це з п. *witaj nam: Vitaj nam, Petre, Mak. Яр. 117. Витай мені зі святами, з весною, Леп. З гл. 169;* цієї форми на В. У. зовсім не знають, — тут ві-

тати тільки кого, а не кому: *вітай нас, вітай мене. Вітати чим, з чим, або на що: Вітаю святом або з святом.*

Ві́текти, зах.-укр. ві́течи; ві́текти, ві́течу (а не *витеку м.*), *ві́течеш, ві́течуть* (а не *витекуть м.*), *ві́текла, також: ві́тікти, ві́тічу, ві́тікла*. Див. *текти*.

Вітира́ти в що або об що: Нема у віщо *вирти* сірника, Гр. Сл. I. 192. *Витер* огню деревом об дерево, Рудч. Ск. II. 106.

Ві́ткати, ві́тчу, ві́тчеш, ві́тче, ві́тчуть, а не *виткаю, виткаеш*.

Ві́товкти; зах.-укр. ві́товчи.

Ві́тле́ем див. Вифлеєм.

Ві́тревати, витревáлий, витревáлість г. п.; на В. У. *ві́терпіти, терпелівий, вино́сливий*.

Ві́учитися, але частіш — вив́читися чого: За рік усього *вивчився*, Рудч. Ск. II. 115. Чи ти *вивчив історію* — звичайний з *м.* шкільний вираз на В. У., треба: чи ти *вивчився історії*. *Вивчити* когось, *вивчитися* самому чогось. Див. *вивчитися, учитися, вчитися*.

Віфа́нія, Кидáнія, гр. Βηθανία; а не Бетанія, *n. Betanja*.

Віфле́ем, Кидле́емъ з гр. *Βηθλεέμ*, — так по всій Україні; не треба — Бетлеєм, з п. *Bethlehem*.

Віфса́йда, Кидса́йда, з гр. Βηθσαϊδά; а не Бетсаїда, з п. *Betsaida*.

Ві́хіснувати г.; на В. У. *використати*.

Ві́ховза́тися, ві́ховзнутися г.; на В. У. *ві́слизнути, висковза́ти*.

Ві́ховувати — *привчати* людину до зовнішньої пристойности. *Ві́ховання* — це зовнішня чемність, уміння пристойно триматися на людях; не плутати з словом „освіта“. *Ві́хований* — хто

добре знає світські звичаї, чемний на людях; не плутати з словом „освічений“.

Виховуюче; в Г. виховуючо.

Виходити, виходжу (а не виходю), виходиш, виходять (а не виходють *мц.*), виходила, виходили; в Г. виходіти, виходів, -діла, -діли.

Вихоплений, а не вихопляний.

Вихор, з віхру, віхром: Іздець як віхор, Кул. 92. В Г. *вихора* ж. р.; Віщуючи страшну вихору, Фр. З в. 156. Давнє *вихъръ* м. р.

Вицофатись г. н.; на В. У. вертатись, відступити, піти назад.

Вичитувати про кого-що; в Г. о кім-чим *а. н.*

Вишенський Іван, а не Вишенський.

Вишина, давнє *вышина*; в Г. часто вижина *н.*

Вишка, а не віжка *н.*

Вишневий, давнє *вишневый*, а не вишньовий.

Вішний, -ня, -не, давнє *вышний*; в Г. вішний або віжний *н.* (часто в географічних назвах); Вішний Волбчек, а не Віжний *н.*

Вишуквати кого-чого (рідше — кого-що): Вишукує травиці, Кул. Іов. 88. Зілля всякі вишукує, М. Вовч. II. 8.

Віщий (з вищий), в Г. висший; віще, а не вишей *н.*; віщати. Віщий головою, а не *на* голову *м.* або *о* голову *н.*

Виявляти див. зраджувати.

Вів г. мц., треба — віл, вола.

Вівсяний, а не овсяний.

Вівтар, давнє укр. *ѡлтарь*; нове — вівтар; з вівтаря, вівтарём.

Вівторок, до вівтірка, рідше — до вівторка; в Г. часто *втѡрок* *п.*; що-вівтірка, а не що вівторок *н.*; у вівторок, а не вівторок *а.* Давнє *вторъникъ*.

Вівця, вівці, мн. вівці, овéць.

Вівчар, -ря, мн. -рі; вівчарський.

Від повстало фонетично правильно з *отъ*, як з *онъ* стало *він*; форма *від* панує в зах.-укр. говорах, а в східно-укр. говорах і в мові літературній панує *од* (тому, що *від* — це правильно-фонетична форма, вона з часом запанує і в східно-укр. говорах і в літературній мові). — Не можна в однім письмі вживати то *від*, то *од*, — ніби з вимог милозвучності: по голоснім *від*, по приголоснім *од*; не пишемо ж ми в однім письмі *он* і *він*, або *ольха* і *вільха*. — *Від* при порівнянні: Гірш од татар, Кул. 183. Хиба ж таки я послідніший од усіх, Ном. № 2039. — *Від* давна, від учéра, від двох літ, від тижня, від року, від кількох днів, від місяця — це часті в Г. форми з *н.*, нм. *seit*; на В. У. нема цих форм, тут: здавна, з вчорашнього дня, вже два роки, вже тиждень, вже рік, кілька днів, вже місяць і т. п. — Починати *від* цього, рідше — *з* цього. — Ласка *від* Бога дана, Тимч. 10.

Відай *а. г.*; на В. У.: певне, видно, знати, мабуть, десь, либонь.

Відати що або *про* що; в Г. *о* що *а. н.* Ніхто того не відає, як хто обідає, Ном. Петрусь про те не відає, Кул. 181.

Відбітка ж. р.: Окрема відбитка з журналу; м. *оттискъ*, чс. *otisk*, п. *odcisk* або *odbitka*, срб. штампа.

Відбігати вже з давнини вживається з применником або без нього: **Бого отьк'бгнѹти** Панд. Авт. XI в. л. 34, **Часто отьк'бгаше** от манастыря Жит. Феод. XII в. л. 38. Так само й тепер: Власних скарбів одбігали, Кул. Досв. 116. Сон одбіг од мене. В Г. відбігати звичайно без примен-

ника: Була єдина людина, що не відбігла ще єї, Фр. З верш. 234.

Відбірати, зах.-укр. відбирати. Відбірати *від* кого або *в* кого: Ти більше не будеш відбірати у мене (або: від мене) душу, Рудч. Ск. II. 23. В Г. звичайно відбирати кому щось: Народови відберуть і се, що дали зі страху, Мак. Яр. 293.

Відбрешу; в Г. відбрешу.

Відвезти, відвезу; рідше: відвезті.

Відвідини, відвідин.

Відвороть, навідвороть *г.*, з п. *naodwrót*, м. наобороть; на В. У. навпакі, навпак, як раз інше: Спали головами навпакі, Г. Барв. 392.

Відгадувати що або чого: Відгадували загадок.

Віддала, -ло, -лі; в Г. віддала, -дало, -дали.

Віддалений двома кроками, рідше — на два кроки *а. м.*, а не *о* два кроки *п.*

Віддасі, зах.-укр. віддаш.

Відділ і віділ в Г. розрізняють за п. *oddział* і *wydział*: *відділ* — частина цілого взагалі, *віділ* — окрема частина чогось, більш самостійна. На В. У. слова *відділ* нема, тут тільки *відділ*, а тому нема й штучного польського розрізнення цих слів.

Віддячити кому, а не кого *м.*: Віддячим дявольським синам, Стор. М. Пр. 51.

Відень м. р., а не Віна ж. р.; з Відня або з Відню.

Відемний *г.* з п. *odjemny*; на В. У. — негативний, недобрий, злий.

Відживу, відживе; зах.-укр. віджию, відживе *а. п.*

Відзив *м.*, треба: одповідь, рецензія, думка.

Відзначаюче; в Г. відзначаючо.

Відірати див. відбирати.

Відкашельнути *г.*; на В. У. відкашлянути.

Відістити кому за що.

Відіпняти *г.*; на В. У. відп'ясті, відпинати, відпну.

Відказати — це відповісти: Вона стала, йому одказала: здоров, козак-серце, Пісня. В Г. з *п.* часто вживають відказати зам. відмовити.

Відкашляти, в Г. часом відкашлати Леп. З ж. 45.

Відкликати *г.*; на В. У. частіш — вернути, зріктіся.

Відкривають те, що вже було, але про що не знали: відкриття Америки або електричності в повітрі. *Вигадують* те, чого досі не було: вигад порошу або друку. Не плутати цих слів.

Відкушувати, а не відкусувати.

Відлеглий вісім миль, а не *о* вісім миль *п.*, рідше — на вісім миль.

Відломок, рідше відламок, п. *odłamek*.

Відмовити в чім або чого. Відмовляти, а не відмавляти, п. *odmawiać*.

Віднайти *г. п.*; на В. У. знайти, розшукати.

Віднести в Г. часто вжив. з *п.* зам. мати, одержати: віднести побіду *п.* — перемогті, звоювати, побідіти; При експльозії 4 особи віднесли тяжкі рани, „Наш Пр.“ № 13, на В. У.: При вибуху 4 особі тяжко поранено.

Віднімати у кого що.

Відносини, відносин. Штучного слова *відносини* ліпше уникати.

Відносно часто вживають у нас в розумінні *м.* „относительно“ (а це пересаждено з нм. *betreffend, in betrefss*) зам. нашого: що до, на це, проти, супроти: Накази що до добрих звичаїв. Заняв негативне становище супроти заведення

пашпортів. Супроти його ніхто не встоїть, Гр. IV. 230.

Відношення, р. мн. відношень. У тому або в цім відношенні — це переклад м. „въ этомъ отношеніи“ (а це з нм. *in dieser Beziehung*), треба: з того погляду, тому, того, тим, тут, що до, в тім напрямі, з цього боку, в цім і т. п. — Вираз: в усіх відношеннях — це з м. „во всѣхъ отношеніяхъ“, треба: усім, усіма сторонами.

Відняти, віднімү і відіймү, віднімї і відіймї. Відняти у кого що.

Відо- при дієсловах, часто вживане в Г., на В. У. не вживається, тут відомі тільки *оді-*, рідко *віді-*: одібрати, одігнати, одіб'ю, одіграти, одізва́тися, одімкнүти, одімстїти, одіпхати, одірвати, одіслати, одіспати, одітхнүти і т. п. (а не: відобрати, відогнати і т. п., рідше: відіграти і т. п.).

Відомий, відомо, в Г. відомий, відомо.

Відомість, а не відомость; відомістю, в Г. відомостею *a*. Від. *pro* кого-що, в Г. *o* кім-чим *a. n.*

Відапати *від* кого-чого, часом відп. кого-чого.

Відпис, відпису м. р.

Відпочнү, відпочнеш, відпочнє *z.*; на В. У. відпочїну, відпочїнеш, відпочїне.

Відплатити кому за що; в Г. часом відплатитися.

Відплинути, відпливі, відпливіть, в Г. відплиніть; відплив, -влà, -влò, -влї, в Г. відплила, -плило, -плили.

Відповідати кому-чому: Кожному знакові відповідав, Тимч. 5. Відповідати *в* історії, а не *по* історії *m.*; див. по.

Відповідний Коц. 11, рідко: відповідній Ном. 336. Відп. чому: Відмінюєся відповідно речівни-

кам, Тимч. 8. Стане на ногу, відповідню тому ухові, Ном. № 336.

Відповісти, -вім, -вісі, -вість, -відять; прик. сп. відповідай, -дайте (в Г. відповідж, -віджте); відповіла, -лò, -лї, в Г. відповіла, -віло, -віли. Відповісти — це відповідати, давати відповідь, а не відмовляти *n.*

Відпоручник — часто вживане в Г. слово, виковане з нм.; на В. У. — представник, заступник, післанець.

Відпочити, відпочїну; в Г. відпочати, відпочнү.

Відпустка ж. р., а не відпуск *m.* Див. урльоп.

Відріжнення, а не відрізнення.

Відріжнати, а не відрізяти.

Відрікатися, відректїся (зах.-укр. відречїся) від кого-чого або кого-чого.

Відрó, з відрà, мн. відра, відер; дві відрї Гр. 89; в Г. ведрó, з ведер. Давнє *к'ѣдрó*, рідше було й *кедро*.

Відробляти; в Г. відрабляти, з п. *odrabiać*.

Відручний лист, часте в Г.: Відручне письмо короля „Дїло“ № 10068; це з п. *odręczne pismo*. На В. У. — власноручний лист.

Відсахнүтися кого-чого або від кого-чого: Одсахнувся жінки й дитинки, Мнж. 187. Відсахнувся від непевного товариша.

Відсі або відсіль, відсіля, в Г. відси. Повстало так: давнє *отъсель* — отсель — відсіль — відсі.

Відступатися від кого-чого: Еней од неї одступався, Котл. В Г. звичайно *відступати* кого-чого *a. n.*: Не відступав його ні на хвилю, Леп. 3 ж. 50.

Відтáк — штучний новотвір в Г. (з нм. *darauf, sodann, hierauf*), широко вживаний: Стріли ще

спалились якийсь час, а відтак перестали, Фр. З. Б. 153. На В. У. цілком незнане слово (але починає її цюди заходити, див. Коц. 6. 13. 32), тут: потім, опісля, згодом, тоді, далі.

Відтам — часте в Г. з нм. von dort і п. odtad: Туди йшли кожухи, а відтам пшениця, Фр. З. Б. 56. На В. У. незнане, тут: відти, звідти, відтіля, звідтіля.

Відтепер — новотвір в Г., з нм. von nun: Так було доси, але відтепер не так буде, Фр. З. Б. 72. На В. У. незнане, тут: з цього часу, однині, з того часу.

Відти, відтіль, відтіля, з давніх *отътолѣ, отътоль, отътоли*; в Г. часом і відтів.

Відтоді, відтоді — новотвір в Г., з нм. seither: Відтоді гнів мав, Фр. З. в. 105. На В. У. незнане, тут: з того часу.

Відтрусити *а. г. п.*; на В. У. рідке, тут частіше — відкидати, відпихати.

Відхреститися від кого-чого: Відхрещуюсь від вас, Чуб. I. 120.

Відціль, відціля; також: відсі, відсіля, відсіль.

Відцуратися кого-чого або від кого-чого: Коли б пан за плуга взявся, то й світа б відцурався, Ном. № 1143. Од старої науки одцурувались, Кул. Тебе рід одцурався, Чуб. V. 558.

Відчалити *а. г. м.*; треба — відпливсті.

Відчиняти двері, в Г. отворяти.

Відшукувати кого-чого: Відшукати жита.

Відьма, р. мн. відьом, а не відьм.

Віжки, віжок.

Візване *г.*; на В. У. заклик, покликання.

Візвати *г.*; на В. У. закликати, покликати.

Візит, візиту (або визит) *м. р.* з фр. *visite*; в Г. візита *ж. р.* з п. *wizyta*.

Віз кажуть в Г. на трамвай або на вагон, це з *п.* На В. У. просто — трамвай або вагон.

Візо див. виза.

Візон, візка, а не возок, возка.

Візьму див. взяти.

Вії, вій.

Війна, мн. війни, вобн. Війна *за* волю, в Г. війна *о* кого-що: Війна *о* крісло Леп. З ж. 6. Війну оголошують, а не виповідають *п.*

Війт, часом віт, з сер. нм. *voit*. Див. віт.

Вік, у віці (а не у віці) або на віку. Якого віку або скільки літ мав, а не як старий *нм.*

Вікно, мн. вікна, вікон.

Віковичний, а не віковичній.

Віконіця, а не віконниця *а. мц.*

Віконце, мн. віконця, віконець.

Вільний вхід — це з нм. *frei*, зам. безплатний. Вільний, а не вольний *а.* Вільний від чого або рідко — вільний чого.

Він, вона, вонò, вони, зах.-укр. арх. она, онò, они, часом (напр. в Буковині) вна, вно, вни; род. в.: його, її, в Г. *а.* егò, го, єї; дав. в.: йому, їй, в Г. *а.* емú, му; прич. в.: її, в Г. *а.* єї, ї, ю, ню; ор. в. ним, нею, в Г. часто ньою.

Вінниця — це не *м.* форма, бо й вдавнину писали *Вѣнница*; див. Винниця.

Вінця, без вінець.

Віри комусь няти чи йняти.

Вірити, вірю, віриш, вірять, а не вірють *мц.* Вірити кому, часом (в значінні довіряти) *на* кого: На його пан вірив, як на рідного брата, Гр.

Вірлийний або орлийний.

Вірменін, а не Армянин чи Ормянин; мн. вірмєни, вірмєн, часом вірмєнів.

Вірменія, а не Арменія чи Орменія.

Вірність, -ности, вірністю, в Г. -стею *а*.

Вірно, в Г. вірне *а*.

Вірувати, вірую — вживаємо лише для релігійної віри: Богу молитися, а чорту вірус (а не вірять), Ном. № 1137.

Вірówka, часом верівка, але не верйовка, давнє *вервь*; в Г. лінва *нм*. Див. верівка.

Вірша ж. р. і вірш м. р., з лат. *versus*, давнє *вѣрша* і *вѣршъ*, р. мн. вірш або віршів. В Г. *верш* з п. *wiersz*; на В. У. *вѣрша* — знаряддя ловити рибу: Раки, лізьте в вершу, Ном. № 6897.

Вісім, р. в.: восьми і вісьмох; д. в.: восьмі і вісьмом; ор. в.: вісьма і вісьмома. Давнє *осмь*, *восмь*.

Вісімдесят, — здебільшого не відмінюється, або ж відмінюються обидві складові часті: восьми-десяти, восьмидесятох.

Вісімнадцять, в Г. вісімнайцять; вісімнадцяті або вісімнадцятьох, вісімнадцятьом, вісімна-дцятьма.

Вісник, а не вістник *а*.

Вісь, бси, віссю, в Г. бсею *а*.; давнє *ось*.

Віт звичайно вимовляють, пишуть *війт*. Див. *війт*.

Вітрець і вітерець, р. в. вітерця; давнє *вѣтрьць*.

Вітряк, вітряка, у вітряку.

Вітцєвий, вітцївський *а*. г.; на В. У. частіше батьківський.

Вітця, частіш батька або отця (хоч *вітця* форма правильніша).

Вітчїна г., на В. У. *отчїзна* не з *н*., а з давнього *отъчзна*; вітчїна — це на В. У. шинка. У Кул. в „Ч. Р.“: Хто вірний син своєї отчїзни 302, В мене на умі отчїзна 402, Не погубляйте отчїзни 302.

Віхоть, з віхтя або віхтю, віхтем, а не віхтьом. Давнє *вѣхоть*.

Віче, з давнього *вѣче*, загальноновживане в Г. слово; на жаль, його вже забули на В. У., тут: збори, зібрання або мітинг.

Вічі див. око.

Вічний, -на, -не, рідко — вічний; давнє *вѣчний*.

Вічно; в Г. вічне *а*.

Віщо, на віщо, через віщо (з на що — на іщо на віщо).

Вкарати, частіш покарати.

Вклонїтися, вклонитїся до кого або кому: Гарненько вклонився до мене або мені. В Г. *вкля-нятися*.

Вклякати зах.-укр. *н*.; на В. У. ставати на коліна. Див. *клякати*.

Вкоротити чого: Вкоротити віку.

Вкрасти, вкраду, вкрадеш, вкраде, вкрадемо, вкрадете, вкрадуть; в Г. *вкрадѹ*, -дѣш, -дѣ, -дѣмо, -дѣте, -дѹть. На В. У. звичайно кажуть: вкрасти *у* кого, в Г. вкрасти кому: Пілсудському злочинець вкрав ордери, „Діло“ № 10046, — це *а*. *н*.

Вкучно г.; на В. У. *сучно*.

Влада, а не *владà*; *власть* *а*.

Владар, -ря, мн. -рі.

Владина див. *отець*.

Владїмир, Володїмир, *Владїмиръ*; в Г. *Владимїр*, *Володимїр*.

Влазити, влажу, влазиш, влазять; в Г. *влязїти*.

Власний, а не *властний* *а*.; *власник*, *власність*.

Власність, власности, власністю; в Г. *власно-стею* *а*.

Власно, рідше *власне* *а*.

Власть *а.*, частіш вла́да (а не владà); вла́стю, в Г. вла́стю *а.*

Власяниця, давнє власяниця; в Г. власаниця.

Влові, вловів. Див. лов.

Вловити кого-чого: **рыб вловыты**, Опис Брацл. замку 1545 р.

Вменшáтися, вимова: вменчатися або вменьшатися.

Вмерлий, в Г. вмерлій.

Вмірати, зах.-укр. вмирати.

Вміти чого: Вмію цікавих казочок.

Вмова див. умова.

Вна, вно, вни, див. він.

Внесок *г.* з п. wniosek, а це з нм. Antrag; на В. У.: предлóження, пропози́ція, думка, проєкт.

Внет, з п. wnet; треба: відразу, зараз.

Вно́сити, вно́шу, вно́сиш, вно́сять; в Г. вносіти. Вносити висновок — це *п.*, треба: з того видно, з того виходить.

Внук, вну́ка *а. г.*, на В. У. частіш ону́к, ону́ка або уну́к, уну́ка. Давнє **внѣкъ**, **внѣка**. Див. онук.

Внутрі *а.*, треба — всере́дині.

Внутрішній, -ня, -не; в Г. внутрішній; а не внутренній.

Внутро́ *а.*, частіш ну́тро.

Вогонь див. огонь.

Вода́, мн. во́ди, від. Піти *по* воду, а не *за* водою: Ой піду я та до броду по воду, Метл. 65. Іти *за* водою — це пронасти: Іди, доле, за водою, а я піду за тобою, Пісня.

Водо́хрещі, Водо́хрещів.

Водяний, рідко во́дний.

Воєво́да, р. мн. воєво́д, воєві́д або воєво́дів.

Воє́нний *г. м.*; на В. У. військо́вий, войво́нчий.

Вождь, вождя́ *м. р. а.*, з **вождь**; в Г. *вожд* з п. wódz; ліпше б *вож* з **вожь**. На В. У. слово *вождь* дуже рідке, звичайно — провідник, воєво́да, ота́ман.

Во́здүх *а.*; на В. У. в літературі частіш *по-вітря* з давнього *по-к'триє*. Свіжий воздух, свіже повітря Фр. З. Б. 51, а не вільний воздух *п.* чи відкритий воздух *м.* Тепле повітря мовчало, Коц. 54. Весняне повітря потоками лине, Крим.; Учит. 6в. 1619 р. л. 4: "І́ко дѣмъ на по-вѣтрѣ трѣ-ва́ючій.

Возити, вожу́, во́зиш, во́зять; в Г. во́жу.

Во́зний; не пишемо: **возьний**.

Во́зраст *м.*, треба: вік. Людина поважного віку.

Возьму́ див. взяти.

Во́йна *а.*, треба — **війна**.

Во́круг *а. г. м.*, треба — навко́ло, наоко́ло, навкру́гі, круг.

Во́лати *п.*, треба — клікати, кричати.

Во́лінь, з Во́ліні ж. р., а не з Во́ліня м. р. *п.*; Во́ліню. Давнє **Во́лынь** ж. р.

Во́літи *а. г.*; на В. У. вже мало вживане, частіш — бажáти, хотіти, більше хотіти, ставити вище.

Во́лода́р, -ря, мн. -рі.

Во́лоди́мир, **Вла́ди́миръ**; в Г. Володимі́р.

Во́локті, зах.-укр. волочі́, волочу́ (а не во́локу *м.*), волочи́ш, волочи́ть, волочи́мо, волочи́ть (а не во́локуть *м.*), волі́к, во́локла, волі́кши, волочи́чачи, волочи́чений.

Во́лос, з во́лосу, для мн. збірна форма: во́лбсся.

Во́лосний, а не волостний *а.*

Во́лосжа́р, -ру.

Волоський, а не волошський.

Волох чи **валах** — румун; Італію інколи звать **Волохи**, з п. *Włochi*.

Волочі зах.-укр. *a.*; на В. У. волокті.

Волхв, волхва *a.*; в Г. мудрець, мудрця. Див. мудрець.

Вольний, вольно, вольність *a.*, треба: вільний, вільно, вільність.

Вольтєр, Вольтєра, фр. *Voltaire*, а не Вольтер.

Воля, вблі, вблею; давнє воля, див. рілля.

Вона, воно, вони; зах.-укр. она, оно, они *a.* Див. він.

Вонкувати, з п. народнього *wonitować*, а це з лат. *vomitare*; звичайно кажуть — блювати.

Воно в укр. мові часто вживається плеонастично, як формальний підмет в безпідметових реченнях: Щоб воно й сталося, як би батько не наспіли.

Вонпитк, вонпити *n.*, треба — не няти віри, недовіряти, вагáтися.

Вонь ж. р. або воня, вонний, вонність — часті в Г. арх. слова, і визначають пахоці, запашний; на В. У. слово *вонь* — це сморід. Давнє *кени* визначало пахоці, але давнє *кениати* визначало пахнути і смердіти. Було багацько квіток, багацько пахоців, Лев. Пов. 174.

Вонятк *a. m.*, треба — смердіти.

Ворітця, ворітець.

Воркотіти, воркбчү, воркбчеш, воркбчуть.

Воробець, воробіний *a. g.*; на В. У. горобець, горобіний: Веселий, як горобець, Ном. 3471. Давнє *кльбий*, *кльбий*.

Ворог, рідше вбріг, вброга; давнє *врагъ*, *корогъ*.

Ворожба, р. мн. ворожб.

Вороже, в Г. ворожо.

Вороженьк *a.*, частіш воріженьки.

Ворона, р. мн. ворбн.

Вороний; в Г. ворбний. Поет Микола Вороний. Кінь вороний.

Воронячий, ворбняче крило; дуже рідко — ворбний.

Ворота, воріт Коц. 9; ворітьмі, рідко — за ворбтами; на ворбтях, а не на ворбтах *m.* чи на ворбтіх *m.*

Воротар, воротаря.

Ворбтний, -ня, -не, а не ворбтний.

Ворбчатксь *m.*, треба — вертітись, крутітись, вертáтись.

Ворса ж. р., а не ворс *m. р. m.*

Ворскло, з Вбрскла *s. р.*

Ворушитися, -шүсь, ворушишся, прик. сп. *воруші* або *воруш*; в Г. *ворушити*, -ся.

Восьмий, *a.* осьмий; давнє *осмий*.

Вотум *m. р.*, відмінюється: з *вотуму*, мн. *вбтуми*; в Г. з *n.* не відмінюють в однині, а мн. *вбтума*, як слово *s. р.*

Вохкий (із *вогкий*); давнє *кльгъкъ*.

Воша ж. р.; зах.-укр. *вош* ж. р.; давнє *кльшь* ж. р.

Воювання, в Г. *войбванє*.

Воювати за що: Воювали *за* волю рідного краю; в Г. воювати *о* що *a. n.*: Воювали *о* ложку, Леп. 3 ж. 6.

Вояк, вояка, в Г. *вбяк n.* Ліпше казати *вояк* чи *вояка* або *козак*, а не *жбвнір n. нм.*, як то в нас потроху заводиться; дуже гарне давнє наше *кениъ*. Так наші славні вояки там мовчки проливали кров, Котл. Ен. V. 52. Де поділось козачество, червоні жупани, Шевч. 21. Див. жовнір.

Впасти, впадү, впадеш, -де, -демо, впадүть;

в Г. впа́ду, впа́деш, впа́де. В Г. з *п.* часто вживають *впасти* зам. раптом наїхати, прибути кудись: Війська впадали до сіл.

Впередіти *г.*; на В. У. попередіти, опередіти.

Вперід, часом і вперед *а.*

Впёртість, -тости, впёртістю; в Г. впертостею *а.*

Впивáтися чим або від чого.

Впис, впісу *м. р.*

Вплав *г. м.*; на В. У. уплінь, вплинь.

Вплив, з впливу, — не міняти в цім слові початкового *в* на *у* по приголосній, як то в нас часом роблять: Під впливом, Тимч. 19. 20 (а не: під упливом).

Вповні, уповні *г. м.*; на В. У. зовсім, цілком.

Впо́кій, впоко́ю, частіш упоко́їй; в Г. впокі́й.

Впомина́тися, впимнутися *г. п.*; на В. У. напoмина́ти, попереджа́ти, застеріга́ти, вимовля́ти.

Впо́перек, упо́перек; в Г. впоперéк, впопéрек.

Впра́вді в Г. часто вживають зам. *хоч*, — це за *п.* wprawdzie: Король був вправді зверхником всіх князів, але не міг мішатися до заряду, Корд. 51.

Впродовж: Стіл з розколиною упродовж, М. Вовч. II. 67. Вживати цього слова лише для визначення довжини, а не часу *м.*; не можна казати: Написав працю впродовж тижня, — це *м.* „въ продолженіе“, треба: за тиждень (а не *через* тиждень *г.*).

Впрóчім *г. м.*: Впрочім, я присягла, Фр. З. Б. 91. На В. У.: проте, а в тім, зрештою, але.

Вп'ять див. уп'ять.

Вра́дуватися, частіше — зрадіти.

Вра́жіння, рідше — вражі́ння; в Г. звичайно вражі́нє.

Враз див. нараз.

Вра́нгель, Вра́нгеля, а не Врангля *п.*

Вра́нішній, -ня, -нє; в Г. вра́нішний.

Вре́м'я, чи вере́м'я *а.*, ліпше — час. Див. урем'я.

Вре́шті-решт — це дослівний переклад з *м.* „въ концѣ концовъ“, треба: кінець-кінцем, кінцем, на самий кінець, або: врешті.

Врoбити *г. п.*, на В. У. зробити.

Врoді *г. м.*: Провідники, вроді Пуанкаре, „Укр. Гол.“ № 190. На В. У.: наче, подібно до, на зразок, ніби.

Все, в розумінні *постійно*, це старий український вираз, частий в Г., але, на жаль, рідкий на В. У. Паломник Данила XII в.: **Но все въ горахъ каменныхъ пѣтъ тяжкыѣ.** Все придивлялася до невістки, Гр. 162.

Все, усé; зах.-укр. *усьо* в літературі не прийте. Див. усьо.

Всєгда́ (в Г. всєгда) *а.*, треба; завсіди, за́вше, за́вжди. Старі укр. пам'ятки знають часто **всєгда́.**

Всєго́, всєму́ *а. г.* див. весь.

Всєго на всєго див. всього.

Всєй, усє́й *мц.*, треба: ввесь, увесь. Див. весь.

Всєнаро́дній, -ня, -нє; в Г. всєна́родний.

Всєно́шна, Всіно́шна (відправа); в Г. Всєно́чне, Всєно́чне (служення).

Всєрдити, -ся *г.*; на В. У. росєрдити, -ся.

Всєсві́тній, -ня, -нє; в Г. всєсві́тний.

Всїдіти, *мц.* всєдіти. Див. сидіти.

Всїпати не плутати з *вливати*: воду вливати, всип борщу, рідко: всип меду, влий молока, але кислого — всип. В Г. — всип води. Див. насипати.

Всїкти, зах.-укр. всїчи *а.*

Всїля́кий, всєля́кий *а. г.*; на В. У. частіш: вся́кий, рі́жний.

Всїма́ ліпше, ніж *всіми* *а.*

Всїсти на ко́вя *а.*, частіш: сісти на ко́ня.

Всказ, всказівка *г. н.*; на В. У. **вказівка**, **покажчик**.

Всказати, всказувати *г. н.*; на В. У.: **показати**, **показувати**, **вказувати**.

Вскинути *г.*; на В. У. **кинути**, **підкинути**.

Всміхатися до кого.

Вснути *а. г.*; на В. У. **заснути**.

Вспільний *г. н.*; на В. У. **спільний**.

Вспільник *г. н.*; на В. У. **спільник**.

Вставитися за ким *г. н.*; на В. У. **заступатися**, **просіти**, **обставати** за кого.

Встеклий *г. з п. wściekły*; на В. У. **скажений**.

Встекліна *г. з п. wścieklina*; на В. У. **скаженість**, **скаженіна**.

Встерегтися кого-чого або *від* кого-чого; зах.-укр. **встеречіся** *а.*

Встид *г. н.* див. **стид**.

Встидатися *г. н.*; на В. У.: **стидатися**, **соромитися**, **соромлятися**. Див. **стидатися**.

Встидливий *г. н.*; на В. У. **стидливий**, **соромливий**. Див. **стидливий**.

Встидливість *г. н.*; на В. У. **стидливість**, **соромливість**. Див. **стидливість**.

Встидно *г. н.*; на В. У. **стідно**.

Вступ *по* запрошеннях; в Г. **вступ** *за* запрошеннями *п.*

Вступатися за кого-що, а не за ким-чим *п.*

Вступити до церкви, до склепу, — це *п. wsta-rić*; треба: **зайти**, **піти**.

Встяжка *п.*, треба: **стяжка**.

Встямитися *п.*, треба: **стямитися**.

Всхід *г. н.*, на В. У. тільки **схід**; давнє **всходъ**.

Всхідний *г. н.*; на В. У. **східний**; давнє **всходный**.

Всхнути зах.-укр.; на В. У. **всхнути**. Див. **сохнути**.

Всходити *г. н.*; на В. У. **сходити**.

Всьо зах.-укр.; на В. У. тільки **все**. Див. **усьо**.

Всього, в Г. **всього** *а.*

Всього-на-всього — це переклад вульгарного *м.* „всего на всего“; *на* ніколи з род. в. не вживається, тому треба: **всього-на-все** (та і в мові російській літературна форма тільки: **всего на все**).

Всьогосвітній, -ня, -не; в Г. **всегосвітний**.

Всьому, в Г. **всьому** *а.*; по применниках **всьому**: На **всьому** світі, але: **всьому** кінець.

Всюди, **усюди**; *мц.* **всюда**. Див. **усюди**.

Втапати *г. н.*; на В. У. **втопати**.

Втеорити *г.*; на В. У. **очинити**.

Втекти, зах.-укр. **втечі** *а.*; **втечу**, **втечеш**, **втік**, **втекла**; рідше — **втікті**, **втічу**; **втікати**. **Втікати** кого-чого або **від** кого-чого, а не **кому**. Див. **утікати**, **текти**.

Втім *г. з п. wtem*: Народ **мовчав**; **втім** перед пана **отаман** **виступив**, Фр. З в. 176. На В. У.: в **тім** часі, в **ту** хвилину, **нагло**, **раптом**, **несподівано**, **тоді**.

Втовкти; зах.-укр. **втовчі** *а.*

Втопити, -плю, **втопиш**, **втоплять**, а не **втопляють** *мц.*

Второк *г. з п. wtorek*; див. **вівторок**.

Втрафити *г. н.*; на В. У. **втрапити**, **потрапити**.

Втрете, в Г. **втрете**.

Втрох, *мц.* **втрюх**.

Втрютити *а. г. н.*; на В. У. **вкінути**.

Вуаль *м. р.* або *ж. р.*, з фр. *le voile* (**вимова**: **між** **вуаль** — **воаль**); в Г. **воаль** з *п. woal*.

Вугляр, -ра, *мн.* -рі.

Вуголь або **вугіль**, з **вуглю**.

Вужчати, а не вузчати.

Вузенький, в Г. вузбнький.

Вузол див. узол.

Вузький, а не узкий *м.* чи вузкий: **Вузька** вулиця, Коц. 6. Другий ступінь: **вужчий**, а не вузчий.

Вуй, вуйко, *п.* wuj, wujek, часто вживане в Г. слово, визначає: брат матері, з давнього *в.уй*. На В. У. вже не відоме, тут теж давнє слово **дядько**, з *дядько* — брат материн чи батьків, а також кожний старший чоловік. Див. стрий.

Вуйна, вуянка, *п.* wujna, wujenka, — часто вживане в Г. слово, визначає: жінка материного брата; на В. У. *дядина* — жінка батькового чи материного брата, а також кожна старша жінка. Див. стрийна.

Вулиця див. улица.

Вулік, або рідше — *улій*, в Г. *улий*; для зміни *и* на *і* пор. братік, гудзік, зіма. Див. улік.

Вус, *мн.* вуси або вуса, вусів. Див. ус.

Вухо див. ухо.

Входити, входжу, входять, входив; в Г. **входіти**, входів.

Вхопити, захоплю, хопиш, хоплять, хопів, -піла, -піли; в Г. **вхопити**, вхоплю, вхопив, вхопили.

Вхопитися *за* кого-що: Хто топиться, й *за* бритву захопиться, Свідн. 128. В Г. **вхопитися** кого-чого, *це а. п.*: Населення захопилося самооборони „Діло“ № 22 за 1922 р.

Вхрестіти *г.*; на В. У. **охрестіти**.

Вцінити *г.*; на В. У. **оцінити**.

Вчасний — *це* своєчасний, як раз в пору: Бог поміг, — зібрали сіно вчасно. Пішла вона на храм і прийшла вчасно, Г. Барв. 512. В Г. вживають

вчасний як *п.* wczesny зам. ранній, передчасний: Праця в гріб мене вчасно вложила, Фр. 3 в. 37.

Вчепитися *за* кого-що або *до* кого-чого, рідко (в Г. часто) кого-чого: Як реп'ях той учепиться за латані поли, Шевч. 242. Найперше до Масі вчепилась, Св. 183. Учепився, як гріх села, Ном. № 2746.

Вчити кого, вчитися самому. Вчитися історії, а не вчити історію; вчити історії — *це* навчати історії. Вчити кого-чого: Пригоди учать згоди, Ном. № 1751. Учити рідною мовою, а не *на* рідній мові *м.*

Вчитися чого, а не чому *м.* або що: Став усього вчитися, і за рік усього вивчився, Рудч. Ск. II. 115. Вчитися рідної мови. Вчитися історії. Чужого навчайтеся. Вивчився *на* лікаря. Вчаться, а не вчуться *м.* Див. учити.

Вчора, а не вчорà *м.* і не вчорай *п.*; в Г. **вчєра** *а.* Давнє **вчєра** дало *вчора*, як чело — чоло, жена — жона.

Вчорашній, -ня, -нє; в Г. **вчєрашний**; давнє **вчєрашний**.

Вшити, вшивати *г.*; на В. У. **пошити**, шіти.

Вшитий *п.*, треба — увесь.

Вщипнути, вщипну́, -нєш; в Г. **вщипнути**, вщипну, вщипнеш.

Вюртембєрг і Виртемберг, *з-гу*, Württemberg; **вю(и)ртембєрський**.

В'язати, в'язу́, в'яжеш.

В'яземський, а не В'яземський.

В'язень, в'язня; давнє **св'язнь**.

В'язи, в'язів; в'язами і в'язіма.

В'янути і в'яти, в'янув і в'яв.

Г.

Гаврило, з Гаври́лѣ, загальноновживане.
 Гага місто (п. Haha), газький або гаський.
 Гадати *про* кого-що: Сомко *про* те не думає
 й не гадає, Кул. 182. В Г. гадати *о* кім-чим *а. н.*
 Гадка *про* кого-що: Гадка *про* свого, Гр. 264.
 В Г. гадка *о* кім-чим *а. н.* Мн. гадкі, гадок.
 Гадяч місто, або Гадячий *а.*; гадяцький.
 Газард *г.* з п. hazard; на В. У. *азарт*, що
 точніше віддає вимову фр. hazard.
 Газетний, часом газетній.
 Гай, в гаю, гаєм.
 Гайовий, а не гаєвий: Гарна, як квітка га-
 йова, Ном. № 8425.
 Гайстер, гайстра.
 Галанці, галанців.
 Галера, а не галяра.
 Галерія, а не галерія *н.* Галерея — це довгий
 хід коло чи круг будинку, по землі, чи на стов-
 пах; від *коридора* відрізняється тим, що не має
 стін. Не плутати слів галерія і коридор.
 Галичанин, мн. галичане, галичан; в Г. га-
 личанин.
 Галичина, а не Галиція *м. н.*
 Галиматія, п. galimatjas, з фр. galimatias.
 Галстук див. краватка.
 Гамбург, гамбурзький або гамбурський.
 Гангрена, з гр. γαγγραινα, а не гангрена.
 Гандель, гандлю, а не ганделю; рідше — гэн-
 дель, гэндлю. Гандель чим, рідко — чого.
 Ганна, *а.* Анна. Див. Анна.
 Ганчар, -ря, але частіш гончар.
 Ганьба, рідше ганьба.
 Ганяти, ганяю, а не гоняти.

Гаплик, гаплика; в Г. гаплик *н.*
 Гаптар, гаптаря, гаптарка; в Г. гафтар, гаф-
 тарка *н. н.м.*
 Гапувати, з нм. heften, haft; в Г. гафту-
 вати *н. н.м.*
 Гаразд, а не горазд; давнє *гораздъ*.
 Гарантія, гарантувати, з фр. garantie, garan-
 tir, нм. Garantie, garantieren, іт. garanzia. В Г.
 з *н.* гварантія, гварантувати.
 Гарантувати, а не гарантувати *м. н.м.*
 Гаранник, в Г. гарап.
 Гарасим, з Герасимъ. Оповів про Гарасима,
 Гр. 324.
 Гарбар, гарбаря.
 Гарбарня, р. мн. гарбарень.
 Гарбуз, а не арбуз *м.*
 Гардероб *м. р.* або гардероба *ж. р.*
 Гарешт народнє, літературнє — арешт.
 Гармідер, гармідеру, — так з *и* вимовляє
 ціла В. У.; в Г. гармідер з п. harmider. Слово
 походить від назви турецької розбійничої печери
 harami deres.
 Гармонійний, від слова гармонія: гармонійний
 звук; *гармонічний* — оркестр, концерт.
 Гармонія, а не гармоника *м.*
 Гарнець, гарця.
 Гарний, гарніший, з гр. χαρις. Гарний з себе.
 Гарний на вроду. Він був гарний на лиці, М.
 Вовч.
 Гартування, в Г. гартуванє.
 Гартувати, гартую, з нм. härten, hart.
 Гарфа, але частіш арфа.
 Гарцювання, гарцювати, з сер. г. нм. harz;
 в Г. гарцьованє.

Гаряч чи **горяч** г. з п. *goraso*; на В. У. не відоме, тут — жар, спека, спекота, жарота, гаряче. Як тут гарно після спеки, Гр. 45.

Гарячий, давнє **горячий**; гарячіший, найгарячіший; в Г. звичайно **горячий** а.

Гарячка, а. горячка.

Гасити, гашу́, гасиш, — часто вживається в зах.-укр., але на В. У. рідке, тут частіш — *тушити*. Давнє **гасити** і **тошити**. Гаснути, гасити, гаснув і гас.

Гасло, мн. гасла, гасел.

Гаспид, а не гаспед; давнє **аспидъ** з гр. *ἀσπίς*.

Гаяти, а не гаїти.

Гвіздъ, гвѣздя а. г., гвѣздѣк; на В. У. частіш *цвях* з нм.

Гвоздики, гвоздіків.

Где а., давнє **гдѣ**; звичайно — *де*.

Гейдельберг, з -гу, гейдельберзький або гейдельберський.

Гексаметер і **гекзаметер**, з -метра; гр. *ἑξάμετρον*, лат. *hexameter*.

Гембель, з **гемблю** або **гѣбель**, **гѣблю**, з нм. *hobel*.

Ген-ген, а не **гень-гень**: Ген далеко, Коц. 23.

Гендель, **гѣндлю**; частіш — **гандель**, з нм. *handel*.

Генезис м. р. з гр. *γένεσις*, часом **генѣза** ж. р. з п. *geneza*.

Генисарѣт, з -рѣту, **Геннисарѣтъ**, *Γεννησαρѣτ*, а не **Генезарет** н.

Геній, **гѣнія** (людина), часом — з **гѣнію** (дар гѣніяльності). *Геній* — найвищий творчий розум, найвищий природний дар; *талан* — природня здібність до чогось; не плутати цих слів.

Гѣнуя, **гѣнуѣзький**.

Географія, а не **географія** народн.

Геометер, **гѣбметра**.

Гербата г. н. з лат. *herba*; на В. У. *чай*; так само форми *чай* вживають англ., рос., болг., сrb., чехи.

Гервасій, **Гѣрвасій**, з гр. *Γερβάσιος*; в Г. **Гервасійъ** з н.

Геретик, -ка, або **вретик**, -ка, давнє **ѣретикъ** з гр. *αἰρετικός*; в Г. **вретик** н.

Геркуланум м. р. і відмінюється: з **Геркулануму**; в Г. с. р. і не відмінюється н.

Герод г. н.; на В. У. тільки **Ірод**, **Йродъ**.

Герой, з гр. *ἦρωσ* через фр. *héros*; в Г. **герой** н.

Герольд, з сер. лат. *heraldus*; в Г. **герольд** н.

Гесіод, а не **Гѣзіод** н. нм.

Гет зах.-укр.; на В. У. **геть**, мн. **гетьте**.

Гѣте, *Gothe*, не відмінюється; в Г. з н.; відмінюється: **Гѣтого**, **Гѣтому**, **Гѣтим**.

Геттингѣн, з -гѣну, *Göttingen*.

Гѣтьман і **гѣтьманъ**, **гѣтьманувати**.

Гѣфсиманія, **Гѣдсиманія**; в Г. **Гѣтсеманія** н.

Гибель, **гѣбля** г., нм. *Nobel*; на В. У. **струг** або **гѣмбель**, **гѣмблик** (а **гѣбель** — **погибель**).

Гидіти, **гидувати** ким-чим: **Гидував** ними, Гр. 243.

Гидкий, а не **гѣдкий**.

Гильзи див. **тутка**.

Гимназіст, а не **гимназіста** н.; в Г. часом **гѣмвазіяст** н.

Гимназія ж. р., гр. *γυμνάσιον*; а не **гѣмвазіум** с. р.; мн. **гимназіі**, а не **гѣмвазія** н.

Гинути за ким-чим: **Мирко гинув** за красою, **Мак. Рев.** 29.

Гипно́з, з гипно́зу м. р., з гр. *βπνος*; в Г. гіпно́за ж. р. *п.*

Гипнотизува́ти, а не гипнотизирувати *м. н.м.*

Ги́цель, р. в. ги́целя і ги́цля.

Гідний ко́го-чо́го: Життя правдивого не гідний, Леп. З гл. 185.

Гідність, гідности, гідністю; в Г. гідностею *а.*

Гільта́й, гільта́йство *г.*; на В. У. гульта́й, гульта́йство.

Гірки́й, а не гіркий *м.*; гірчіший, або гіркіший (на смак) і гірший (якість).

Гіркість, гіркости, гіркістю; в Г. гіркостею *а.*

Гірні́й, -ня, -не.

Гіря́к, або верхові́нець, а не горець *м.*

Гірський Коц. 10, а не горський.

Гірчи́ця або горчи́ця, давнє горчи́ца. Див. муштарда.

Гість, го́стя, мн. го́сті, го́стєй, го́стям, гі́стями (*мц.*: го́стім, го́стіх); гі́стя ж. р.: Ходила, мов гі́стя, Гр. 81.

Глава́, ро́зділ; в Г. гла́ва.

Глагола́ти — давня укр. вимова, глагола́ти; нова з *м.* — глаго́лати.

Гладе́нький, гладе́нько; в Г. гладо́вський, гладо́всько.

Гладіа́тор, гладіа́торський, з лат. *gladiátor*; в Г. глядіа́тор, глядіа́торський.

Гладкий, а не гла́дкий *м.*, гла́дший (вимова — гла́дчий); слово гла́дко мало вживане, частіш — гладе́нько, рівно.

Гладша́ти, вимова — гла́дчати.

Гледі́ти *мц.*, треба: гляді́ти, давнє глада́кти.

Глиб, гли́бу м. р., а не ж. р., хоч давнє гла́зь було ж. р.

Глибо́кий, гли́бший, глибина́, глибо́кість; в Г.

глибо́кий, глибина́, глибо́кість. Давнє гла́зький, а також гла́зький. *Мц.* глибо́кий, вгліб.

Глиня́ний, а не глиня́ний.

Глист, з глиста́ м. р., але звичайно вживається в мп. — глисти́; в мові *м.* глиста́ ж. р.

Глицері́н, глицері́ну м. р., з гр. *γλυκός* — солодкий, нм. *das Glyzerin*, фр. *la glycerin*; в Г. глицері́на ж. р. з п. *glycerina*.

Глі́г, глі́гу, гліго́вий *г.*; на В. У. глі́д, глі́ду, глідо́вий.

Глото́к *г. м.*; на В. У. ковто́к.

Глузува́ти з ко́го-чо́го, а не над ким-чим *м.*: Глузував сам із себе, Гр. 73. 54. 59.

Глумі́тися з ко́го-чо́го, а не над ким-чим *м.*: Глумилася верша з болота, Ном. № 7999. В Г. часом глумі́тися ко́му-чо́му *а.*

Глу́пий *г. а.* (але й *п. м.*); на В. У.: нерозу́мний, дурний, безглу́здий; але *глу́па* ніч (пізня ніч, північ).

Глу́хий на що або до чо́го: Глухі на наш зазив „Діло“ 1922 р. № 28.

Глу́хів, з Глу́хова, глу́хівський.

Глу́хнути, часом глу́хти.

Гляда́ти дуже часто вживається в Г. зам. шука́ти, особливо в живій мові; це давнє глада́ти. На В. У. цілком невідоме, там тільки шука́ти. Див. шукати.

Гляді́ти, давнє глада́кти, *мц.* гледі́ти; в Г. вживається постійно, на В. У. рідше (але: гляди, гляди-но), звичайно — дивитися. Гляді́ти ко́го-чо́го: Дружба глядіть молодой, Гр. III. 507. Глядіть короваю, чи спікся, ів. 502. Скорочувати треба *див.*, а не *гл.*

Гна́ти, жену́ (а не говню *м.*), женеш, жепу́ть (а не говять *м.*), жени́ (а не гони *м.*). Гна́ти —

це кого, гнати́ся — за ким: гнали гуси, але гнали́ся за гусьми. В Г. постійно замість *гнати́ся* вживають *гнати*: Купа хлопців гнала за дівчатами, Чайк. За с. 9.

Гнеть г. з п. hnet, wnet (а це з сер. г. нм. vonnöten), часто вживане в Г.: Гайдук жажнувсь, та гнеть продрухавсь, Фр. З в. 197. На В. У. невідоме, тут: одразу, зразу, враз, зараз, раптом.

Гнів, гніву; в Г. гнівú.

Гніздéчко: На калині одиноке гніздéчко гоїдає, Шевч. 6. В Г. гніздóчко.

Гніти́ти, гнічу́, гніти́ш, гніти́ть, гніта́ть, гнітю́чий.

Гно́бити, а не гно́бити.

Го зах.-укр. а. род.-прич. відм.; на В. У. *його*. Див. він.

Говори́ти, говорю́, говори́ш, говори́ть, говори́ють (а не говорю́ть *ми.*), говори́чи; зах.-укр. говори́ю, говори́ш; не казати: говори́ш, -ри́ть, говори́ють *м.* — Говорити *про* кого-що, в Г. *о* кім-чим *а. н.*: Про яких се ти людей говори́ш, Кул. 224. — Говорити *до* кого, а не *к* кому *а. м.* — Часте: говорити *за* кого-що: За його ніколи не говори́ла нікому, М. Вовч. — Говорити рідною мовою, а не на рідній мові *м.*; говорити телефоном, а не по телефону *м.* Див. по, балакати.

Год а., з гóду, мн. гóди, год (а не годів): Йому год тридцять і п'ять, Гр. 137. Маловживане, частіш вживають *рік*.

Го́дина див. час.

Го́динник, а не дзи́гáрок *н.* або часі́ *м.*

Годува́ти, годóваний.

Го́ркі *ми.*, треба — огі́ркі, гуркі́.

Гола́ндія, гола́ндський.

Голго́фа або Голго́фта, а не Голгота *н.*; **Голго́да**, гр. *Γολγοθᾶ*.

Голі́тися, а не бритися *м.* Го́лена голова, Коц. 12. Голі́ти, голю́, в Г. го́лю.

Голі́вонька і голі́вонька; голі́вка і голі́вка.

Голі́яф; в Г. часом Голі́яд, Голі́ят *н.*: Давид з Голі́ятом б'єть ся, Леп. З гл. 187.

Го́лка, а не іго́лка *м.*; мн. го́лки, го́лок. В Г. часто ігла́ *а.* Давнє *йгъла*. Див. ігла.

Голо́бля, р. мн. голо́бель.

Голова́; прич. в. го́лову (в зах.-укр. часом *голов*: Приклоню го́лов, буду трохи спати, Федьк. I. 14); р. мн. голі́в.

Головешка, а не голóвешка.

Го́лод *на* що: Го́лод на збіжжя, Бирч. II. 127.

Голо́дний *на* що або чо́го: Голо́дний *на* хліб. **Благородні**, хліба́ голо́дні, Ном.

Голодува́ння, а не голоді́вка *м.*

Гололе́диця, частіш — о́желедь, гололі́дь.

Го́лос, мн. го́лосі́, а не го́лоса *м.* Го́лос розляга́ється, а не розда́ється *м.*: Го́лос його́ по всьому́ селу́ розляга́ється, М. Вовч. II. 12.

Голо́сити, голо́шу́, голóсиш, голóсять, голóсячи; в Г. голóшу. Го́лосити — це плакати ревно, ридати: Біга Катря боса лісом, біга та го́лосить, Шевч. 87. Го́лосить, неначе по мертвому, Ном. В Г. слово *голосити* вживають як п. *głosić* зам. оповіщати, повідомляти, проповідувати: Прибігли вівчарі, го́лосячи сумну вість, Фр. З. Б. 62. На В. У. *голосити* такого значіння ніколи не має.

Голосува́ти *за* кого-що, рідко *на* кого-що; в Г. з *н.* голосувати *за* ким-чим: Італія го́лосувала за вибором (треба: за вибір) Бенеша, „Діло“ № 10038. Див. агітація, акція.

Голуб, голуба м. р.; мн. голубі, голубів, в Г. голуби, голубів.

Голубенький, в Г. голубенький.

Голубий, в Г. голубий а.

Голубці, голубців.

Гомокіти про кого-що, в Г. о ким-чим а. п.:

Гомонять про війну.

Гоморра ж. р., а не Гомор м. р.; Гоморра, гр. *Gomorra*.

Гоніць а., треба — гівець, гінця.

Гони; гонів, часом гоней, рідко гін.

Гоніти г. див. гнати.

Гончар, -ря, мв. -рі.

Горá, прич. в. гóру, вгóру, угóру, Кул. 141. 147. 180; в Г. горú, вгорú, угорú; мн. гóри, гíр.

Горáзд див. гаразд.

Горбуньок коньок, а не горбунок м.

Гордá, але частіш — ордá.

Гордий з чого або чим: Гордий зі своєї праці, Леп. З ж. 29. На той (ліпше б: з того) новий уряд був Мрочко незвичайно гордий, ів. 27.

Гордити з кого-чого або ким-чим, а не над ким-чим: Леся їм гордує, Кул. 52. Брудною не горджу товпою, Леп. З гл. 16.

Гордіїв вузол; в Г. гордійський вузол з г. *gordujski węzel*.

Гордість, гóрдости, гóрдістю.

Гордощі, гóрдошів.

Гордувати ким-чим: Гордує нашим хлібом-сіллю, Кул. 71. Гордує було козак любощами, ів. 149.

Горен, гóрна.

Горіла ж. р. з лат. *gorilla*; в Г. *Гориль* м. р. з п. *goryl*.

Горинь ж. р., з Горині, над Горинню.

Горі а. г.; на В. У.: вгóру, вверх, до вéрху, догорі, горілиць.

Горілиць, а не горилиць.

Горілка, горілчаній: Добра горілка, Кул. 275. В Г. горівка, горівчаний.

Горішній, -ня, -не, давнє горішній. В Г. горішний.

Горіючий — часте в Г. слово: Горіючі міста значили дорогу, Корд. 14, — це з п. *goręjasy*. На В. У. зовсім незнане, тут — горючий або горющий: Горюшу свічку ставить, Кул. 196. Пор. жаріючий.

Горкий, Гóркого, Гóркому, Гóрким, — змінюється як прикметник; в Г. з *и*. змінюють як іменника: Горкія, Горкію, Горкієм. Пор. Толстой.

Горло, мн. гóрла, з гóрлів.

Горнець, гóрця.

Горнутися до кого-чого або кого-чого: Народ горнувся до його, Кул. Єв. Лк. 19⁴⁸. Той, що Домахи горнувся, М. Вовч.

Горобець див. воробець.

Горód — це місце коло хати, де сіють городину, різні овочі: Сидить, як качан в горóді, Ном. В Г. *goród* значить сад: Я прохожувалась в мійськiм городі, — це арх. (бо й вдавнину часом *gorod* — то сад), підтримуваний *п. ogród*. На В. У. *gorod* ніколи не значить сад: Сади рясні похилились, Шевч. Замість *goród* в Г. часом кажуть *ogoród* а. м. Кажемо: на горóд або на вгорóд.

Гóрод а. див. місто.

Горóдина див. ярина.

Горóдно або Грóдно *п.*

Городський, вимова: городзький; але вживаємо звичайно — міський.

Горожанин, в Г. горожанін; мн. горожане; але частіш — громадянин, мн. громадяне.

Горіх, в горісі.

Горіхв'яний або **горіх'яний**.

Горсть, горітка *а. г. п. м.*; на В. У. жмєня, жмєнька, жмінька.

Горщок, горішка.

Горіч див. гаріч.

Горічий *а.* див. гарічий.

Горічо *г. п.*; на В. У. гарічє.

Господіня, а не господині *мц.*

Господній, -ня, -нє, давнє **господній**. В Г. Господній.

Господар, -ря, -реві, -рем, о господарю; мн. -рі.

Господарка *г. п.*; на В. У. господарювання, провадження хазяйства.

Господарювати, господарюю.

Господь, Гбспода, Господєві, о Гбсподи; в Г. Гбсподь, давнє **Гбсподь**; *мц.* Гбспідь.

Гостинець — широка дорога, *via publica*; слово **гостиниць** відоме з найдавнішого часу; так, в Руській Правді Волод. Мономаха читаємо: **Погоукають слѣдъ на гостинци на велицѣ, а сѣла не воудеть**. Походить це слово від слова **гость**, гість, що вдавнину визначало чужинець (*hostis*) або купець; таким чином **гостинець** — це шлях для купців (пор. *гостиниця* — дім, де спляються гості-купці). Від українців слово **гостинець** перейшло до поляків. В Г. це гарне наше слово вживається постійно, а на В. У., на жаль, вже забуте, — тут частіш кажуть **шосє**, **сошє**, **сбша**, або битий шлях, а **гостинець** — це тільки дарунок, подарок.

Гостомель, з Гостомля.

Гострий Коц. 9. 15, а не **острий** чи **вострий** *м.*

Готовий до чого: **Готовий** до послуг.

Грабар, грабаря, з нм. *graben* — копати.

Грабельки, грабельок.

Грабіж *м. р.*, грабіжа, грабіжєм, давнє **грабеж** було *м. р.*; в Г. з *п.* **грабіж** *ж. р.*

Грабіжник, в Г. рабівник *п.*

Грабіжницький, в Г. рабівницький *п.*

Грабіжництво, в Г. рабівництво *п.*

Граблі, з граблів, а не граблі *м.*

Грабування, в Г. рабування *п.*

Грабувати, в Г. рабувати *п.*

Грабунок, в Г. рабунок *п.*

Гравюра, з фр. *la gravure*.

Град, з граду, *мц.* гряд.

Градус, з лат. *gradus*. На дворі 20 градусів морозу. Спека на 40 градусів. В Г. кажуть не градус, а степень. Див. ступінь.

Грамота, з гр. *γραμματα*; в Г. грамота.

Граната *ж. р.*, з лат. мн. *granata*, фр. *la grenade*, іт. *grenata*. В Г. **гранат** *м. р. п.*

Граніця, *мц.* гряниця.

Грань *ж. р. г. п.*: Максим стояв, мов на грани, Фр. З. Б. 28. На В. У. цього слова не вжив., тут — вуголля, жар, прісок: **Стоїть**, як на вуголлях, Прик.

Грати чого: козака грали, метелиці грають. Грати до танцю, Гр. 127. Грати в що або рідше — на що: Не в тую лудку грають, Ном. № 5092. Ковника пасе, в кобзоньку грає, Гр. III. 21. Ой там козак похожає, у бандурку вигравас, Метл. 73. На скрипці грали, Котл.

Гратися з ким-чим, рідко — ким-чим, а не грати *м.*: Грався з ними, Гр. 23. Любив гратися з ітьми, Мак. Яр. 4.

Гратулювати кого з чим: Гратулювали сусіда з сином. В Г. гратулювати кому *п.*: Вожд гратулював їм острої постави, „Р. К.“ 1921 р. № 23.

Гребати *г. п.*: Казав гребати козаків живцем, Мак. Яр. 198; на В. У. копати, за́кбувати, ховати.

Гребінець, гребінця, а не гребенець.

Гребінь м. р., з гребівя, гребінем.

Гребля, р. мн. гребель. Див. гробля.

Гребті, гребу́, гребеш, часом гребсті́.

Грека *г.* — вульгарний шкільний вираз з *п.* greka (lingua graeca); звичайно кажемо — грецька мова. Пор. латина.

Греміти, гремлю́, гремиш, гремлять; а не гріміти.

Гренландія, Grönland.

Грецький, а не гречеський.

Гречаний, а не гречневий *м.*: Каша гречана.

Гречка, гречаний, а не речка, речаний *м.*

Гривна старе укр. слово, **гривна**, визначало грошову одиницю, що її платили як данину або як кару; з укр. мови слово перейняли до мови польської. Це давнє слово наше тепер лишилося з старим значінням тільки в Г., на В. У. кажуть: кара, штраф. Див. штраф.

Григор, Ригор, часом Ригір чи Григир.

Грижа зах.-укр.: Чи то його так міські мури зісали, чи грижа яка, Фр. З в. 136. На В. У.: журба, сум, ту́га, сму́ток, жаль, гризота, а грижа — це з *м.* часом так кажуть на гилу.

Гризти, гризу́, гризений. Гризтися за когочо: Гризлися за батьківщину, Гр. 27.

Гризота, в Г. гризота.

Гримати на кого; а не грімати *м.*

Гріх, з гріху́ або гріха́, в гріху́.

Грізний, а не грізний *м.*

Грімко *а. г.*; на В. У. гблосно.

Грінченко, а не Гріиченко чи Грівьченко.

Гріш, гроша́, мн. грбші́, грбшей́ (а не грошів); грбшам, *м.* грбші́м; грбшми або гроші́ма; в грбшах, *м.* в грбші́х. Слово *гріш* в Г. вживається переважно в однині: Доляр — це американський гріш, вартости 5 корон, Куз. 105. На В. У. цього слова вживають переважно у множині: Грошей багачко, а щастя мало, Ном. № 1434.

Грішний, в Г. грішній.

Грбля *г.* з *п.* grobla: Грбля прорвалась, Леп. З ж. 61. На В. У. грбля.

Грбовець *г. п.*; на В. У.: надгрббок, надгрббний пам'ятник.

Грозити, грожу́, грбзиш, грбзять; в Г. грбжу, грбзити. Але в літ. мові на В. У. частіш вживають слова *загрозувати*.

Громадський (вимова — громадзький) — належний до невеликої громади; *громадя́нський* — належний до загалу, до великого стану.

Грот, з гроту м. р., фр. grotte; в Г. *грота* ж. р. з *п.* grota.

Грошевий, а не грошовий.

Грубий, грубший або грубіший. Грубі гроші зах.-укр. *п.*, на В. У. великі гроші; грубо порохувати з.-у. *п.* — дорого порохувати.

Грудень, гру́дня — назва місяця ноября; так було й в давній Україні, але під *п.* впливом тепер зробили *грудень* декабром. Пор. в Зографській Євангелії X-го віку: *Міць номеръ реком груде́*. Або Пор. врем. літ під 1097 р.: *Пондеша на кол'хъ, а по грбднъ ижти, вѣ бо тогда мѣць грбденъ, рекше номеръ*.

Груді, грудей́; грудям, *м.* груді́м; грудьмі́,

часом грудима; в грудях, *мц.* в грудіх. Це слово на В. У. вживається лише у мн.: Болять груди, Гр. 322. У грудях котилася тривога, Коц. 54. В мові рос. це слово вживається тільки в однині, *грудь* ж. р. В Г. часто вживається це слово і в однині: Мав сильну грудь, Щур. Рол. 95.

Грунт див. ґрунт.

Група Тимч. 14. 21, часом ґрупа.

Грязь ж. р., з грязі, давнє *гразь*; не замінювати без потреби на слово *болото* п.: В осени ложка води, а мірка грязі, Прик. Грязю, в Г. грязю *а.* Див. болото.

Губа́, мн. губи, або уста; мн. *губи* часто вначає гриби; губенята.

Губатий, а не губастий *м.*

Гудити, гуджу, гудиш, гудять.

Гудіти, гуду́, гудеш, гуде́, гуду́ть; в Г. гуджу́, гуди́ш, гуді́ть.

Гузар *г. п.* див. гусар.

Гузик, гудзик, гузик і гудзік (що до *і*, пор. братік, вулік, зіма); п. *guzik*.

Гукати кого, на кого і до кого: Гукнув на писаря, Гр. 100.

Гулиця *мц.*, літерат. улиця або вулиця.

Гультай, гультая, *мц.* гультай: Приймак-гультай не хоче робити, Чуб. III. 127.

Гуляти — це бавитись, прохóджуватись, не робити, бенкетувати: А дівчина Гуляна по садочку гуляла, Пісня. Чорним морем далеко гуляли, Думи 79. 83. 89, Чистим полем гуляли ів. 126. — В Г. часто вживають цього слова з *п.* *hulać* зам. танцювати: Як не заграє увесь ліс, як не стануть дерева гуляти, Бирч. II. 149. Скоморохи грали якусь дику пісню, а вона гуляла — гуляла — гуляла, ів. 133. — Гуляти в що: Гуляли

в ящура, Гр. 91. Настане май, — в опуки грай, Свідн. 21. Гулятися (а не гуляти *м.*) чим: Діти гулялися лялькою.

Гураган *г. п.* див. ураган.

Гураганний *г. п.* див. ураган.

Гусар, -ра з мад. *huszár*; в Г. гузар з п. *huszar*, нм. *Husar*, часом хусар.

Гуси, гусей, гусям, гусьмі; звичайно вжив. у мн.; рідко *гусь* ж. р., а не м. р. *м.*: Пливе біла гусь, Лук. 142.

Гусий, гусячий і гусиний.

Гусляр, -ра, мн. -рі.

Густі, гуду́, гудеш, гуду́ть.

Гуськом *г. м.*, треба — оден по одному, ключем.

Гуцул Сл. Жел. 166. Етн. Зб. VI. 168; на В. У. гуцу́л, гуцу́льський.

Гюго Віктор, Hugo.

Г.

Г. Вимовою звука *г* як *h*, а не *g* українці займають особливе становище серед слов'янського світу. Можливо, що в праслов'янську добу українці й знали вимову *g*, але ще в добу до писаних пам'яток, до X-го віку на Україні запанував *г = h*. І це цікаве тим, що сусіди українців — росіяне та поляки — вимовляють як раз навпаки, — у них *г = g*. Отже вимова *г* як *h* єсть наша споконвічна ознака, що відріжняє вас від інших народів.

Але сусіди українців знали переважно *г = g* і цю свою вимову почали потроху заціплювати й українцям; від своїх сусідів, особливо від поляків, українці позичили дуже багато слів, а разом з тим і вимову

z = g. Вже в XIV віці виявилось, що українцям мало мати тільки г, — треба ще мати особливу букву, котра б віддавала польське g; і от з того часу в українським письменстві й заводиться для цього кг, що було в нас аж до половини XIX-го віку; цікаво, що з початку з кг писали тільки польські та литовські власні назви, і робили це дуже рідко.

Значно пізніше на Україні було заведено замість кг одного значка — г; чи не першим завів його вчений наш Мелетій Смотрицький в своїй граматиці 1619 року, — форму букви він взяв з грецької азбуки, бо тоді греки так передавали свою теперішню γ. Ця нова буква г приймалася дуже поволи, бо традиційно все писали кг або просто г, і тільки з 30-х років XIX-го століття почали в нас писати букву г вже більш послідовно.

Грецьку γ українці споконвіку вимовляли як h, а не g, — цеб-то вимовляли так, як і самі греки, бо греки своєї γ ніколи не вимовляли за g; лише римляне і ті народи, що повстали з римлян, чи прийняли разом з церквою їхню культуру, вимовляли й вимовляють грецьку γ за g. От тому всі грецькі слова з γ ми, українці, споконвіку вимовляємо з h, а не g, пор хоча б: ангол, Євангелія, гурок чи огірок, ігумен, гемон, паганій і т. п., або хресні ймення: Огій, Гаврило, Гарасим, Григор, Гнат і т. п. Коли б греки самі вимовляли γ за g, то цю вимову вони прищепили б і нам, — а греків в X—XI віках постійно було багато на Україні.

Чужі слова, що заходили до нас з інших країн, скажемо від німців, ми все українізували і чуже g вимовляли за h, пор. хоча б: борг, боргувати, цегла, грабар, грабарка, гарбар, гарбарня, вагатися, вага, брага, ланцуг і т. п.

Як було встаровину, так і тепер лишається на

Україні, — звук г вважається тут виразно чужим звуком і вживається дуже рідко, лише в деяких чужих словах, що в різний час зайшли до нас в більшості через Польщу, напр.: гава, галаган, ганджа, гвалт, гвинт, гирлига, дзигарі, глей, гніт, гої, гонта (але: козак Гонта), грати, гринджоли, грис, грунт (і грунт), гудз, гудзик, гулн, горальня, гургула, а також: ге-ге-ге, геґати, гедз, гедзкатися, герґотати, дриґати, або (вимова) — велиґдень, іґ ньому, — оце майже й всі слова, що в вароді нашим почуємо з г.

Часом буває, що чуже, малоприродне нам g нарід нам оминає тим, що вимовляє його як ж; пор.: ганок (з gang), друшляк (durchschlag) і т. п., як і ми кажемо: фіранка (з fürhang), ґатунок (gattung), кштальт (gestalt) і т. п.

Не те бачимо в Галичині; і тут споконвічна українська вимова свято оберігалася аж до XIX-го віку, але вже з цього віку Галичина в мові своїй підпала особливо великому впливові польському і завела й собі чужу нам вимову g. Про це Йосиф Левицький в своїй Граматиці 1834 року пише так: »Руський язик має також тверде г, відповідне польському g, і то тільки в чужих словах, які поляки переняли від німців і уділили тутешнім русинам« (»Заниски Наукового Товар.« т. 114 ст. 107). В Галичині тепер чуже g звичайно передається через г. Грецьку γ в Галичині передають також через г, що йде цілком проти української споконвічної традиції і народньої вимови. Правда, в Галичині тепер помітно велике стремління знову вернутися до свого традиційного писма; напр., В. Щурат в »Пісні про Роланда« пише: Сарагосса 109, граф 111, лотаринґів 111, Ганелон 112, до Аквісграну 112 і т. п.

Інколи можна почути, ніби українці на В. У. не вживають послідовно (як народи латинської культури)

з і л тільки з московського впливу; думати так можуть лише люде, що не знають історії нашої культури і плутають грецьке з латинським. Вимова з як h єсть наша характерна споконвічна ознака, руйнувати яку було б непотрібним нехтуванням своєї старої культури. Окремішности рідної мови мусимо збільшувати, а не кидати й те, що маємо.

Габінет г. п., див. кабинет.

Газда, газдіня, газдівство, газдувати (з мад. gazda — господар) — постійно вживані в Г. слова; на В. У. зовсім не відомі, тут — госпóдár, хазяїн, хазяйство, госпóдárство, господарювати.

Гвалт, гвалтувати (з сер. г. нм. gwalt); в Г. г'вавт, г'вавторувати. Кричати г'валт, в Г. кричати г'валту.

Гваранція, гварантувати г. н. див. гарантія.

Гвер г. нм.; на В. У. рушніця, давнє ршчниця.

Гвинт, з гвинта, або гвинт, з сер. г. нм. gewind.

Генеза г. н. див. генезис.

Гете див. Гете.

Гімназіум н. див. гимназія.

Гімназіст див. гимназист.

Глядіатор див. гладіатор.

Гніт, гнóту; в Г. кнiт з п. knot.

Гранат див. гранáта.

Грати, р. мв. грат, а не крати, з нм. gerät; **Гратованій**.

Гратулювати див. гратулювати.

Греміяльний г. н. лат., простіше — загальний, разом, вкупі.

Грунт або грунт, з нм. Grund; мн. г'рунтá, рідше — г'рунтi. Грунт, земля, а не пóчва м.

Гудз, з г'удза і г'удзь, г'удзя; п. guz.

Гудзик див. гузик.

Д.

Д приіменник з а. к, ік, часто вживаний в зах.-укр. говорах: Ватага бундючно д' церкві наближалась, Фр. З в. 147. Це д повстало так: давнє къ мѣнѣ дало: к мені — л мені — д мені; див. ід. Не писати апострофа по д, бо це д повстало не з до, а з къ. На В. У. це д не знане.

Да м., треба та: батько та мати; давнє та, напр. в Іпат. Літ. під 6795 р.: **Иди та отради.**

Давання, в Г. даванє.

Давати, даю, даш; даваний; мц. даваю, даваш. Оминати вирази з дався, дасться, часті в Гал.. — це н., напр.: Дався чути голос з неба, Руд. 57, — треба: почувли; Уряд не дасться до того наклонити, „Укр. Гол.“ № 194, ліпше б: уряд до того не нахилять. Це явище дасться вияснити Тимч. 30, ліпше б: можна вияснити.

Давнина і давнина.

Давній, -ня, -нє; в Г. давний; давнє було давній і давний. З давєн.

Давніше — колись, перед тим; не вживати в цім значінні слова раніше: Давніше я все вставав раніше, а тепер спізнююсь.

Давнішній, часом давняшній; в Г. давнішний.

Дак мц., треба — так, та.

Далєко від кого-чого: Жили далеко від Сивашів, Гр. 39.

Далечиня, з далечині ж. р.; або далечінь, далечені (і далечіні).

Далі, а не далій; давні далѣ і далѣй.

Даль а. ж. р., ліпше — далечінь, далеч. далєкість, далечиня.

Дальше кроком, а не на крок м. чи о крок н.

Дамаський, в Г. дамасценський н.

Дамоклів меч; в Г. меч Дамокляса *п.*

Данський, нм. *dänisch*, англ. *danish*; часом і *датський* м.; дунський — це з *п.*

Данте не відмінюється; вживається і форма *Дант*, тоді відмінюється: *Данта*, *Дантові*, *Дантом*. В Г. відмінюється з *п.*: *Дантого*, *Дантому*, *Дантим*.

Дар, *дору*, мн. *дарі*, *дарів*.

Дарданели, з *Дарданел* або з *Дарданелів*.

Даремно, в Г. *даремне а.*

Дармування, в Г. *дармування*.

Даром а. г.: Земля не даром родить, Леп. З гл. 122. На В. У. — *даремно*, *дармо*, *дурно*, так, безплатно, без плати.

Дарувати кому що, часом — дарувати чого; *дарую*; *дарований*.

Дасться див. *давати*.

Дафан, *Даданъ*; в Г. *Датан п.*

Дати, дам, *даси*, *дамò*, *дастè*, *дадуть*, *дала*, *далò*, *дали*; зах.-укр. *дала*, *дало*, *дали*. Зам. *дасі* в зах.-укр. часто *даш*, а на Волині *дасіш*.

Датований, а не *датирований м.*

Дах, на *даху* або на *дасі*.

Дбати про кого-що або *за* кого-що, часом *на* кого-що або *чим*: Усяке *про* свою шкуру *дбає*, Кул. 306. Не *про* себе *дбаємо*, а *про* громаду, Гр. 84. *Дбав за* книги, Гр. 35. *Піди в рай*, то й *дровами дбай*, Ном. № 200. *Дівці треба й на рушники дбати*, Лев. — В Г. *дбати о* кого-що *а. п.*

Два, *двох*, *двом*, *двома*; а не *двоїх*, *двоїм*, *двума м.*

Два, три і чотири вимагають по собі в м. р. іменника на *-и*, а не на *-а м.*: два воли, три столи, чотири бики (а не два вола, три стола, чотири бика *м.*). Див. *дві*.

Двадцять, р. *двадцяті* або *двадцятьох*, д.

двадцятьом, ор. *двадцятьма*; давнє *дъвадесатъ*, *-тъ*, *двадцатъ*. В Г. *двайцять*, *двацять*. Переносити: *два-дцять*.

Двадцятилітній або *двадцятьлітній*.

Дванадцять, відмінюється як *двадцять*; *дъванадесатъ*. В Г. *дванайцять* або *дванацять*. Переносити: *два-на-дцять*.

Двери або форма *двійного* числа *двері*; *дверей*, *дверям*, *дверима*, на *дверях*; *мч.* *дверім*, *двермі*, на *дверіх* чи на *дверех*. В однині *двер* м. не вживається; давнє *дкьрь*.

Дверці, з *дверців*, часом: без *дверець*.

Двигати, *двігнути* (в Г. *двигати*, *двігнути*), *двігнутий* і *двігнений*. **Двигатель**, в Г. *двигатель*.

Двина, а не *Двіна п.*

Дві, три і чотири вимагають по собі іменника в ж. та сер. роді *двійного* числа на *-і*, а не на *-и*: *дві корові*, *три кози*, *чотири вербі*, *дві слові*, *три відрі*, *чотири вікні* (а не — *дві корови*, *три кози*, *чотири верби*, *два слова*, *три відра*, *чотири вікна*).

Двійка, р. мн. *двійок*.

Двір, з *двору* або з *двора*, по *двору* або по *дворі*.

Двірець, *двірця*, а не *дворець а.* **Двірець** — це *двір* або *палац*: *Стань*, *матінко*, *край двірця*, — *іде твоя дочка до вінця*, *Метл.* 173. В Г. з *п.* *двірець* — це *вокзал*, і це значіння поширилося вже й по В. У.

Двірня, а не *дворня а.*

Двісті, з *дъвѣтъ сѣтъ*, *двѣстѣ*: *Гей*, у *Луцьку*. *славнім місті*, там *зійшлося* не *сто*, не *двісті*, Гр. В Г. *двіста*. Звичайно не відмінюється, або р. в. *двохсот*.

Двічі, рідше *двійчи*; *мч.* *двічі*, *двійчі*; давнє *двоичн*.

Двоє визначає дві особи чи дві річі однако-
вих: двоє дітей, двоє дверей. **Обоє** — це одне
і друге, *uterque*, — той і другий, такий і такий:
Вони обоє (чоловік і жінка) п'ють.

Дволичний *г. п. м.*; на В. У. лукавий, нещирий.

Дворець див. двірець.

Двоскладовий Тимч. 44. 56, або двускладовий
Тимч. 13.

Двотижневий, а не двотижньовий.

Двоюрідній, -ня, -не, рідше — двоюрідний.

Двоякий *а. г. м.*; на В. У. двійний, подвійний,
подвійно.

Двуденний Тимч. 89.

Де часто вживається в Г. з *п.* зам. *куди*: *Де*
се ви мене завезли, Хотк. 8. *Де* ті придуть, там
вже добра не ждати, Щур. Рол. 97, — все *п.* На
В. У. лише *куди*: *Куди* кінь з конитом, туди жаба
з хвостом, Ном. № 2547. *Куди* ти йдеш (а не —
де ти йдеш *п.*).

Дебати, дебати́в; в Г. деба́та *п.*

Дебатовати, а не дебатирувати *м. нм.*

Дебрь, з дебри́ ж. р.: *І* дебрь — пустиня непо-
лита прокинеться, Шевч. Давне дебрь ж. р.: *дебрь*
велика Паломн. Данила. Але частіше вжив. лише
в мн., в одн. рідко. В Г. *дебра*, з *п.* *debra*, *debrza*:
Кожда дебра ваша стане за тисячу вояків, Фр.
З. Б. 85.

Дебют, дебюта́нт, дебютува́ти, з фр. *début*, *dé-*
butant, *débuter*.

Дебютувати, а не дебютирувати *м. нм.*

Девіз м. р. з фр. *devise*; в Г. *девіза* ж. р.
з *п.* *dewiza*.

Дев'ятилітній, -ня, -не, а не -ний.

Дев'ять, р. в. дев'яти́ або дев'ятьо́х, д. в. де-
в'яти́ і дев'ятьо́м, ор. в. дев'ятьма́.

Дев'ятдесят або дев'ятьдесят, давнє *девятъ-*
десать, — часто вживана в зах.-укр. форма. На
В. У. частіше кажуть *дев'яносто*, — це теж давня
форма, *деканосто*, — колись рахували не тільки
на сотні, а й на *дев'яносто*. Ця остання форма
в Г. тепер не вжив., хоч вдавнину її знали тут,
напр. в Грамоті 1398 р. старости Галицького й
Святинського Бенка, писаній в Коломиї, читаємо:
деканосто л'к'.

Дев'ятнадцять, відмінюється як дев'ять; давнє
девятънадесятъ. В Г. дев'ятна́дцять. Перено-
сити: де-в'ять-на-дцять.

Дев'ятсот або дев'ятьсот, звичайно не відмі-
нюється, або має лише один р. в. — дев'ятисо́т.

Діготь див. діготь.

Дезертир, а не дезентир *нар.*

Дезертувати, а не дезертирувати *м. нм.*

Дезинфекція; дезинфектува́ти, з фр. *désin-*
fecter, а не дезинфицирувати *м. нм.*

Декамерон, в Г. дека́мерон.

Декан, декана́, з лат. *decānus*; в Г. де́кан *п.*

Деканат, з деканату́, лат. *decānātus*; в Г. де-
ка́нат *п.*

Декільки, декі́лькох, декі́лько́м, декі́лькома́;
в Г. декі́льки.

Деко́кт, декохт, з лат. *decōctum*, нм. *der Decōkt*.
В Г. де́кокт *п.*

Деко́трий, в Г. деко́трий.

Декре́т, декре́ту, з лат. *decrētum*, нм. *das*
Decrēt; мн. декре́ти. В Г. з *п.* де́крет, мн. де-
крета́.

Делега́т, з лат. *delegātus*; в Г. деле́гат *п.*

Дельфок, з Дельф.

Дема́рш, демаршу́ м. р., відмінюється; в Г.
часом з *п. с. р.* і не відмінюється.

Демолювати *г. н. лат.*; на В. У. не вжив., тут — понищити, поруйнувати.

Деморалізу́юче, в Г. деморалізу́ючо.

Де-не де, *а. де-не-где, мц. де-не-де.*

Дённий і **днёвний**; на В. У. лише дённий, в Г. і днёвний.

Дённий порядок — це злий переклад нім. *Tagesordnung*, треба б: порядок нарад, черга справ нарад, порядок наради (бо *tagen* — радити).

Дённик, денникар *г.*, на В. У. часопис, газета, літерат, газетний працівник; але **дённик** і **денникар** по будові своїй цілком укр.

День, *р. в. дня* (звідсі: сьогодні) або *а. дні* (звідсі: сьогодні), *р. мн. день* або *днів*. Давнє

днь, *р. в. днь* або **дни**. Грінченко в „Під тих. в.“ все пише арх.: другого *дни* 69. 77. 161. 171. 213. 220. 221; Проминуло кілька *день* 87, *Днів* через кілька 145; див. сьогодні. **День** сьогоднішній і **день** нинішній — однакові вирази, бо *нині* — це сьогодні. Цими днями, а не: на цих днях *м.*

Департамент, *мн. департаменти*, а не *-мента н.*

Депо звичайно в літ. мові не відмінюється; в Г. часом відмінюють: з *депа*, перед *депом*.

Депутат *г. н. нм.*; на В. У. не вжив., тут — пайбк, додаток до утримання, а **депутат** — тільки посол.

Деревляний або **дерев'яний**; перша форма частіша в Г., друга — на В. У.

Дерево, *мн. дерева, дерев*. В зах.-укр. часто на *дрова* кажуть **дерево** (лемк. *дерéво*). — це *а. н.* Див. *дрова*.

Дерен, в Г. *дерен*.

Держава, *мц. а. держава*.

Держално, *р. мн. держален*.

Держання, в Г. *держанє*.

Держати, *держу́, дёржиш, дёржать (мц. дёржя́ть), дёржучи і дёржачи*; в Г. *держіш, -жя́ть*. Держати міру *н. нм.*, ліпше — мати міру, заховувати міру, бути поміркованим.

Держатися кого-чого або *за* кого-що. Держалися багатирської купи. Грінч. 28. За комін держучися, *ів. 322*.

Дёрти; вже в старовину було **драти, дёрж**, звідсі пішли сх.-укр. і літер. форми: *деру́, дереш, дерé, дерéмо, дерéте, деру́ть*. Було й **дърати, държ**, звідки пішли зах.-укр. форми: *дру, дреш, дре, дрéмо, дрéте, друть*; життя останніх форм підтримують також і подібні *н. форми*.

Десерт, з *десерту*; *пор. нм. Dessert, італ. dessert, англ. dessert, так і болг., чс., м., — скрізь єсть т в кінці слова*. В Г. *десёр* з *п. deser* за *фр. dessert*.

Десна, десенський, а не *Десна н.*

Деспот або *деспот*, з гр. *δεσπότης*; а не *деспота н.*

Деспотізм, з *-зму*; в Г. *деспотизм н.*

Десятилітній або *десятолітній*, часом *десятьлітній*.

Десятиліття, часом *десятоліття*.

Десять, *р. в. десяти чи десятьох, д. в. десяти чи десятьом, ор. в. десятьма*.

Деталь *ж. р.*, рідше *детайль*, з *фр. détail* (вимова близька до *детайль* і *деталь*).

Детальний, рідше *детайльний*, в Г. *детайлічний н.* Продаж гуртовий або частковий, в Г. *детайлічний н.*

Дефект, з *дефекту*, а не *дефект н.*; *мн. дефекти, а не дефекта н.*

Дефинитивний *г. н. лат.*; на В. У. мало вжив., частіше — *остаточний*.

Дефравдація *г. н. лат.*; на В. У. не вжив., тут — спроневірення, обман, крадіж, фальш.

Дехто і **дещо**, коли їх вжито з приіменником, приймають приіменника частіш по *де*: де на що, де про що, де за кого, де про кого. Поговоримо де про що, Кул. 131. Погломовили де про що і роз'їхались, Гр. Сл. I. 374. Коли *декто* підмет, то присудок може бути і в множині: Схилилась громада, і плакали дехто, Млр. л. сб. 51.

Децидувати *г. н. лат.*; на В. У. не вжив., тут — постановити, вирішити.

Децізія *г. н. лат.*; на В. У. не вжив., тут — ухвала, постановова, рішення. Повізьметься децизію *г. н.* — буде ухвалено, ухвалять, вирішать.

Дешевий, дешевий, часом дешевіший.

Дещо в Г. часто вжив. зам. *трохи*: Шапка похожа *дещо* на російську, Чайк. Ол. 4. Див. трохи.

Джерело, в Г. жерело *а.*; р. мн. джерел.

Джингісхан *г.*, на В. У. Чингіс-хан, нм. Tschingis-Chan.

Джума *г. н.* див. чумá.

Джура див. чура.

Дзвіниця, *а.* дзвінниця чи дзвониця, дзвонниця.

Дзвінок, дзвінка; *а.* звонок.

Дзвонар, дзвонаря, мн. -рі.

Дзвонити, дзвонію, дзвоніш, дзвонять (*мн.* дзвонють); зах.-укр. звоніти, звонію.

Дзеркало: Глянула в дзеркало, Свідн. 14. В Г. зєркало *а.* Давне зьорцало, зєрцало.

Дзигарі, дзигарів, але частіш — *годінник*; не вживати дзигарок *н.* чи часі *м.*

Дзюбати, рідко дзьобати: Три голуби пшеницю дзюбають, Чуб. III. 417.

Дзюрчати, дзюрчання, рідко джурчати: Дзюр-

чить-біжить криниченька, Кул. Досв. 157. Дзюрчання води, Коц. 60. В Г. журчати, джурчати.

Дібати, діблю і дібаю.

Диван — це канапа, софка; в Г. з *н.* диван — це килим.

Диверсія, з фр. *diversion*; в Г. диверзія *нм.*

Дивітисся, дивлюсь, дівишся, дівляться (а не дивлються), дівлячись. Дивитися на кого-що, часом в що: Дивілась йому в слід, Гр. 130. В Г. часто див. за ким-чим: Хлопці дивились за нею і міркували, куди вона піде, Чайк. На ух. 37. — На В. У. дивитися за ким — це доглядати, пильнувати: Я піду до міста, а ти дивися за дитиною. — Диви (на В. У. дивись) географічну термінольогію, „Л. Н. В.“ 1923 кв. 10 ст. 186. — Вираз: не дивлячись на те що — це з *м.* „не смотря на то, что“, треба: без огляду на, не вважаючи на, дарма що.

Дівний, -на, в Г. дівній або дівній.

Дивуватися кому-чому, з кого-чого, на що: Дивувались його розумови, Чайк. На ух. 49. Довгодовго дивувались на її уроду, Шевч.

Дижур *г.* з п. *dužur*; на В. У. дижурство, рідке; частіш — *варт*, *вартування*.

Дикар, дикаря.

Дікий, дикіший, а не дікший.

Диктування — сама чинність; *диктант* — матеріал, що має бути подиктованим; *диктат* — матеріал вже подиктований; диктовка *м.* Часто зам. диктування, диктант кажуть диктат. Писати за диктуванням або *під* диктування.

Дилема, з гр. *dilemma*, а не ділемат *н.*

Дилижанс, з фр. *diligence*.

Димар, димаря.

Диміівка, диміївський.

Дипломат; *n.* дипломата.

Диригент, з лат. *girigēntus* через *n.* *dyrygient*; але на В. У. частіше *régent* з лат. через фр. *régent*, або *дирижёр* з фр.

Диригувати, а не дирижирувати *m. n.m.*

Дискант, *дисканта*, а не *дипкант n.m.*

Дискусія над чим, а не *по* чому *m.*

Диспут *m. p.* з фр. *dispute*; в Г. *диспúта ж. p.* а п. *dysputa*.

Дитина, *мж.* *дітіна* або *детіна*; давнє було **дѣтина і дитина**.

Дитя, *дитяти*, *дитяті*, *дитя́м* (а не *дитятем*); *мн.* *діти*; давнє *дитя і дѣтя* (звідсі *мж.* *дітя*). Див. *діти*.

Дитячий, рідко *дитинний*: Згадали забавки дитячі М. В. II. 179. В Г. *дитинячий* або *дітoчий*: *Дітoчий сміх*, Леп. З гл. 143.

Диференціал, з *-ціялу*.

Дихати, *дішú*, *дішеш*, *дішуть*, *дішучи*; також: *діхаю*, *діхавш*, *діхають*; *діхав*, *діхала*, а не *дишав*, *дишала m.*; прик. сп.: *диші́*, *диш і дихай*; *дішучи і діхаючи*.

Дішель *m. p.*, з дл. нм. *dissel* (не з сучасного *Deischel!*), а не *дішло m.*

Діявол, *діявол*, а не *діавол a.*

Ді, давня приставка *до* перед дісловами, що розпочинаються з двох приголосних, між якими колись був глухий голосний *ь* чи *ь*, в зах.-укр. говорах постійно і послідовно переходить на *ді*: *дібрати*, *дігнати*, *діждати*, *дізнати*, *дійти*, *діставати*, *діткнутися і т. п.*, навіть *дізволити і т. п.* Але на В. У. таке *до* ще не перейшло (перейде!) на *ді*, тому тут маємо: *добрати*, *догнати*, *дождати*, *дозволити*, *дознати*, *дойти*, *доставати*, *доткнутися і т. п.*; процес зміни *до* на *ді* в сх.-укр. вже почався: *діждати*, *дійти і т. п.*

Ді, приім., часом вжив. в Г. зам. *до* (див. *ді*): Поїхали пани *ді* Львова, Фр. З в. 122. На В. У. такого *ді* з *до* не знають.

Діброва, рідше — *дуброва*; давнє **ДЖБРАВА**, **ДЖБРОВА**.

Дівочий, рідше — *дівoцький*.

Дівчина, рідше — *дівчйна*.

Дівчур, *дівчурà*, *мн.* *-рі*.

Діготь, *дігтю*, *дігтем*; форма: *дѣготь* — це *m.*; давнє — *дѣготь* або *дoготь*. *Дѣогтяр і смердить дігтем*, Кул. 209. *Бочки з дігтем*, Кул. 85, *дігтю* 87. *Полтав. акти 1667 р.: догот 105, полна мазниця догтю 105.*

Дігтяр, *дігтярà*, *мн.* *-рі*.

Дід, *клич.* в. *діду!*

Дідо: *Твій дідо*, а *мій* *покійний* батько, Леп. З ж. 34. На В. У. форма *дідо* не відома, тут тільки *дід*.

Діждати кого-чого: *От коли ми дождались ласки*, Кул.

Діймати *г.*; на В. У. частіш *дошкуляти*, *допикати*. *Діймаючо г.*, на В. У. — *дошкульно*, *в'їдливо*.

Дійсно (з *доїстно*), *a.* *дійсне*.

Дійти, *доходити* до кого-чого: *До серця ніщо мені не доходить*, М. В. II. 12. В розумінні „досягнути“ частіш без *приіменника*: *Дай тобі, Боже, щоб ти добра дійшла*, Свідв. 14.

Діл: *Економічний діл* (так зветься постійний відділ в газеті „Наш Прапор“ 1923 р.), — це *p.* *dzial*; треба — *відділ*, *частина*.

Ділати, *ділаю*, *ділаєш a.* зах.-укр., з давнього **дѣлати**. В сх.-у. не вжив., тут — *робити*, *чинити*.

Діло, *діла*, *мн.* *діла*. Не вживати *діло* зам. *твір*, — це *n.*

Дім, з дѳму, а не дом *а.*; додѳму, зах.-укр. домів *а.*
 Дін, з Дѳну, а не Дон *а.*
 Дінець, Дінця, а не Донець *а.*
 Діоніс, в Г. Діониз *п.*
 Діонісій, Діонісія, Діонісій, *Διονύσιος*; в Г. Діонізій з п. *Dyonizy*.
 Дірка, рідко діра; в Г. діра часте. Давне *д'кра.*
 Діравий, або діравий; частіш — діркуватий.
 Дітвора, рідше — дітвора.
 Діти, діну, дінеш, дівь, дівьмо, дівьте.
 Діти, дітєй, дітям, дітьмі, на дітях; *мц.*
 форми: дітім або дітьом, на дітіх або на дітьох.
 Дітина *мц.* див. дитина.
 Дітоньки, дітоньок.
 Діточий *г.* див. дитячий.
 Діагноз, діагнозу *м. р.* з гр. *διάγνωσις*; в Г. *діягноза ж. р.* з п. *djagnoza*.
 Діаграма *ж. р.* з гр. *διαγράμμα*; в Г. *діяграм м. р.* з п. *djagram*.
 Діядема *ж. р.* з гр. *διάδημα*; в Г. *діядем м. р.* з п. *djadem*.
 Діалєкт, діалєктїчний, а не діалект.
 Діамант, а не діамант чи діямент *п.*; *алмаз* з тюрк.
 Діаметер, діаметра.
 Для в укр. мові має досить широке значінне; в рос. мові *по* має дуже широке значіння, чому у нас часто плутають *для* і *по* і з *м.* вживають *по* зам *для*: Комісія для складання (а не *по* складанні) словника; Комитєт для збору грошей (а не *по* збору), Товариство для розповсюдження (а не *по* росп.) книжок і т. п. — Народня мова часто замінює *для* на *на*: *на* доказ, грядка *на*

капусту, кадка *на* огірки, — цього варт частіш вжив. і в мові літер. — В Г. *для* часто вжив. зам. через, з причини. *propter*, тому що: Ми *для* браку води здамось, Чайк. На ух. 67, — це *а. п.*, на В. У. *для* такого значіння не має. — Ще в Г. *для* того вживають тоді, коли на В. У. скажуть тому, того: Стояв камяний стовп, у споду геть підмитий водою і *для* того тонший, Фр. З. Б. 41.
 Днівний див. денний.
 Дневникар див. денник.
 Днесь *а. г.*; на В. У. вже забуте, тут — сьогодні.
 Дніна *а.*, часто вживане в Г.; на В. У. частіше *день*, але вжив. й *днина*: *Днина* видалась чудова, Коц. 32.
 Дніпро *м. р.*, а не Дніпер чи Дніпр: Плив Дніпро широкою половою, Чайк. Від. 22. У Шевченка часта *а.* форма *Дніпр*, з *Днѳпръ*.
 Дністер, Дністра, а не Дністро чи Дністр *а.*: Дністер заглядає до хати, Чайк. Ол. 3.
 Дно, з дна, *р. мн. ден.*
 До кого-чого йти, піти, наближати, бігти, говорити і т. п., — тут арх. *к, ік* в літер. мові не вжив. (але в народн. вжив.); див. *д.* — Дієслова з приставкою *до* часом можуть вживатися без приіменника *до*: дійти розуму, але коли треба точніше зазначити відношення дії до предмету, тоді вживаємо й приіменника: дійшов до розуму.
 Добіти, доб'ю, доб'єш, доб'є; в Г. дібу, дібш, дібє, див. *ді*.
 Добітися, добиватися кого-чого або до кого-чого: Багато погубив земляків, добиваючись того права, Кул. 396. Добився (= дійшов) він до раю, Чуб. I. 218.
 Добич або здбич *ж. р.*: Ми з тобою одну дѳ-

бич мали, Чуб. V. 962. Ділили поміж собою здобич, Стор. М. Пр. 145. В Г. *добіча*.

Добігти, зах.-укр. добічи *а.*; добіжу́, добіжа́ть. Добігти чого (дістати): Чи не сухоти добігла, Г. Барв. Добігти до чого (дістатися): Добігла до хати.

Добірати, зах.-укр. добира́ти. Добірати способу: Всякого способу добирав, Гр. 31.

Добіратися, добра́тися до кого-чого, рідко кого-чого.

Добрий до кого-чого, часом *на* що.

Добро́, добра́; мн. добра́, дїбр, а не добр.

Добро́бут; в зах.-укр. часом добро́бит *а.*

Добровільно, а не добровольно *а.*

Добродїй — стара почесна назва осіб, що добро для народу роблять, *εὐεργέτης*, *благодїтель*. Але вже давно, особливо за останній час, почали вживати — часом без потреби — цеї почесної назви зам. слова *пан*, *м.* *господинь*. Не зловживати цим словом!

Добування, в Г. добу́ванє.

Добувати чого або що: Добув хліба, ножа, приятеля, але — Добув собі цілий хліб.

Довговусий, довгоу́сий.

Довголітній, -ня, -не; в Г. довголітний. Давне *длъголїтнїй і -нїй*.

Довгенько, в Г. довго́нько.

Довгий, довший, найдовший.

Доввсти́, зах.-укр. довє́сти, доводити до чого, рідко чого: До згуби довели, М. В. I. 72. Се чужа сторона, доведе соромà, Метл. 196.

Довідатися про кого-що, рідко — чого: Довідалися про справу, Гр. 252. В Г. *о* чім або *о* що *а. п.*

Довічний, рідко довічній.

Довколо кого-чого: Довкола хати.

Довкругі зах.-укр.; на В. У. частіш кругом, навкругі.

Доводити, доводжу, доводиш, доводять; в Г. доводити.

Доволі чого: Мав собі корів доволі, Гр.

Довший часто вжив. в Г. зам. довгий: Жили довший час в згоді, Е. Зб. VI. 15, Від довшого часу, Р. К. 1921 № 9. На В. У. такого звороту нема, тут в цім розумінні — довгий.

Догадка, а не дога́дка *м.*

Догадуватися про кого-що, в Г. *о* кім-чим *а. п.*

Доганя́ти, а не догоняти.

Догляда́ти кого-чого: Доглядала робітниць, Коц. 61. Хто їх догляне, Гр. 258. Часом догл. *за* кім-чим: Доглянь за коровою.

До́гмат, *а.* догма́т, мн. догма́ти, а не догмата *п.*

Догові́р, -вбру, а не договор.

Догоря́ти, в Г. догаряти *п.* В зах.-укр. часом догаря́ти — цікавити, допікати.

Догосподарюва́тися до чого і чого.

Додати, додалà, -лò, -лї; в Г. додалà, -далò, -дали. Д. чого: Додати духа, д. води.

Додатний *г. п.*; на В. У. — корисний, життєвчий, пожаданий, позитивний, рішàючий.

Додє не відм.; в Г. з *п.* відмінюють: Додєта, Додєтови.

Додєржати, -ся чого: д. слова, умови.

Додивля́тися до кого-чого: До всього треба додивлятися, Гр. 254.

Додлїбува́тися до кого-чого.

Додолу, зах.-укр. долів *а.* Додолу верби гне високі, Шевч.

Додому, зах.-укр. домів *а.* Див. долів. Пішов сам додому, Гр. 53.

Додумува́тися чого і до чого.

Дожд м. р., з півн. іт. *doge* м. р.; м. р. також в нм., фр., м. У раді й дождя часом переважить, Кул. От. 19.

Доживати, -живу́, -веш, -вуть; зах.-укр. дожию́, дожиеш, дожиють. Доживати до чого або чого: Дожив до свята, доживу віку.

Дождати кого-чого: Дождав суду, Гр. 225. Москаля молодого в вишник дожидала, Шевч. 11.

Дождатися кого-чого: Дождався вечері, Гр. 273.

Дожинати чого і що, або до чого: Дожили жита. Ще копу дожинать пішла, Шевч.

Дожитися до чого або чого: До чого ми в тебе дожилися, Кул. 375.

Дозволити, дозволити, дозволять, дозволяючи, дозволений; дозволяти, дозволяю, дозволяють; в Г. дозволяти з п. *dozwalać*. Дозволити що, часом на що.

Дознати чого: Дав їм мудрости дознати, Шевч. 234.

Дознатися чого, про кого-що, в Г. о кім-чим *a. n.*

Доїздити до чого або чого: Не доїздячи до Києва, Кул. 3. Не доїздячи Солодьків, Свідн. 169. А вже я тобі доїду кінця, Ном. 3651.

Доїти, дою́, доїш, доять (а не доють), прик. сп. дій, дійте. Корови доїти.

Доїхати див. доїздити.

Доїти до кого-чого, рідко *a.* кого-чого.

Доказ чого і про що, а не о що *a. n.*

Доказати, докажу́, докажеш; в Г. докажу, докажеш. Док. чого: Чуда доказав.

Доки, в Г. скорочується інколи в *док.*

Докінчити, докінчати що: Чи твою роботу докінчати, Кул. Досв. 137. В *n.* докінчати чого.

Докладати чого (рідше — що): Доклав воза, Котл.

Доконати чого: Доконав свого слова.

Докоряти чим кому-чому, рідше кого-чого: Докорила кумі, Гр. 158. Став бурмистер їх докоряти, Кул. 360.

Доктор, -ра, мн. докторі, а не доктора *m.*; вимова: дохтор.

Документ, мн. документи, а не документа *n.*

Доладній, -ня, -не; в Г. доладний.

Долина, в долині — часте в зах.-укр. говорах в розумінні *низ*; в сх.-у. звичайно *низ, внизу*.

Долити чого або що: долиї води, долиї відро.

Доложити чого: доложи всіх сил.

Долів зах.-укр., давнє *долось*; на В. У. додбу́, долі, вниз, на землю. Додолу верби гне високі, Шевч. Лягло долі погідне море, Коц. 14.

Долішній, -ня, -не; в Г. долішний.

Долото, рідше долотó, в Г. долотò; р. мн. доліт, а не долотів.

Дольній, -ня, -не; а не дольний.

Дома *a.*, частіше вдóма.

Домагання, в Г. домаганє.

Домагатися (а не домогатися) чого: Дом. волі.

Домашній, -ня, -не; в Г. домашний; давні *домашньий і домашньий*.

Доминувати, а не доминувати *m. n.m.*

Домів — дуже поширене в зах.-укр. говорах, з *домось*; на В. У. не вжив., тут — додóму: Послі обід хотів іти додóму, Кул. 286.

Домовина або труна, в Г. *трімна* *n.* Ляжу в чужу землю, в чужій домовині, Шевч. 34.

Донéць *a.*, ліпше — Дінéць, Дінця.

Донéччина частіше, рідше — Донщина.

Дон Кихот, донкихотський; в Г. Дон Кишот, донкишотський *n. фр.*

Дообідній, -ня, -не, а не дообідний.

Дооколішній, -ня, -не, а не -ний.

Допа́стися до кого-чого і кого-чого: Допався, як муха до меду, *Ном. № 4836.*

Допевня́тися чого: Він допевнятися розв'оду буде, *Кул. От. 9.*

Допекти́, допечу́, -чеш, -чуть; зах.-укр. допечі́ *а.*

Допе́рва *а. г.*; на *В. У.* — допіру, тільки, лише, оце тільки, тільки що; давнє *тєпрьво, тєперко.*

Допильнува́ти кого-чого: Допильну́й діток моїх, *Гр. Сл. I. 423.*

До́пис, до́пису *м. р.*; *а.* допись *ж. р.*

До́писка, а не допй́ска *м.*

До́питува́тися *про* кого-що або *до* кого-чого чи кого-чого: Допитався до багатого купця, *Гр. II. 326.* Скоро козак Насті допитався, „*Зап. О. Ю. Р.*“ *I. 201.* В *Г.* допитатися *за* ким-чим *н.* або *о* кім-чим *а. н.*

До́піра́ти, зах.-укр. допирати́.

До́піру з *тєперко*, рідше — допіро; значить: тільки що, ось, а не лише *н.* Радий, наче допіро народився, *Рудч. Ск. II. 160.*

До́пливсті́ *до* чого або чого.

До́повнити, доповня́ти, доповню́, доповни́ш, доповня́ть, доповни́в, доповни́ла; в *Г.* доповні́ти, доповни́ла.

До́помага́ти, а не допомагати́.

До́поминати́ся, до́пимнутися *за* ким-чим або *о* кім-чим *г. з н.* *дороміна́с сіє*; на *В. У.* домага́тися, вимагати́. Див. упоминати́ся.

До́помо́га; вираз: „за допомогою“ — це переклад *м.* „при помощи“, „посредствомъ“; по укр. треба просто орудний відмінок: Брехнею (а не: за допомогою брехні) світ пройдеш, та назад не вернешся, *Погов.*

До́помогти́, допоможу́, -можеш, -можуть; зах.-укр. допомочи́, допоможу́; допомі́г, а не допомог.

До́птати́ див. топтати́.

До́пуститися чого: доп. обману́.

До́ра́дник, а не дора́дця *н.*

До́рівня́ти, зах.-укр. *н.* дорівнати́. До́рівня́тися *до* кого-чого, або *кому-чому*. Див. рівняти́. В *Г.* *зам. до́рівня́тися* *вжив.* дорівнати́ *н.*

До́рібок, з до́рібку, а не доробок *а.*

До́робля́тися, дороблюсь; в *Г.* дорабля́тися *н.*, дороблюсь. Доробля́тися *до* чого або чого: Доробився хліба.

До́ро́га, *р. мн.* до́ріг, Коц. 14.

До́рогий, до́рожчий (вимова: дороший); в *Г.* дорозший. До́рожчий сотнею, чи на сотню, а не *о* сотню *н.*

До́рогобич, до́рогобицький.

До́рожне́ча, до́рожня́; зах.-укр. *часте* до́рожне́та *а.*

До́рожній, -ня, -не; в *Г.* дорожний.

До́рожчати, до́рожчає, до́рожчають, а не до́рожіти, до́рожіє.

До́роста́ти, в *Г.* доростати́ *н.*

До́роста́ти *до* чого або чого: До́ріс до повних літ. Меншая сестра літ не доросла, *Метл. 32.*

До́свід, з до́свіду знаю, а не по до́свіду *м.*

До́світки, з до́світків.

До́світній, -ня, -не; в *Г.* до́світний.

До́сить чого: До́сить крові; в *Г.* до́сить. До́сить з прикметником чи прислівником ліпше заміняти на оден прикметник чи прислівник зменшеної форми: *зам. до́сить багатий — багатенький, до́сить часто — частенько.*

До́сі; зах.-укр. до́си; походження: *досель* — до́сель — до́сіль — до́сі. Див. відсі́.

Доскочити до кого-чого, часом кого-чого: Доскочила до струмочка, Гр. 120. Вовк доскочив стада, Мак. Рев. 110.

Дослівно, а не дословно.

Дослід над чим, а не *по* чому *м.*: Дослід над мовою.

Дослужити, дослужитися чого: Дослужу місяця, Гр. Сл. I. 429. І чого ж ти дослужився, Леп. З ж. 10.

Дослухатися до чого або чого: Дослухалася до кожного подиху, Гр. 314. Дослухуються тих пісень, Гр. 111. Дослухати кого: Дослухавши Нурлу, Коц. 18.

Доста *г.* з *дóstаль*; на В. У. *дóсить*: Мудрій голові *досить* дві слові, Ном. № 5912.

Достати чого: риби, хліба; коли мова про окремих цілий предмет, тоді достати що: *д.* хліб, достать оцю рибу.

Достатній, -ня, -не; в Г. достатний.

Достачати, в Г. достарчати *п.*

Достойний чого: Достойний слави і пошани, Щур. Рол. 4.

Достойник, *п.* *dostojnik*; на В. У. частіше *сановник* *м.*, рідше — *достойник*.

Достойність, *достойности*, *достойністю*; в Г. *достойностию* *а.*

Достотній, -ня, -не; в Г. достотний.

Доступити, *доступлю*, *доступиш*, *доступлять*; в Г. *доступлю*. *Доступити* або *доступитися* — це добратися до когось: До панів не можна *доступитися*, Гр. 29. В Г. *доступити* — досягти чогось, — це *а. п.*

Досягти чого: Досягти свого, Гр. 291. Досягти ціли, Тимч. 81.

Дотепер *г.*; на В. У. *дóсі*, до цього часу.

Дотеперішний *г.*; на В. У. *попередній*.

Дотикатися чого: *д.* тіла, або *до* чого.

Доторкнутися до чого або чого: Доторкнувся до рук, Гр. 184. Льоду не доторкнеться, Свідн. 40. Доторкалася круглого рамени, Леп. З ж. 45.

Дотічних людей звільнено *г. н.м.*, ліпше: тих *л. зв.* *Дотічно* *г.*, на В. У. — що до.

Дотримати чого: дотр. слова, умови, таємниці. Дотримав (зберіг) грушу аж до весни.

Дохід, з *доходу*, а не *доход*.

Доходити до чого або чого: До серця ніщо мені не *доходить*, М. В. II. 12. Доходив (*добувався*) свого права. Доходити, *доходив*, *доходила*, *доходили*; в Г. *доходи́ти*. Див. *дійти*.

Дохти і *дóхнути*.

Доцент, з лат. *docēntus*; в Г. *дóцент* *п.*

Дочекатися кого-чого: *д.* долі.

Дочка, *дочки*, *мн.* *дóчки*, *дочок*.

Дошка, а не *дóска*; *р. мн.* *дошóк*. Див. *таблиця*.

Дошкүлювати, *дошкуляти*, в Г. *доскүлювати*.

Дощ, *дощу*, *р. мн.* *дошóв*. *Дощ* *іде*, в Г. *паде* *п.* Див. *падати*.

Драб, з іт. *trabante* через *п.* *drab*; на В. У. не *вжив.* тут — *обірванець*, *голодрәнець*, *босяк*.

Драгли, *драглів*.

Драгун, з *нм.* *Dragun*; в Г. *драгóн* з *п.* *dragon*; *р. мн.* *драгóнів*.

Дражливий, а не *дразливий*.

Дражнити, -жню, *дражниш*, *дражнять* Коц. 32, а не *дразнити*.

Дра́ма, з гр. *δράμα*; в Г. *ірколи* *дра́мат* *п.*

Дра́тва, *р. мн.* *дра́тов*; з сер. г. *нм.* *drat*.

Дра́ти, *дру* див. *дерти*.

Дра́ча, не часто *вжив.*, частіш — *сва́рка*, *бійка*. **Дре́вній**, -ня, -не, а не *древний*; давнє *древній*.

Дрижакі, дрижаків.

Дрижання, з дрѣжанням.

Дрижати, дрижѹ, дрижіш, дрижять, з давнього дрѣжати (рѣ правильно дав тут *ри*, а не *рі*); *мц.* дрѣжати, дрѣжу (бо *р* довго було в нас м'яким). Зах.-укр. дрожати, дрожѹ, дрожать.

Дримлівці, дримлівець.

Дріб, дрѣбу м. р., а не ж. р. *а. м.*

Дрібненький, в Г. дрѣбѣнький.

Дрібнісінький, дрѣбнѣсенський, в Г. дрѣбнѣський, дрѣбѣсенський.

Дрібшечки, дрѣбшечок.

Дріб'язок, дрѣб'язковий.

Дріжджі, дрѣжджів, на дрѣжджах; *а.* дрѣжджі; *мц.* дрѣжчі, на дрѣжджах.

Дрімати, дримлівий, дримувий; давнє дрѣмати і дрѣмати.

Дрїт, дрѣту Коц. 54, з нм. Draht; дротяний.

Дрѣва, а не дрѣва *м.*, р. мн. дрѣв; дрѣвця, дрѣвець; давнє дрѣвл. В зах.-укр. часто зам. дрѣва кажуть *дерево*, — це *а. п.*

Дрож *а. г.*; на В. У. дрижакі, дрижання.

Дротяний, дротяр, -ра, мн. -рі.

Дрѣхва, а не драхва *м.*, р. мн. дрѣхов.

Друг, мн. друзі *а.* або дрѹги.

Дрѹгий — це числівник вторий, *secundus*: Другого сина діждала собі, Гр. I. 447. Не вживати *другий* зам. *інший*: Він тут собі другий (треба: *інший*), віж у нашому селі, Кв. II. 296.

Дрѹжній, -ня, -нє, давнє дрѣжній; в Г. дрѹжний.

Дрѹжність, -ности, дрѹжністю, в Г. -ностею.

Друкяр, -ря, мн. рі.

Друкування, в Г. друкѣванє.

Дручок, дручка, друк; *мц.* дрѹчок, дрѹк.

Дуб, на дѹбі; стати дѹба.

Дубельтовий *г. п.*, ліпше — подвійний.

Дѹбно, дѹбенський.

Дудніти *г. п.*; на В. У. торохтіти, гуркотіти.

Дѹже малий, дуже тонкий, а не замалий, затонкий *г. п.* Див. забагатий.

Дѹжий, дѹжчий (вимова: душий), дѹжче; в Г. дужший. Не вживати слова *дѹжчий* (значіння: здоровий, сильний) зам. *великий*, це *п.*

Дѹжчати Коц. 6 (вимова: душати), в Г. дужшати.

Дѹмати, дѹмаю, в Г. часто думати, думаю. Дѹмати *про* кого-що, в Г. *о* кім-чим *а. п.*: Як ви *про* це думаєте, Гр. 92.

Дѹмка *про* кого-що, в Г. *о* кім-чим *а. п.*: Думка *про* те, Гр. 126. На мою думку, Гр. 133, а не *після* моєї думки *г.* чи *по* моїй думці *м.*

Дур, дѹру м. р., а не ж. р. *а. м.*: Дур напав, Гр. Сл. I. 456.

Дурень, дѹрня, а не дурак *м.*

Дурити, дурію, дѹриш, дѹрять (а не дурють *мц.*).

Дѹроці, дѹроців.

Дусити зах.-укр. з п. *dušić*; на В. У. тільки *душити*. Недоляшки душили Україну, Кул. 89.

Дѹти, дму, дмеш, дмуть.

Дѹфати кому *г.*, з п. *dufać*, треба — надіятися, покладати надію на, вповати *а.* Див. уфати.

Дѹх, дѹха, в дѹсі, мн. дѹхи, дѹхів. Скріпитися на дѹсі.

Дѹшити, душѹ, дѹшиш, дѹшать; зах.-укр. дусити. Див. дусити.

Душогуб, а не душегуб.

Дѹготь див. діготь.

Дѹжина див. тузів.

Дѹсельдорф, з -дорфѹ.

Дядько, дядьо; в Г. дзядзьо з *n.* dziadzio.

Див. вуй, стрий.

Дякувати кому, а не кого *m.*: Дякую вам (а не вас *m.*). Не мені дякуй, дякуй Богові, Кул. 23. Дякуємо тобі, ів. 141.

Дякуючи у нас часто вживають як *m.* „благодаря“ (а це з *nm.* dank), треба: через. Слово дякуючи можна вживати в скорочених причинових реченнях лише тоді, коли справді єсть за що дякувати, напр.: Дякуючи Богові я таки видужав. Але не треба казати: Дякуючи дитині моя хата згоріла, — це *m.* „благодаря“, треба: через дитину (і в рос. мові в таких випадках не вжив. „благодаря“, бо нема за що дякувати).

Е.

Е початкове в чужих словах звичайно українізуємо на є. Див. § 4 в моїй „Наглядній таблиці милозвучности укр. мови“.

Евакувати, а не евакуїрувати *nm. m.*

Евентуальний, евентуальність, евентуально *n. nm.*; на В. У. це слово зовсім невживане, тут — можливий, можливість, можливо, на всякий випадок, або. Фр. éventuel, *nm.* eventuell.

Еврот річка, в Г. Евротас *n.*

Егоїст, а не егоїста *n.*

Едикт, з едикту; *mn.* едикти, а не едикта *n.*

Екзамен, в Г. еґзамін з *n.* egzamin; *mn.* екзамени, а не екзамена *n.*

Екземпляр лат., в Г. еґзэмпляр *n.*

Екипаж з фр. équipage, так болг., срб., *m.*; в Г. еквіпаж за *n.* ekwipaż.

Екипувати (а не екипірувати *m. nm.*) з фр.

équiper, так болг., срб., *m.*; в Г. еквіпувати, з *n.* ekwipować.

Екскурсія, в Г. екскурзія *nm.*; з лат. excursio.

Експедиція *g. n.*, ліпше — виселення.

Експансивний, в Г. експанзивний *nm.*; фр. expansif, -sive.

Експеримент *m. r.*, *mn.* -нти, а не -нта *n.*

Експльодувати *g. n.*; на В. У. не вжив.; тут — вибухати; так само зам. експльозія *g. n.* — вибух.

Експозé с. *r.* і не відмінюється.

Екстаз *m. r.* з фр. extase, в Г. екстаза *ж. r.* з *n.* ekstaza.

Екстенсивний фр., в Г. екстензівний *n.*

Екстракт *m. r.*, *mn.* -кти, а не -кта *n.*

Ексцес *m. r.*, *mn.* ексцеси, а не -са *n.*

Елада, еладський.

Елемент *m. r.*, *mn.* елементи, а не елемента *n.*

Еліпс *m. r.*, рідше — еліпсис; в Г. еліпса з *n.*; гр. ἔλλειψις.

Емаль *m. r.* або *ж. r.* з фр. email; в Г. емалія за *n.* emailja.

Емблема *ж. r.* з гр. ἐμβλήμα; в Г. емблém *m. r.* за *n.* emblem.

Емигрувати, а не емигрирувати *m. nm.*

Емульсія, в Г. емульзія *nm.*, лат. emulsio.

Енеїда, а не Енеїда.

Енергійний, а не енергічний *m.*

Епиграма *ж. r.* з гр. ἐπίγραμμα; в Г. епіграм *m. r.* за *n.* epigram.

Епітет *m. r.*, *mn.* епітети, а не епитета *n.*

Епо́ха, з гр. ἐποχή, а не епо́ка *n.*

Еспа́нія *g.* див. Іспа́нія.

Еспа́нський *g.* див. іспа́нський.

Есхіл, з гр. Αἰσχύλος; в Г. Аїсхіль з *n.* Ajschil; фр. Eschyl, *nm.* Aeschylos, англ. Aeschylus.

Етат *г. н. фр.*; на В. У. *штат* з нм. Staat.

Етатовий *г. н. фр.*; на В. У. *штатний* з нм. staatlich.

Е́тер *г. див.* ефір.

Етикéт м. р. з фр. *étiquette*; в Г. *етикéта* ж. р. з *n.* *etykieta* (а це з *it.* *etichetta*).

Етю́д м. р. з фр. *étude*; в Г. етю́да з *n.* *etiuda*.

Ефе́с, 'Ефе́сь, гр. 'Εφεσος; в Г. Ефёз з *n.* Efez.

Ефе́ктний, в Г. ефе́ктóвний *n.*

Ефі́р, ефі́ру з *αιθήρ*, наше давнє *ѣдѣръ*; в Г. *éter* з *n.* *eter*. Див. *и* та *ф.*

Ефі́рний, а не етері́чний, п. *eteryczny*.

Е́хо мало вжив.; звичайно — лунà.

Є.

Є, *єсть*, а також і *суть*, в укр. мові, як звязка при зложенім присудкові, постійно опускається: батько добрий, війська готові; в Г. часто не опускається: батько *єсть* добрий, — це *а. н.* Сам присудок в укр. мові частіш ставиться в називнім відмінкові, а в оруднім не часто, — при дієслові в минулім часі: Відень — столиця, Суддею був ведмідь. В Г. частіш орудній: Відень столицею, — це *n.*

Є́ва, в Г. Ева *n.*

Євангеліст м. р.; а не Євангеліста *n.*

Єва́нгелія ж. р. і Єва́нгеліє с. р. *а.*; в Г. Евангеліє *n.*; з гр. *το Ευαγγέλιον*, 'Ева́нгеліє. В XVI і XVII в. в укр. богословській літературі дуже часто це слово в ж. р.: 'Ева́нгеліа.

Євге́н, Євге́ній; в Г. Евге́н.

Євро́па; в Г. Евро́па.

Європе́йський; в Г. европейський.

Євсє́вій, 'Евсє́вій, гр. *Εὐσέβιος*; в Г. Евзє́вій з *n.* Ewzebiusz.

Єгипет, єгипетський, в Г. Егіпет, єгіпетський.

Єгиптянин, мн. єгиптяне, в Г. египтя́нин, египтя́ни. Давнє *ѣгѣптянинъ*.

Єго́ *г. а.*; на В. У. його́; див. він.

Єго́мосць *г. н.*; на В. У. — священник, панотець; *м.* батюшка.

Єде́н *м.*, треба — одін.

Є́дністю; в Г. едністю *а.*

Єзу́с Марія — так постійно говорять з *n.* в Г. при здивованні; на В. У. — Го́споди Бо́же, Ма́ти Бо́жа!

Єї́ *г. а.*; на В. У. — її, див. він.

Єму́ *г. а.*; на В. У. — йому́, див. він.

Є́нчий *м.*, треба — інший.

Єпа́рхія, в Г. епа́рхія.

Єпархіа́льний, в Г. епархіа́льний.

Єпі́скоп, в Г. епі́скоп або бі́скуп *n.*

Єпитрахі́ль м. р., арх. епитрахі́ль ж. р. Див. патрахиль.

Єре́тик, -ка, в Г. ере́тик; гр. *αιρετικός*, *ѣретікъ*.

Єрихон, Єрихону, в Г. Еріхон, Еріхо з *n.*; *Ієріхонъ*, 'Ιεριχώ, лат. Jericho.

Єрусали́м, з Єрусали́му, нар. Русалим, в Г. Єрусалим з *n.* Eruzalem; гр. 'Ιεροσολήμ, 'Ιερουσαλί́мъ.

Єси́ *а.* *ѣси*, часто вживається в укр. мові при поважній мові: Ти добре *єси* учинив, Гр. 75. Добре *єси*, мій кобзарю, добре, батьку, робиш, Шевч. 31.

Єсли́, сли́ *г. а.* з *ѣсли*, на В. У. зовсім не вжив., тут — колі́.

Есть: див. 6.

Ефрат, в Г. Ефрат; *Ефратъ*.

Еще зах.-укр.; на В. У. — ще, іще. Див. іще.

Ж.

Ж вжив. постійно по голоснім звуці, а *же* по приголоснім: вона *ж*, він *же*; в Г. часто *же* не скорочують на *ж* по голоснім, — це *а. м.* Часточки *же*, *ж* пишемо окремо від слова, як і всі інші часточки та приіменники.

Жадання, в Г. жадане.

Жадати чого: ж. грошей.

Жаден, жадний звичайно значить ніхто, нібден, і тільки як *мц.* — кожний. В перечних реченнях не треба вживати перечки *ні* або *не* при слові *жаден*: Жадна (а не: *ні* жадна) пташка не літала. У Бирч. I. 48: Ми не жадні діти, треба: ми зовсім не діти або ми не діти. Не вжив. *жодний*, — це *мц.*

Жадний, жаден чого або на що: Долі жадна, Ном. № 1739. На шматок хліба жадний, Свідн. 41. В Г. часто: Став *жадно* пити, — це *а.*, на В. У. частіше: жадібно, пожадливо.

Жаждá г. а.; на В. У. жадба.

Жалібний, а не жалобний *а.*

Жаліти кого-що (мати жалість), часом *за* ким-чим; або ж. чого (берегти): жаліти грошей.

Жалітися (часом — жалуватися *а.*) на кого-що.

Жалкий, а не жалкий *м.*

Жалко кого-чого: Жалко стало того хазяїства, Гр. 267. Другий ступінь у Гр. 321: жалчіше, але частіше кажемо: більш жалко.

Жалкувати *про* що або *за* ким-чим: Жалку-

ємо *про* се, Кул. От. 27. Жалкували за ним, Кв. 287.

Жалоба, скарга *про* що, р. мн. жалоб. Жалоба — траур.

Жалощі, жалоців.

Жалувати (любити) кого: Жалуї матір свою; жалувати (жаліти) чого: Жалуючи згуби, Кул. 411. Жаліти (жалкувати) за ким-чим: Він жалув за мною, Чуб. V. 383.

Жаль м. р., а не ж. р. *м.*; з жалю, жалем, у мн. не вжив. (хоч інколи: жалі, жалів). Жаль *за* ким-чим: Жаль за рідною хатою, Чайк. На ух. 31. Який у мене жаль до тебе, Щур. Рол. 108. Жаль кого-чого: Жаль сестри, жаль тих днів ясних.

Жандар, -ра, мн. жандари, з фр. *gendarm*. Див. шандар.

Жар, жару, в жару, частіше визначає вугілля, присок (в Г. грань). Слово *жар* в Г. часто вжив. зам. запал, пал, запаління, — це *а. м.*

Жарá (в Г. жар) рідке, частіше *спéка*; див. гаряч.

Жарити, жарю, жаріш; в Г. жаріти, жарю.

Жаркий, а не жаркий *м.*

Жаріючий г. з п. *žaržacu*; на В. У.: гарячий, палаючий. Пор. горіючий.

Жартувати з кого-чого, а не *над* ким-чим *м.*: Жартувала з Ревуна, Мак. Рев. 84.

Жасмін, жасміну з фр. *jasmin*; в Г. жазмін, Леп. З гл. 95.

Жати чого або що (коли точно зазначено, що саме жати): Вийдеш в поле жита жати, Леп. З гл. 129. Пора, мати, жито жати, Метл. 21.

Жахатися кого-чого: Він жахався їх, Гр. 242.

Жахіття не вжив. у мн.

Жвавий, — це енергійний: Жваво розмовляли, Гр. 87. Жвавіший, жвавіше Гр. 302. В Г. з *п.* часто кажуть: Серце било жваво, Бирч. II. 97, — треба: скоро, сильно.

Ждати кого-чого: Жде козаченька, Шевч. В Г. ждати *на* кого-що, — це *п. н.м.*: Жде на приказ, Лепк. З ж. 16, — на В. У.: Жде приказу. Див. чекати.

Же, *жеби* часто вжив. в зах.-укр. зам. *що*, *щоби*: Казав, же прийде. Це *же* повстало з *йже*, але тепер це тільки *а. н.*, на В. У. зовсім не відоме.

Жебри, жебрів.

Жегнати, жегнатися *г.* з *п.* žegnać (а це з сер. г. нм. segnen); на В. У. не вжив., тут — прощатися з ким: Не прощався зо мною, Метл. 67.

Желатина ж. р. або желатин м. р., з лат. *gelatina* через фр. *gelatine*.

Желізний, желізко, желізничий, жезіво *г. а.*; на В. У. залізний, залізко, залізничий, залізо. Див. залізо.

Желізня *г.* див. залізниця.

Жемчуг, жемчужний — давнє укр. слово, тепер мало вжив., частіше — *пєрли*, *пєрловий* з нм. *Perlen*.

Женіти, -ся, але частіше — оженіти, -ся; оженитися з ким, а не *на* кому *м.*: Як з дороги повернуся, то з тобою ожениюся, Чуб. V. 4.

Женіх *а.*, частіше — молодій.

Женський *г. а.*; на В. У. жіночий, жіночий рід.

Женщина, частіше жінка; в Г. жєнщина.

Женячка *г.* з *п.* *ženiaszka*; на В. У. незнане слово, тут — оженіння, женіння: В мене браті — на женіннячко, Гр. III. 27.

Жєрдна, а не жертка.

Жєреб кидати *про* кого-що, в Г. о кім-чим *а. н.*

Жєрелó *г. а.*; на В. У. джєрєлò, р. мн. джєрєл; джерельний. Пор. у Щур. Рол. 119: В полі джерело дзюрчало.

Жєртвувати, але давня наша вимова *жєртвєвати*. В Г. часто зам. *принєсити жертву* кажуть *жєртвувати* — це *а.*: Антиох приказав народови жєртвувати (на В. У.: принєсити жертву) поганським божкам, Рудов. 47.

Жєртівник, в Г. жєртівнік; *а.* жєртовник.

Жєрти, жєрý, жєрєш, жєрýть; в Г. жру, жрєш, жрутъ.

Жєстокий *г. а. м.*; на В. У. жєрєтòкий, лóтий.

Жєстòкíсть *г. а. м.*; на В. У. жєрєтòкíсть, лóтíсть.

Жєч ж. р. з *п.* *gzecz*: Побігла зносити з воза жєчі, Коц. 46, треба — річі.

Жєчі, жєгчі зах.-укр. *а.*; на В. У. паліти.

Живіт, животà, в Г. жовіт. Див. шлунок.

Живо часто вжив. в Г.: Живо церковні двері відомкніть, Фр. З в. 145. На В. У. тільки — швидко, хýтко, жваво: Жваво метнулись до роботи, Гр. Сл. I. 477.

Живопíсець, -ся, давнє *живопíсець*, вжив. в Г., а також в серб., чєськ. і м. На В. У. це давнє наше слово випірається нм. *малйр*.

Жид, жїда повстало з романського читання слова *Ἰουδαῖος*, *йюдєй*; пор. фр. *juif*, нм. *Jude*, п. *žud*, чс. *žid*; зменш. *жидок*, в Г. *жїдик*. Це слово в формі *жидъ*, *жидовинъ* вільно вживається в давніх наших пам'ятках з XI-го віку починаючи. В теперішній час на В. У. слово *жид* серед простого народу вживається вільно без яко-

гось образливого значіння, але інтелігенція частіше замінює це слово на *єврэй*, бо євреї дуже ображаються на слово *жид*. Від слова *жид* мн. *жиді* і *жидова*, при чому форма *жидова* має відтінок певної зневаги (чого зовсім не було в давнім *жидова*).

Жизнь г. а. м.; на В. У. вже не вжив., звичайно кажуть *життя*: Звання козаچه, а *життя* собаче, Ном. № 790.

Жир, з жиру, часте в Г.: Тіло викинули псам на жир, „Укр. Гол.“ № 193; на В. У. частіше — *здобич*, корм.

Жирний, в Г. жирній. Див. тлустий.

Жировий, в Г. жирівий.

Жити, живу́, живеш, живє, живемо, живете, живуть, живучи, живучий; зах.-укр.: жию́, жиеш, жиє, жиємо, жиєте, жиють, жиючи, жиучий; обидві ці форми однаково давні: давнє *жити* в сх.-укр. дало *живж* (тут форми без *в* цілком не відомі), а в зах.-укр. *жиж*; мин. час: *жила*, -ло, -лі; в Г. *жила*, *жило*, *жили*; прик. сп.: *живий* и *жий*, *живім* і *жіймо*. *Жити* з чого, *жити* за кого: Ви не маєте з чого жити, Леп. З ж. 31, *Жив* там за сторожа, Гр. 58. — Для зах.-укр. форм пор. п. *żyję*, *żyjesz* і т. п.

Житній, -ня, -не; в Г. житний. Вже вдавнину було *житній* і *житний*.

Жито, з *жита*, мн. нема (але інколи: *жита*, *житів*).

Житомир, з -ра; а не *Житомир*.

Життєвий, а не *життьовий*.

Жичити зах.-укр. з п. *życzyć*; на В. У. *зічити*. Див. *зічити*.

Жичливий зах.-укр. з п. *życzliwy*; на В. У. *зічливий*.

Жінка, *жінки*, мн. *жінкі*, *жінок*.

Жірі див. *жюрі*.

Жлукто, в Г. *жлукто*.

Жмурки, *жмурків*.

Жнець, з *женця*, мн. *женці*, *женців*; а не *жнеця*, *жнеці* м. Давнє *жньць*, мн. було *женци*. Ой на горі та *женці* *жнуть*, *Пісня*.

Жнивá, *жнив*.

Жовкти і *жовкнути*.

Жовнір, з сер. г. нм. *soldner* (*sold*, *zold* — плата воякам), часте в Г.; на В. У. звичайно кажуть: *войк* або *войка*. Див. *воjak*.

Жовтень, *жовтня* — з давнього часу це була назва *сентября*, але за останній час, під н. впливом почали в нас казати *жовтень* на *октябр*, хоч фізично це й не відповідає природі, бо листя *жовкне* в *сентябрі*, а *опадає* в *октябрі*. Див. *листопад*.

Жовтий, *жовтіший*.

Жоден, *жодний* м., див. *жаден*.

Жолудівий, в Г. *жолудний* а.

Жолудок див. *шлунок*.

Жолудь м. р., з *жолудя*, мн. *жолуді*, *жолудьмі*, давнє *желѣдъ*; також часто вжив. *жолуд*, *жолуда*, мн. *жолуді*, *жолудів*.

Жона а., *жена*, але звичайно — *жінка*.

Жорна, *жорен*.

Жорстокість, -*кости*, -*кістю*, в Г. -*костею* а.

Жрець, *жерця*, мн. *жерці*, *жерців*; а не *жреця*, *жреці* м. Давнє *жрьць* дало *жерца*, *жрци*.

Журба, в Г. *жура*; *журба* не плутати з *нудьга* (*нудьгують* від нічого робити). *Журба* про кого-що або *за* ким-чим, в Г. о ким-чим а. п.

Журитися *за* ким-чим, часом *по* кому або *про* кого що: Ти не знаєш, моя мати, *за* ким я жу-

рюся, Пісня. Журивсь *по* першій жінці, Гр. 67. Журитися ким-чим — це турбуватися про когочо: Не журіться життям, Кул. Єв. Мт. 6²⁵.

Журнал класний; в Г. клясовий *дневник n.*

Журналіст, а не журналіста *n.*

Журчати *г. а. м.*; на В. У. дзюрчати, дзюркотіти, шемрати, бреніти: Дзюрчить, біжить криниченька, Кул. Досв. 157. А срібная хвиля дзюркотить, ів. 70.

Жутко *г. м.*; на В. Т. моторошно, тяжко.

Жюрі, з фр. jury не відмінюється; в Г. жірі.

З.

З приім., що повстав з давнього *изъ*, часом з *съ*; по голоснім звуці попереднього слова вживаємо *з*, по приголоснім — *із*: Вийшов брат *із* хати, Вийшла мати *з* хати; перед словом, що розпочинається з двох або більше приголосних, між якими був колись *ъ* або *ь*, вживаємо *зо* (в Г. *зі*): *зо* мною, *зо* всіма; в Г., під впливом *n.* *ze*, часом зловживають занадто частим вживанням *зі*, напр.: *зі* собою зам. *з* собою, див. *зі*. — Приставка *з*, приєднуючись до слова, що розпочинається з приголосної, часом переходить на *із*: Батько *із*веліли, Вік *із*вікував, Геть *із*відсі. — Приім. *з*, *із*, *зо* вжив. з відм.: родовим (звідки? відколи?), причиновим (рідко, на визначення приблизної міри: з верству) і орудним (з ким-чим?); див. *зі*, *зо*.

За при порівнянні: Голосніше *за* всіх, Гр. 14. — Бути *за* кого: Був *за* дяка (= був дяком). — Іти *за* ким: Іди *за* мною (іди *по* мені — це *а.*), йди *за* нами. — Йти *по* що (по воду), а не *за* чим, див. *по*. — Довго не спав *за* думками (= через

думки) Гр. 102. — Висловитись за допущення, він стоїть за прийяття, агітація за війну (в Г. з *n.* пишуть: за допущенням, за прийяттям, за війною). — *За* на означення часу з родов. відм.: Це сталося ще за старих часів, ще за Хмельницького.

За в Г. часто вжив. зам. *по*, напр.: поділ *за* змістом, поділ *за* абеткою, поділ *за* віком, *за* відомостями, він це зробив *за* звичкою і т. п., — все це *n.*; на В. У. звичайно: поділ *по* змісту, *по* віку і т. п., і це не *м.*, а стародавні укр. вирази.

Забавитися — це розважатися, або баритися: Прийде нічка осінняя, — ні з ким забавляться, Чуб. V. 26. В Г. з *n.* вжив. цього слова зам. *пробувати*. Див. *бавитися*.

Забавка, а не *забавка м.*

Забагатий, *завбогий* і т. п. — часті зах.-укр. вирази з *n.* На В. У. тільки: дуже, надто багатий: Зіп'яко вмиспе прийшов дуже рано, Гр. 87. Одна дуже товста, друга дуже тонка; одна проти мене дуже висока, а проти другої я дуже довгий, Гр. 87. — Писати треба *забагатий*, а не *за багатий*.

Забагнути і *забагті*, *забагнув*, рідше *забаг*.

Забажати кого-чого: *Забажалось* бабі літа, Прик.

Забарикадуватися, а не *забарикадируватися м. н.м.*

Забастівка див. *страйк*.

Забити щось, *забитися* — самому: *Забив* собі пальця, *Упав* та й *забився*. *Серце* жваво *забилося*, а не *забило*.

Забігти, зах.-укр. *забічи а.*; *забіжү*, *-жіш*, *-жать*.

Забірати, зах.-укр. забирати. Забирати у кого, в Г. кому *а.*: Забирали їм хліб „Укр. Гол.“ № 223. — Стати до діла, а не забиратися до діла *г.*: Вернув до дому і *забирався* снідати, Леп. З ж. 41, — на В. У.: Вернувся додому і став (або збірався) снідати.

Забічи зах.-укр. *а.* див. забігти.

Заблєяти *а. г. м.*; на В. У.: замєкати, забєкати: Ціла отара овець та кіз, ягнят, козенят мєкала та бекала, Лев. I. 126.

Забліскати, забліщав, -щала, -щали; в Г. забліс, заблісла, заблісли.

Заблищати, в Г. залищати *п.*

Заблудіти і заблудитися вжив. однаково; заблуджү, заблүдиш.

Забобони, забобонів, а не забубони.

Заболіло кому або в кого що: Голова мені (або — в мене) заболіла. В Г. з *п.*: Голова мене заболіла. Див. боліти.

Забороніти, в Г. заказати *а. п.* Заборонити кому що, а не чого *п.*: Мені заборонено їзду.

Забрати, забрано, рідко — забрато. Забратися до праці *г.* див. забіратися.

Забряжчати (вимова: забрящати), а не — забрязчати.

Забувати, забути кого-що, *про* кого-що, рідше — *за* кого-що: Забудь мене, Шевч. 18. Разу-раз *про* це забував, Гр. 76. Ти *за* мене забуваеш, Гр. 106. В Г. забути *о* кім-чїм *а. п.* або *на* кого-що (дуже рідке й на В. У.): Забуваеш *на* одно, що я сам попович, Леп. З ж. 11. — Забути, а не *запам'ятати* *а. п.* чи *запомнити* *п.*

Забудько, а не забудька *м.*

Заважати — перешкоджати; *завважати* — примічати, робити увагу.

Завбільшки, а не величиною *м.*

Завглибшки або углиб, а не глибиною *м.*

Завдати, завдавати чого: Завдати сорому.

Завдаток, а не задаток *м.*

Завдóвжки або удовж, а не довжиною *м.*

Завдяки кому-чому: Завдяки доброму чоловікові спромігся я додому доплентатись, Сл. Гр. II. 13. Але зам. цього штучного слова ліпше вживати *через*.

Заверуха або завіруха, *мц.* -рюха.

Завести, заведү, -дєш, -дүть, завів, завелà, -лò, -лі — одвести кудись: Дитину завела до сусідки. В Г. завесті, заведу, завела, завело, завели вжив. з *п.* і замість обманіти, одуріти: Їх заведе ця політика, „Діло“ 1922 р. № 28.

Завжди див. завсіди.

Завзятість, -тости, -тістю, в Г. -тостию *а.*

Завидки, завидків. Завидки беруть.

Завідувати *на* що: Завидує *на* її вроду Сл. Гр. II. 16. В Г. завідувати або завідіти кому чого *а.*: Завидували йому щастя, Чайк. Мал. 78.

Зависить *м.*, треба — залєжить.

Завісливий або завідливий; в Г. часто зависний.

Завідатель *г.*; на В. У. завідующий, голова.

Завіса, а не занавіс *м.* Давнє зак'са.

Завісити — це позапінати: завісити вікна. В Г. з *п.* часто *завісити* вжив. зам. припинити, заборонити: Завісити газету *п.* (припинити, закрити газету); завішення зброї *г. п.*, ліпше — замірєння. Див. закрити.

Завітати див. вітати.

Завод *г. п.*; на В. У. завяття, ремеслò.

Завсіди — це найчастіща форма, рідше — *завсігда* (в Г. часте завсігда), арх. *завсегда* мало-

вживане; *завжди* (м. *завжде*) не часто; *завше* часто. Давнє *кьсєгда, кьсєгда, кьсєгда*. Вже в пам'ятках XV-го віку знаходимо *завжди* і *завше*.

Завстидатися г. н.; на В. У. *застидатися*.

Завтра а., частіше — *взавтра*; давнє *завтра, завьтра*; по *завтрому*, на *завтра*.

Завтрашній, -ня, -не або *завтрішній* (з давнього *заутрѣшньн*); в Г. -шній.

Завше див. *завсіди*.

Завширшки, *уширшки*, *ушир*, а не *шириною* м.

Зага г. н.м.; на В. У. *сага*, з скандин.

Загадати чого або що.

Загадка Кул. 214. Тимч. 43, мн. *загадки*, *загадок*; а не *загадка* м.

Загальник г., ліпше б: *загальна думка*, всім відоме.

Загаяти, а не *загаїти*.

Загібель, *загібелі*; рідше *загібіль*, *загібілі*.

Загинути, а не *загибнути*.

Загірити г.; на В. У. *втратити*, *ростратити*.

Загада а. г. н.; на В. У. *згуба*, *знищення*.

Загнаний, а не *загнатий*.

Заговорити про що; в Г. о чім а. н.

Загомоніти про що; в Г. о чім а. н.

Загоріти на сонці, а не *загорітися*; *дрова загорілися*, а не *загоріли*; *загорітися* — це *горіти*.

Загортати чимсь щось: А скину я опанчу та віжки *загорну*, Чуб. В Г. часто вжив. це слово й зам. *забрати*, *заволодіти*, *завоювати*: Римляне *забажали загорнути* сей острів, Корд. 31.

Загострювати; *заострювати* — це а. м.

Заграва зах.-укр. (м. *за́рево*), *вєсть* у Лесі Українки; на Поділлі кажуть: *Заграва* береться. В літературній мові частіше вжив. *луна*: Базар горить, а на море луна йде, Сл. Гр. II. 381. Див. *луна*.

Зад, *назаді*, *позаду*, *позад*, *ззаду*.

Задавити і *задушити*.

Задармо, з н. *zadarmo*; ліпше — *дурно*, *даремно*.

Задача і *задача*.

Задерти, *задеру*, *задереш*; зах.-укр. *задру*, *задреш*. Див. *дерти*.

Задивлятися, це — *дивитися* на кого: Вона на його *задивілася*, Чуб. III. 419. В Г. з н. вжив. цього слова зам. *думати*, *гадати*: Він скептично *задивляється* на конференцію, „Діло“ № 9893.

Задля рідке, частіше — *для*. В Г. часто вжив. *задля* зам. через: *Зненавиділи Йосифа задля* снів, які мав, Рудов. 16, — це н. а. Див. *для*.

Задній, -ня, -не; в Г. *задний*; давнє *задній*.

Задоволити чим, *задовольати* (від слова *воля*) або *задовольніти*, *задовольняти*, *задовольняючий* (а не *задоваляти*, *задовальняти* н.).

Задовольняюче, в Г. *задовольняючо*.

Задokumentувати, а не *задокументувати* м. н.м.

Задоптати, з.-у. н.; на В. У. *затоптати*. Див. *топтати*.

Задрижати або *задріжати*; в Г. *задрожати*, *задрожу* а. Давнє *задрожати* і *задрожати*; давнє р'к дає в нас *ри*, а тому правильніше буде *задрижати* (через м'яккість *р* поширена й форма *задріжати*). Див. *дрижати*.

Задрімати, *задрімаю*; давнє *задрімати*.

Задріпанець, *задріпанка*, *задріпаний*.

Задумуватися про кого-що, в Г. о кім-чим а. н.

Задуха ж. р., а не *задух* м. р. н.

Заєдно а. рідке слово, звичайно кажемо разом, *вкупі*; в Г. дуже часто і визначає — *все*, *увесь час*, *постійно*.

Заєць, зайця (вимова: заїць), мн. зайці; в Г. **за́яць, за́яця**. Давнє **заяць, заяца**, часом — **заєць**.

Зажа́дати чогось, а не що: з. дров.

Зажи́рати, заже́рти, зажеру́, зажерè; в Г. **зажру́, зажрè**. Див. **же́рти**.

Зажити, зажива́ти чого, а не що: **Заживати** потрав (а не потрави); це з давнини: **Зажива́ючи** **потра́къ роско́шныхъ** Ключ Роз. 1665 р. л. 39 б, **Тогѡ́ хлѣ́ба вѣ́дѣть зажива́ти**, ів. 21.

Зажури́тися *про* кого-що або чим: **Зажури́всь** про лиху українську долю, Кул. 268.

За́здритися на що, інколи **за́здрити** кому чого, а не з. кого. На худобу її заздрились, Г. Барв. 462.

За́здрісний, це — завистливий, той, хто завидує; в Г. **за́здрісний** також і ревнівий *п.* **Заздрісний** *на* кого-що або кого-чого, в Г. *о* кого-що *а. п.* Чужого добра тепер усі заздрісні.

За́здрість *на* кого-що, в Г. *о* кого-що *а. п.*

За́здрощі, за́здрощів.

За́зимки, за́зимків; також: **за́зимки**. Див. **зима**.

Зазна́ти кого-чого і кого-що: **Наші діди зазнали** біди, Ном. № 699.

За́зубень, за́зубня.

Зазу́ля *г.* див. **зозуля**.

Заї́дати, це — заїсти, загризти, погубити кого: Собаки трохи не заїли мене. В Г. з *п.* вживають **заї́дати** зам. їсти з охотою, ласувати: Заїдали спілі яблука та грушки, Чайк. Мал. 32.

Заї́ди, заї́дів.

Заї́ржати; в Г. **заї́рзати** або **заржа́ти** *а. м.*

Займа́ти, займу́, займе́ш, зайня́ти, заня́ти; в Г. **займі́ти** або **занима́ти** *а. м.* Див. **заняти**.

Займа́тися (в Г. **занима́тися** *а. м.*) часто вживають в значінні *м.* „заниматься“: **Займаюся** **торговлею** *м.*, треба: живу з **торговлі** або **торгую**.

Займе́нник — правильна укр. форма; в Г. **заі́менник**.

Зака́зувати *а. п.*, ліпше — **забороняти** що, а не чого *п.*

Зака́ляти *а. п.*, ліпше — **забрудніти**.

За́ки або **за́ким** частіш **вживається** в *з.-у.*; на В. У. — **по́ки, по́кіль**.

Закида́ти, це — кидати щось кудись; в Г. вживають цього слова замість **обвинувачувати, докоряти**, — це *п.*

Закла́дений, а не **закладяний**.

Зако́лихувати, зако́лихати, -шу́, -лі́шеш; в Г. **зако́лисати**. Див. **ко́лихати**.

Зако́н, але старий укр. наголос часто був **зако́нь**. **Зако́н** **Бо́жий** (шкільна наука), в Г. **релі́гія**.

Зако́нник *г. п.*; на В. У. **мана́х**.

Зако́новчи́тель, в Г. **катехі́т** *гр.* через *п.*

Зако́хати́ся в кого-що: **Князівна закохалася** в козака, Гр. 118.

За́кпіти з кого *г. п.*; на В. У. **насмі́хати́ся** з кого, **легкова́жити** когось.

За́кра́сти *г.*; на В. У. **укра́сти, вкра́сти**.

За́крити (а не **зачинити** або **замкнути**) **збори, засі́дання, шко́лу, газету**. Див. **заві́сити**.

Заку́пно *г. п.*; на В. У. **ку́півля**.

Заку́ток, а не **заку́ток** *м.*

За́ла *ж. р.*, рідше **зал** *м. р.* з нм. *der Saal*; в Г. **са́ля** з *п.* *sala* (а це з *іт. sala*). Не вжив. форми **зало**.

Залама́ти, зала́млювати і **зало́міти, зало́млювати**.

Зале́дво або **зале́дво**, з *п.*; ліпше **ле́дво**.

Зале́жно від чогось *г.* з *п.* *п.м.*; ліпше: в **зале́жності** від чогось, як до, від того як.

Залица́тися до кого-чого, рідко **кому-чому** *а.*

Залишати і залишатися див. лишити.

Залишки, залишків.

Звлицати г. н.; на В. У. **завлищати.** Див. блискавиця.

Залізний, залізо; в Г. **зелізний, зелізо** або **желізний, желізо.** Давнє **желѣзо.** У Кул. „Ч. Р.“: залізо 149, заліза 303. 395, залізом 394, залізний 209. Школа під залізом, Коц. 45.

Залізниця, залізничник; в Г. **желізниця, зелізниця.** Їхав залізницею, а не *по зал. м.*

Зальоти, зальотів.

Залюбитися, але частіш — полюбити, полюбити оден одного; в Г. часто *залюбітися.*

Залягати, заліг, в Г. заляг.

Замач стáну — н. zamach stanu з нм.: — *ліпше — держáвний переворót.* Див. стан.

Замáювати г. н.; на В. У. — **прикрашати** зéленню, вітками, травою.

Замельдувати г. н. нм.; на В. У. ← **повідóмити, довéсти, дати знати.**

Замéшкати, замéшкувати де; в Г. **зам. що н.**: Край замешкували греки Корд. 1, — *це н., треба:* в краї мешкали греки, або край заселяли греки.

Замикати, замкнóти, замкнóв, замкнóла, замкнóли; в Г. **замóк, замкля, замкля.** Див. замок.

Замисел, замислу; давнє — **замысль.**

Замислитись про кого-щось, в Г. о ким-чим а. н. **Замислились-задумались** про щось, Грінч. 113.

Заміж; а. рідкі: замуж і замож; замужня.

Замінений, а не заміняний.

Замість (із *за мѣсто*), рідко — **замісто**; **ви-мовляємо: замісьць, замісь**; в Г. **місто а.**; див. місто. — Рос. вираз: „*вмѣсто того, чтобы*“ у нас часто перекладають: **замість того щоб; треба — замість, або: замість щоб.**

Замкнений, рідше — замкнутий.

Замóвини, замóвин.

Замовляти, в Г. замавляти з н. zamawiać. — **Замóвити, а не заказати м.** Зроблено по замóвленню або на замóвлення.

Замóжний, рідше — замóжній.

Зáмок, зáмку — кріпость, фортеця, і замóк, замкà — у дверей (два значіння з нім. Schloss); в Г. **за н.** кажуть **зáмок** і на замкà у дверей. Див. замикати.

Зáмолоду і ззáмолоду.

Замóчувати; в Г. замачати н.

Замужня, в Г. замужна; пор. давнє мѣжній.

Замучити, замучу, замучили, замучать, а не замучуть мц.

Занавіса, завіса, а не занавіс м.: давнє — **завѣса.**

Занедбати, занедбувати кого-що і **кого-чого:** Занедбавши свою старість, Кул. „Ч. Р.“ 295.

Занедужати на що, а не чим: занедужав на очі.

Занемогти; зах.-укр. занемочі а.

Занепадати на силах, на здоров'ї.

Занепекóитися; в Г. занепокоітися.

Занепокоююче, в Г. занепокоючо.

Занести, занесла, занесло, занесли: в Г. занесла, занесло, занесли.

Занехати, занехаяти кого-що, часом — **кого-чого.**

Занимати а. г. м. див. займати.

Заняти, запяла, -ло, -лі; в Г. заняла, -няло, -няли. Див. займати.

Заопікуватися ким-чим.

Заосмотріти г. н., треба — забезпечити, заопікуватися.

Заóструвати а. г. м., ліпше — загострювати.

Запа́дати, запа́сти, западу́, -де́ш, -де́; в Г. запа́ду, запа́де. Западуть рішення, ухвали *г. н.*, треба — буде вирішено, ухвалено, будуть прийняті рішення, ухвали.

Запаліти в печі, а не запалити піч.

Запа́лка *г. н.*; на В. У. сірнік.

Запам'ятати, це — добре пам'ятати, а не забути *а. н.* Весною була велика вода, що й люде насилу таку воду запам'ятають, Левицьк. I. 127.

Запéвне *а.* і запéвно.

За́пис, запису *м. р.*; арх. за́пись *ж. р.* Вже з давнини *запис* вжив. в *м. р.*: **Тонъ записъ** Сочав. грам. 1393 р. **Мой запис**, Порицьк. зап. 1450 р. **Запис твоя** Пересопн. св. 1556 р. Лук. зач. 80.

За́писка — стара укр. вимова; нова: за́писка.

Запитати, запитатися кого *про* кого-що, в Г. о кім-чим. Див. питати.

Запі́звати кого до кого-чого зах.-укр. *н.*; на В. У. — заклікати, поклікати кого до кого-чого.

Запіяти, кури за́пили — часто в зах.-укр. говорах; в сх.-укр. говорах і в літерат. мові частіше — заспіва́ти, кури співають.

Запла́кати по кому-чому; заплакати з чого: з. з біди.

Заплатіти, Бог за́плать *а.*; запла́чено, а не заплачено.

Запливті, заплива́ти; рідше — запливсті́, -ву́, ве́ш, запливлà, -влò, -влі́; в Г. заплила, заплило, заплили.

Запобігти, запобіга́ти чому: Запобігати лихові; інколи зап. чого: Запобігав ласки; зах.-укр. запобічи *а.*

Запомага́ти, а не запомагати; запомогті́ кого чим: з. мене худобою; зах.-укр. запомочі́ *а.*

Запо́внити, в Г. заповніти.

Запопа́дливий, в Г. часто -длі́вий.

Запо́ра *ж. р.*, а не запор *м. р. м.*

Запоро́жець *а.*, ліпше — запорі́жець, запорі́жця; запорі́зький.

Запоро́жжа *а.*, ліпше — Запорі́жжа.

Запраша́ти, -ша́ю, *г. з н.* *zapraszać*; на В. У. — запро́шувати, -шую.

Заприсяга́ти, -га́ю, -га́вш, за́присягті́, за́присягну́, -не́ш — неперехідне дієслово: Заприсягну, що додержуся миру; в Г. це перехідне дієслово: Заприсяг йому мир, Бирч. I. 236.

Запро, приіменник в Г., на В. У. не вживаний, тут тільки *про*. Тревоги за-про долю дітвори, Мак. „Рев.“ 22.

Запрягті, зах.-укр. за́прічі, за́прячі́ *а.* Запряжу́, а не запрягу́ *м.*; за́пріг, за́прігши, в Г. за́пряг, за́прягши; за́пряжі́, за́пряжі́мо.

Запу́дити *г. а.*; на В. У. — наляка́ти. Див. пудити.

Запу́кати *г. н.*; на В. У. — засту́кати. На В. У. *запу́кати* — це нелітерат. слово, якого при людях не говорять. Див. пукати.

Зара́дити кого, чому, чим: Зарадьте нас, Зарадили тим горю. Так-сяк зарадили лихові, Грінч. 143.

За́раз — це нега́йно, в цей момент, в цю хвилю, мі́ттю; слово *зараз* визначає моментальність дії і звичайно вживається при дієсловах будучого або минулого часу, а не теперішнього (при теперішнім часі вживаємо *тепер*); коли часу теперішнього вжито в значінні минулого, то й при нім може бути *зараз*: Скоро виїхали з гаю, *зараз* загляділи наших, Кул. 169. Дождь вас вітає й тре́бує вас *зараз*, нега́йно *зараз* перед себе, Кул. От. 20. Не час нам *тепер* враждувати, Кул. 302.

Не змішувати з словом *тепер*. — Слово *зараз* часом вжив. і як прислівник місця: Живе зараз коло лісу. Див. *тепер*.

Зареготати і **зареготатися**: Зареготалася веселим сміхом, Гр. 44.

Зареєстрований, а не **зареестрований**.

Заржавіти *а. г. м.*, звичайно — **заїржавіти**.

Заржати *а.*, звичайно — **заїржати**.

Заридати *а.*, вживається рідко, частіше — **заголосити**.

Зарібок, **зарібку**, а не **заробок** *а.*

Заробіток, **заробітку**, а не **зароботок** *а. м.*

Заробляти чого; в Г. **зарабляти** з п. *zarabiać*.

Зарозумілий *г. п.*; на В. У. — **гордий**, **чванливий**.

Зарозумілість *г. п.*; на В. У. — **гордість**, **чванливість**.

Зарути *г.*; на В. У. — **заревіти**, **заревті**, **заревів** і **зарів**.

Заручини, **заручин**.

Заручити кому або з ким, інколи до кого: Вона вже другому заручена, Кул. „Ч. Р.“ 234.

Засада *г. п.*; на В. У. — **основа**, **грунт**, **принцип**.

Засіджений, а не **засиджаний**.

Засипати, **засипаю** — **засипати**; рідше **засипляти** (це, власне, **проспати щось**).

Засипатися на іспитах *г. п.*; на В. У. — **обрізатися**. Див. **спалитися**.

Засіяти, інколи **засяяти** — **засвітити**, з давнього **засиати**, частіш — **засяти** або **зассяти** з **засьяти**; а не **засіяти** *м.* Поле житом **засіяти**. Див. **сіяти**.

Заскеміло серце *г.*; на В. У. — **защеміло** серце.

Заскочити, це — **скакати кудись**; в Г. часто **заскочити** — **нагло**, **несподівано напасти**, **застати**

когось **непідготовленим** (Вісти **заскочили** уряд „Діло“ № 9974), — це *п.*, на В. У. **рідкий**.

Заскучати *по* кому-чому, рідше **за** ким-чим. Див. **скучати**.

Заслабнути, **заслаб** на що, а не **чим** *м.*: **Заслабла** дитина на кір.

Заслоняти, **заслоню**; в Г. **засланяти** *п.*, **заслону**.

Заслужити чого або що; в Г. **заслужити** або **заслугувувати** *на* що, це *п.*

Заслухатися чого: **пісень**, **казок**. Молодичка **заслухалася** дідового оповідання, Грінч. 38.

Засміятися з кого-чого, а не **над** ким-чим; *а.* з. кому-чому. З тебе б і глухий **засміявся**, Гр. 74. **Засміються** злії люде **малій сиротині**, Шевч. 19.

Заснути, **засну**, **заснеш**, **засне**.

Засоромлений, а не **засоромляний**.

Засохлий, в Г. **інколи** **засхлий** *а. п.* Див. **вісхнути**.

Засохнути, **засохну**, **засохнеш**, **засохне**; в Г. **засхнути** *а. п.* Див. **вісхнути**.

Заспівати чого *про* кого-що: Щоб **злих пісень** про нас не **заспівали**, Щур. Рол. 46. **Заспівав** **весільної**, Шевч. 31.

Заспокоїти, в Г. **заспокоїти**. **Заспокоїтеся**, *а.* **заспокоїтеся**.

Застава *ж. р.*, давнє **застава**, в Г. **застав** *п.* **Бери** на **заставу** коня **вороного**, Чуб. V. 29.

Заставляти, це — **давати в заставу**; рідше — **примушувати**, **силувати**. Слово **заставляти** *малю* ці два значіння вже **вдавнину**.

Застановляти; в Г. **застанавляти** з *п.* **zastanawiać**.

Застелити, **застелений**.

Застеляти, застелю́, застѣлиш, застѣлять, застѣляний; також — застила́ти.

Застерегти́; зах.-укр. а. застеречі́; застерігати́.

Застій м. г., ліпше — тіша, спокій.

Застрѣлити і застрі́лити, бо вже вдавнину було застрѣлити й частіше — застрѣ́лити. Див. стрелити.

Заступа́тися за кого.

Засудити в тюрму, до тюрми, в салдати; або на щось: На каторгу засудили.

Засхлий г. а. н., див. засо́хлий.

Засхну́ти г. а. н., див. засо́хнути.

Зась, арх. *zasi* ще вжив. в Г.

Засягну́ти ради, це н. *zasięgać rady*; треба — порадитися.

Затверди́ти вибори, ухвалу, а не утвердити м.

Зати́шок, а не затишша.

Затка́ти, затчу́, затчѣш, інколи заткаю́, затка́вш.

Затопи́ти — потопи́ти; в печі затопи́ти або розпалі́ти — однаково вживані.

Затопта́ти, затопчу́, затопчѣш; з.-у. задопта́ти, задоптувати н. Див. топтати.

Затрубі́ти, затрублю́, затру́биш; в Г. затрубі́ти, затрубі́ли н. Див. трубити.

Затрудня́ти г. н., затрудняти робітників г. н., треба — давати працю робітникам. В укр. мові нема слова *затрудняти*, рос. „затрудняют“ — укр. утрудняти, заважати, перешкоджати.

Затруї́ти, затру́ювати, рідше — затрої́ти.

Затужі́ти по кому, рідше за ким: Роланд заплакав, затужив по нім, Щур. Рол. 61. Затужив за мною, А. Чайк. „Одарка“ 44.

Затьми́ти, затьмлю́, затьмля́ти.

Затя́гнений, рідше — затя́гнутий.

Затя́мити г. — запам'ятати; на В. У. рідко

вживається, тут звичайно кажуть — *запам'ятати*, а *тя́мити* — це розуміти.

Захвилюва́ти або -ся: Юрба захвилювалася, рідше — захвилювала; в Г. зафилювати, -ся н.

Заха́р, Захарá; арх. Заха́рії.

Захво́рити, -рію, а не зафоріти.

За́хід, захо́ду; в род. відм. звичайно не відмінюється: до *захід* сонця; не відмінюється інколи й в других відмінках: Перед *захід* сонця. Пор. схід.

Захі́дній і захі́дний; в Г. захі́дний; вдавнину було за́ходьній і за́ходьний.

Захі́дно-украї́нський.

Захо́дити, -ходжу, -ходять, -ходила; в Г. заходи́ти, заходи́в, заходи́ла, -діло, -діли; заходи́чи, а не заходи́ючи *мц.*; заходи́жусь, а не заходи́юсь *мц.*

Захо́пити, -плю́, -хо́пиш, -хо́плять, -пів, -піла, -піло, -піли, захо́плений; в Г. захо́пити, захо́плю, захо́пив, захо́пила, -ли.

Зацви́лити, давнє цвилити.

Зацві́сті, зацвіту́, -тѣш від давнього цвѣ́тъ, цвѣ́сти; але в Г. вживається зацви́сті, зацви́ту, зацви́лі теж від давнього цвисти, цвѣ́тъж, цвѣ́тѣши. Див. цвісти.

Зача́ти, зачну́, -не́ш, -не́, -ну́ть, зачатий, зачала́, -ло́, -лі́, в Г. зачала́, зачало́, зачали́. Зачали́ радіти, а не — Зачалися радіти „Укр. Гол.“ № 190.

Зачека́ти кого-що, в Г. зачека́ти *на* кого-що *нм. н.* Див. чекати.

Зачерво́нити, -вонію; в Г. часто зачервене́ти а. Див. червоний.

Заче́рез, складний приіменник, вживаний в Г.; на В. У. не знаний, там тільки *через*.

Зачерпну́ти, зачерпну́, зачерпне́ш, зачерпну́ть, зачерпну́в, зачерпну́ла, зачерпну́ли; в Г. заче́рти,

зачерну́ти, заче́р, заче́рла, заче́рли (а зачерплъ, зачерпла) *а.* Див. начерпнути.

Зачини́ти, зачинію́, зачї́виш, зачї́влять (а не зачинюють *мц.*), зачї́нений, а не зачиняний. Зачиняють двері, вікна, ворота, крамницю; але збори, установи, школи, часопис — закривають. Див. закрити.

За́шпари, за́шпарів.

Зая́витися за чим *г.*, ліпше — обстоювати що, пристати на що, погодитися на що, заявити про що.

За́яць див. заць.

За́ячий, за́ячого, давнє за́лчий і за́лчий.

Зба́вити, збавля́ти щось або зіпсу́ти.

Збага́тити, збага́тіти.

Збанкрутува́ти, а не обанкрутитись *м.*

Збарáжський, вимова: -разький або -раський.

Зберегти́; зах.-укр. зберечі́ *а.*; збережу́, а не зберегу́ *м.*, збережеш; збережі́, а не зберегі́ *м.*

Збі́г, при збігу; род. в. збі́га (втікача) або збі́гу (збігання).

Збіже́вий, а не збіжовий.

Збі́жжа, ор. в. збі́жжам; *мц.* збі́жжя. Давнє збожи́є.

Збі́й, збо́я *г. н.*; на В. У., розбі́йник.

Збі́льшитись *на* метер, а не *о* метер *н.*

Збіра́ти, зберу́; зах.-укр. збира́ти, збе́ру.

Збі́рка *з* письменства, а не *по* письменству *м.*

Зближа́тися до кого-чого; збли́житися, а не зблизитися.

Збреха́ти, збрешу́, збрешеш, збрехав, збрехали; в Г. збрешу́.

Збро́я, це — оружжа, збро́я — упряж на коня; в Г. постійно вживають *а.* збро́я зам. зброя — оружжа. Вся та зброя сияє в світлиці, Кул. „Ч. Р.“ 39.

Збува́тися кого-чого: Збувся клопоту.

Збу́й, збу́я *г. н.*; на В. У. — розбі́йник.

Збу́рити *н.*, треба — зруйнувати, розвалити; схвилювати.

Зважа́ти на що: Не зважали на те, Грінч. 248.

Зва́ти, зову́ й зву, зовеш або звеш, зви́ й зові́, зву́чи й зову́чи. Як тебе звати? В значінні *клі́кати* не вживати зва́ти *а.*: Поклич брата. В Г. часто *звати* вжив. зам. *клі́кати*.

Звені́ти, звеніть *г.*; на В. У. — дзвені́ти, дзвеніть.

Зверта́тися до кого *про* що або *за* чим, в Г. *о* що *а. н.*

Зве́рхний (треба б: зверхній) *г. н.*; на В. У. — ве́рхній, -ня, -не.

Зве́рхністю, в Г. зверхностею *а.*

Зве́рху, *свєрхъ*, а не зве́рху́ *м.*; в Г. аве́рха.

Зве́сти, зведу́, зведеш, зведу́ть, звелà, звелі́; в Г. зве́ла, зве́ли.

Зве́чора, в Г. зве́чера *а.*

Зви́ж див. зви́ш.

Зви́кло *г. н.*; на В. У. — зви́ча́йно. Найбільший мороз зви́кло (= зви́чайно) буває вдосвіта „Етн. Зб.“ VI. 52.

Зви́нення *г. н.*; на В. У. — закриття́.

Зви́нний *г. н.*; на В. У. — справний, мото́рний, жва́вий, меткий.

Зви́нність *г. н.*; на В. У. — жва́вість, мото́рність.

Зви́нути *г. н.*; на В. У. — закрити́.

Зви́няти *а. г. м.*, треба — виба́чати.

Зви́сати, а не зви́сати; див. ви́сіти.

Зви́чай, давнє зви́ча́й; в Г. зви́ча́й — так було й на Вкр. давніше: *зкыча́й*.

Зви́ш або зви́ж *г. н.*; на В. У. — ви́ще, бі́льше.

Зви́дсі, зви́дці, зви́дсіля́, зви́дсіль; в з.-у. частіше *авідси*. Див. *відсі*.

Звідтам *г. п.*; на В. У. — звідти.
 Звізда́ *а. г. м.*, ліпше — зоря.
 Звізда́р, -ря́, мн. -рі́.
 Звін *г. м.*; на В. У. — дзвін.
 Звіни́ця *г.*; на В. У. — дзвіни́ця.
 Звіно́к *г. м.*; на В. У. — дзвіно́к.
 Зві́р, звіра́ м. р., мн. звірі́, звірі́в.
 Зві́сний, а не зві́стний; зві́сний чим або з чо́го.
 Зві́стити щось або *про* щось, в Г. о щось *а. п.*
 Зво́дини, зво́дин.
 Зво́лоч *г.*; на В. У. — свóлоч ж. р.
 Зво́нити *г. м.*; на В. У. — дзвони́ти.
 Звоно́к *а. м.*, треба — дзвіно́к.
 Зво́нтпити *п.*; треба — стра́тити надію.
 Зву́к, давнє звѣжкѣ, а не штучне згук; у зву́ці
 й у зву́ку.
 Звуча́ти *а. г. м.*; на В. У. — брени́ти.
 Звя́гель, із Звя́геля, а не Звя́гля.
 Зв'я́зень, зв'язня́; давнє сѣвѣзнь.
 Зв'язь, в звязи з чим *г. м.*, треба — разом
 з чим, через що.
 Зга́дка *про* кого-що, в Г. о кого-що *а. п.*
 Згадка *про* неї, Грінч. 26.
 Зга́дувати кого-що, *про* кого-що, або *за* кого-
 що, в Г. о кого-що *а. п.* Сором згадувати *про* це,
 Гр. 97. Згадали *за* дітей, ів. 286.
 Згі́дно з чим, а не згі́дно чо́му або чо́го *м.*
 Згі́дно з листом вашим. Згі́дно з засадою, Тимч. 162.
 Згля́д *г. п.*; на В. У. — по́гляд, піклува́ння;
 під згля́дом *г. п.*, на В. У. — з по́гляду, що до.
 Див. взгля́дом.
 Згля́дно *г. п. нм.* див. взгля́дно.
 Згля́дом *г. п.* див. взгля́дом.
 Зго́да; *за* його згодою, а не *по* його згоді.
 Зго́ден на що і зго́ден з ким-чим.

Зго́джуватися на що і з ким-чим.
 Зго́лосити *г. п.*; на В. У. — об'я́вити, опо-
 вісти́ти.
 Зго́лоситися *г. п.*; на В. У. — обі́зв'ятися, озва́-
 тися, запи́сатися, подати ві́стку.
 Зго́ри *г. з п. з го́гу*, на В. У. — наперéд, вперéд.
 Згу́к — штучна форма, її не варто вживати,
 треба — згук, давнє звѣжкѣ.
 Зда́вна, інколи зда́вня, Кул. Іов IV; зда́вня
 Брацлав. лист 1500 р.
 Зда́лека, рідше — зда́леку. Ти зда́леку, Коц.
 15. 45.
 Зда́ти, зда́ла, -ло́, -лі́; в Г. зда́ла, зда́ли. —
 Він *здає* собі справу *г. п.*, треба — розумі́в.
 Зда́тний, а не -ній. Зда́тний *до* чо́го або *на*
 що, а не *для* чо́го *м.*
 Здебі́льша і здебі́льшого. Хати здебі́льшого
 були старі, Коц. 45.
 Зде́рти, зде́ру, зде́реш; в Г. зі́дру, зі́дреш.
 Див. де́рти.
 Зде́сяткува́ти *г. п.*; на В. У. -- зменшувати,
 порідшати.
 Зде́фравдува́ти *г. п.*; на В. У. — спроневіри-
 тись, вкрасти довірене.
 Зди́бати, зди́баю і зди́блю, зди́баєш і зди́блеш.
 Зди́хати рідко, частіше — зі́тхати *по* кому.
 Див. зі́тхати.
 Зди́ймити *г.*; на В. У. — зня́ти.
 Зди́лати *а. г. м.*; на В. У. — зроби́ти.
 Здо́бич, здо́бичі ж. р., ор. відм. здо́биччу; в Г.
здо́бича а., здо́бичею. Хижий птах загнав пазу́рі
 у здо́бич, Коц. 44.
 Здо́бутися чо́го або на що.
 Здо́вбуні́в, із Здо́вбуні́ва; *м.* Здо́лбуні́ва.
 Здо́вж чо́го: Здо́вж хати.

Здойміти г.; на В. У. — здіймати, здійснити, зняти.

Здоптати з.-у. н.; на В. У. — стоптати. Див. топтати.

Здоровий, здоровший або **здоровіший**.

Здоровля і **здоров'я** — однаково вживані.

Пити на здоровля, див. чарка.

Зрада, зраджати а.; треба **зрада, зраджати**.

Здрігати, здрігнути і **здрігатися, здрігнутися**.

Він **здрігнув** або **здрігнувся**.

Здрой г. н.; на В. У. — **джерело**.

Здріти а., треба — **бачити**; куди **здря** а., треба — куди **попало**.

Здумати; в Г. часто **здумати**.

Здушити, зах.-укр. здусити н. Див. **душити**.

Зегарок, дзегарок г. н., **ліпше** — **годинник**; **давнє часьникъ**.

Зезуля г. а. див. **зозуля**.

Зелень, зелені ж. р. **Серед зелені, Коц. 51.**

Зелізний г. див. **залізний**.

Зелізня г. див. **залізниця**.

Зелізо г. див. **залізо**.

Зело а., мн. **зела**, **рідке**; **часте зілля**, з **давнього з'клиє**.

Земля, мн. **землі, земель**.

Земний, а не **земний** м.

Зеркало г. м. див. **дзеркало**.

Зерно, а не **зерно** м.; **давнє зерно**; мн. **зерна, зєрен**.

Зєро кажуть фр., італ., поляки і в Г.; німці, чехи, серби, болгары, росіяне і на В. У. звичайно кажуть **нуль** (а не **нуля**). Див. **нуль**.

Зєцер г. н. нм.; на В. У. **складач**; м. **набрщик**.

З'єднати, в Г. часто — **зєдинити**.

Зза вживаємо на питання **звідки**: **зза** гори,

= **іза**; не вживати **зза** в **значінні через**, — **це м.** Див. **через**. Чорна хмара **зза** лиману небо, **сонце криє**, Шевч. 25.

Ззісти, **ззім**, **ззісі** і **з'їсти**, **з'їм**, **з'їсі**; **прик.** сп. **ззіж** або **з'їж**, **з'їжмо**, в Г. **зідж**, **зіджмо**.

Зигзэг, частіше у мн. **зигзэги**, **les zigzags**; в Г. **зигзак** з н. нм.

Зима, прич. в. **зіму**, з давн. **зима**, — так звичайно в Г.; на В. У. частіше з м'яким **з**: **зіма** (це не м.: тут зберіглася прадавня вимова **з**), **зімівля**, **зімній**, **зімовий**, **зімовище**, **зімувати** (але: **озимина**, **назімок**, **зазимки**). **Зімою**, в Г. **часом зими** а. Про **і** зам. **и** пор.: **братік**, **улік**, **гудзік**, або в Г.: **мінута**, **трубіти**, **розхрістаний**, **гармідер**, **протів**.

Зімно г. н.; на В. У. — **холод**.

Зімній, **зімній**, це — **зімовий**; в Г. **зімний** — **холодний** а. і з н. **зімну**. **Давнє зимній** і **зимній** звичайно визначали **зімовий**: **Къ зимнюю** **ночь**, і **рідко** — **холодний**. Див. **студений**, **холодний**.

Зинівія, Зиновія, гр. **Ζηνοβία**; в Г. **Зєнобія** з н.

Зичити кому чого, в Г. **жичити** н. **Старий** **Гуня** **доброго** **тобі** **здоров'я** **зичить**, **Стор. „М. Пр.“ 140.** Див. **жичити**.

Зі вживається в Г. дуже часто, не тільки перед словом, що розпочинається з двох приголосних, але й перед словом, що розпочинається з **с**, **з**: **зі** себе, **зі** сотнями, **зі** ситуації, **зі** заду, **навіть**: **зі** вечера; це н., — вплив вживання н. **ze**. На В. У. в цім випадкові вживається **зо**, з **давнього сь**, але не часто — тільки перед словом, що розпочинається з двох приголосних, між якими колись був **ь** чи **ь**: **зо** мною, **зо** всіма. Див. **з**, **зо**.

Зі на початку дієслів див. **зобгати**.

Зівати, **зівнути** г.; на В. У. — **позіхати**;

а коли вживається, то вимовляється *зіва́ти*, *зівну́ти м.* Огнем *зіває* його кінь, Бирч. II. 105, на В. У. — огнем *дише*, *палахкотіть*.

Зігна́ти, частіше — *зогна́ти*, *зжену́*, *-не́щ*, *-ну́ть*; в Г. тільки *зігнати*.

Зігно́рува́ти, а не *зігнорирувати м. нм.*

Зізва́ти г.; на В. У. — *склі́кати*.

Зілля, мн. *зілля́*, але звичайно у мн. *вживається* рідко; род. мн. (дуже рідко) *зілля́в* або *зіль*.

Зіма́ див. *зима́*.

Зінькі́в, *Зінько́ва*; *зінькі́вський*.

Зіпру́, *зіпрі́ти*, *зіпхну́ти*, *зірва́ти*, також: *зопру́*, *зопрі́ти*, *зопхну́ти*, *зорвати*; в Г. тільки *зі-*.

Зі́рочка, а не *зо́рочка м.*; р. мн. *зі́рочо́к*.

Зісади́ти г.; на В. У. — *зсади́ти*.

Зісо́хлий г.; на В. У. — *зсо́хлий*; пор. *zeschły*.

Зісо́хнути г.; на В. У. — *зсо́хнути*; пор. *zeschnąć*.

Зіста́вити, *зіста́ти*, частіш — *зоста́вити*, *зоста́ти*; в Г. тільки *зіста́вити*, *зіста́ти*.

Зіста́ти часто *вжив.* в Г. з *п.* в таких виразах: *Зістав іменований*, *Про́цес зістав відложе́ний і т. п.*, — це *п.*, треба: *Його іменовано*, *Про́цес відложено*.

Зісу́нути г.; на В. У. — *зсу́нути*.

Зісхну́ти г.; на В. У. — *зсо́хнути*, *зсо́хти*, *зсо́хну*, *зсо́хнеш*, *зсо́хла*, в Г. *зісхну́*, *зісхне́ш*, *зісхла́*; пор. *zeschnąć*.

Зіте́рти, *зітру́*, *зітре́ш г.*; на В. У. — *сте́рти*, *зотру́*, *зотре́ш*; пор. *п. zetrzeć*.

Зітха́ння, в Г. *зітхане́*.

Зітха́ти *по кому-чому* або *за ким-чим*; *зітхну́*, *зітхне́ш*. Земля *зітхала за сонцем*, Грінч. 306.

Зіхо́дити, *-ся г.*; на В. У. — *схо́дити*, *-ся*, *схо́дяться*, а не *сходю́ться м.*

Зла́зити, в Г. *злази́ти*; *зла́жу*, а не *зла́зю м.*; прик. сп. *злазь*, *зла́зьте*, в Г. *злазі́*, *злазі́ть*.

Злама́ти, а не *злома́ти*.

Злапа́ти, *злапаю́* — рідке, частіше — *злови́ти*, *зловлю́*; в Г. *злапа́ти*, *злапаю́*.

Злато́піль, *Злато́поля*, *злато́пільський*.

Злато́уст і Злато́устий; вже в давнину було *злато́устъ і злато́устый*.

Злегчи́ти, *злегчу́вати*; *вимова*: *злекши́ти*, *злекшу́вати*.

Зліго́дній, *-ня*, *-не*, а не *-ний*.

Злида́р, *злида́ря*, мн. *-рі*.

Злиде́нь (= *злий день*), *зли́дня*, частіше мн. *зли́дні*.

Зли́дні (повстало з — *злії дні*) і *зліго́дні* (повстало з — *злії годи*).

Злий, а не *злой м.*, *злі́ший*; давнє *зълый*.

Злі́тися, це — *зілля́тися*, *з'єднатися*, а в Г. — *сердитись а. м.*

Зли́шний г.; на В. У. — *за́йвий*.

Зло, у мн. звичайно не *вживається*, але р. мн. *зол*.

Зло́ба або *злоба́*; давнє укр. було *зловд*.

Зло́стити, *-ся*, часте в Г., але на В. У. частіше — *се́рдитися*.

Зло́то п. і *зо́лото*; давні — *злато*, *злото* і *зо́лото*.

Злочі́нець, а не *злочі́нця п.*

Злуча́й г.; на В. У. — *слу́чаї*.

Злю́чо присл. г.; на В. У. — *злю́че*.

Зляка́тися *кого-чого*; *злякаю́ся*, *зляка́вшася*, *зляка́вся*, *зляка́лась*; в Г. *зля́кнусь*, *зля́кнешся*, *зля́кся*, *зля́клась*.

Змага́ти г. п.; на В. У. — *намага́тися*, *пра́гнути*; на В. У. *есть змага́тися* — *сварі́тися*: До-

бре чуже дитя бить, що ні свариться, ні змагається, Чуб. V. 700.

Змагáтися (сварі́тися) з ким *за* кого-що або *про* кого-що, в Г. *о* кого-що або *о* кім-чим *а. п.*

Змагáння, в Г. змагáнє.

Зма́зувати, зма́зати — це помазати; напр. чоботи жиром; в Г. зма́зати — витерти: змаж та́блицю (на В. У. — вітри до́шку, зотрі́ з до́шки). Див. вимазати.

Змасакрува́ти *г. п.*; на В. У. не вжив., тут — зні́щити, ви́мордувати.

Змежи *а. г.*; на В. У. — зпоміж, між. Див. межи.

Зме́ншувати, *мц.* зменчувати.

Зме́рзнути або зме́рзти; мені ноги поме́рзли, в Г. — я в ноги змерз *п.*

Змерка́тися *г.*; на В. У. — смерка́ти і смерка́тися.

Зми́лосе́рдитися на кого, в Г. зми́лосе́рді́тися: прик. сп.: зми́лосе́рдься, зми́лосе́рді́ся.

Зми́сел, зми́слу.

Зми́г, а не змог *а.*

Зми́в, зо Зми́ва, зми́вський.

Зми́й, змія *м. р.* або змія́, змії́ *ж. р.*, з давніх зми́й і зми́я, — так на В. У.; в Г. зми́й *м. р.* або зми́я́ *ж. р.* з давніх зми́й і зми́я.

Зми́ряти до чо́гось *г. п.*; на В. У. — пра́гнути, намага́тися.

Зми́стом книжка цікава, а не *по* змісту *м.*

Змо́цок *г. з п.* тюсек; на В. У. — мо́лòтник.

Змо́вини, змо́вин.

Змо́гті, зах.-укр. змочі́ *а.*

Змо́ршки, рідко змо́рщкі.

Зна́вць, зна́вця́; в Г. зна́вещь, зна́вця; а не зна́вця *п.*

Знайо́мий, з давн. знаіємый; в Г. зна́комий *м.* То за тим знайомим шле, то за другим, М. Вовч. II. 53. Він був давнім знайомим, Коц. 57.

Знайо́мство, *р. мн.* знайомств; в Г. зна́комство *м. а.*

Зна́йти, зна́йду́, зна́йдеш; а не знайти *а. м.* В Г. зна́йду, зна́йдеш.

Зна́к, зна́ку́, в зна́ку́; дався в зна́кі; по зна́ку́.

Знако́мий *м.*, треба — знайо́мий; в Г. зна́комий. Див. знайомий.

Знако́митися *м.*, треба — знайо́митися; в Г. зна́комитися.

Знако́митий, з давн. знакомитый, але частіше — зна́ний, відо́мий, визначний, цікавий, славнозві́сний.

Знако́мство *м.*, треба — знайо́мість, в Г. зна́комство.

Знаме́нний *а.* вживається рідко, частіше скажуть — зна́ний, відо́мий, славнозві́сний. В Г. це слово часте, особливо вираз: „знаме́ніто!“ зам. укр.: добре!

Зна́ме́но, *мн.* знаме́на, рідко зна́м'я *а.*, в Г. зна́м'я.

Зна́ти кого-що, чо́го, *про* кого-що, *за* кого-що, в Г. *о* кім-чим *а. п.* Зна́ти пісе́нь. Дати зна́ти кому і до кого. Знав про се, Кул. От. 9. Зна́ти, добре спить, а не: *знать м.* Зна́ти *по* чо́му, або з чо́го: Зна́ти пана по халяві.

Зна́тися *на* чо́му, а не *в* чім: зна́ється на зіллях, Гр. 323.

Зна́тний, в Г. знатний.

Зна́хар і зна́хор, знахаря і зна́хора; зна́харка і зна́хорка. Давні зна́харь і зна́хорь.

Зна́чити, зна́чить — не визначати: Це нічо́го не значить; в Г. значі́ти, значі́ш, значі́ть; на

В. У. значіти — це робити на чомусь знаки: Уже я й значів вівці, а таки пропадають. Не вживати виразу *значиться г. м.* замість *значають*: **Значить** (а не значиться, ліпше б — виходить, от же), справа пропала.

Значіння, в Г. значіне. *По* своєму значінню, Тимч. 8, або — *із* свого значіння.

Значучо (треба б: значуче) г.; на В. У. — виразно, значно.

Знаючий, більше знаючий, а не **знаючіший**. Див. більше.

Зневажливий, в Г. зневажливий.

Знемагати, а не знемогати, на щось: **Знемагав** на похмілля, Грінч. 149. **Знемагати** на сон, на рани.

Знемогти, -ся, знеможу, знеможений; зах.-укр. знемочі, -чіся а. На рани знеможений.

Зненавідіти кого-що, -джу, -диш, -дять, зненавіджений.

Знести, знесу, знесеш, знесуть, зніс, знесла, знесли, знесений; в Г. знесу, знесла, знеслі.

Знетерпівитися г.; на В. У. — терпіця втратити.

Знехтувати кого-що: **Знехтували** мене сірому, Г. Барв. 196.

Знімати, часом **знімати**, з давн. **с̄німати**. Пор. зима.

Знов, **ізнóв** або **знóву**, давнє **знокъ**, в Г. **зновà**; м. **сно́ва**.

Зно́сини, **зно́син**. Коц. 52.

Зно́сити, **зно́шу**, **зно́сиш**, **зно́сять**, **зно́сив**, **зно́сила**; в Г. **зно́сити**, **зно́сів**, **зно́сила**; на В. У. **зно́сити** — це **віносити**: **Зно́сів** сорочку.

Знуща́тися з кого-чого, а не *над* ким-чим м.; давнє зн. **кому-чому**. **За що ви з мене знущаетесь**, Грінч. 199.

Зняти, **зниму́** і **зніму́**, **знимі́** і **знімі́**, **зняла́**, **знялі́**, з давн. **с̄няти**, **с̄нямж**; в Г. **здійма́ти**, **здійму́**, **зняла**, **зняли**. Див. **знімати**.

Зо мною Коц. 16, **зо** всіма, **зо** два, **зо** вдовою, **зо** злом, **зо** сну, **зо** страху, **зо** всіх Коц. 36. 47. Див. *зі*.

Зобга́ти, **зобра́ти**, **зогна́ти**, **зогну́ти**, **зогрі́ти**, **зожда́ти**, **зозна́ти**, **зомкну́ти**, **зомлі́ти**, **зомня́ти**, **зопсува́ти**, **зопхну́ти**, **зоп'ясти́ся**, **зорва́ти**, **зосла́ти**, **зоставáти**, **зоставля́ти**, **зостáритися**, **зострі́нути**, **зотлі́ти**, **зотну́ти**, **зотха́ти**, — всі ці слова на В. У. звичайно вживаються з початковим *зо*, і дуже рідко (переважно в літерат. мові, а не в народній) з *зі*, а в Г. постійно з *зі*: **зібрати** і т. п.

Зобáчити, **зобáчу**, **зобáчиш**, **зобáчать**, а не **зобачуть**; але частіше — **побáчити**, **побáчу**.

Зови́ця, давнє **злѣва** — сестра чоловіка.

Зовні́шній, -ня, -не; в Г. -ний; це **новотвір** з *п*.

Зовсі́м; в Г. **зівсі́м**.

Зогні́ти або **згні́ти**, **зогнию́** або **згнию́**.

Зодяга́ти кого, *зодягатися* самому в що, інколи чим: **Своїх діточок зодягаю**, Метл. 370. **Зодягся** в свиту.

Зозу́ля, **зозу́ленька** з давнього **зогзѣла**; в Г. **зозу́ля**, так інколи і м. **Закувала зозуля**, Грінч. 118. **Закувала зозуленька**, на дубу сидючи, Шевч. 4.

Зойк зах.-укр.; на В. У. не відоме, тут — **голосіння**, **гáлас**, **ре́пет**, **репетува́ння**.

Зо́йкати зах.-укр.; на В. У. — **голосіти**, **репетува́ти**. Див. **голосити**.

Зола́, частіше **Золя́** Еміль, не відмінюється.

Золота́р, -ря, мн. -рі.

Зо́лото див. **злóто**.

Золотонóша, **золотоніський**.

Золочів, до Зблочева, ік Зблочеву (а не Зблочевові), зблочівський.

Зомліти, арх. зомдліти. Зомлілий Коц. 55.

Зоря, зорі, мн. зорі, зір. Зоря вечірова Гр. 272, або вечірня.

Зорієнтуватися, а не зорієнтируватися *м. нм.*

Зоставати і **зоставатися**.

Зофія див. Софія.

Зошит *г. з н.* zeszyt, на В. У. *сши́ток*, частіше *тетрадь* *ж. р.*, давнє *тетрадь*, з гр. *τετράδιον*.

Зп- вимовляємо *сп*, такліпше бі писати: споміж.

Зпоміжи *а. г.*; на В. У. — споміж, між. Див. *межи*.

Зрабований *г. н.*; на В. У. — пограбований.

Зрабувати *г. н.*; на В. У. — пограбувати, зграбувати.

Зрадити, зраджувати, зраджати кого-що, рідко — кому: Вона його зрадила Гр. 142. Він їм зрадить Гр. 21. В Г. *зраджати* вживають замість *виявляти*: не зраджав страху (на В. У. не виявляв страху), це *н.*

Зрадіти кому-чому, в Г. ким-чим: Так йому зрадів, наче рідному братові, Кул. 236. Дуже зрадів Раїсі, Коц. 59.

Зразу, в Г. зразу́.

Зреалізувати, а не *зреалізувати м. нм.*

Зредувати — зменшити *на* сто осіб, а не *о* сто *г. н.*

Зрезигнувати *г. н.*; ліпше — віріктися чогось, відступіти від чогось, зректіся, уступітися, зложити уряд.

Зректися, -чусь, -чешся, від давнього *решти*, *рекж.*; рідше — зріктися від давнього *рѣкти*, *рѣкж.* Зр. кого-чого. Зах.-укр. *зречіся а.* Зректися свого боярства, Фр. „З. Б.“ 94.

Зреформувати, а не *зреформирувати м. нм.*

Зрештою, штучне слово, з *п* zreszta, = *м.* впрочемь. По укр. ліпше зам. *зрештою* вживати: а в тім, проте: То я тобі так раджу; а в тім — роби, як знавш.

Зрівняти, зах.-укр. *зрівнати н.*; незрівняний. Див. *рівняти*.

Зрілий *а. г. м.* див. *спілий*.

Зріти *а. г. м.* див. *спіти*.

Зробити, зроблю, зробиш, зроблять, зроблений (а не *зробляний*); в Г. зрблю.

Зрозумілий, зрозуміло, ліпше: розумний, розумно. Чи тобі це розумно (а не зрозуміло)?

Зсісти з коня, частіше — злізти з коня. З коний зсіли, Щур. Рол. 88. З чужого коня серед дороги злязь, Приказка.

Зсохнути, зсохну, зсох, зсохла; в Г. зісохнути, зісхну́, зісо́х, зісхла. Див. *сохнути*. Вона зсохла Гр. 41. Тіло зсохло Гр. 275. Зсохла вона вся, Коц. 50.

Зужити чого: На це зужив він старої сорочки. Див. *уживати*.

Зупа див. *суп*.

Зупиняти, зупиню́; частіше — *спиняти*; в Г. *зупіню*.

Зустріти, зустрінути, зустрінула, -ли; в Г. зустріну́ла, -ну́ли; зустрінений.

Зустріч, зустрічі, зустріччу *ж. р.*; часом: зустріч — зустрічі.

Зустрічатися з ким або стрічатися з ким. Не вживати слова *зустрічається* як *м.* „встрѣчается“: Це явище зустрічається часто, — це *м.*, треба: трапляється, буває.

Зухвал, зухвалий з *н.*; в Гал. зуфал, зуфалий *н.*

З'язувати, з'язати і частіше — зв'язувати, зв'язати.

Зя́тів, зя́тева, зя́теве, а не зя́тьова.
 Зя́тній, -ня, -не; в Г. зя́тний; давнє зя́тній.
 Зя́ть, зя́тя, мн. зя́ті, зя́тів; зя́тем, а не зя́тьом.

И.

1. Як передавати чуже і.

В історичний час, з початком нашого письменства, найбільше чужих слів дав нам найкультурніший нарід свого часу, — греки, — чи то безпосередньо при обоїль-них зносинах, чи посередньо — через літературу.

Грецьке *ι* по приголоснім звуці не брєніло так палятально, як скажемо *і* латинське; і цю вимову грецького *ι* занесли нам самі греки. Від греків прийняли ми дуже багато хресних ймень із звуком *ι*, — і скрізь це *ι* ми вимовляли й вимовляємо виключно як *и* (а не *і*), напр.: Антип, Архип, Василь, Викентій, Гаврило, Гарасим, Ликера, Данило, Лисавета, Сидір, Калистрат, Максим, Марина, Мартин, Михайло, Микита, Микола, Ничипор, Свирид, Пилип, Харитон, Кирило, Демид, Яким, Онисько, Каленик, Катерина, Никодим, Борис, Давид, Денис, Дмитро і багато інших. Коли б самі греки своє *ι* вимовляли цілком палятально, як *і*, то, певне, вони б прищепили свою вимову й нам, і вона в тій чи іншій формі заховалася б і досі.

Так само з твердим *и* вимовляли ми й вимовляємо й інші перейняті від греків слова, напр.: архимандрит, акриди, акафист, антиминос, біблія, єпископ, Єрусалим, оксамит, Пилат, рабин, Синай, Христос, вишня, крокодил, скриня, миска, митрополит, ктитор і багато інших. Звичайно, твердій вимові звука *и* допомагав тут також і загальний процес отвердіння давнього м'ягкого *и*.

Коли підемо до давніх пам'яток, то побачимо, що вони, з XI-го віку починаючи, грецьке й взагалі чуже *ι*

постійно передають через *и*, напр.: архимандритъ, митрополитъ, аксамитъ, акадистъ і т. п. Правда, інколи знаходимо в чужих словах і наніс *ι*, але траплялось це дуже рідко, і певне було скоріше графічною передачею чужого *ι*, і не визначало вимови; так, напр., в Збірнику 1073 р. знаходимо: Хрістось 23 б. 24. 36 б. 45 (такий наніс був частий вдавнину, як віднио з грецького), єписколу 24, єпископы 24 і т. п.

Дальші наші позичання з різних мов підпали впливові позичок з мови грецької, і ми постійно українізували чуже *ι*, цеб-то передавали його все через *и*, а не *і*, напр.: барило, бинда, биндюг, брижі, гармидер, гицель, гвинт, дишель, драбина, картина, капитал, капитан, квартира, лиштва, миля, республіка, ясир, музики, публіка, комун, комитет, лицар, семинар, мінута, католик і сотні інших. Дуже не багато слів, звичайно не давнього походження, ще вимовляються в нас з *і*, напр.: барвінок, Сібір, поліція і т. п.

Часто й саме чуже *ι* не по всіх мовах вимовляється однаково м'якко; так, в мові англійській (особливо в Америці) *ι* часто брєнить ближче до твердого *и*, ніж до м'ягкого *і*, пор.: *mitic*, *academic* (вимова: академик), *katholic* (вимова: кетолік) і т. п.; так само нім. *ι* в позиції перед приголосними не вимовляється м'якко.

В літературній польській мові здавна запанувала латинська вимова чужого *ι*, цеб-то як *і* м'якко. В культурнім житті Польщі надзвичайно велику роль відіграла мова латинська, — вона стала тут не тільки мовою церкви, але й мовою школи, науки, письменства, державних установ, а це все привело й до латинської вимови чужих слів взагалі, — до м'ягчення *ι*, до *g* і т. п., а разом з тим і до м'якої вимови чужого *ι*. А через те, що Польща занесла й нам дуже багато чужих слів, вона прищепила нам почасти й свою вимову їх. По всяких міських канцеляріях тодішнього часу на Україні

писарями сиділо багато людей або польського походження, або добре знайомих з урядовою мовою польських канцелярій; так, скажемо, в Полтавських актах другої половини XVII-го віку на кожній сторінці помічаємо великий польський вплив. Все це, звичайно, не могло не відбитися й на нашій споконвічній українській вимові чужих слів; звідси — то в XVI та XVII віках у нас часто трапляється в літературі польська вимова, — чи то м'ягке *л*, чи то частіше вживання *г*, чи то вимова гр. *с* як *з* і т. п.

Польська вимова відбилася в нас почасти й на вимові чужого *і*, — в XVI та XVII віках в українській літературній мові вже частенько знайдемо *і* або навіть *к* на місці чужого *і*, напр. в Граматиці М. Смотрицького 1619 р.: *орізонть* 51 б, *діскоць* 53, *Хрїстоць* 53, *Нїколай* 63, *Васїлій* 64, *канонїкць* 235 б і т. п. В Словнику Памви Беринди 1627 р. знаходимо: *стіхць* 47, *цігра* 48, *тітвль* 128, *Кїпрць* 89, *тіранство* 132, *філософць* 113, *полїція* 67, *Арїстотелль* 87 і т. п.

Під впливом польської ж вимови часто знаходимо в наших пам'ятках XVII віку і *к* замість *і*, напр. в Учительній Євангелії 1619 р.: *анкмвсь* 4. 5 б, *вктекскон* 3 б, *Ганквалюмць* 3 б, *Гидимкнць* 3 б, *Півлїкї* 2 б і *Півлїй* 3, *в' проккнцін* 2 б, *кал'вкнскими* 6 і т. п. В »Месїї Праведнім« 1669 р. Галатовського маємо: *фкгрл*, *ѡфк'ра*, *Баронкї*, *вк'вл'ка*, *л'к'тера*, *рел'к'кв'ка* і т. п.

Звичайно, ця польська вимова й польський правопис, як чужі нам, скоро зникли з України з припиненням безпосереднього польського впливу. Зате польська вимова і польський правопис чужого *і* міцно тримається в Галичині. Цікаво підкреслити, що людова вимова чужого *і* захопила навіть польську літературну мову, і по довгих роках хитання польська літературна мова таки здалася, — в Польщі було прийнято писати

в чужих словах *у*, а не *і* по цих приголосних: *d, t, z, c, s, r, sz*: *dyrektor, tytuł, zygzak, cyrkel, Waszyngton, rytuał, sygor* і т. п. Цей польський спосіб писання по одних приголосних *у*, а по других — *і*, не має під собою жадного міцного наукового ґрунту (таї все одно доводиться писати: *sic, sinus* і т. п.).

В Галичині не критично пішли за цим польським правописом, і не тільки почали писати *і* в своїх споконвічних словах (напр., в »Молитвенику християнської родини«, вид. 4, Жовква, 1917 р., знаходимо: Юліта, Еміліян, Теофіл, Калинїк, Агатонїк, Пімен, Мінодора, Мітродора, Калїстрат, Лонгїн, Йоанїкій, Нїкандр, Епістимія, Фїлярет і т. п.), але й почали дотримуватися польського звичаю не писати *і* по *д, т, з, с, р, ш, ц*. Від галичан цей правопис був занесений почасти й на Велику Україну. Але правопис такий не має під собою ніякого наукового ґрунту.

У всіх чужих словах треба писати *и* зам. *і* ще й з таких міркувань.

1. Українська мова споконвіку українізує всі чужі слова, напр. пишемо: *Иялиц*, *субота*, *Платон*, *граматика*, *Єрусалим*, *Аврам*, *касувати*, а не пишемо: *Фїліп*, *суббота*, *Плятон*, *грамматика*, *Іерусалим*, *Авраам*, *кассировать* і т. п. Яке ж ми маємо право спиняти споконвічний процес українізації, і писати, скажемо, *міністер* зам. *министер*?

2. Українська мова споконвіку чуже *і* передавала через *и*: *Данило*, *публика*, *музіка*. Через що ж ми будемо йти проти своєї тисячелітньої традиції?

3. Інші слов'янські народи постійно націоналізують чуже *і*, напр. серби пишуть: *дисциплїна*, *цивілізація*, *унїверситет*, *епїтїмїя*, *мїліон* і т. п.; болгари пишуть: *гарїзонць*, *гїмназїєць*, *губернїя*, *академїкць*, *бїблія* і т. п. Чого ж нам, українцям, не робити того

доброто, що роблять інші слов'янські народи, ратуєчись перед чужоземним заливом?

4. Чужоземної вимови ми все одно не дотримуємось точно; напр. французських носових звуків ми не передаємо, а це ж явище більшої ваги, як чуже *i*.

5. Заведення правопису писати в чужих словах *i* було б дуже трудним для школи, бо не всі ж знають, яке слово рахувати чужим.

6. Перейнята від поляків звичка писати *u* в чужих словах тільки по *d, m, z, c, p, ш* не має наукового обґрунтування в своїй мові, а в нас зовсім безпідставна, бо характерною ознакою українських приголосних єсть як раз їх отвердіння, — у нас звуки губні: *б, п, в, м, ф* та задньо-піднебінні *г, ж, х* зовсім ствердли, а тому ставити по них *i* єсть насильство проти духу нашої мови; звук *л* у нас часто так званий середній, тому чи напишемо ми митрополіт, чи митрополит, — полтавець, скажемо, все одно прочитає тут *л* по своїйому.

7. Кому дуже бажається зберігати чужоземну вимову, той може вимовляти *міністер*, пишучи *министер*, як то роблять, скажемо серби та болгари, а з правописом взагалі (вимовляють йнакше, як написано) французи, англійці, та і всі культурні народи світу.

Передачу чужого *i* через *i* можна було б тимчасово допустити лише в отсих випадках:

1. Серед українських звуків, що можуть бути м'якими, звуки *л* та *н* відрізняються своєю найбільшою м'якістю. Тому в рідких випадках, коли чуже *i* ще брентить у нас виразно м'якко, можна писати *i*: поліція, ліра, ідеалізувати, тонізувати і т. п.

2. Початкове *i* в своїх словах брентить у нас як *i*, чому й пишемо: іспит, іскра, іржа і т. п.; цю ж вимову у нас перенесено й на чуже *i* з початку слова: історія, Іван, інтерес, Ірод і т. п. В старовину, в XVII в. на

початку чужих слів так само часто писали *i*, напр. в Словнику П. Беринди 1627 р.: *Гларіонъ* 414, *історіа* 416, *їподромъ* 415 і т. п., але часто писали й *u*. Серби і болгаре пишуть послідовно тільки *u* й на початку слова: історія, інтерес, ідеалне, ідеја, ідеаль і т. п.

3. Кінцеве *i* чужого слова передаємо через *i*: алібі, Алігері, Верді, Гарібальді, Парні і т. п.

4. В чужих словах перед голосною *i* перед звуком *й* на Україні споконвіку все писали *u*, а не *ї*, напр.: *исторія*, *асія*, *философія*, *диаволъ*, *василієвъ*, *григорій*, *гаврилъ* і т. п. Звичайно, так само *й* вимовляли тут *u*, а не *i*. Лише пізніше, з XIV-го віку у південних слов'ян було заведено звичку писати *ї* перед голосним звуком; цю звичку закріпив у нас пізніше М. Смотрицький в своїй Граматиці 1619 р., — він все писав: *Міоїа* 26, *Мессіа* 36 і т. п. От за Смотрицьким у нас і почали писати *Григорій*, *дiаволъ* і цей правопис українці занесли й на Москву, де він добре прийнявся, і тримається там почасти й досі. Так само *i* в нас традиційно (а не з московського впливу) зостався він і до нині, у нас пишуть: історія, гімназія, Василій і т. п.

Але писати тут *i* зам. *u* наукових підстав нема, — це тільки традиція. У всякому разі мусимо вимовляти: Василій, Григорій, диякон, диявол, Гавриіл, християнин, Купріян і т. п. (як свої: неприятель, Коломия, шия і т. п.).

2. Як передавати російське *u*.

У нас часто помічається стремління в російських прізвищах писати *i* зам. *u*: Літвінов, Пушкін, Смірнов, Малінін і т. п. Писати так нема підстав, — мусимо їх писати, як і всі чужі слова, з *u*; тим більше, що самим

цим і московської вимови все одно не передамо, — пишемо ж Керенський, а не Керенскій, і не пишемо Літвіноф чи Талстой, як вимовляє росіянин.

Взагалі, як чужі слова, так і чужі прізвища ми повинні українізувати і писати їх в українській, а не чужій, фонетиці: Ізмайлів, Писарів, Зинов'їв, Золотарів, Лаврівський, Пипин і т. п.

3. Грецьке *υ*.

Грецьке *υ* постійно передаємо через *и*, а не *і*: Діонисій, Кирило, аноним і т. п.

Грецький звук *υ* у нас постійно передавався через так звану іжицю — через *υ*; вимовлявся він звичайно по приголоснім звуці як *и*, а по голоснім звуці як *υ*, напр.: **Кυрилъ** — Кирило, **Дионυсий** — Діонисій, **Евангелие** — Євангеліє і т. п. Вже з самого початку нашої писемності в нас постійно плутають *υ* та *и*, пишучи їх один замість одного, пишуть **фиминанъ** і **фуминанъ**, **гивъ** і **гивъ**, **дионисъ** і **дионисъ**, **кирилъ** і **кυрилъ**, а це показує ясно, що грецьку *υ* у нас вже тоді вимовляли як *и*. Така вимова *υ* залишилася на Україні й до сьогодні, — скрізь, де в слові єсть гр. *υ*, ми його вимовляємо як *и*, а ні в якому разі не як *і*, напр.: Акиндиин, Акила, Ониська, Вавила, Діонисій, Киприян, Кирило, Мирон, Поликарп, Спиридон, Тихон і т. п., — ці хресні ймення ясно вказують нам, як маємо вимовляти та писати грецьку *υ*. Так само пишемо: аноним, Єгипет, глицерин, Асирія, гимназія, типографія, Вавилон, Пифагор, миф, нині (νυν) і т. п.

Грецьку *υ* римляне передавали через *υ* (ігрек, і грецьке), а не *і*: *mythus*, *Assyria*, *gymnasium*, *gypsum*, *pumfa*, *cymbalum* і т. п., і їхній спосіб писання переняла ціла Європа, пор. франц.: *Pythagore*, *anonyme*, *gymnase*, нім.: *Pythagoras*, *Anonym*, *Gymnasium*, *Gly-*

zerin; англ.: *Pythagoras*, *anonymus*, *gymnasium*; чехи: *anonymni*, *gymnasium*, *uzor*, *glycerin*. Лише одні італійці, реформуючи свій правопис, викинули *υ* і почали гр. *υ* передавати по своїй вимові через *і*: *animo*, *ginnasio*, *glicerina*. Такий самий спосіб писання завели в себе й старанні ученики італійців — поляки, котрі скрізь грецьке *υ*, латинське *υ* замінили на *і*: *gliceryna*.

Цікаво зазначити, що галичане й тут кинули свою тисячелітню традицію і почали з польська передавати грецький *υ* через *і*, напр.: анонім, гімназія, Єгипет, гліцерина, Вавилон. А від галичан такий чужий спосіб писання часом перемандрує й на Велику Україну.

4. Як передавати грецьке *η*.

Грецький звук *η* на Україні споконвіку вимовляли лише як *и*, і цієї вимови навчили нас самі греки, бо в Греції в X віці вже забулася стара вимова *η* як *ε*, а панувала нова, византийська вимова *η* як *и*. Так, греки принесли нам багато хресних ймень з *η* і цю *η* ми вимовляємо тут тільки як *и*, ніколи як *ε*, напр.: Афиноген, Григорій, Димитрій, Гринарх, Грина чи Ярина, Хима, Зиновія, Зиновій, Йосип, Кирик, Клим, Корнелій, Мина, Минодора, Митродора, Митрофан, Микита, Никодим, Онисим, Ониська і т. п.; на початку слова *η* віддаємо як *і*, а по голоснім звуці — як *і*: Ілля, Ісаія, Ісус, Гавриїл чи Гаврило, Даниїл чи Данило, Єзекиїль, Мануїл, Михаїл чи Михайло і т. п. Ці хресні ймення ясно нам показують, що грецьку *η* на Україні споконвіку вимовляли як *и*.

Давні пам'ятки, з X-го віку починаючи, одногосно знають вимову *η* лише як *и*, напр. хоча б в словах: **аминь** чи **аминъ**, **нисоусть**, **аллилоуна**, **исраиль**,

иєроусалимъ, псалтирь, скитъ, алфавитъ, едиръ, скиптръ, аиръ і т. п.

Всі наші давні позичення з грецької мови знають лише $\eta = u$, напр.: алфавит, аминь, псавтир, ефир, кит, скипетр, skinія, клирик, клирос, палитра, антиминс, аїр, химія, химичний і багато т. п.; звичайно, на початку слова гр. η передаємо, згідно з нашою вимовою, через i : Ірод, Ісус, Іспанія (див. останнє слово в Словнику).

Грецьку η мова латинська передавала постійно по давнішому — через e , напр.: amen, Iesus, аєр, Herodes, antimensium, clerus, clericus, alphabetum, aether і т. п. Ця латинська вимова рано розійшлася через костел по католицькій Європі і держиться скрізь і тепер. От чому в українській мові єсть певне число слів (але їх дуже не багато), що їх ми позичили впрод з заходу вже з вимовою η як e , напр.: летаргія (λήθαργον), критерій (κρητήριον), телеграма, діадема (з διαδρημα, хоч було й своє давнє **диадима**), герой (з ἥρωας, було колись **ірої**), система (συστημα), оркестр, характер, арифметика і т. п.

Болгари й серби ще заховують свою давню грецьку вимову η як u , але латинська хвиля зо всіх боків накидає їм також $\eta = e$; від цього чужого впливу міцніше бороняться болгаре, слабше серби.

Польща, що прийняла латинську культуру, звичайно знає вимову грецької η лише як e : amen, Jezus, Irena, chemja, chemicznу і т. п. Під польським впливом і галичане дуже часто відступають від своєї тисячелітньої традиції, — передають η як e і пишуть з польська: хемі (пор. своє Хима), етер, часом навіть Бетлеєм (давнє **Видлеємъ**), Ірена (**Ирина**), альфабет (**алфавитъ**), клерик (**клирикъ**), Еспанія (**Испаніа**) і т. п.

Б. На початку слова пишемо i .

На початку слова, коли не вимовляємо $йi$, треба писати i , а не u : іграшка, іду, істина, іржа. Інколи пишуть: инший, инколи, Ирод, идол, искра, испит, але й ці слова ліпше починати з i : інший, інколи, Ірод, ідол, іскра, іспит. Злучник i , ет колись писали, напр. Куліш, як u , але ліпше писати i .

І.

І, див. u . Не вживати a зам. злучника i , див. a . Злучник i , а також і початкове ненаголошене i , по голоснім звуці попереднього слова змінюються на $й$: Я $й$ ти. Він i я. Кличе мати Івана, а наш Іван і не чує.

Ібсен, в Г. Ібзен *нм.*

Ігла *а. г. м.*; на В. У. тільки гóлка, р. мн. гóлок. Ніч яка, Господи, місячна, зоряна, видно, хоч голки збирай, Стар. Див. голка.

Ігнат або Гнат.

Ігнорувати, а не ігнорувати *м. нм.*

Ігор, Ігорів, Ігоревий, Слово о полку Ігоревім; в Г. Ігóр, Ігорéвий, Сл. о п. Ігорéвім.

Ігúмен, ігúмена.

Ід *мц.* вживається зам. давнього $къ$ (повстало з $ик$, $іл$, $ід$, $д$): Припав він $ід$ землі, Фр. „З верш.“ 212; тепер $до$ землі. Див. $д$.

Ідеалізувати, а не ідеалізувати *м. нм.*

Іділія з гр. $εἰδύλλιον$, в Г. іді́ля з n . $idyła$.

Ідіома ж. р. з гр. $ιδίωμα$; в Г. ідіом m . р. з n . $idjom$.

Ідіот, а не ідіота *n*.

Ідол, ідолський.

Ієгòвá або **Єгòвà**.

Іж *n.* — що; давнє нже значило й *що*, з нього повстали *нжъ* і *жє*, як *що*; але тепер їх в укр. мові вже не вживається, зате їх постійно вживається в *n.* мові.

Із див. *з*.

Ізаák *г. n.* див. **Ісаák**.

Ізав *г. з n.* **Ezaw**; на В. У. **Ісáв**, **Йсáвъ**, **Носáв**.

Ізза, **зза**, вживається на питання звідки: *ізза гаю*; не вживати в значінні *через*, це *м.* Див. *зза*.

Ізидор *г. з n.* **Izydor**; на В. У. **Ісідор**, **Сідор**, **Сідір**; **Ίσίδωρ**, **Ίσίδωρος**.

Ізі в Г. інколи вживають зам. *зі* (на В. У. *зо*): *ізі всіх* (на В. У.: *зо всіх*, інколи: *ізо всіх*).

Ізолювати, а не *ізолірувати* *м. нм.*

Ізраїль, а не **Ізраель** *n.* або **Ізраїль**; *p. v.* **Ізраїля** або **Ізраїля**; **Ίзраήλ**, **Ίσραήλ**; але в давнину часте було й **Исраиль**.

Ізраїльський, в Г. *ізраїльський*.

Ізраїльтянин, в Г. *ізраїльтянин*, *ізраїльтянка*.

Ік або *к а.*, в мові народній вжив. часто, але літерат. мова не знає їх, бо вживав тільки *до*. Див. *ід*.

Іля, в Г. **Иля** *a.*; в Думах **Іляш** або **Ляш** (не від *лях*!). **Ίλια**, **Ίλίας** (значить: Бог моя сила). В давніх молдавських грамотах постійно **Иляш**.

Ілюструвати, а не *ілюстрирувати* *м. нм.*

Іляріон *г. n.* — **Иларіон** або **Ларіон**; **Ίλαρίωνъ**.

Імбір, **імбіру**, або **імбєр**, з *нм.* **ingber**, з *гр.* **ζευγίβερις**.

Іменни, **іменін**, частіше — **меніни**.

Іменно *г. м.*, треба — як раз, власне.

Іміти, **іміу**, **іміш**, **імів**, **іміла**, **іміли**, **імлєний**, **зах.-укр. а.**; на В. У. **взяти**, **брати**, **схватіти**.

Імітувати, а не *імитирувати* *м. нм.*

Імла з давн. *мгла*.

Імпонувати, а не *імпонірувати* *м. нм.*

Ім'я — це давня укр. **вимова**, **ім'я**, а **ім'я** — нова, з *м.*; **ім'я**, **імени**, але частіше **імєння**, по іменні; *ор. v.* **імям** або **імєнням**, а не **іменем а.** Можна вжив. й **імня**. Множ. **імєння**, **імєннів**.

Інакше або **йнакше**.

Інвázія *г. n. лат.*; на В. У. не відоме, тут — **наїзд**, **напад**.

Інвєнтáр, **інвєнтаря** або **-рю**, *мн. -рі*.

Інвєгіляція *г. n. лат.* — шкільний термін в Г.; на В. У. не вжив., тут — **вартування**, **догляд**, **нагляд**.

Інгерєнція *г. n. лат.*; на В. У. не вжив., тут — **уповáжнення на контроль**.

Індивід, **індивідуум**, в Г. часто **осібняк** з *p. osobnik*; *мн.* **індивіди** або **індивідууми**, а в Г. **індивідуа n.**

Індиго не відмінюється; в Г. відмінюється.

Індія, в Г. вжив. звичайно у *мн.*: в **Індіях**.

Інженір, **-іра**, з *фр. l'ingénieur*, або **інженєр**; в Г. часто **інжінєр** з *n.*

Інний а., треба — **інший**; *n. інпу*.

Іниціál, а не **ініціал**.

Ініціátивa, а не **ініціатива**; з **ініціятиви**, а не *по ініціятиві м.*

Іно, **йно а.**, часте в Г. і визначає: тільки, лише; на В. У. дуже рідке. Див. **йно**, **щойно**.

Іноді а. **іногді**; **йногда**, **йногды**.

Інок, **інока**, **інокові**, *мн.* **іноки**; в Г. **іно́к**, **іно́ка**, *мн.* **іно́ки**; давнє **йнокъ**.

Інспіро́ваний, а не **інспіри́рований**.

Інспірува́ти, а не інспірирувати *м. нм.*
 Інстинктивний, -тівно з фр. *instinctif*; в Г. інстинктовий або інстинктовний з *n. instynktowny, -wy.*
 Інстру́ктор чого ліпше, як інстр. *по чому.*
 Інструктува́ти, а не інструктирувати *м. нм.*
 Інструме́нт, мн. інструме́нти, а не -мента *п.*
 Інтегрува́ти, а не інтегрирувати *м. нм.*
 Іntenсiвний з фр.; в Г. інтензiвний з *п. і нм. intensiv.*
 Інтерв'ю́ с. р. і не відмінюється; інтерв'юва́ти, а не -вирувати *м. нм.*
 Інтерес, в Г. інтeрес; мн. інтереси, а не інтереса *п.*
 Інфлюенца, а не інфлюенція.
 Інший, *мн. інчий*, а не інний *а.*
 Іов, в Г. Йов; *Іовкъ, *Іѡв, лат. *Job.*
 Іона, в Г. Йона.
 Іраде́, не відм.: в Г. іраде *п.*
 Іржа́ти, іржа́ння.
 Ірина́ або Орина́, Ярина́; в Г. Ірена з *п. Irena*; давнє *Ірина, *Eiρηνη. Див. ст. 169—170.
 Ірод, а не Герод *п.*; *Иродъ, *Ηρώδης, лат. *Herodes.*
 Ірпінь, Ірпеня́ або Ірпіня́.
 Ісаак, Іса́к, Сак; *Исаакъ, гр. *Ισαακ*; в Г. Ізаак, Ізак з *п. Izaak.*
 Іскра, р. мн. іскор: Без іскор Кул. 180.
 Іспанія, з гр. *ἡ Σπανία*, давнє *Испания; в Г. *Espania*, див. вище ст. 169—170; гр. *η* ми споконвіку вимовляли як *и*, а не *е*.
 Іспанський, в Г. еспанський, див. Іспанія.
 Іспане́ць, народнє — гишпане́ць.
 Існува́ти, а не істнува́ти *а.*
 Історичний, -на, -не; часом — історичній, -ня, -не: Засада історичня, Тимч. 158.

Істо́рія, народнє сто́рія.
 Іти, *про що йде річ*, в Г. *о що п. а.* — Іти *по воду*, див. *по, вода.* — Іти чим: *полям, лісом*, а не *по полі, по лісі м.* Зінько йшов *полям*, Гр. 22. Ідуть кудись *світами*, Леп. З гл. 82.
 Іще́, з *єще*, частіше *ще*; в Г. часто *єще а.*
 Іюда́, частіше *Ю'да.*

І.

І́: Я видів *ї*, Лепк. З гл. 13; на В. У. *ї*.
 Ідо́вий г.; на В. У. — уїдливий, ушіпливий, уразливий, дошкульний.
 Ідь *г. а.* з *дь; на В. У. — отрута, трутізна, трітіло.
 Ізди́ти, їжджу, їздиш, їжджений. Іздити чим: Дарованим конем не їздити; їздити *на чому м.* Саме тим возом він і їздить, Гр. 68. Див. їхати, по.
 Ії́, род. та прич. відм. від *вона*; в Г. арх. *єї* (або *ї*). Див. він.
 Ій, дав. відм. від *вона*; арх. *єй*.
 Імосць *г. п.*; на В. У. — пані-ма́тка, *м.* ма́тушка. Див. єгомосць.
 Істи, їм, їсі (а не їш або їсиш *мн.*), їсть, їмо, їсте, їдять, їджений; прик. сп. їж, їжмо, їжте (в Г. їдж, їджмо, їджте). У Грінч. „Під т. в.“: їж 176, їжте.
 Іх вживається як предмет в реченні; колиж це додаток прислівниковий, то частіше вживається *їхній*, а не *їх*: Їхній батько взяв *їх* до себе. В мові *м.* слово *їхній* вважається словом місцевим.
 Іхати чим: залізницею, возом, Дніпром; з *м.*

їхати на чому. Див. їздити, по. Іхати *по* що, а не *за* чим; див. по. Вулицями їхали люде, Гр. 327.

їхній, -ня, -не; в Г. їхний.

Й.

Йде про кого-що; зах.-укр. о кого-що *а. п.*

Йняти віри, йму, ймеш. Не йме віри, Гр. 153.

Йно́ див. *іно*; по голосних вживаємо *йно*, по приголосних *іно*.

Йо́ан *г.*, на В. У. — Іван, Іоан.

Йов *г.* див. Іов.

Його́, род. і прич. відм. від *він*; в Г. *єго а.*; див. він. Слово *його* в укр. мові часто вживається плеонастично: Що *його* тут робити, Грінч. 126. По прийменнику наголос переходить на перший склад: на його́.

Йой *г. п.*; на В. У. тільки *ой*. Див. *ой*.

Йойкати, йойкнути *г. п.*; на В. У. ойкати, ойкнути: Хора мати весь день ойкала.

Йому́, дав. відм. від *він*; в Г. *єму а.* Див. він. По прийменнику наголос переходить на перший склад: по йому́.

Йо́на *г.*; на В. У. Іона, *Ἰωῆνα*, *Ἰωνᾶς*.

Йорда́н, з Йорда́ну; Іорда́н; в Г. з Йордану́.

К.

К приіменник, з *кь*; частий в народній мові, але в літературній його вживається дуже рідко, найчастіше в цих *а.* виразах: Ну тебе *к* бісу!

Туди *к* нечистій матері! *К* чорту! Туди *к* лихій годині! Звичайно зам. *к* вживається *до*. В Г. *к* вживається частіше, як на В. У. Див. *ік, д, ід*.

Кабаре́ *с. р.* і не відм., з фр. *cabaret* (вимова: кабарé); в Г. кабарет *м. р.* з *п.* *cabaret*.

Ка́бат *г. п. лат.*; на В. У. не вживається, тут: спідниця або верхня одіж, мундір.

Каби́нет, каби́нетний, а не каби́нетовий *п.* Фр. і англ. *cabinet*, нм. *Kabinett*; в Г. *ґабінет* з *п.* *gabinet* (а це з італ. *gabinetto*).

Кавале́рист, а не кавале́риста *п.*

Кавале́р і кавале́р; народне кавалі́р; з лат. *cavallus* кінь, через фр. *cavalier*.

Каварня́ *г. п.*; на В. У. — кофее́ня.

Кавка́ *г. п.*; на В. У. — галка́.

Кавка́з, кавка́зький.

Каву́н, а не арбуз *м.*

Кавці́я *г. п.*; на В. У. — забезпе́чення, гара́нтія.

Кагла́, в Г. ка́гла.

Кадр, з ка́дру *м. р.* з фр. *cadre*, нм. *Kader*; в Г. *ка́дра ж. р.*

Кадрі́ль, з кадрі́лі *ж. р.*; народне — кадре́ля. Боярин поставив молодих до першої кадрілі, Лев. I. 187. В Г. ка́дриль *м. р. п.*: Перший кадрі́ль, Леп. З гл. 107.

Кажан́ див. лилик.

Ка́ждий, з давн. *каждый*, частіше в Г.; на В. У. частіше *ко́жний, ко́ждий* з давн. *кождый*.

Кажі́сь, вульгарне *м.*, треба — зда́ється.

Казамат́ див. каземат́.

Казань́ *ж. р.* і каза́ння *с. р.* з давнього казані́є, інколи *проповідь*, давнє *проповкдь*.

Казати́, кажу́, ка́жеш, ка́жуть, ка́жучи, ка́занний; в Г. ка́жу. Казати́ *до* кого (а не *к* кому *а. м.*)

або кому; казати що або *про* що, в Г. *о* що *а. н.*; часом казати чого: казók, або *за* що (ліпше *про*). *Казáти* з давнього часу визначає й наказувати, але в цім розумінні в Г. вживається частіше, ніж на В. У.

Каземáт, з фр. *la casemate*, нм. *die Kasematte*, англ. *casemate*; в Г. *казамат* з *п.* *kazamat*, з іт. *casamatta*.

Казéнный, а не казбóнный *м.*

Каіѳа або **Каяѳа**; давнє **Кайѳа**.

Кайдáні, р. мн. *кайдáнів*, а не *кайдан*; *кандалі* з *м.*

Какáо с. р. і не відм., нм. *Kakáo*; в Г. *какао п.*

Каламáр, з *каламарá*; з ново-гр. *καλαμάριν*.

Каламúтний, *мц.* *каламítний*.

Калатáти, *калатнúти*; в Г. *колáтати* або *калáтати*, *калатнути*.

Калáч, в Г. *колач а.*; *калачém*, р. мн. *калачів*. *Калачем* закусить, Кул. 273.

Кáлевала *фин.*, а не *Калевáла*.

Календáр, -ря; народнє *коліндáр*, *коляндáр*; в Г. *калénдар п.*; слово з лат. *calendārium*.

Кáлка річка, а не *Кавка*.

Калюжа, в Г. *калúжа*. По дворах стояли зелені *калюжі*, Коц. 45.

Каляти *а.*, в Г. вживається частіше, ніж на В. У.; це старе наше слово — *калатиса* — часто заступається словами — *брудніти*, *мазати*.

Кáмера, з лат. *camera*; в Г. *камера п.*

Камінець, *камінця*, а не *каменець*.

Кáмінь, з *каміню* (рідко: *каменю*), *камінем*; для мн. збірна форма — *каміння*.

Каміняр, -ра, мн. -рї, *а.* *каменяр*.

Камка *перс.*; в Г. *камка п.*

Кампáнія — *війна*; *компáнія* — *спілка*, *товариство*.

Кам'яний з давнього *каманий*, *кам'яністий*, *ка́м'яниця*, *Кам'янець-Подільський*, *кам'яніти*, *ка́м'янка*; також: *камінний*, з *каменський*, *камінець*, *каміністий*; рідко *арх.*: *каменістий*, *ка́меніця*, *каменіти*. В Г. *ка́мінний* або *ка́мянний*.

Канáл, *канáлу*, мн. *канáли*, *канáлами*; в Г. *каналі*, *каналáми*; з лат. *canálus*.

Канва́ з фр. *canavas*; в Г. *канва* з *п.*

Канделя́бр м. р., вжив. частіше у мн.: *канделябри*.

Кандидáт *на* що або чого; в Г. часом *о* що *п.*

Кáнів, з *Кáнева*; *ка́нівський*.

Кáнівець, а не *каневець а.*

Канікули, *канікул* з фр. *canicules*; в Г. *канікула* з *п.* *kanikuła*.

Кантіна *г. п. фр.*, на В. У. не вжив., тут — *козацька кухня*, *робітнича їдальня*.

Кáнути, *Сльози* *канули* з очей, Чайк. „*За сестр.*“ 48, — це *а.*, на В. У. тільки *ка́нути*: *Сльоза* за *сльозою* *канали* з *лиця* на *руки*. *Левицьк.*

Канцеля́рист, а не *канцеляриста п.*

Кáня, — *птах* з роду *коршаків*, в Г. часто вживається (*Ждала*, як *каня дощу*, Чайк. „*Одарка*“ 17), на В. У. рідке слово.

Кáпа *п.*; на В. У. — *прикриття* на *ліжку*, *літнє одіяло*.

Капельме́йстер, -стра (давня нм. вимова); в Г. -*ма́йстер* (нова нм. вимова).

Каперна́ум, з -му, м. р. і відмінюється; в мові *п. с. р.* і не відмінюється.

Капитулюва́ти, а не *капитулувати м. нм.*

Кáпля і *кра́пля* (а не *крóпля п.*), *капати* і *кра́-*

пати, кáпка і крáпка, давнє **каплы і краплы**; р. мн. кáпель, крáпель, Гр. 42.

Капніст, а не Кáпнист.

Кáпосний, а не капостний.

Капрáл, з фр. seroual, в Г. кáпраль *n.*

Капрі́з, капрі́зний.

Капсю́ля ж. р. з фр. la capsule; в Г. кáпсля з *n.* kapsla.

Каптáн, -на́, в Г. кафта́н.

Каптúр, -ра́, мн. -рі́.

Капуці́н, в Г. капúцин *n.*

Капшúк, з тюрк. киччúк, тат. капчúх; в капшущі́ і в капшукú; в Г. капчúк.

Капюшóн м. р. з фр. le capuchon.

Карабéль і корабель, з гр. *καράβιον*, ц.-сл. **каравак** і **корабль**. Арх. *корабль* не вживати.

Кораблéвий, а не корабельний *m.* Прилип до кораблевого облавка, Коц. 7.

Каравáн *г. n. нм.*; на В. У. — катафáлк, ма́ри.

Каравáна *г. з n.* karavana (груна подорожніх на сході); на В. У. каравáн м. р., з фр. caravanе.

Карамзін, а не Карáмзин.

Карантін м. р. фр., в Г. кваранта́на *n. іт.*

Карбóванець, -нця, а не карбовенець.

Карбóвка, а не карболка *m.*

Карéта, з *іт.* karétta; в Г. карі́та (звідки?); в XVII в. було **корета**.

Кар'éра, в Г. карієра (це старий *n.* правопис, бо її поляки тепер пишуть karjera); з *іт.* carriera, фр. carrière.

Кáрий, а не карі́й *m.*

Карк *г. n.*; на В. У. — в'язи, шія; скрутити в'язи.

Кáрлові Ва́ри або Кáрлсбад.

Карпа́ти, з Карпа́т, а не з Карпа́тів.

Кáрта з *італ.* carta, або *ма́на*, лат. mappa.

Карти викладати, ворожити на картах.

Кáртка *г. n.*; на В. У. — сторінка.

Картогра́ма ж. р. з гр. *-γραφμα*; в Г. картогра́м м. р. з *n.* kartogram.

Картóн, а не кардон: Кружок з картóну.

Картóпля ж. р., а не картóпель м. р.; р. мн. картóпель; в Г. картóфля, р. мн. картофéль; слово з *нм.* Kartoffel.

Карфагéн, -гéну, **Карфагéнъ**, лат. Carthago, *нм.* Carthagen; в Г. Картагі́на з *n.* Kartagina.

Касáрня *г. n.*; кошáри *n. нм.*; на В. У. ча́стше каза́рма *m. нм.*

Кáсір, фр. caissier, *нм.* Kassierer; в Г. касі́р з *n.* kasjer.

Кассі́рка, а не касирша *m.*

Каска́д, з каска́ду м. р., з фр. cascade; в Г. **каскада** ж. р. з *n.* kaskada.

Касува́ти, а не каси́рувати *m. нм.*

Катакли́зма ж. р.; в Г. катаклі́зм м. р. *n.*

Ката́р, ката́ру, а не ка́тер чи ка́тар *n.*

Катафа́лк м. р. або катафа́лка ж. р.

Катихі́зис, гр. *κατηχήσις*; в Г. **катехизм** *n.*

Катихі́т, а не катехет *n.* чи катехета *n.*; на В. У. звичайно — **законовчитель**.

Като́н, в Г. Ка́тон *n.*

Кáторга, з гр. *κάτεργον* (чому інколи її пишуть ка́терга).

Кáхля, з кáхлі ж. р. або кáхель, з кáхля м. р.; мн. кáхлі; з *нм.* Kachel; в Г. кафля з *n.*

Кацаве́йка, в Г. кацабайка *n.*

Качáн; в Г. кочан *a.*

Качáння, в Г. ка́чань.

Кáчур, ка́чура, мн. -рі́; а не качор *n.*

Ка́ша — це зварена з крупи їда; в Г. зам. *крупі* кажуть *ка́ша*, це *п.*

Ка́шель, ка́шлю, ка́шлем, а не кашльом.

Ка́шляти, а не кашля́ти; кашляну́ти, а не кашля́нути.

Кашова́р, -ра, мн. -ри, а не кашевар.

Ка́ятися чого: Каюся гріхів своїх (рідко — в чім з *м.*). Каюсь своїх злих учи́нко́в Полтавські акти 1669 р. ст. 160.

Кваранта́на ж. р. з. з *п.* *kwarrantanna*; на В. У. *каранта́н* м. р. з фр. *quarantaine*.

Квасни́й в зах.-укр. значить кислий: квасне́ молоко, квасне́ яблуко, — це *а. п.*; на В. У.: кисле молоко, кисле яблуко.

Квасни́ця зах.-укр.; на В. У. — кислі́ця.

Квасо́к зах.-укр.; на В. У. — шаве́ль, а квасо́к — це рід страви з м'яса та карто́пель.

Квасо́ля, в Г. фасо́ля; з нм. *Fasole*.

Квати́ра або кварта́ра; з нм. *Quartier*.

Квит або кві́т, з фр. *quitte*.

Квіте́нь, кві́тня — назва IV-го місяця; в Г. *цвіте́нь*. Див. цвіте́нь.

Кві́тка див. цві́тка.

Кві́тнік, з -ку́; *а. м.* цві́тнік. Кві́тники біля хати, Грінч. 114.

Ке́лар, -ря, мн. -рі.

Ке́лія — кімната манаха, а в Г. — тюремна камера. Давне *ке́лія* з гр. *κέλλα*. В довгій рясі по келії старий чернець ходить, Шевч.

Кепкува́ти з кого-чого, а не *над* ким-чим *м.*: Кепкують з його, Кул. 139.

Керва́, керва́вий, керва́виця *зах.-укр.* з давніх *крѣвъ*, *крѣвавын*, *крѣвавыца*; літерат.: кров, крѣв'ю, крова́вий, крова́виця; часом — крива́вий, кривави́ця; *м.* кривави́й, кривави́ця (тут *р* м'яжке). Див. кров.

Керни́ця, керни́чка *зах.-укр.* з *крьни́ця* (ліпше б — *кирни́ця*); звичайно літерат. *крини́ця*, з *крини́ця*. Крини́ця і колодязь — рівновживані, обидва наші стародавні слова. Див. колодязь, студня. Піди до крини́ці, Шевч. 27. Крини́чна вода, Гр. 270.

Керсе́т, керсе́тка *м.*, треба — *корсе́т*, *корсе́тка*; з фр. *corset*.

Ке́сар, -ря, ке́сарів, ке́сарева.

Кива́ти, кива́ю, кивну́ти; в Г. ківати, ківну́ти. Кива́ти *на* кого: Не кивай *на* мене чорними бровами, Метл. 16.

Киво́т або кіо́т; в Г. ківот *п.*; давні киво́тъ і кио́тъ з гр. *κιβωτός*.

Кидати, кідаю, кідаш, в Г. інколи кидати. Кидати чим: Не кинь сиротою, Шевч. 8. Кидати *на* кого, в Г. *за* ким: Каменюками *за* ним кидали, А. Чайк. „Од.“ 46.

Ки́їв, а не Києв або Кийов; треба б: з *Ки́єва*, але традиційно вживають неправильної форми: з *Ки́їва*; треба б: в *Ки́єві*, під *Ки́євом*, але традиційно пишуть неправильно: в *Ки́їві*, *Ки́ївом*.

Ки́їво-Печерський монастир, а не *Ки́ївсько-Печ.* м.

Ки́ївський, а не *ки́євський* або *ки́ївський*.

Ки́лим, з тюрк. *kilim*; в Г. *діва́н* з *п.* На стіні килим висить, Свідн. „Люб.“ 28. Лавки були килимцями позастилані, Кул. 38.

Кинжа́л або кинджа́л, а не *ке́нжал*.

Кино́вар, з *кіно*варі ж. р., як і в старовину було.

Кину́ти ка́міня; Грецію можна покину́ти або опустити, а не кину́ти.

Кину́тий, або — *кінений*.

Кипе́нь, кипню, кипнем.

Кип'я́чий і кипля́чий.

Кирниця див. керниця.

Кисіль, з кисілю, рідко: з киселю.

Киснути, часом кисти.

Кислощі, кислощів, а не кислющей.

Кит, киту, з нм. Kitt, а не замázка м.

Китай див. Хини.

Китаєвий — що зроблений з китайки; *китайський* — з Китаю.

Китиця буває коло одежі (м. кисть); в Г. це букет: Китиця цвітів.

Кишеня, а не кешеня.

Киянин Тимч. 52, або кивлянин; в Г. кивлянин; мн. кияне.

Кіготь, а не коготь а. м.; кігтя (вимовляємо: кігтя).

Кізлини, кізлин.

Кізля, кізляти, мн. кізлята; також: козля, козляти, мн. козлята а.

Кіл, кола; в Г. часом ків, кола му.; давнє колъ; для мн. збірна форма — кілля.

Кілок, кілка, а не колок, колка; колъкъ.

Кілька, кільки і кілько, з род. відм.: Кілька днів, Леп. З гл. 24; р. в. кількох, д. в. кільком, ор. в. кількомà. На В. У. частіше кільки або кілько, в Г. — кілька. В наз. відм. на В. У. частіше кажуть скільки, в Г. частіше кілька: кілька журби, на В. У. скільки журби. Давнє колько. Скільки разів він казав, Гр. 275. Скільки тут молилося, скільки плакало. Свідн. 32. Див. скільки.

Кількалітній, -ня, -нє; в Г. -ний.

Кільканадцять, в Г. кільканайцять або кільканадцять (це фонетичний му. напис).

Кількоро, з род. в.: Кількоро дітей.

Кільо му.; треба — скільки.

Кімната, а не комната а. або кивната му.;

з лат. *saminata* (тепле мешкання з грубою, *saminus*) через сер. г. нм. *kemnate*.

Кіндрат, Кіндрата, рідше — Кондрат; давнє Кодратъ, *Kodratos*.

Кінець, кінця, а не конєць а., конць. Кінець війни, кінець світу, або: кінець війни, світа. К. як прийменник з род. в.: Сидить батько кінець стола, Шевч. 12. На кінці; мн. кінці, кінців, в Г. кінці.

Кіно (ліпше б: кино) звичайно не відмінюється, але це слово поширилося вже так, що стало своїм, а тому часто вже й відмінюється: з кіна, перед кіном.

Кінцевий, а не кінцьовий.

Кінчати, -ся, а не кончати, -ся а.

Кінчина г.; на В. У. частіше кончіна а.

Кінь, коня, конєві, о коню, на коні; мн.: коні, коней, коням, кіньми, на конях; му. конім, на коніх.

Кір, ко́ру м. р., а не ж. р. м. Висипав кір.

Кірець, кірця, часте й ко́рець, корця; давнє корыць.

Кісний му., треба — тісний.

Кісто му., треба — тісто.

Кість, ко́сти, мн. ко́сті, ко́стей, кістьми і ко́стями.

Кітка — часте слово в зах.-укр.; на В. У. частіше — кіт, кіцька.

Клавиш м. р. або клавіша ж. р., з лат. *clavis*.

Кладовище, а не кладбище а. м.; також: гробкі, могилкі, кладовисько.

Кланятися а., частіше — вклонятися, поклонитися; в Г. кланятися часте.

Клас див. кляса.

Кла́сти на чому: Поклади на лавці. Коли бажаємо точніше зазначити місце, куди кладемо, тоді — класти на що: Поклади на лавку, а не на стіл. — Слова *кла́сти*, *покла́сти* вільно вжив.

в укр. мові (в мові рос. слово *класть* вжив. без приставки, а не з нею). Див. ложити.

Клеветá, клеветáти, клеветáник *а. м.*; на В. У. звичайно не вживаються, тут: брехня́, на́клеп, погові́р, обмо́ва, накле́пувати, обмовля́ти, бреху́н.

Кле́йти, кле́ю, кле́їш, кле́ять; в Г. кле́йти.

Клей, кле́ю; давнє **кле́й** також **клнй**, **кля́й**.

Клеймо́, *а.* клейно́.

Кле́йстер, кле́йстру, — так вимовляє (з давньо́ї *нм.* вимови) ціла В. У.; сучасне *нм.* Kleister.

Кле́кит, кле́коту, а не клетк, кле́кту.

Клен, кле́ну, а не кльон *м.*; клено́вий; давнє **кленъ**. За кленів Коц. 45.

Клепа́ти, клепа́ю, -па́еш, і — кле́плю, кле́плеш.

Кля́кати кого, в Г. часто **кл.** за ким або звати *а.* **Кл.** про що, в Г. о що: **Кл.** о месть *а. н.*

Клі́мат або клима́т *а.*; з гр. *κλίματος* через фр. *klimat*.

Клин, клі́на; для *мн.* збірна форма: клі́ння.

Клир, клі́ру, давнє **клиръ** з гр. *κλήρος*; в Г. **клер** з *п.* *kler*; гр. *η* ми споконвіку читаємо як *и*, а не *е*, див. ст. 169.

Клич, клі́чу *а. г. м.*; на В. У. — по́клик.

Кліє́нт, а не кліент.

Кліше́ *с. р.* не відмінюється, з фр. *cliché*; в Г. **кля́ша** *ж. р.* з *п.* *klisza*.

Клі́щі, клі́щів, клі́щами, інколи клі́щами: Рвали серце клі́щами, Крим. „П. гілля“ 11.

Кло́піт, кло́поту, а не кло́пот *а.*; *р.* *мн.* кло́піт, або кло́потів: Від кло́потів, Леп. З гл. 44.

Клопотáтися чим, про кого-що або за кого-що; в Г. о кім-чим *а. н.*; клопочу́сь, -почешся, -почуться; прик. сп. клопочи́сь, клопочі́тесь. Не клопочі́тесь ні про що, Кул. 218. Клопочуться про його, Гр. 262. За вбогих людей клопочеть-

ся, Гр. 32. Хазяйствечком будеш клопотатися, М. В. I. 36.

Кло́чка, *мн.* кло́че.

Клу́мба *ж. р.* з англ. *clump*, нім. *Klumpen*; в Г. **кльомб** з *п.* *klomb*.

Ключ, ключе́м, а не ключом; *мн.* ключі́, а не кля́чі, кля́чів, а не кля́чей *м. а.*

Кля́чник, вимова: кля́чник.

Кля́кати зах.-укр. з давн. **клячити** — нахилятися, ставати на коліна; цей *а.* дуже поширений в Г., бо підтримується й *п.* *кляка́с*; на В. У. мало вживається, тут — ставати на коліна: Він став на вколішки. З. О. Ю. Р. I. 6. Припавши на коліна, помазав собі очі й уста, Фр. З. Б. 50. Ставав на коліна в богомільному спокої, Коц. 11.

Кля́са *ж. р. г.* з *п.* *klasa*; на В. У. тільки **клас** *м. р.*; пор. англ. *klass*, лат. *classis*, гр. *κλάσις*. У Коц. 51: Ра́йса перебігла кляс.

Кля́сти, кляну́, кляне́ш, кляну́чи, кля́тиш; *арх.*: клену́, клене́ш, клені́, клену́чи з **кля́ж**, **кляне́ши**; *мн.* кляну́. Клясти кого, а не *на* кого. Клясти́ся ким-чим, а не *на* кого-що. Клене свою долю, Шевч. 11. Див. проклясти.

Кля́штор, -ру, *мн.* -рі, але ліпше вживáти свого — манасти́р.

Книга́р, -ря, *мн.* -рі.

Книгозбі́рня ліпше, як чуже — бібліотека.

Кни́жечка, в Г. кни́жочка; *р. мн.* кни́жечо́к.

Кни́жка, стаття, брошу́ра *на* сучасні питання, а не *по* сучасних питаннях *м.* Див. по.

Кни́жний, рідко — кни́жні́й.

Кні́т див. гні́т.

Кну́р, -ра, *мн.* -рі.

Кня́жна́, -ні́; в Г. кня́жна *п.*

Кня́жнін, -на́, а не **Кня́жнин**.

Князь, князя, князєві, о князю або княже; князем, а не князьом, мн. князі, князів; в Г. князь, князя.

Ко, подивись-ко *мц.*, треба: подивись-но.

Кобеляки, з Кобеляк; рідше Кобеляк м. р.:

Єхали с Кобеляка Полт. акти 1670 р. ст. 190. Кобеляцький.

Кобзар, -ря, -реві, о -зарю, -рем (а не -рьом), мн. -рі, -рів, -рям.

Кобі, коб зах.-укр. *а.*; на В. У. — як бї, колиб.

Кобур, кобурà м. р., або *кобюра* ж. р., з тюрк.; в Г. кобур *п.*

Ковадло Тимч. 54, в Г. кова́ло. Б'ють в ковадла ковалі, Чупринка.

Ковалів, Ковалєва, а не Ковальова.

Ковель, з Ковеля, а не з Ковля.

Ковєр, коверець *г. а.*; на В. У. — кїлим.

Ковєрт див. конвєрт.

Ковиль м. р., з ковиля, рідке; *а.* ковила́ ж. р.; звичайно — тїрса.

Ковнір див. комір.

Ковпак, а не колпак *а. м.*

Ковтати слъози, слину; в Г. *ковтати* значить і бити: Могли без шкоди ковтати в нього з пушок, Мак. Яр. 108; такого значіння на В. У. це слово не має. Мовчав він, тільки знай слъози ковтає, Квітка I. 57.

Ковтки, -ків, з давнього *колтки*, часте в Г. в значінні *серєжки*; на В. У. рідке, частіше значить — ковтки вовни: Які ковтки он на собаці, Словн. Гр. II. 262. Ой надіну я серєжки і добре намісто, Шевч. Див. серєжки.

Когут зах.-укр. *п.*; на В. У. — півень. Див. півень. Чс. kohout, *п.* kogut.

Кодекс, кодексу м. р., з лат. *cōdex*; в Г. кодєкс.

Кóжа *г. а. м.*; на В. У. — шкúра.

Кóжний або *кóжен*, в Г. часто *кожний*; див. кожний. *Кожня* (на В. У. *кожна*) група „Діло“ № 10041. До кожного словечка прислухалася, Гр. 116.

Кóждий часте в Г., на В. У. частіше *кожний*; див. кожний. *Кождїський г.*, на В. У. *кожнісінський*.

Кожух, з *кожуха*, *кожухом*, в *кожусі*, а не *кожуха*, *кожухом м.*

Кожухар, -ря, мн. -рі.

Коза, мн. *кóзи*, *кіз*.

Козак, *козакà*, на *козакú*; а не *казак м.*

Козєл, *козлà*, мн. *козлі*, а не *кóзли*.

Кóзир, *кóзиря*, *кóзирем*.

Козлов, місто, а не *Кізлов*.

Козятин, а не *Козатин м.*

Кокаїн м. р.; в Г. *кокаїна ж. р.* з *п.* *kokaina*.

Кокетувати з ким, а не кого.

Коклюш м. р. з фр. *coqueluche*, а не *кóклюш*.

Кокон з фр. *cocoon*, а не *кóкон*.

Колáч *г. а.*; на В. У. — *калáч*.

Колдун *а. м.*; на В. У. — чарівнік, ворожбіт.

Кóлесо, мн. *колєса*, *колїс* Коц. 32. Тимч. 102, *колїсьми*.

Колихати (в зах.-укр. гов. *колисати*); *колішу*, -шеш, *колихнú*. Довелось мені *колихати* тебе у козацькій *колисці*, Кул. 176.

Колишній, -ня Коц. 30. 38, а не -ний.

Колізей, *Колізею* з лат. *Coliseum*; в Г. *кольосей* з *п.* *koloseum*.

Коліно, мн. *коліна*, а не *коліні а. м.*, на *колінах*, а не на *колінях*.

Колір Коц. 45, *кóльору*, або *кóльор*, *кóльору*; з лат. *color*; а не *кольор*.

Колісцє, колісчà, колісчàтко, колісчàта (ви-
мова: колішча, колішчата); в Г. *косісцàта*.

Колія, рідше колія́. В Г. часто вжив. *колія*
зам. *пóтяг*: Вже прийшла колія (треба — потяг
чи! поїзд); колеї — це *п.* На В. У. *поїзд з м.*,
або *пóтяг з п.*

Коло кого-чого; *мц.* кольо, киля Кул. От. 45.

Коло́да, мн. колóди, колóд.

Коло́дка в зах.-укр. гов. часто вжив. як *замóк*;
в літ. мові рідке. Замкнули хату на замóк.

Коло́дязь, колóдязя м. р., з давнього коло-
дязь. Див. керниця, студня.

Коло́квіум м. р. з лат. *colloquium*, мн. колóк-
віуми; в Г. мн. кольо́квія — це з *п.*

Коло́ти, колю́, ко́лещ, ко́лють (а не колять),
ко́лючи, ко́лотий; в Г. ко́лю, колóтий.

Колотіти, коло́чу́, колóтиш, колóтять (а не
колотю, колотють); колóтячи; в Г. колóчу.

Кольор див. колір.

Кольорістий Гр. 24, а не коліристий.

Колядува́ти, коляду́ю, а не колядовати *а.*

Команда́нт г. з фр. *commandant*; на В. У. ко-
менда́нт з лат. *commendare*.

Командува́ти — наказувати; командува́ти (а не
командирувати *м. нм.*) — посилати.

Комар, -ря, а не кумар; *мц.* комарь. Давне
комаръ.

Комарів, комаре́ва, а не комарьова *м.*

Комбинува́ти, а не комбинувати *м. нм.*

Коме́дія; народнього куме́дія не вживати;
з гр. *κωμῳδία* через нм. *Komödie*.

Коме́дний; народнього куме́дний не вживати.

Коме́нда г. з *п.* *komenda*; на В. У. *кома́нда*
з нм. *Kommando*.

Коментáр, -ра́, без коментарів *п. нм.*; на В. У.

частіше *коментáрій* м. р. з лат., р. мн. комен-
та́ріїв.

Коментува́ти, -ту́ю, а не коментувати *м. нм.*
Преса не перестав коментувати „Гром. В.“ № 226.

Ко́мин, а не комін *мц.*; з лат. *caminus*.

Коминя́р, -ра́, мн. -рі́.

Комиса́р, комиса́ра, комиса́ром, мн. комиса́ри;
в Г. *комісар*, *комісаря п.*

Комитет (в Г. *ко́мітет*) чого або для чого,
а не *по з м.*: Комитет харчових справ, К. для
святкування (а не *по святкуванню м.*).

Ко́мір з сер. нім. *koller*; рідше: *ко́внір* чи
ко́вмір.

Коміть г.; на В. У. вниз; коміть головою —
вниз головою.

Комна́та *а.* див. кімната.

Комо́да ж. р. частіше, рідко *комóд* м. р.; з лат.
commodus через фр. *commode*.

Компа́нія; народнього *кумпанія* не вживати; іт.
compagnia, фр. *compagnie*. Мав компанію, Свідн. 39.

Компенса́ція *фр.*, в Г. з *нім.* *компенза́ція*.

Компетентний, а не компетентний.

Комплéтно *п.*, треба — цілком, цілковито,
зовсім.

Кому́нія г. *п. лат.*; на В. У. — прича́стя.

Кона́ння, в Г. *ко́ванє*.

Кона́р г. *п.*; на В. У. — вітка, галу́зка, гілля́ка.

Кона́ристий г. *п.*; на В. У. — гілля́стий.

Кона́ти зах.-укр. з *п.* *kopac*; на В. У. — *кін-*
чатися, *вмірати*.

Конва́лія з лат. *convallaria*. через *п.* *konwalia*;
м. *ландиш*. Пахло конвалією, Сл. Гр. II. 277.

Конве́рт — часте на В. У. з лат.; пор. фр. *le sou-*
vert, нм. *das Kuvert*, англ. *cover*, іт. *coperta*, *so-*
verta, *п.* з іт. *coperta*. В Г. *копе́рта*, *кове́рта*.

Конденсатор, з лат.; в Г. кондензатор з *нм.*
 Кондрат див. Кіндрат.
 Кондуїт м. р. з фр. *le conduit*; в Г. кондуїта ж. р. з *n.* *konduita*.
 Конець див. кінєць.
 Конєчно, рідше конєчне *a.*
 Конклав м. р., відмінюється: -ва, -ву; в Г. конклаве с. р. з п. *konklave* і не відмінюється; лат. *conclave*.
 Конкрєтний, а не конкретний.
 Конкурс, мн. конкурси, а не конкурса *n.* Конкурс *на* що, а не *по* чому *m.*: К *на* збудування пам'ятника.
 Конкурувати, а не конкуриувати *m. нм.*
 Конокрад, а не коньокрад.
 Коноплі, конопєль, а не конопля *m.*; в однині не вжив. Вирвався, як Пилип з конопєль, Ном. № 3153. Давнє конопля.
 Конотоп, а не Конотіп.
 Консервувати, а не консервиувати *m. нм.*
 Консіліум або консіліум м. р. і відмінюється; в Г. с. р. і не відмінюється, — це *n.* З лат. *consilium*.
 Консисторія ж. р., або консистор м. р.; з лат. *consistorium*.
 Консолідований, а не консолідований *m. нм.*
 Конспєкт з історії, а не *по* історії *m.*
 Константинопіль, р. -поля; і К—поль *a.*
 Констатувати, а не константувати або констатувати *m. нм.*
 Конституційний, а не конституціонний *m.*
 Консул, консула, консулат, консультація, з лат. *consul*; в Г. читають *нс* з *нм.* за *нз*, тому тут: конзуль, конзулят, конзулярний, конзультація.

Континуатор *г. н. лат.*, ліпше — продбвжуватель.
 Континувати *г. н. лат.*, ліпше — продбвжувати.
 Континуванє *г. н. лат.*, ліпше — продбвження.
 Контора з іт. *contoro*; в Г. кантор з п. *cantor*. На В. У. кантор — тільки співак в жидівській школі.
 Контракт, -кту; в Г. контракт *n.*; лат. *contractus*; мн. контракти, а не контракта *n.*
 Контролєр, -ліра ліпше, рідше — контролєр з фр. *contrôleur*; контролєр *m.* з лат. *controlor*.
 Контроль м. р., контролю, з фр. *le contrôle*; в Г. контроля ж. р. з *n.* *kontrola*.
 Контролювати, а не контроліувати *m. нм.*
 Контуш, -ша або частіше — кунтуш, -ша, з тур.-осм. *kontoş*, а це з гр. *κάνδυς*. В Г. контуш *n.*
 Конферувати, а не конфериувати *m. нм.*
 Конфєта з італ. *confetto*; в Г. конфєт м. р. з *нм.* *Konfekt*, п. *konfekt*; на В. У. частіше цукєрка ж. р.
 Конфіскація з фр. *la confiscation*; в Г. конфіската з *n.* *konfiskata*.
 Конфітура *n. фр.*; на В. У. — варєння.
 Конципєнт *г. н. лат.*, на В. У. не вжив., тут — канцеляріст, секретар.
 Концєрт, концєрту; в Г. концерт *n.*; з лат. *concerto* через фр. *concert*; мн. концєрти.
 Коньяк, -кў, в Г. коньяк з *n.*; з фр. *cognac*.
 Коопєрація з фр. *coopération*; коопєратива з *n.* Можна б розрізняти: коопєрація — співпраця, коопєратива — товариство для співпраці.
 Копання, в Г. копанє.
 Копати, копак, копакє; в Г. і копле.
 Копєнггаген, фр. *Copenhague*, нм. *Kopenhagen*,

англ. Copenhagen; в Г. *Копенга́га* з н. Copenhagen. Копенга́зький.

Копёрта див. конверт.

Коп'є з давн. копнє с. р. (часом вжив. й *коп'я* ж. р. з н. *копіа*, *коп'я*), коп'я, коп'ю, коп'єм, мн. ко́п'я. Але частіше *піка*, *спис*.

Копістенський, а не Копистенський.

Копит м. р., рідше *коп'їго* с. р. а. м.; мн. ко́п'їта, ко́п'їтьми. Копит звіряти польового, Кул. Іов 89.

Копійка, рідше — ко́піка, р. мн. ко́п'їнок Гр. 91.

Копіюва́ти, а не копірувати м. нм.

Копія, лат. *copia*, ліпше наше — відпис.

Копу́ла г. н. лат.; на В. У. — верх, ба́ня.

Корабелъ див. карабель.

Кора́лі, ко́ралів; одн. ко́ра́л, в Г. ко́ра́ль.

Кора́н, Ко́рану араб.; в Г. Ко́ран н.

Коректува́ти — робити коректу, від слова ко́ре́кта; або *коригувати* — від лат. *corrigo*.

Коректу́ра з нм. *die Korrektur*; також вжив. *ко́ре́кта* з н. *korrekta*, з лат. *correctio*.

Корець див. кірець.

Корж, ко́ржа, мн. ко́ржі, ко́ржів; рідко *му*. кірж.

Коридо́р з фр. *corridor*, нм. *Korridor*; в Г. *ко́ритар* з н. *korutarz*.

Корисний, а не користний а.; в Г. ко́рисний.

Користа́ти з чого, а не чим м.: Він з того користав, А. Чайк. Мал. 16.

Ко́ристь, *на* користь або *в* користь кому, а не кого.

Кори́ця див. циннамон.

Ко́рінь, ко́ріня, ко́рінем, мн. ко́ріні, ко́рінів; *корень* (рідко: *кореня*); *ко́ріневий* (часом *ко́рене-вий*); для мн. бував частіше збірна форма — *ко́ріння*.

Корміти а. м., треба — годувати.

Корне́лій, Корне́лія, а не Корнеліуш н.

Коро́ва, мн. ко́рові, ко́рів.

Корово́д г. н. див. хоро́вод.

Корогва́ ж. р. з давнього *хоржва*; рідше *ко́рогов*, р. в. *корогві* ж. р. з *хоржгы*, *хоржговь*. Р. мн. *корогов* або *корогвів*. У запорожців на білих *корогвах* червоні хрести, Кул. 328. Роспустили *військову коро́гов*, Кул. 335. — Див. *фана*, *хоругва*.

Короле́ва ж. р., в Г. часто *королева́я*, р. *королево́ї* а. н.

Коро́лів, а не *Корольов* м.

Коро́мисел, -сла м. р. і *ко́рбисло*, -сла с. р., а не *ко́ромісло* м.

Коро́тати рідке, частіше — *проводити*.

Коро́стишів, з *Коро́стишева*.

Коро́тенький, в Г. *ко́ротонький*.

Коро́ткий, *ко́ротший* (вимова: *ко́ротчий*); *ко́ротці* г. н., на В. У. — в *ко́роткім* часі, *ко́ро*, *неба́вом*.

Ко́рсо не відм. с. р., з іт. *corso*; в Г. *ко́рзо* з нм. *Korse*.

Ко́рсунь, з *Ко́рсуня* м. р.

Корч, ко́рча м. р. — це *пеньок* по зрубаним *дереві*; *ко́рчува́ти* — *витягувати* *пеньки* з *землі*. В Г. *ко́рч* вживають зам. *кущ*, це н. *kiecz*: Росли *ко́рчі* *ліщини*, Чайк. „На ух.“ 178, треба: *кущі*. *Пала́ючий* або *горю́чий* *кущ* (Ісход III, 3), а не „*ко́рч* *горю́чий*“ н. Росхиливши *кущі* *руками*, *спинилась*, Грінч. 39. Звернув з *дороги* за *кущ*, Кул. 150. *Г'єстый* *кѣцгь* *дѣвовый* *Летичів*. зап. 1659 р. Зелена, як *весняний* *кущ*, Коц. 21.

Ко́рчма́ ж. р., р. м. *ко́рчѣм*, а не *ко́рчмів*; вимова: *ко́ршма́*.

Коса́, ко́сі, ко́су; мн. ко́си, кіс, кісми або ко́сіма.

Косар, -ря, мн. -рі.

Косматий *а. г. м.*, треба — патлатий, кудлатий, волохатий.

Костел, костелу з *н. kościół*; можна й кістїл, костелу, а не костьол *м.* Костельний. З лат. castellum, бо містився в містах — в замках, castellum; пізніше ці kastella позникали, але назва їх лишилася за церквою. До п. мови зайшло з чс., а до XVI в. у *н.* казали serkwa, serkiew.

Костер, костра, на кострі *а. г. м.*; на В. У. — бгнїще, бгнїсько, багаття. Бретиків палили на бгнїщі.

Костомарів, -рова, а не Костомаров.

Костянтін, рідко Константін *а.*; давнє **Константїнъ**. Остріж. лист 1520 р.: **Костантин**.

Костянтинопіль, з К-поля.

Котел, котла, або — кітла, кітлу, в кітлах; в Г. часом котев *мц.*; давнє **котль**.

Котлета ж. р. з фр. la côtelette; в Г. **котлет** м. р. з *н.* kotlet.

Котляр, -ра, мн. -рі.

Котрий або *которий* звичайно визначає: хто з двох або з декількох: Котрий з вас нашкодив? Це старе наше слово **который** і не треба в побічних реченнях без потреби заміняти його на *який*. Див. *який*.

Котюга, -ги; котюзі по заслuzі, а не котуга, котузі.

Кофе с. р. і не відмінюється.

Кохатися в чому: **Кохайтеся** в правді, Гр. Сл. II. 294.

Коц г. з *н.* kos, а це з нм. Kotze; на В. У. — ковдра, покривало.

Кочерга *а. м.*, ліпше — коцюба, з ср. нм. kotschaufel.

Кошари *н. нм.* див. касарня.

Кошіль, кошїля, кошїлем; давнє **кошєль**.

Кошовий, кошового, а не кошевий чи кошобий.

Кошт, кошту, мн. кошти, з нм. Kost; в Г. мн. кошта *н.*

Коштувати (пробувати) чого; з с. лат. costare через нм. kosten; коштувати — варт, *м.* стобитъ.

Кошуля, давнє кошїли з *κοισούλιον*, лат. casula, на В. У. не вживається, тут — сорочка; але часте в Г., де підтримується й *н.* koszula.

Кпїни, кпїн *г. н.*; на В. У. — кепкування.

Кпїти, кплю *г. н.* з кого-чого; на В. У. рідке, тут звичайно — кепкувати з кого-чого, а не над ким-чим *м.*

Краватка г. з *н.* krawatka, а це з фр. la cravate; на В. У. *гальстук* м. р. з нм. das Halstuch.

Кравчїня г. н.; на В. У. — кравчїха.

Крадїж, крадїжу м. р.; в Г. крадїж, р. в. крадежі ж. р.; давнї: **крадька** **кражва**. Книга Луцька 1568 р.: **въ томъ крадеже**. Полтав. акти 1667 р. ст. 90: **с крадежѣ пойманє**.

Краєвид, краєвїду, а не крайовид. Вишукував гарні краєвиди, Коц. 29.

Краєвий, а не крайовий.

Край, кінець чого: край берегу; з краю, на край, краєм; краєчок Коц. 21; в Г. з край, краєм. З давнини **край** — це сторона (рідний край) або кінець чого. Інколи край не змінюється: На крайнебі хмарою темніє великий ліс, Грінч. 114. В крайнебо дивлюся (на горизонт), Словн. Гр. II. 299. Чорні хмари росли на крайнебі, Коц. 54.

Крайній, -ня, -не Гр. 82; в Г. **крайний**. Крайній — це extremus, що з краю; не вживати цього слова зам. надзвичайний. В Г. вживають *крайне*

або *крайно а. м.*, на В. У. їх нема, тут: дуже, надзвичайно. *Крайня пора, крайній час г.*, ліпше: остання, слішна пора, година чи час. Давні: *крайній і крайний*.

Кра́мар, -ря, кличн. в. кра́марю, мн. -рі; крамарюва́ти.

Крамни́ця, в Г. склеп *п.* Див. склеп. Є в його й крамни́ця й земля, Грінч. 8.

Кран, з крану, з нм. Krahn; народне — кравт, крент.

Кра́пати, кра́плю або кра́паю.

Крапи́ва ж. р., крапи́в'яний, *арх.* кропива, кропив'яний з давн. кропка і копова; в Г. кро́пва; у лемків: копрі́ва; *м.* кропи́ва.

Кра́пля див. капля.

Кра́свий *а. г. м.*, треба — га́рний.

Кра́сий *г.*; на В. У. не вжив., тут — ряби́й, сорока́тий, *м.* пё́стрый.

Кра́сний *г. а.*; на В. У. — хорóший, га́рний; старе наше слово *красный* на В. У. вже рідке, в Г. часте. Краснозвучність *г.*, на В. У. — милозвучність; *краснопись г.*, на В. У. — *краснопис м. р.*, каліграфія, чистописа́ння *м.*

Кра́сти, кра́ду, кра́деш, кра́дуть; в Г. краду́, краде́ш, краду́ть, як і *м.* Красти у кого що. Кра́дений, а не кра́дяний.

Кра́щий Кул. 40, кра́ще Гр. 24. 29, кра́щати; в Г. красший, красше з *п.*

Кра́яти, кра́ю, з давн. *крати, крати* — різати, розрізувати; часте в Г., рідше на В. У.

Кре́вняк, кре́внячка *г. п.*; на В. У. — ро́дич, ро́дичка.

Кре́денс *г. з п. лат.* kredens; на В. У. не відоме, тут тільки *буфет*, так і болг., сrb., мск., фр., англ.; фр. le buffet.

Кре́йда з нм. Krida — Kreide; а не *креда п.* Білий як крейда, Гр. 244.

Кре́йсер з гол. kruisser, а не *крижовник чи статок п.*

Кре́котень, кре́котня.

Кременчу́к, з Крeмeмчу́ка, в Кременчуці або в Кременчуку́. Кременч. запис 1654 р.: *у Крeмeнчу́кx*, запис 1692 р.: *Джа́лоса в Крeмeнчу́кx*. Пливе шука з Кременчу́ка, Чуб. V. 13. *М.* Кременчу́г, в Кременчузі. — Кременчу́цький.

Кре́мiнь, з кре́мiню, кре́мiнем; *кремень.*

Крем'я́нець, з Крем'я́нця, крем'я́ний, крем'япе́цький. Книга Луцька 1563 р.: *Поехала до Кремля́нца; Жалю́чи на старостѣ кремля́нського.* Також: Кремі́нець.

Креп, кре́пу *м. р.* з фр. le krêpe; в Г. *крепа ж. р.* з *п.* кгепа.

Кре́пкий див. крі́пкий.

Крива́вий див. керва.

Кривди́ти, кривджу, кривдиш, кривдять, кривдячи, а не кривдють, кривдючи *мц.*

Кривий Ріг, криворі́жський. Криві́й, кривіший; кривий *на ногу.*

Криві́ти, а не кривіти.

Кри́зис, кри́зису *м. р.* з гр. *κρίσις*, нм. Krisis і Krise, англ. crisis; в Г. кри́за ж. р.

Кри́вка *г. п.*; на В. У. — схова́нка, укриття́.

Крик про що, в Г. *о що а. п.*

Кри́кнути, крича́ти кому або *на* кого, *про* кого-що. „Одчепись!“ крикнув на неї Остап, Гр. 265.

Крило́, мн. кри́ла, кри́льми́ і кри́лами Гр. 41.

Кри́лас з *κλῆρος*, *κλήρος*; див. ст. 169.

Крини́ця див. керни́ця.

Крино́лін *м. р.* з фр. la crinoline; в Г. крино́ліна ж. р. з *п.* crinolina.

Кристалізувати, а не кристалізувати *м. нм.*
Критерій м. р. з гр. *κρίτηριον*; мн. критерії,
 а не критерія *п.*

Критись, частіше — ховатись від кого-чого.

Кричати, кричú, кричіш, кричáть, кричúчи;
 кричати *про* кого-що, в Г. о кім-чим *а. п.* Кричать
 про правду, Гр. 142.

Криша *м.*, треба — покрівля, верх, дах, да-
 хівка; давнє *кровля*, в Г. інколи *крівля а.* Див. дах.

Криштáль, з криштáлю, криштáлевий, а не
 -льовий чи -ловий. Криштáлеві кубки, Кул. 38.

Кривáвий див. керва.

Кривний *г.*, на В. У. — крєвний з *п.*

Крізь — через що: Хоч крізь землю йди,
 Ном. Лізе крізь тин, Гр. 15. Наскрізь. Через ніч,
 а не: Крізь ніч, Мог. 446. Скрізь, а не крізь. Див.
 скрізь.

Кріль, кроля, крєлик, крілик, корєлик; в XVII в.:
 кроликъ.

Крім кого-чого, з *кромъ* (крємі - кром - крім);
 в Г. крємі *а.*

Кріпкий, але й форма крєпкий дуже поши-
 рена, бо вже вдавнину було *крѣпъкый і крєпъкый*.
 Тому крєпость і крєпость *ж. р.* (в Г. часом навіть
 крєпѣсть), крєпости, крєпостью, *р. мн.* крєпостей.

Кріс, кріса *г.*; на В. У. не вжив., тут — руш-
 ніця. Машиновий кріс *г.*, на В. У. — кулемєт.

Кріселко, крісло, з крісла.

Кров *ж. р.*, кровáвий; крєв'ю чи крив'ю,
 рідше кров'єю або кривлєю, кривлю; в зах.-у. часто
 крєвію *а.* Див. керва.

Кровáть, -ті *ж. р.*, давнє *кровать* з гр. *κραβά-
 τιον* (бсть в „Слові о полку Ігорєвім“ XII в.), але
 частіше вжив. ліжка, постіль.

Кровотєка *ж. р.*, в Г. кровотєк *м. р. п.*

Крок, з *п.* крок, ліпше — ступінь, ступіня *м. р.*
 Див. ступінь.

Крєква *ж. р.*, *р. мн.* крєков, а не крєквів.

Крєкодїл, крєкодїла *м. р.*, давнє *кєккодїлъ*,
 з гр. *κροκόδιλος*, сер. гр. *κροκόδιλος*; в Г. крєко-
 диль з *п.* *crokodyl*.

Крєлєвєць, з Крєлівця.

Крємі *а. г.* з *кромъ*; на В. У. — крєм. Див.
 крєм.

Крємішній *а.*, в Г. -ний. Гмѧ *кромѣшнюю*
 Ключ Роз. 1665 *р. л.* 10. Давні: *кромѣшній*
 і -ный.

Крєпива див. крапива.

Крєпка *п.*, треба — крєпка.

Крєпля *п.* див. капля.

Крєхмáль *м. р.*, крєхмáлю; з нм. *Kraftmehl*.

Круг, кругєм кого-чого. Бігають круг возів,
 Гр. 121.

Крупі, круп і крупів; в одн. не вживати *м.* Не
 змішувати з словом *каша*. Див. каша.

Крутїти, -ся, кручú, крутиш, крутять (*а не*
 крутють), крутяти, кручений; в Г. кручу.

Крєкати, крєчу і крєкаю, крєчєш і крєкаєш,
 крєч і крєкаї.

Ксьєндз, -дза і ксьєндзъ, -дзя (колись так
 звано лише вищих достойників церковних, пі-
 зніще перенесено на всіх духовних польських).

Ктїтор, тїтор, ктиторъ з гр. *κτῆτωρ*. Див.
 титор.

Кубáнь, з Кубані *ж. р.*

Кублє, *р. мн.* кубєл.

Кудá або кудї, в давнину було вже *кѣда*
 і *кѣды*; з плином часу *куда* зникає на В. У. —
 тут частіше *куди* (*а куда* піддержується ще *м.*);
 в Г. частіше *куда*. Куди ти йдєш, Шевч. 9, —

а не *де ти йдеш* *п.* Кудою втечеш, козаче, Чайк. Відд. 100.

Кудер м. р., кудря; але в одн. *вжив.* рідко, звичайно у мн.: *кудри*, кудрів, а не кудрей. Частіше: кучері, кучерів. Див. кучері.

Кудою вільно *вживається* в укр. мові (в *м.* не *вживається*).

Кудрявий, в Г. кудерявий; але звичайно: кучерявий. Див. кучері.

Кужіль, кужіля м. р. і кужіль, кужелі ж. р. або кужеля, -елі ж. р.

Кузен м. р. з фр. *cousin*; в Г. кўзин з п. *kuzun*. Кузіна ж. р. з фр. *cousine*.

Кузня, р. мн. кўзень.

Кукіль, кукілю, кукілем, а не кукільом *м.*; кукілець, давнє *кжколь*.

Кукурудза, часто *кукуруза* або *кияхі*, *пшеничка*; з тюрк.-осм. *kokoroz*, або з рум. *kukuruz*. Лани кукурудзи, Коц. 27.

Кулачки, кулачок.

Куліш м. р., з кулішú, кулішém (а не кулішом) — це вариво з крупи або пшона. В Г. *кулéша* ж. р. — вариво з кукурудзяної муки; слова „куліш“ в Г. не *вживають*.

Культивувати, а не *культивирувати* *м. нм.*

Куля, а не пуля *м.*; д. г. нм. *kula*. Куля його не *одолів*, Кул. 41.

Кумерція народнє, треба — *комерція*, з лат. *commercium*.

Кум, кума, мн. куми; куми — кум і кума разом.

Кумпанія народнє, треба — *компанія*. Див. компанія.

Купé з фр. *coupé*, не *відмінюється*.

Купіль, кўпілью, інколи кўпелю м. р., а не ж. р.; *кжпіль*.

Купидон, в Г. Купідо.

Купно *г. н.*; на В. У. — *купівля*.

Купрін, Куприна, а не Кўприн.

Купувати (а не *куповати*), купити, куплю, (а не *купю*), кўпиш, кўпить; кўплять (а не *куплють* чи *купять*); кўпуючи; кўплений, а не *купляний*; в Г. кўплю.

Купування, в Г. купованє.

Купюра, з фр. *la couronne*.

Кўра *а.*, частіше *кўрка*, мн. кўри, курей, а не *кур*, *курмі*. Олександрія XVIII в.: *кўрей*. Всячини *напакували*: і *курей* і *гусей*, Свідн. 8.

Кўракин, Кўракина, а не Кўракин.

Кур'єр, в Г. кўрієр; нм. *Kurier* з фр. *courrier*.

Курінь, куріня, курінем; з тюрк. *кюрен*. У *куріні*, Гр. 246. В Г. інколи кўрінь *п.*

Курйоз, курйозний або курйоз, курйозний; з лат. *curiosus*.

Куропатва, а не *куропатка*; мн. *куропатви*, *куропатв*. На *куропатви*, Чайкк. Мал. 29.

Курс, мн. кўрси, а не *курса* *п.* Курс історії, а не *по історії* *м.*

Курсив, курсиву м. р. з іт. *cursivo* м. р., фр. *cursif*; в Г. *курсива* з п. *kursywa* ж. р.

Курсувати, а не *курсирувати* *м. нм.*

Куртуазія з фр. *courtoisie*; в Г. *куртоазія*.

Курятко; в Г. кўрятко.

Кўсень, кўсня м. р., кўснем; в Г. кўсник, рідше — *кусень*. Добрий *кусень* хліба, Фр. З верш. 70.

Кусити *г. н.*; на В. У. — *спокушати* кого до чого.

Кўсник *г.*; на В. У. — *кусок*, *кўсень*. Нам той *кўсник* в рот не *лізе*, Фр. З верш. 240.

Кут, кўта; кўток, в *кутку* Гр. 39.

Кутас, кутасу, з тюрк.; в Г. кутас *n.*

Кутя, давнє **коутня** (а тому треба б *куття*), з гр. *κουκία*. В Г. кутя *n.*

Күфер, күфра, п. *küfer* з д. нм. *kuffer*; на В. У. — скрїня, скрїнька, чемодан. Див. чемодан.

Кухар, -ря або **куховар**, -ра, мн. -ри; з нм. *Koch*.

Кухарка, в Г. **күхарка**; **куховарка**.

Кухня, -ні, р. мн. **күхонь** і **күхень**.

Күхоль, күхля м. р.; п. *küfel* з с. г. нм. *küpfel*.

Кучері, күчерів, күчерям, в күчерях. Кул.

104. **Кучерявий**. Голова в кучерях, Рибалонька кучерявий, Шевч.

Күчити, -ся г., на В. У. — надокүчити; Мені кучилось сидіти г., на В. У. — мені надокучило сидіти. А вжеж тії кучері мені надокучили, Ном. № 2085.

Күчма, р. мн. күчем; на В. У. частіше вжив. в значінні патлата голова, а не шапка.

Кушнір, -ра, з нм. *Kürschner*.

Куц, куца м. р. Див. корч.

Кшталт м. р., п. *ksztalt* з нм. *gestalt*; ліпше — зразок, подоба, мавір. Почали значні козаки жити на лядський кшталт, Кул. 32.

Л.

Л. Чужий звук *l* на Україні споконвіку вимовляли не м'ягко, бо м'ягка вимова *l* мало природня нашій мові.

Греки свою *λ* вимовляли не м'ягко і цю свою вимову занесли й нам на Україну; а що це так, про це виразно свідчать ті сотні ріжних слів, які ми перейняли від греків, напр. хоча б: алилґя, аналой чи налой, скандал, Вавилон, Єрусалим, каламар, митрополит, лам-

пада, ангол, Халдея, апостол, талан, климат, католик і багато інших; так само з нем'ягким *l* вимовляємо й хресні грецькі ймення: Олександр, Олексій, Варлам, Вукол, Улас, Гаврило, Ликера, Данило, Олена, Лисавета, Клавдій, Клим, Кирило, Лазар, Лаврін, Левко, Ловгин, Лука, Меланка, Мелетій, Михайло, Пантелимон, Наталка, Палажка, Платон, Соломон, Пилип і багато т. п. Коли б греки свою *λ* вимовляли м'ягко, то всі ці ймення вимовляли б м'ягко й ми, бо цеї вимови навчили нас самі греки.

Коли вдавнину ми переймали слова від інших народів, то чуже *l* все українізували, цеб-то вимовляли його не м'ягко; про це свідчать сотні чужих слів, які ми від віків вживаємо з своїм *l*, напр.: атлас, аул, артикул, алмаз, бибула, баклажан, котел, латинський, лакоминки, млин, осел, публіка, публічний, палац, школа, капитал, шарлатан, гвалт, малпа, ланцуг, шлагбаум (*Schlagbaum*), галун, глей, каплун, келих, булка, цегла, салата, салдат, блуза, лак, лакувати, шалвія, башлик, цю, хвалди, галаган, стодола, бавелна, блейвас, блакитний, планетуватий і сотні т. п. Коли візьмемо старі наші пам'ятки, то побачимо, що вдавнину в нас ніколи не м'ягчили чужого *l*, а писали: **астролоґина**, **філактринна**, **філософна**, **філософъ**, **латининъ**, **лавра**, **лампада**, **ланцоугъ**, **крystalъ**, **Ірхелай**, **коркодиль**, **хламнда**, **алфа**, **алфавнтъ**, **алтарь**, **ларь**, **лоґна**, **ладанъ**, **талантъ** і сотні т. п.

Римляне своє *l*, а також і грецьку *λ* (а від греків римляне перейняли надзвичайно багато слів) вимовляли м'ягко, і свою вимову передали й тим мовам, що повстали від мови їхньої. Таким чином з плином часу в Європі утворилося дві вимови: грецько-східна — не з м'ягким, а своїм *l*, і римська — з м'ягким *l*. Звичайно, ця римська вимова *l* не могла не вплинути й на мову українську; часто зносячися з сусідніми наро-

дами, — поляками, почасти німцями та чехами, українці занесли, — переважно вже в новий час, — й до своєї мови невелике число слів з м'яким *л*, напр.: шуфляда, ляда, лямна, бляха, фальш, крохмаль, фільварк, гляяц, баль, питель, пляц, цилюрик, колядувати, люципер, клянтор, шеляг, люстро, халера, льох, рашниль, мораль і т. п.

Інші слов'янські народи послідовно дотримуються засади націоналізації чужих слів, а тому не допускають до своєї писемності м'якого *л*; так, серби ніколи не м'ягчать *л* в чужих словах, вони пишуть: балада, блокада, блюза, балдахин, балет, атлас, баласт, археологія, дипломатија, полеміка, факультет, мінералогія, Платон, зоологія, психолог, теолог, долар, легенда, Лондон, метал, телефон і т. п.; звичайно, такий напис не завважає людям, що знають чужі мови, при потребі в своїй вимові м'ягчити чуже *l* більше, ніж звичайне середньо-піднебінне сербське *л*. Так само, як серби, роблять болгарі і росіяне. Так само й чехи користаються своїм особливим *l*, відмінним від латинського *l*, і не квапляться міняти свого на латинське. І на Великій Україні так само міцно тримаються своєї тисячелітньої культурної традиції і на письмі не м'ягчать чужого *л*, що українці прицепили й росіянам (а не навпаки); звичайно, інтелігентні верстви, що знають чужих мов, часом допускають в своїй вимові й м'ягчення *л*, але до письма цього не вноситься. Для тих місцевостей України, де панує т. зв. середне *л*, напр. на Полтавщині, це питання зводиться тільки до питання правописного (як у чехів і почасти в сербів), бо і в слові *клас* тут вимовляють *л* так само, як і в слові *молоко*, — цеб-то вживають середньо-піднебінного *л*.

Навіть самі європейці не обов'язково всі м'ягчать своє *l*; скажемо, в мові англійській, особливо в Америці, вимовляють *l* цілком твердо, напр.: *lord* — лорд,

lady — лейді, *lamp* — лемп, *philology* — філолоджи, *Lloyd* — Лойд, *Oscar Wild* — Оскар Вайлд, *lift* — ліфт, *plan* — плен, *club* — клуб, *logic* — лоджик, *loop* — луп і т. п.

Не те бачимо в Галичині. Тут міцно берегли свою культурну традицію, що до вимови *л*, аж до XIX-го століття, але за останній час польська хвиля цілком залляла своє рідне, і галичане вже м'ягчать чуже *л*. Отже в Галичині в літературі та в пресі постійно пишуть: біляне, бльокада, блюза, вулькан, до Гонолюлю, дипломат, елемент, Зоіль, Ірляндія, іслам, легіонер, льокаль, Лондон, льорд, льояльний, лява, лявіна, до Нілю, нарлямент, плебісцит, плян, плятонічний, плятформа, Рапольо, сільует, слявіст, фальянга, флянеля, фльота і т. п. Дійшло до того, що почали м'ягчити навіть такі слова, що споконвіку цього не знали, напр. *лязарет* (від *Лазарь*, але по польськи *lazaret*), *лязур* (давнє *лазурь*, але по-польськи *lazur*), навіть почали вже полонизувати свої споконвічні хрестні ймення; так, в »Молитвенику християнської родини«, вид. 4-е, Жовква, 1917 р. знаходимо в каліндарі: Теофілякта ст. 745, Філярета 752, Іляріона 745. 751, Плятона 746. 752, а ці ж ймення споконвіку в нас писали й вимовляли: **Теофіла́ктъ, Филаре́тъ, Плато́нъ, Іларіо́нъ...**

Але м'ягчучи чуже *l*, в Галичині не роблять цього послідовно, — галичане м'ягчать *l* тільки там, де його м'ягчать і поляки; напр. в Галичині пишуть: епістола, каламар, канікула, Клайпеда, копула, кшталт, ладунок, ладувати, ланцух, матрикула, музулманин, пралат, фалш, формула і т. п., — все це чужі слова, і будши послідовними, треба б і тут м'ягчити *л*, але в Галичині тут не м'ягчать *л* тільки тому, що поляки в цих словах теж не м'ягчать свого *l* (був час, коли поляки взагалі чуже *l* м'ягчили не часто): *epistola*, *kałamarz*, *kani-*

kuła, kopuła, kształt, ładunek, ładować, łańcuch, matrykuła, muzułmanin, prałat, fałsz, formuła.

Іще один приклад. Від теї пори, коли поляки взагалі рідко м'ягчили *l* в чужих словах, вони традиційно зберегли собі звичку не м'ягчити кінцевого *l* в чужих словах, напр.: *admirał, generał, ideał, inicjał, internacjaonal, kanał, kardynał, kwartał, lineał, migdał, morał, pedał, protokół, radykał, rytuał, feodał* чи *feudał, sokół* і т. п., — все це чужі слова, де послідовність вимагала б м'ягчити кінцеве *l*. За поляками й галичане не м'ягчать кінцевого *l* в цих саме словах: адмірал, генерал, ідеал, ініціал, інтернаціонал, канал, кардинал, квартал, лінеал, мігдал, морал, педал, протокол, радикал, ритуал, фєвдал, цокіл (sic! напр. Куз. ст. 323) і т. п. Як дивно на В. Україні брєнітимуть ось такі вирази з «Укр. Слова» № 59: Ніякими моралами не зробили; не пропагуймо моралами.

Але ця звичка не м'ягчити кінцевого *l* часто не дотримується поляками через загальне м'ягчення чужого *l*, що вони роблять за останні століття; тому в польській мові знаходимо: *fakiel, krokodyl, metal, Nil, perkał, spiral, szakał* і т. п. Цікаво, що галичане наслідують поляків навіть в цих виїмках і собі пишуть і вимовляють: факель, крокодиль, метал, Ніль, перкаль, спіраль, шакаль і т. п.

Проте бажання дотримуватися лише своєї рідної тисячелітньої традиції інколи помічаємо й в Галичині; так, в «Пісні про Роланда» В. Щурата знаходимо: постійно Роланд, леопард 23, Лорана 91, Кларбон 98, Лотарингів 111, Ганелон 10. 112; у М. Возняка, «Історія української літератури», т. II, Львів, 1921 р.: діялектика 39, полемістів 40, флорентийський 26, філософія 27, колонізація 28 і т. п.

Дехто каже, ніби напис напр. *клас* зам. *кляса* (польське *klasa*) — це москалізм; так казати можуть

тільки люде, що забули свою тисячелітню традицію; ми ніколи не м'ягчили чужого *l* і цю свою звичку несли й росіянам. Українці цілі віки (XVI—XVII—XVIII) працювали в Росії і занесли до неї не тільки силу чужих слів, але також і свою власну вимову їх.

Лаба, ж. р. дуже поширене в зах.-укр. слово зам. *лапа*, — лабáтий, лабу́нь, прізвища: Лаба, Лабка. Давні пам'ятки не знають цього слова, — в них тільки *лапа*; певне, це позичка з венгерського: *láb* — нога. На В. У. тільки *лапа*, але єсть лабєти, лабетів: Взяти в лабети. Назва *Ельба-Лаба* каже про старовинність цього слова.

Лáгер, з ла́геру, мн. ла́гери.

Лáгідний і лагідний.

Лáдан, а не ладон.

Ладєн, ладна, ладне, Коц. 36. Ладен що-хвилини збити, Гр. 250.

Лáдний, в значінні „гарний“, на В. У. вжив. рідко, — це *n*.

Ладувáти — накладáти, з нм. *laden*.

Лáзар, лазарєт див. шпиталь.

Лазу́р, лазу́рі ж. р., лазу́рь; лазу́рний і лазу́рвий. В Г. інколи лязур *n*.

Лáйка, р. мн. ла́йок.

Лак, лаку, з нм. *Lack*, фр. *la laque*; в Г. ляк.

Лакéй, лакéя, з старо-нм. *lakeu*, а це з фр. *laquais*. В Г. льóкай з п. *lokaј*.

Лакувáти, а не лакирувати *m. нм.*; лакóваний, а не лакирований.

Ламáти, ламáю, ламáвш, і — ламлю, ламле, ламлють, ламаний, полáманий, зламаний, від давн. *ламати, ламаю, ламлю*. Крім цього, в старовину були форми: *ломити, ломлю і ломати, ломаю*, що дали наші: *ломіти, ломлю, лóмиш і ломáти*,

ломáю. В літ. мові частіше вжив. **ламáти**. Ніхто й шапки не ламає, Гр. 214.

Лан, з лану́, на лану́; пор. нм. Land.

Ландиш див. конвалія.

Ланцюг, ланцюга́, на ланцюзі з с. г. нм. lan zug; пор. рум. lانس, чс. lانسич, п. lانسич; вже вдавнину було **ланцѣгъ** і **ланцѣхъ**. В Г. часте ланцюх, а також ланц, ланца́, ланце́м. Почав розпутьвати ланцюг, Коц. 8. До стіни його ланцюгом приковано, Кул. 394.

Лань або **лáня** ж. р., давнє: **лани**, **ланиа**; пор. чс. lань, м. лань, п. lаніа. Як та ланя, Леп. З ж. 43.

Лáпати, в Г. лáпати. В Г. **лапати** — ловіти, хватáти, це *п.* На В. У. **лапати** тільки м. „щупать“: Полáпай — чи мокре. Аж усміхавсь, облапуючи Петра, Кул. 419.

Лáсий до кого-чого або *на* кого-що: ласий до грошей або на гроші, л. панувати. В Г. інколи ласий чого: Ласий добичі, Бирч. II. 50.

Лáска, з лáски, а не по милости *м.*

Ласка́вий або ласкав, з давн. ласкавѣй; будь ласка (походить з — будь ласкав), будьте ласкаві; рідко: будь ласко *мц.* (з — будь ласков); не казати ласкавий *м.* Ласка́во, арх. ласкаве. Ласкавими очима, Гр. 272. Скажи нам, будь ласко (ліпше: ласка), Кул. 298. Див. будь.

Лáсощі, лáсошів.

Лáстівка, а не лáсточка *м.*, р. **мн.** лáстівок. Леся щебетала, як ластівочка, Кул. 420.

Ластовиння, див. веснушки.

Латіна — вульгарний шкільний вираз з *п.* lасіна (з lingua latina); звичайно кажемо — латинська мова. Пор. грека.

Латинизувáти, а не латинизувати *м. нм.*

Лáяти, лáю, лáвш, лáють, лáючи. Л. за що,

л. чим: дармоїдом; лаятися за що. За землю лаяються, Гр. 64.

Лéбідь, лебеда м. р., лебедем; *мн.* лебеді, лебедів; але вже встаровину **лєвєдь** було інколи й ж. р., тому й в укр. мові буває це слово й ж. р. Інколи **лебєдя**, лебеді ж. р. — лебідь-самка. Білий лебідь, Фр. Ів. Виш. 42. Інша лебідь заспіває, Щур. Сл. о п. Іг. 19.

Лев, лéва, лéву, лéвом (а не: льва, льву, львом *м.*), *мн.* лéви, лéвів; давнє **лєвѣ**, **лєва**.

Лєвіцьний — так здавна пишуть і вимовляють це прізвище, що походить від **лєвитѣ**, **лєвитѣскѣ**, *лєвітїкѣс*, leviticus. За останній час, під впливом слова *лєвій*, почали неправильно писати Лєвицький.

Лєвкѣй, лєвкѣя м. р. з гр. *лєвкѣйѣс*; в Г. лєвкѣя ж. р. з *п.* lewkonja.

Лєгалізувáти, а не лєгалізувати *м. нм.*

Лєгѣнький Гр. 39; в Г. лєгѣнький Бирч. I. 167.

Лєгіѣн, з лат.; в Г. лєгіѣн. Лєгіѣнѣр, лєгіѣнѣрський з фр. légionnaire; в Г. лєгіѣнѣр, -ський за *п.* лат. legionarius.

Лєгкѣй або лєгкѣй; лєгкѣа, лєгкѣе (вимова: лєхкѣй); лєгчѣй і лєгшѣй (вимова: лєхчѣй або лєкшѣй); лєгчѣти і лєгшѣти (вимова: лєкшѣти).

Лєгѣвѣськѣ, лєгѣвѣще *а.*, в Г. лєгѣвѣще.

Лєда, незмінне, часте в Г. з *п.* leda, lada: леда день Мог. 400, леда кому Мак. Рев. 316, леда хвиля. Цей *п.* на В. У. не вживається, тут: кожний, будь який; але вживається: лєдѣацо (з леда що), лєдѣачий.

Лєдвє, лєдві і лєдво повстали з старих *лєлє* та *лєдѣва*; в Пересопн. Єв. 1556 р. **лєдѣва**. Книв. Апостол 1680 р.: лєдвє; чс. ledva. На В. У. звичайно вжив. лєдвє Коц. 10. 19, рідше лєдві (любили так

писати Куліш і Грінченко); в Г. вживаються *ледво* та *ледви*.

Ледівня г. див. льодівня.

Льодовий г.; на В. У. — льодовій. Льодовé Море, а не Льодовате *n*.

Льодяний г. м., треба — льодовій.

Льжати, *лежү*, *лежіш*, *лежять* (а не *лежать мц.*), *лежачи* (а не *лежучи*). *Лежить мені на серці*.

Лейтенант з фр. lieutenant; в Г. *ляйтнант* з нм. Leutnant.

Лексикон з гр. *λεξικόν*; а не *лєксикон*.

Лєкція під *n*. впливом кажуть в Г. на науку учителя в якій будь школі; задане виучити — *теж лєкція*: У нас сьогодні п'ять лекцій. Я цієї лекції не вмію. На В. У. *лєкція* — лише наука в вищій школі або виклад публичний; в Г. це — *вікклад*. На науку в середніх і нищих школах на В. У. кажуть *урок*, від давнього *оурокъ*, а не *лєкція*. *Лєкція з історії*, а не *по історії м*.

Лємент, *лєменту* з лат. lamentum; мн. -*менти*, а не -*нта n*.

Лєн г. див. льон.

Лєнта а. м., треба — *стрічка*.

Лєонід, в Г. *Льонід*.

Лєстоці, *лєстоців*.

Лєт г. а. див. літ.

Лєтаргія ж. р. з гр. *ληθαργία, ληθαργον*; в Г. *лєтаргі* м. р. з *n*. letarg.

Лєтічів, з *Лєтічева*; *лєтічівський*.

Лєтати, *лєчү*, *лєтіш*, *лєтять*, *лєтячи*. *Лєтить садом*, *Лєп*. З гл. 96, а не *по саду*.

Лєщата, *лєщат*.

Лєбонь, а не *лебонь*.

Лєвон, а не *Лєвон n*; *Лєвонъ, Лєванос*.

Лєвонья, в Г. *лєвонья n*.

Лєвійський, а не *лєбійський n*.

Лєвія, *Лєвіа, Лєвія*, а не *Лєбія з n*. Libia, лат. Libya.

Лєкати, *лєкнути г. n*; на В. У. — *ковтати*, *ковтнүти*, *проковтнүти*.

Лєлик г., на В. У. — *кажан*, *кажанок*; давнє *лиликъ, лилекъ, лил'ккъ, mergus*. Як миш їззість кусочок чого свяченого, то зробиться з неї *кажан*, Чуб. I. 55.

Лєлія або *лілія* з лат. lilium, давнє *лилий м. р.*, на В. У. вимовляється ріжно: *лєлія*, *лілія*, *лєлєя*, *лілія*.

Лємар, *лємаря*; з нм. Riemer.

Лємона, *лємона* (давнє *лимонъ*) див. *цитрина*.

Лємонад м. р. з фр. limonade; в Г. *лємоняда* ж. р. з *n*. limonjada, іт. limonata.

Лєнва г. м. н., на В. У. — *віршовка*, товстий *мотуз*, *шнур*; п. lina з сер. г. нм. line. Див. *віршовка*.

Лєпець, *лєпця* (місяця) і *лєпцю* (меду).

Лєпкий, -*ка*, -*кє*, а не *лєпкий м*. *Лєпнути* або *лєпти*.

Лєсенко, а не *Лєсенко*.

Лєсичий, *лєсичин*, а не *лєсій м*; давнє *лєсичий* і *лєсий*.

Лєскати, *лєскавка* див. *блєскавий*.

Лєст з найдавнішого часу визначає написанє, *грамота*, *письмо*, der Brief, *лєстк*. Слово *письмо*, *письмо*, *письма* найчастіше визначало вдавнину саме *писання*, *твір*, *буква*.

Лєстопад — це X місяць: *Між октабръ, лєкомн лєстопадъ*, Гал. Єв. 1144 р., Мт. 12. Під *n*. (а *n*. з *чс.*) впливом в Г. змінили листопад на XI місяць, коли *листя* вже не падає, бо *онало* ще в X місяці. Див. *жовтєнь*.

Лєти, *лєю*, *лєш*, *лєють*, *лєй*, *лєйте*, *лєтий*,

з давн. лити, лию, лью; зах.-укр. лляти, лию, лляш а., або лляю, лляш.

Литія, литії ж. р., лити́а, з гр. *λίτή*; в Г. лі́тія п.

Лихва́р, -ря; лихварь.

Ли́цар, -ря; з сер. г. нм. *rīter*.

Ли́це, а не лицо́ м.; лице́ в давн. значило й щоку, і це значіння на В. У. додержалось й до тепер, хоч не часто; але в Г. дуже часто, де вжив. у мн. (підтримується п.): Рум'янець покрив бліді лица О. Барвін.; на В. У. скоріше скажуть: покрив бліде лице, цілує в лице (а не в лица). Обличча так і пашіло рум'янцем, Гр. 38.

Ли́чити — бути до лица: так йому шапка ця личить; ли́чити — рахувати. Підпережись, як личить у поході, Кул. Іов. 84.

Лише́, давн. лише́, звичайно не скорочується на *лиш* (коли ж скорочується, то це частіш вживається як *лишень*: гляди лиш!). В Гал. частіше кажуть *лиш*, а не лише.

Ли́шити, лишати́ кого-що; лишу́, лишеш, лишуть; в Г. ли́шу. Лишати́, залишати́ — кидати; лишатися, залишатися — оставатися. Все бери, а мене лиш, Ном. № 9708. Наперед не виривайся, а ззаду не лишайся, Ном. № 5862.

Ли́штва, р. мн. ли́штов, а не лиштвів; з сер. г. нм. *liste*. В Г. *ли́штва* з п. *listwa*.

Ли́щати див. блискавий.

Ли́берія з п. *liberja*, а це з старо-нм. *libereī* чи з сер. лат. *liberata*. На В. У. частіше *ли́веря* з фр. *livrée*.

Ли́вобері́жний Коц. 12, часом — *-ній*.

Ли́д, льо́ду, льодо́м, на льо́ді або на льоду́, мн. льоді́, з давн. *ледъ, леда, ледъ, ледъмь*, на *ледъ, мн. леды*; в Г.: лід, лёду, лёдом, на лёді і на лёду́, мн. лёди. Не вживати льод, льду, льдом

м. Напис на Тмутороканськiм каменi 1068 р.: *мѣрилъ море по ледъ*.

Ли́жко, а не *ліжок*; на ліжку і на -кові; р. мн. ліжо́к. *Ліжко* — це тільки те, на що кладуть *постіль*. Не зміш. з словом *постіль*. *Постіль* (а не ліжко) білу стала слати, Чуб. V. 1. Я кровавими сльозами не раз постелю омочу́, Шевч. Впорядкувавши свою дівочу постіль, Раїса рано лягла у ліжко, Коц. 48.

Ли́кар, лікаря; в Г. ліка́р, лікаря́. Лікар нервових хороб, а не *по* нервовим хоробам м.

Ли́квидува́ти, а не ліквидирувати м. нм.

Ли́кер, лікєру, з фр. *liqueur*.

Ли́коть м. р. (а не локоть чи локіть), ліктя, ліктем, мн. лікті́, ліктів, ліктями; р. мн. звичайно ліктів, лише *мн.* в значінні міри інколи локот. Давнє *лакътъ, локътъ*.

Ли́нвий до чого: Лінівий до роботи.

Ли́нійка, а не лінейка́ м., з лат. *linea*. В Г. лінеал з п. нм.

Ли́нощі, лінощів, а не лінощей.

Ли́нува́тися, ліні́тися, а не лінувати чи лінити.

Ли́нюва́ти, ліні́яти, лінію́, ліні́й, поліні́й; чс. *linovati*, п. *liniować*; в Г. лініювати; м. *линева́ть*, *лине́ить*.

Ли́пший, лі́пше, лі́пшати вільно вживаються на В. У.; це не *пол.*, бо вже з XI в. часто знаходимо по укр. пам'ятках: *лѣпѣи, лѣпѣшии*; слово *ліпний* тепер вже не вжив.

Ли́с, з лісу, в лісі; мн. лісу́, а не ліса́ м.; лісонько, в Г. лісо́йко.

Ли́са, ліска, з давн. *лѣса, лѣска*, вже рідкі на В. У., але частіще в Г.; на В. У. кажуть — *палка, дрюк, кій*; ворота, плетінь.

Ли́ста г. п. з італ. *lista*; на В. У. не вжив.,

тут — спис, спісок, віказ. Ліста плитнича *г. п.*, на В. У. — Відомість платнича або спис платничий.

Літ, лѣту, лѣтом, на лету́; в Г. і лет, лету *а.*

Літати, літаю, з давн. *лѣтати, лѣтаю*; літа́в, в Г. інколи літав.

Літера див. буква.

Літній, -ня, -не; в Г. -ній; давнє *лѣтній і лѣтний*. Літня робота, Свідн. 9. У Коц.: літнього 55, літньої 5, літніми 14.

Літо *с. р.*, мн. літа, літ; вліті, літом, в Г. літі *а.* На старости літах, Грінч. 269.

Літопис, з літопису *м. р.*, мн. літописи, літописами; *а.* літопись *ж. р.* Французський літопис, Щур. Рол. 98. Вже з пам'яток XIV-го віку слово це відоме як слово *м. р.*

Літошній, в Г. літошний.

Літра *ж. р.*, *литра* з *літра*; інколи вживають *літр* *м. р.* з *le litre*.

Ліхтар, -ря, мн. -рі, -рів: з *с. г.* нм. *liuhtaere*. Житом. Єв. 1571 р. Мт. 11: *лѣхтар*.

Ліхтарня, -ні *ж. р.*, *р.* мн. ліхтарень; в Г. часто *літарня* з *п.* *latarnia*. Скрізь ліхтарні, Щур. Рол. 79.

Ліярня *г. п.*; на В. У. частіше — ливарня.

Ліцитація *г.* з *п.* *licytacja*, а це з лат. *licitatio*. На В. У. *aukcion* з нм. *Auktion*, а це з сер. лат. *auaiyk*. Ебік товче, Ч

з не л, Лобатий. *эм*, на лобі, мн. лобі, лобів, з давн. *лѣбѣ, лѣба*; а не лба, лбом, на лбу *ж.* і не ліб. З лоба, Коц. 19. На лобі Гр. 259. Лобом у бік товче, Чайк. Відд. 24.

Лобатий, а не лобастий. Лобатими головами, Коц. 17.

Лов, лови, ловів, або *влѣви*, а не охота *м.*, з давн. *ловы*: *Мѣстинславъ изиде на ловы* Пов.

вр. літ під 1032 р. Всі стали обережними як на влогах, Коц. 21.

Ловець, ловця́, мн. ловці́, ловців з давн. *ловѣць*; в Г. ловець, ловці́.

Ловля, маловживане, в Г. ловля́; гарне було старе *лѣкитва*.

Ловити, ловлю́, ловиш, ловлять (*а не ловять*), ловлячи (*а не ловлючи*), ловлений (*а не ловляний*); в Г. ловлю́.

Логарифм, -му, з гр. *λογαριθμος*; в Г. льогарітм.

Лож, ложі *ж. р.*, з *лѣжь*, часте в Г.; на В. У. — брехня́, обман, неправда.

Ложити вільно вжив. в укр. мові (в мові *м.* це слово вжив. тільки з приставкою — положити): батько ложить хліб на столі, Гр. III. 423. Ложити на чому або на що, див. класти.

Ложка, в ложці́, *р.* мн. ложок, з давн. *лѣжка*; зах.-укр. *ліжка*, *п.* *лу́жка*.

Локалізувати, а не локалізувати *м. нм.*

Локомотив *м. р.*; в Г. льокомотіва *ж. р.*, *п.* *lokomobila*.

Локомотив, локомотіву *м. р.*, з фр. *locomotive*; в Г. льокомотіва *ж. р.* з *п.* *lokomotywa* (а це з іт. *locomotiva*).

Ломити, ломлю́, ломиш, ломлять (*а не ломять*), ломлячи (*а не ломлючи*), ломлений (*а не ломляний*); в Г. ломлю́. Див. ламати.

Ломання, частіше — ламання, в Г. ломанє.

Лондон, а не Лондон або Льондин *п.*

Лонно, до лона, але частіше — до лоня, мн. лоні, до лонь. Тиснеш до лонь своїх, Щоголів.

Лоскотання, рідко — лоскіт.

Лотерія *ж. р.* з лат. через нм. *Lotterie*; в Г. льотерія з *п.* лат.

Лубні, з Лубень і з Лубнів. **Идоша кѣ Лубнѣ** Пов. вр. літ 6114 р.

Луна (а не луна), зах.-укр. *заграва*. Пішла дібровою луна, Шевч. Луна розлягається, а не роздається *м.* Голосна луна розляглася серед темної ночі, Лев. I. 109.

Луцьк, у Луцьку, а не Луцк.

Луч *м. р. а. г. м.*; на В. У. в літерат. — **пробінь**; в Г. *лұча*, *мн. лұчі*, *лұчами*.

Лучай, *лучатися*, *лұчітися*, з дав. *л҃чай*, *л҃чатися*, часті в Г., але на В. У. частіше — **випадок**, *трапляється*, *буває*.

Лучче, *лұчий*, *лұччати* — постійно були в нашій давній мові: *л҃ччшии*, *л҃ччшшиа*, *л҃ччшиє*, *л҃ччє*, *л҃ччшє*; тепер їх часто міняють на *кріщий*, *л҃ччшиий*. За *лұччих* часів, Кул. 37; *лучче* Гр. 52. 67. Коц. 56. Кул. 41. Свідн. 1.

Льняний або — **ляний**.

Льод див. *лід*.

Льодовий, в Г. *ледяний*.

Льодовня *ж. р.* — загальне на В. У., рідко — *лідниця*; давнє *леденикѣ* вже не *вживається*; в Г. *ледівня*.

Льокай *п.* див. *лакей*.

Льон, *льону* (а не — *льну м.*), *льоном*, з давн. *л҃нь*, *л҃нь*; в Г. *лен*, *лену*. **Кидай**, **Петре**, *жито жати*, *йди до мене льону брати*, **Пісня**. *Льону тліючого не загасить*, **Морач**. **Єв**. **Мт.** 12²⁰.

Льох, з *нм.* *Loch*, в *льоху*, але часте й *побріб* (або *побреб*), *р.* *побребу* *м. р.*, з давн. *погревѣ*; в давнину казали ще *виньниця* або *медвѣниця*; в Г. *пивниця*, давнє *пн҃кннцѣ*. **Полтав.** *акти* 1669 р. ст. 149: *Тыє речи немалый часѣ лежали в том пѣстом погревѣ*.

Любек, *нм.* *Lübek*, *англ.* *Lubeck*; в Г. *Любека* з *п.* *Lubeke*.

Любий — це *милий*, *дорогий*; не *змішувати* з *м.* „*любій*“ — *всякий*, *аби який*.

Любити, *люблю*, *любиш*, *люблять* (а не *любять* чи *люблють*), *люблячи*, *люблений* (а не *любляний* чи *люблений*); в Г. *люблю*.

Любов *ж. р.*, *р.* *любви*, а не *любві м.*, *ор.* *любов'ю*, *з.-у.* *любвію а.* *Аби до любови*, **Ном.** № 8898. В Г. *бував* й форма *любва а.*: *Лювою* *рідні*, **Леп.** **З** гл. 63.

Любощі. **Сомко** *козак* не до *любощів*, **Кул.** 180.

Люде — це *правильна* *мн.* від давнього *людинѣ*; всі *письменники* на В. У. пишуть *люде*; в Г. частіше — *люди а.*; *м.* *люди*; *р.* *ми.* *людєй*; на *людях*; *ор.* *людьмі*. *Засміються злії люде*, **Шевч.** 19. *Іхали люде*, **Гр.** 327. *Люде* **Коц.** 14. **Куліш** *все писав люде* 8. 84. 148. 359. „**Ключ Роз.**“ 1665 р.: *люде*, л. 1. 27 б. 41 б.

Людина — це *загальна* *назва* без *ріжниці* *полу*; *чоловік* — це *тільки* *муж*; не *плутати* *слів* *людина* і *чоловік* (*м.* *человѣкъ* = *укр.* *людина*). **Мотрин** *чоловік* *був* *добра* *людина*. *Кожна* *людина* *своє* *лихо* *несе*, **Ном.** № 1993.

Людство, в Г. *часто* *людствó*.

Людський, а не *людській*; *вимова*: *людзький* (так *інколи* *й* *пишуть*; так *писали* в XVII віці).

Люлька, *ліолечка*, а не *люльочка*; в Г. *файка п.* *нм.* **Проміняв** *жінку* на *тютюн* та *люльку*, **Пісня**. **Див.** *файка*.

Люстро, *мн.* *люстра*, *люстер*; з *фр.* *lustre*. В *ясне* *люстро* *виглядалася*, **Чуб.** V. 579.

Лютер, **Лютера**; в Г. **Лютра**.

Лютеранин, *мн.* *-не*; в Г. *лютеранін*.

Лютість, *-тости*, *лютістю*, в Г. *-тостею а.*

Лютощі, лютощів.

Лють, люти, люття, в Г. лютию *а*.

Люципер, люципера; лат. *Lūcifer*.

Люшня, люшні, з нм. діал. *leuse, leuchse, lünse*; в Г. люшня *п*.

Лягти (зах.-укр. *а*. лячі, лічі), ляжу (а не лягу *м*.), ляжеш, ляжуть (а не лягуть *м*.), мин. час ліг (в Г. ляг), лягла, лягло, лягли, лігши (а не лягши), прик. спос. ляж, ляжмо, ляжте, лягайте (а не ляг, лягте). Давнє *лѣщи, лѣчи, лѣгъ*, мин. час *лѣгъ*. Ліг спати, Кул. 382. Старший ліг, Свідн. 42.

Лякатися кого-чого.

Лялька, р. мн. ляльок; лялечка Гр. 303, а не ляльочка.

Лятічів, з Лятічева, лятічівський. Єнерала латичекского Черниг. кн. 1639 р., у Кам.

Лячний, мені лячно *г*.; на В. У. — боязькій, ббязько. Боязько мені, Г. Барв. 352. Усі боязько дивились на Зіньку, Стор. М. Пр. 58. Замучена молодиця, боязька, М. Вовч. I. 49.

М.

Мабуть (походить з — *мав* бути — *мав* бути — *май*бути — *мабуть*), а не *мабудь* і не *мабїть*.

Магістер, -стра, з лат. *magister*, а не *магистр*.

Магніт, магніту, магнітний, з гр. *μαγνήτις*, давнє *магнитъ*; в Г. *магнѣт, магнѣтний п*.; див. ст. 169.

Магнитизувати, а не *магнитизувати м. н.м.*

Магомѣт, давнє *Магметъ*, фр. *Mahomet*, англ. *Mahomet*; *магомѣтів, магомѣтанин, магомѣтанський*. В Г. з нім.: *Магомѣд, -данїя, -данський*.

Мадрид, з *Мадриду, Madrid*; в Г. *Мадрит, п. Madryt*.

Мад'ярин або маляр, мн. мад'яре.

Мається часто вживають не відповідно духові укр. мови: Справа знаходиться (а не *мається*) в суді. Не вживати цього слова як м. „*имѣється*“.

Мазур, мн. мазури, а не *мадзур, мадзури мц.*

Май, май, з гр. *μαῖος*, звичайне в Г. і серед народу на В. У.; але в літерат. ужиткові звичайно — *травень*.

Майовий, а не *маввій*.

Майор, майора з нм. *Majör*; в Г. *майор п*.

Майорці, майорців.

Майстер, майстра; з сер. гр. *μαῖστρος*, давнє *маїсторъ*. *Майстерній, -ня, -не*.

Макарони, з іт. *macaroni*, вжив. лише у мнж.; в п. *макарон*.

Макбет, а не *Макбѣт*.

Макогін, -гову, а не *макогон а*.

Макуха ж. р.; в Г. *макух м. р*.

Малжонка *г. п.*; на В. У. — жінка, дружїна.

Малій, а не *малїй м.*; *малїший*; *малѣсенький*, *малїсїнький*, в Г. *малїський*. Вираз — *мало того* — це з *м.*, треба — *ба, більше*.

Малолїтній, -ня, -не; в Г. *малолїтний*; давні — *малолѣтній і малолѣтньий*.

Малпа, з нм. *maulaffe*, а не *обїзана з тюрк., мц.*

Мальверзація *г. п. лат.*; на В. У. не вжив., тут — *спроневірення, обмана*.

Мальта, мальтїйський; в Г. *мальтанський з п. maltański*.

Малюнок див. рисунок.

Маляр, -ра, мн. -рі; з нм. *Maler*.

Малярія з іт. *malária*.

Манасти́р, манастиря́, з візант. *μοναστήριον* (а не від давн. *μοναστήριον*), тому з XI-го віку по пам'ятках наших звичайно знаходимо **манастирѣ**. Форма **монастир** теж давня.

Манатки, манатків.

Манáх, манáха, з візант. *μοναχός*, давнє **манáхъ**; в Г. **мóнах**.

Манáшка, арх. манахиня.

Мáндри, мáндрів. Див. вандри.

Манéвр, манéври (la manœuvre, manœuvres), а не маньоври *м*.

Маневрувáти, а не маневриувати *м. нм.*

Манекéн, манекéну м. р., з фр. le mannequin; в Г. манекíн з *п.* manekin.

Манжéта ж. р., а не манжет м. р.; в Г. маншéта *п.* фр.

Манифестувáти, а не манифестувати *м. нм.*

Манівці, манівців.

Манóметр, манóметра.

Мантілля або мантилія, з ісп. mantilla.

Манускрíпт м. р., мн. -ти, а не -та *п.*

Маржина, з *рум.*, гуцульське — худóба, товáр.

Мáри, мар.

Маргарин м. р.; в Г. марґарина ж. р. з *п.*

Мáрити, мріяти *про* що, а не мріти. Див. мріяти. І марили айстри в розкішнім півсні про трави шовкові, про соняшні дні, Олесь.

Марія, Марі́ї, але Мáр'я, Мáр'ї; встаровину вимовляли часто **Мáрїа**, як і тепер в Г.

Мармелáд м. р. з фр. marmelade; в Г. мармеляда ж. р. з *п.* marmelada, а це з іт. marmellata.

Мáрмор або мáрмур, мáрмору, з гр. *μάρμαρος*, лат. marmor; мра́мор *а. м.*; в Г. мрамóр.

Мармурóвий, а не мра́морний *м. а.*; в Г. мрамóрний. Море Марморóве.

Мáрно, *а.* мáрне.

Март, martius, постійно вживається в Г. і на В. У. серед народу; також мáрець, мáрця; але в літерат. вжиткові звичайно давнє **бéрезень**. **Міць априль** **рекомый** **врѣзьнь** Стихир. XII. в. Рідко вживається березóль, березóля, давнє **вєрєзозолъ**, **врѣзозолъ**.

Маршру́т м. р. з нм.; в Г. маршру́та ж. р. з *п.* marszruta.

Масáкра *г. п.* фр.; на В. У. не вжив., тут — мордувáння, побиття, бі́й, пі́щення.

Маскувáти, а не маскурувати *м. нм.*

Масшта́б з нм. Massstab.

Мáтерин, мáтерина, мáтерине, а не материний.

Матері́ял, а не матеріал.

Мáтерній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не; давні — матерні́и і матерні́ий.

Мати кого *за* кого-що: Мав він їх за поради́ників, Кул. 150. — Вираз: **мати місце** — це *м.* „имѣть мѣсто“ (а це з нм. stattfinden), треба — відбутися, скоїтися: Трапився (а не — мав місце) такий випадок. — Що ти маєш *г. п.*; на В. У. звичайно: що в тебе єсть.

Мáти (а не матір), р. в. матери, прич. відм. мáтір (а не мати), мáтір'ю (а не матірр'ю), з. у. матерню *а.*; р. мн. матерів або матерок чи матірок.

Мати Божа, а не Матка Боска *п.* В Г. першу Пречисту (свято 15 серпня) звать: Матка Боска Руска.

Матра́ц, матра́ца м. р. з давн. г. нм. matraz; в Г. **матерац** з *п.* materac, а це з іт. materazzo; чс. matrasc.

Матрику́л м. р.; в Г. матрикула ж. р. з *п.*

Матро́с з гол. matroos, чс. matros; в Г. матро́с з нм. Matrose.

Мату́ра г. п. лат.; на В. У. — іспит зрілості.
Маха́ти, маха́ю, маха́ш, маха́в, маха́ла, мах-
 ну́ти; в Г. ма́хати, ма́хав.

Маца́, в Г. ма́ца *n.*

Мача́ти г. *n.*; на В. У. — моча́ти.

Маши́на, в Г. ма́шина *n.*; з лат. *machina* че-
 рез фр. *machine*.

Маши́ніст, а не маши́ніста *n.*

Маши́рува́ти г. *n.*, на В. У. частіше — марши-
 рува́ти, *нм.* *marschieren*, фр. *marcher*.

Машкара́, давнє машкара, іт. *maschera*.

Ме́биль, ме́белі ж. р., інколи ме́биль, ме́бля
 м. р., але звичайно вживається лише у множині:
 ме́блі, ме́блів.

Ме́д, ме́ду, з давн. ме́дъ. Через те, що мед
 на В. У. постійно був в церковнім ужиткові (пор.
 „мед“ — свято церковне), він не змінив свого *є*
 на *і*. В Г. тільки *мі́д*, меду. На ме́ду — на святі,
 в ме́ді — в самім ме́ді.

Ме́да́ль, ме́да́лі ж. р. з фр. *medaille*; народнє —
 менда́ль, мендаля́ м. р.

Ме́дві́дь див. ведмі́дь.

Ме́дикаме́нт м. р., *мн.* -ти, а не -та *n.*

Ме́діюм м. р. і змінюється: ме́діюма, ме́дію-
 мові, *мн.* ме́діюми. В Г. з *n.* це слово с. р. і не
 змінюється в однині, а *мнж.* ме́дія, — це *n.*

Ме́жи, з давн. ме́жи, вживається звичайно
 в формі *мі́ж*; з орудним в. на питання *де*: між
 горами, або з причиновим на питання *куди*:
 межі́ очі, рідко з родов. на пит. *куди*: між лю-
 дей. — Не вжив. виразу *мі́ж тим* (з *м.* между
 тѣмъ), треба — проте, тим часом. — Уже вдав-
 нину це слово скоротилося на *ме́жъ*, *мі́ж* і в та-
 кій формі звичайно й уживається, хоч в Г. часте
 й *а.* *межи*. Не вживати *мц.* *меже*.

Ме́зінець, ме́зі́нця з давн. ме́зиньць, мѣ-
 зиньць (було й мизиньць) — перше значило молод-
 ший син, потім найменший палець; ме́зі́ний
 з ме́зі́ний. В Г. мізі́льний палець. Пор. *чс.* *me-*
sines, *срб.* *мезимац*, *білор.* *мезиний*.

Ме́ксика ж. р. або Ме́ксико (рідко — *Мехіко*)
 с. р., *нм.* і *англ.* *Mexico*; в Г. Ме́ксик м. р. за *n.* фр.

Ме́льдува́ти, часте в Г. з *n.* *нм.*; на В. У. не
 вжив., тут — повідомляти, доно́сити.

Ме́морандум м. р. і відмінюється: з мемора́н-
 дума, мемора́ндуму, *мн.* мемора́ндуми. В Г. з *n.*
 це слово часто с. р., в однині не змінюється (або:
 мемора́нда, мемора́нду), а в *мн.* — мемора́нда.

Ме́ндель, Ме́нделя, Ме́нделю; в Г. Мендля,
 Мендлю.

Ме́не, але по приіменникові: ме́не: на ме́не,
 до ме́не, з ме́не.

Ме́ні, дав. в. від *я*; з давнього *мьнѣ*; не
 вживати *міні* або *міні*.

Ме́нт див. момент.

Ме́нший, ме́нше, ме́ншість, ме́ншати, зме́ншу-
 вати; місце́ве: менчий, менче, менчість, менчати,
 зменчувати (вимова: меньший). В Г. слово *мен-*
ший часто вживається зам. *малий*: Стрінули
 меншу (= малу) татарську ватагу, Корд. Іст. 87.—
 Не вжив. виразу *тим не менше* (з *м.* тѣмъ не
 менѣе), треба — проте, однак, але, та.

Ме́рзти і ме́рзнути, *мін.* час мерз.

Ме́рку́рій, Мерку́рія, Mercurius; в Г. Мерку́р,
 з *нм.* *Merkur*.

Ме́рліни, мерлі́н.

Ме́ртвець, рідше *мрець*, інколи мертвя́к, мер-
 лець, р. мерця́, мерце́м, *мн.* мерці́, мерці́в.

Ме́ртвий, ме́ртвого; в Г. мертві́й, -ва́, -вè,
 -во́го, -ві́х; мертві́ший Гр. 313.

Месія, Месії, **Мессіа**, з гр. *Μεσσίας*; в Г. Месія, Месії *п.*

Месопотамія, **Месопотаміа**, *Μεσοποταμία*; в Г. Мезопотамія *п.*

Месті (з.-у. мести), мету́, -теш, -туть, мѣтєний, мів, мелà, -лò, -лі́. В Г. мѣла, мѣло, мѣли.

Метал, з металу; металевий, а не металевий; з гр. *μέταλλον* через нм. Metall.

Метати, мечу́, мѣчеш, мѣчуть і метāju, мѣтášш, з давн. метати, мѣцш і мѣгаю. Це старе наше слово на В. У. вжив. рідко, але часто в Г.

Мѣтер, мѣтра; рідко — метр; *нм.* Meter.

Метіль, метелі ж. р., але частіше *метѣлиця*. — Метіль, метіля м. р., частіше — метѣлик.

Меткий, меткіший.

Мѣтод м. р. з гр. *ἡ μέθοδος*, фр. la méthode, англ. method, іт. método м. р., нм. die Methode, п. metoda; рідше метóда ж. р.

Мѣцѣнат, -нàта — протектор (добродій) наук і мистецтва; в Г. мѣцѣнас *п.* *лат.* — шляхѣтна назва для адвокатів; в давній Польщі це була назва тільки для оборонця при Сенаті.

Мѣч, мечà, з давн. мьчь, а не міч *мц.*

Мѣчѣть, мечѣті ж. р. з тур. *mésdžet* (la mosquée, die Moschee, чс. mešita, іт. moschea); рідше — *мечѣт*, мечѣту, м. р. з *п.* meczet.

Мѣшкати, мѣшкання, мѣшканець. — Це наші давні слова: *не мози мѣшкати*, Іпат. Літ. 523; *мѣшканє*, *мѣшкати* в Житом. Єв. 1571 р. і Єв. Негал. 1581 р. Але слова ці вже мало вживані; тільки в зах.-укр. говорах вони часті.

Ми, дав. відм. від *я*, давнє *ми*, на В. У. вже не вжив., тут — *мені*; але в Г. ще часте.

Мигдál, з мигдálu або мигдаль, мигдálú;

в Г. микдал *п.* Мигдалевий, а не мигдальовий. Давнє мигдалъ.

Мигрѣнь, мигрѣню м. р. з фр. *migraïne*; в Г. *мигрѣна* ж. р. з *п.* migrena; від гр. *ἡμι* — половина, *κρανίον* — череп, півголови.

Мигтіти, мигчу́, мигтять; вимова: мигтїти.

Миколáїв, з Миколáєва, миколаївський.

Микита, див. арх. Никита.

Миколáй, див. арх. Николай.

Микроскопійний, а не -пїчеський *м.*

Мїлий, мїліший, а не мїльпий.

Мїлити — це натирати щось милом, намилювати; в Г. з *п.* *mylic* — помилятися, вводити когось в помилку.

Милосѣрдний і рідше — милосѣрдий, з давн. милосѣрдай; в Г. часто *милосерний*, але цеї не-салонної форми лїше б не вживати, — на В. У. її не знають. Господь милосердний, Кул. 242.

Мїлость, рідше — мїлїсть, мїлости; ор. мїлїстю, в Г. мїлостию *а.* — З ласки, а не по мїлости *м.*

Мїлощї, мїлощів, а не мїлощѣй *а.*

Мїльтон, а не Мильтón.

Мїмо, присл., визначає коло, повз: *їхали мїмо церкви*. Звичайно з родов. відм., але часто й з причин.: *мїмо церкву*. В Г. часто вживають *мїмо* по *п.*, *мїмо*, зам. не зважаючи на, не дївлячись на, без огляду на: *Мїмо* хвороби я таки прийшов до школи (треба: Не зважаючи на хворобу, я...). Зам. „мїмо того“ казати — крім того, опрїч того. Проходив мїмо козацької купи, Кул. 313. *Заниа йдець мїмо дворъ старый* Книга Луцька 1565 р. Не вважаючи на глибоку старість, Захар Беркут був іще сильний, Фр. 50.

Минѣя Чѣтья ж. р., а не мїней м. р. *п.*

Миністер, -стра, арх. министр.

Минута — так вимовляє її пише вся В. У.; в Г. з *n.* міну́та (пор. ще форми в Г.: гармі́дер, трубі́ти, проти́в, розхрі́станій, — всі ці слова ціла В. У. вимовляє з *и*, а не *і*). — Що-минути, а не що міну́та *n.* — Минутний, а не міну́товий *n.*

Минути або мину́тися: Вже рік минув, Фр. З верш. 90. Минувся день, Щур. Рол. 22. Минути що — пройти коло чого: минули церкву.

Минорний, а не миноро́вий *n.*

Мисіонер з фр. *missionnaire*; в Г. місіона́р з *n.* *missionarz*.

Мисливець, мисли́вий, мисли́вство *n.*, треба — лóви. Див. лов.

Мисль, мислі́ ж. р. (часом *мі́сля*, мислі́ ж. р.) вже вживається рідко, звичайно — *думка*; ор. в. мислю́, в з.-у. мислю́ *a.*

Мистецтво див. штука.

Митар, -ря́, рідко — митар; давнє *мытарь*.

Митрополит з гр. *μητροπολιτης*; *n.* лат. митрополі́та; а не метрополі́т *n.*

Мить, миті́ ж. р., ор. в. миттю́ Кул. 242.

Миф, мифі́чний, гр. *μυθος, μυθικος*; в Г. міт, міті́чний *n.*; мифоло́гія, в Г. мітольо́гія.

Михайло Кул. 318; *a.* Михаїл, *Μιχαήλ* з гр. *Μιχαήλ*; кличн. в. Михаї́ле, а не Михайло́ *m.*

Миша ж. р., — так постійно на В. У., з давн. *мышь*; в Г. *мышь a.* ж. р. (п. *mysz*). Заторохтить миша в сінях, Гр. 164. Кинеться, як кит на мишу, Свідн. 33.

Мишачий або миші́ний, а не мі́шиї (мі́шиї хвіст, Фр. З верш. 71).

Мід, ме́ду див. мед.

Мідь, міді́ ж. р. з давн. *мѣдь, мѣди*; ор. в. міддю́, в з.-у. мідею́ *a.* Інколи р. в. ме́ді, Кул. 101

(по аналогії до піч, пе́чі). Мідний, або — мідя́ний.

Між див. межі.

Міждо з давн. *межда* вжив. рідко, звичайно — *між*. Див. межі. Оттаке завелось міждо старшими, Кул. 25.

Міжнародній, -ня, -не; в Г. -ний.

Міжусобиця, арх. межіусо́биця.

Мізкувати *про* що; в Г. *о* чім *a. n.* Про своє мізкуючи, Грінч. 142.

Мізон, мізку, мізком, в мізку́, з давн. *мозгъ, мозькъ*; часте ще її *мозок, мозку*. В мові *m.* частіше вживається в мнж.: *мозги*; в укр. звичайно тільки однина. Лукавий мізок, Кул. 380.

Мій, мо́го, мо́його, мо́йому, рідко мо́му, в мо́ім, мн. мо́ї, мо́їх, мо́їм, мо́їми. В Г.: мо́его, мо́ему, мо́му, мн. мо́ї, мо́їх, мо́їм, мо́їми.

Міліметр, міліме́тра; рідко — міліметр.

Міліон, а не мільйон; фр. *million*, нм. *Million*. Міліони у нього дітеї, Фр. Моїсе. 32.

Міліонний, а не міліоновий *n.*

Міліярд, а не мільярд.

Мілкйй, міліпийй, часом — мільпийй.

Міль, мо́ля м. р. і міль, мо́лі ж. р.; давнє *моля* було ж. і м. р. На изъяснение молю́ Іо. Злат. XIV в.; *молевъ* Збірник 1073 р.

Міні див. мені.

Мінімум м. р., відмінюється: мінімуму, мн. мінімуми; в Г. з *n.* це слово часто с. р. і в однині не відмінюється, а мн. — мінімума.

Міністр — ліпше б міністер.

Мініятюрний з фр. *miniature*; в Г. мініяту́рний з *n.* *miniaturowy*.

Мінхен *г.*; на В. У. — Мю́нхен, з нм. *München*.

Міра, *в* міру того, а не *по* мірі того *m.*

В міру потреби, а не *по* мірі потреби м. Брати міру, а не зняти міру м.

Міркувати *про* кого-що, в Г. о кім-чим *а. н.* Міркуючи про свої товариші, Гр. 253.

Міродайний або міродатний, мір. сфери, джерела, мір. круги *г.* — це з *п.* *miarodajne źródła, sfery*; в пол. мові цей кострубатий новотвір з недавнього часу, — це невдалий переклад нім. *massgebend*; по укр. ліпше б: керуючий, провідний. Слово *міродайний* в Г. часте, на В. У. зовсім не відоме.

Міст, з мосту і моста, на мості.

Містечко, в Г. містóчко.

Місто — це гóрод, мн. міста, міст; не змішувати з словом *місце* — частина чогось, моск. мѣсто. Уже вдавнину, ще в XI в. мѣсто визначало й гóрод; ліпше вживати *місто*, а не город.

Місто, приім., часто вжив. в Г. як „замість“: Місто відповіди стала плакати, А. Чайк. „Од.“ 12. Це арх., відомий по пам'ятках з XI в. На В. У. вже не вживається, тут — *замість*.

Містоголова *г. а.*; на В. У. — заступник голови.

Місток, з містка, арх. мосток, мостка. Перехопились через місток, Кул. 160.

Містóчко *г.*; на В. У. — містечко, р. мн. містечок.

Місце не плутати з словом *місто* — город; місця, на місці, мн. місця́, місць, на місця́х; в Г. мн. місця, місцям, на місцях. — Місце до стояння або місце стояти, сидіти, а не стояче, сидяче місце. — Не вжив. виразу *мати місце*, треба — бути, відбутися, трапитися.

Місцевий, а не місцьовий.

Міський, а не мійський.

Місяченько, в Г. місячок. Зійди, зійди, місяченьку, Пісня.

Місячний, вимова: місяшний.

Міт, мітичний *г. з п.*; на В. У. миф, мифічний; з гр. *μῦθος*, лат. *mythus*.

Мітла, мітли, р. мн. метел; часте й метла.

Міх, з міху, в міху́, мн. міхи́, міхів, міхам; в Г. мн. міхи, міхів.

Міць, мóці *ж. р.*, з давн. *мочь*; ор. в. міццю (в слові міць *ц* зам. *ч* під *п.* впливом). Міцний. Нова міць, Гр. 231.

Мішати — змішувати: Мішати кашу; не плутати з *м.* мѣшати — перешкоджати, заважати.

Мішок, мішка, а не мешок *м.*; в мішку́;

Міщанин, мн. міщане, міщан.

Міязма *ж. р.* або міязм *м. р.*, частіш у мн. міязми, гр. *μιασμα*.

Мла з *мьгал*, або імла.

Млóсно Коц. 14, а не млóстно *а.*

Мні, дав. в. від *я*, з давн. *мнѣ*, часте в Г., на В. У. не відоме, тут *мені*: Однаковісінько мені, Шевч.

Многий, мно́га, мно́гі, мно́гих, мно́го, з давн. *многый*, часте в Г. (особливо — мно́го), але на В. У. вже не вживається, тут — багáто, багáтьо́х, багáтьо́м, багáтьма́. Де багáто господи́нь, там хата неметена, Прик.

Мно́жество *а.*, тепер не вжив., кажуть: багáто, сїла; в Г. мно́жество. В церкві було багáто (сила) народу. Ключ Роз. 1665 р. л. 8 б: мно́жество.

Мнягий або мнякій, м'ягий, а не м'ягий *м.*; мня́гий і мня́кий.

Мняч або м'яч, з давн. *мачь*, частіше — *опу́ка*; в Г. *ба́льон* з *п.* *balon*, фр. *ballon*. Мав компанію

в мнеча, Свідн. 39. Настане май, — в опуки грай, ів. 21.

Мо, в швидкій мові інколи вживають зам. *може*: Йому год тридцять і п'ять, а *мо* трохи й більше, Грінч. 137.

Мова про кого-що, в Г. о кім-чим *а. п.* Він різниться мовою, а не *по* мові *м.* Я добре говорю укр. мовою, а не *на* укр. мові *м.*

Мовити, мовлю, мовлять, мовлячи, мовлений; мовити про кого-що, в Г. о кім-чим *а. п.* Мовити до кого або кому. Вираз *так мовити* — це *м.* „такъ сказати“, треба: мовляв, сказати б. *М.* *на* користь кого або *в* користь кого.

Мовчання, в Г. мовчань.

Мовчати, мовчу́, мовча́ть; мовча́чі, а не мовча *а. м.* Мовчу́щий або мовчали́вий.

Могилів, з Могилева, могилівський.

Мого́, заім. род. і прич. в.; по приіменнику — мого́: до мого́.

Могти́ (з.-у. арх. могчі́, мочі́), мџу (а не мџу́ *м.*), не мџу, мџеш, мџуть (а не мџу́ть *м.*), мџучи, мин. час: міг, мџла, мџло, мџлі (а не мог). В Г. часто кажуть: Не мџучи *а.*: Не мџучи діждатися „Діло“ 1922 № 27, на В. У.: не мџучи або — не мігши: Не мџучи ворушитися, Гр. 309. Ще вільно вживається арх. *мога*: яко мога, скільки мога, що мога. Уложив собі од Лесі яко мога одбігати, Кул. 234. Біжи яко мога, Шевч. 28.

Могутній, -ня, -нє; в Г. могутний; мџучий. Мџучим пориванням, Грінч. 40.

Мџутність, з мџутности, мџутністю, в Г. мџутністю *а.*

Мџуче присл., в Г. мџучо.

Модель, з моделі ж. р., часом *моделя* ж. р.; в Г. модель, з моделю м. р. з *п.*

Модній, -ня, -нє. Сукня була модня, Лев. Пов. 56. Модньою Коц. 29.

Моєго *а. г.*; на В. У. — мої́го.

Моєму *а. г.*; на В. У. — мої́ому.

Мож часто вжив. в Г. зам. *можна*.

Можливо, присл.; в Г. *можливе а.*; *можли́вий*, а не *можебний п.*

Мџжна, з давн. *мџчно*; рідко *мџжно м. а.* Не вживати *мџна мџ.*

Мџжність, мџжности, мџжністю, в Г. мџжністю *а.*; вираз: не був в мџжности — це германізм, треба: не міг.

Мозі́ль, мозоля́ м. р., мозолџм, мн. мозолі́, мозолі́в; давнє *мозоль* було ж. р., рідко — м. р. Рідка форма *мозоля* ж. р. Руки мозоли́сті, праця мозоли́зна. Слово *мозі́ль* в мові *м. ж. р.*, а в мові *п. м. р.*

Мої́го, мџго́; в Г. мої́го *а.*

Мої́сєй і Мої́сєй, а не Мої́сєаш *п.*

Мџкнути і мџкџти, мин. час мџк, рідко мџкнџв.

Молдава́нин, мн. молдава́не, з молдава́н.

Молџбен або молџбінь, р. молџбня; а не молџбен *а. м.*

Молџкул м. р. або *молџку́ла* ж. р. з фр. la molécule.

Моли́тва, мн. моли́тві, моли́тов, а не моли́тв *а. У* Гр. 275. 281: без моли́тов.

Моли́твєник, *моли́твєникъ* — богомолець, хто моли́ться. *Моли́товник* — книжка, з якої моля́ться, моли́твослов, в давнину *моли́твєникъ*.

Моли́ти кого *про* кого-що або *за* кого-що; в Г. о чім *а. п.* або за ким. Я за вас Бога моли́тиму, Гр. 202.

Моли́тися кому або *до* кого *про* кого-що або *за* кого-що.

Молоде́ць, молодця́, молодце́ві, о молодче, мн.

молодці, молодців; панове молодці! хлопці-молдці! Давнє значіння цього слова потроху губиться на В. У., заступається — в літературі — словом *юнак*; в Г. навпаки — постійно *молодець* — це юнак. Див. юнак. На вас, молдці-юнакі, кладу найкращі думки, Стар.

Молодій, молдший, молдшати (вимова: молдчий, молдчати). Молодший трома роками, а не о три роки *н.* чи на три роки *м.*

Молодіж, молдіжі ж. р. (рідко молдєжі); ор. в. молдіжжу, в Г. молодіжею *а.* Молддь.

Молодість, молдости, молдістю.

Молодці, молдців (а не -щей *а.*), Кул. От. 35. 39. Тимч. 50.

Молоти, мелю, мелеш, мелють (а не мелять), мелючи (а не мелячи), мелений і молотий, мелі, меліть. В Г. мелю.

Молох; в Г. Мблех *н.*

Молочний, а не молдчий; вимова: молдшний.

Мольєр, а не Мблєр.

Момент, з лат. *momentum*; часта й скорочена форма: *мент*. Ловити мент Коц. 7. Скорочених форм укр. мова знає багато (пор. нехай — хай, немов — мов, неначе — наче, траба — тра, треба — тре і т. п.). див. мою „Таблицю милозвучности укр. мови“ 1923 р. §§ 21—40), тому на форму *мент* не треба дивитися як на неправильну.

Мому, дав. в. від *мій*, зам. мойому; часте в Г., рідке на В. У.

Мона *мц.*, зам. можна, не вживати.

Монгол, мн. монголи, монголів; монгольський; форми: могол, могольський вже не вживається.

Монополь, з фр. *monopol*, монополю м. р., або монополія, -лії ж. р.; монополъ *для* чого: М. для продажу тютюну.

Монтер, монтера, з фр. *monteur*; а не монтер *н.*

Мор, на кого: Мор на людей, Бирч. Вас. Рост. II. 127.

Мораль, моралі ж. р.; в Г. з *н.* морал м. р.; з лат. *moralis*.

Моргнути на кого: Моргнув на Карпа, Гр. 136.

Морд, морду часте в Г. з п. *mord*, нм. *Mord*; на В. У. не вжив., тут — душогубство, убійство.

Море, з моря, на морі, мн. моря, морів.

Мореplавство, а не мореplавання.

Морочити, морочу, -чиш, -чать; не морбч.

Морський — це стара укр. вимова, нова — морський *м.*; Кл. Роз. 1665 р.: морський л. 31 б.

Московський або російський, а не руський.

Мосяж *н. нм.*; на В. У. мало вжив., тут — жовта мідь; також — мосяжник, мосяжниство.

Мотив, мотиву м. р., мн. мотиви; в Г. з *н.* мн. мотива.

Мотивувати, а не мотивувати *м. нм.*

Мотор, мотора, лат.; в Г. мотор, з п. нм. *Motor*.

Мох, моху, мохом, мн. мохі, мохів, а не мху, мхом *м.*; з давн. *мъхъ*, *мъхъ*, *мохъ*.

Моцарт, а не Моцарт.

Моцний *н.*, треба — міцний. Моцний Боже *н.*, треба — великий або сильний Боже.

Мочати, в Г. мачати *н.*

Моці, моцей і моців; моці — це останки святих. До моцей святих, Кул. 68. В Г. часто й на звичайне мертво тіло кажуть моці.

Моя, II. мої, III. мой, IV. мою, VI. моєю, VII. в мой; в Г. часто моя, мою *н.* Див. мій.

Мрака частіше; рідше — мряка.

Мрамор див. мармор.

Мрець, мерця, див. мертвець.

Мріяти, мрію, мрієш, мріють, мріяв, мріяла,

мріяли, — це мари́ти, *м.* мечтати: Дівчинці мріялися такі довгі стрічки, Гр. 176. *Мріти*, мрів, мріла, мріли або мрітися — це *м.* видні́тися, видно: байраки мріли здалека, Гр. 24. А під лісом курінь мріє, Шевч. 82. В Г. часто вживають *мріти* зам. *мріяти*. Мріяти *про* кого-що, в Г. *о* кім-чим *а. п.*

Мстити, -ся *за* кого-що, в Г. кого-що: Мстив за провину.

Му *мц. г.*, на В. У. — йому.

Мудрець *м. р.*, мудреця́, мн. мудреці, мудреців. В Г. мудрця, мудрці, мудрців. В Г. зам. *волхв* постійно вживають *мудрець*.

Мудрий на що: Мудрий на вигадки, Гр. 132. Мудріщий Гр. 90.

Мудрість, мудрости, мудрістю.

Мудрощі, мудрошів, а не мудрощей.

Муж, му́жа, мн. му́жі, му́жів, — вжив. переважно про мужів державних; звичайно — чоловік, людина. Вираз: „муж стану“ — це *п.* *maž stanu*, а це з *нм.* *Staatsmann*, треба — політик, політичний діяч. „Муж довір'я“ — це *п.* *maž zaufania*. В Г. муж, мужа́.

Мужатка *г.*, з давн. *мѣжата*, *мѣжатица*; на В. У. не вживається, тут — молодіця, з давн. *младница* (перше значило — дівчина, потім — молода жінка); в Г. вживання підтримується й *п.* *mažatka*.

Мужва́ вживається лише в згірдному значінні, як *м.* мужичье: Мужва невмівана, Кул. 354. В Г. такого погірдливого значіння це слово не має, — на простих вояків чи поліцаїв тут вільно кажуть *мужва́*.

Мужий, мужічка, — зневажлива назва, ліпше — *селянин*, *селянка*. В Г. це слово вживається вільно без погірдливого значіння. Запорозці — козаки

над козаками; а ви що? — мужики! тая ж мужва! Кул. 309. Див. селянин.

Мужній, -ня, -не; в Г. -ний,

Мужчина, мущина́ *м.*, треба — чоловік, людина; в Г. вживається часто, але мужчина́.

Музей, музея́ *м. р.*; мн. музеї, в Г. з *п.* *музеа*. Інколи музеум *м. р.*, музеума, музеуми. З гр. *μουσεῖον*, лат. *musaeum*, через нм. *Museum*.

Музика, мн. музіки, музіків — назва музиканта і його гри; це звичайна давня укр. вимова: *Слѣх* лючи *мѣзіки* *веселон* Ключ. Роз. 1665 р. л. 39 б. В Г. з *п.* му́зика. Колиб мені черевики, то пішла б я на музіки, Шевч.

Мундánt *лат. г. п.*; на В. У. — пісар.

Мундір з нм. *Montirung*; в Г. му́ндур з *п.* *mundur*, нм. *Montur*; пор. шв. *mundur*.

Муравель *г.*; на В. У. — мура́шка.

Муравельник *г.*; на В. У. — мура́шник, муравнік.

Мурза́, з тат. *mirza*; в Г. му́рза за *п.*

Му́рин з давнього *мѣринъ*, а не мавр чи ефіоп.

Муркотати, муркочу́, мурко́чеш, мурко́чуть, і муркотіти, -кочу́, -тіш, муркотя́ть; мурко́чі, мурко́ч, мурко́чімо, -чмо, -чіте, -чте; мурко́чучи й мурко́тячи. В Г. мурко́чу.

Му́сити і му́сити, му́шу (а не му́сю *мц.*), му́шиш, му́сять, му́сячи, зму́шений; му́сив, му́сила, му́сило, му́сили, а в Г. частіше: му́сів, -сіла, -сіло, -сіли. Давнє позичення з нм. *müssen*.

Мусува́ти, а не мусі́рувати *м. н.м.*

Мусульма́н, мусульма́нин, мусульма́нство, мусульма́нський, давнє *моусоульманинъ* з тюрк. *musulman*; в Г. музулма́н, музулма́нський з *п.* *mużulman*, *mużulmański*.

Мутній, -на́, -не́, а не му́тний *м.*

Мучити, мучу, -чиш, мучать, а не мучуть; мучачи, мучений; не муч.

Муштарда г. н., з іт. mostarda; ліпше вживати рідного слова — *горчиця*, з давнього *горьчица*.

Мчати, -ся, мчусь, мчішся, мчаться; слово літерат. з давн. *мъчати*, в народі не часто вживане, там: нестися, гнатися, пертися. По полю мчались козаки, Кул. 169. Див. помчати.

Мя му. г. з *мл*; на В. У. звичайно мене. Див. я.

М'який або мняккій, часто — м'якій; вимова: мняхкій. М'ягшати, м'ягчати (вимова: мняхчати чи — м'якшати).

М'язи, м'язів, з лат. м'ускули.

М'ясниці і мнясниці, -ниць.

М'ясо і мнясо.

М'ята і мнята.

М'яч див. мняч.

Н.

На вживається з причиновим відмінком (куди?) або з місцевим (де?). — *На* звичайно визначає зовнішній рух, *в* — рух до середини, пор. на хату і в хату; але інколи з традиції вживаємо одного виразу зам. другого; так, кажемо: пішов в поле або на поле, на село і в село, на місто і в місто, вплив на море або в море; пішла вона на храм (на свято); піти на кухню і в кухню. Звичайно кажемо: на Україні, на Поділлі, на Волині, на Поліссі, на Холмщині, на Буковині, на Москві, але: в Києві, в Польщі. Іхати візником, а не *на* візнику м. В Г. всі кажуть: учиться *на* університеті, це н. *на* uniwersytecie, а п. взято

з нім. an der Universität; на В. У. тільки: *в* університеті. В Г.: відвезено на клинику, на В. У.: в клинику. Лемки постійно вживають *на* зам. *по*: іду на сіль, на ґрулі (по картоплю), на воду, на цукерніки (по цукерки). — Київ *над* Дніпром, а не *на* Дніпрі. — Живе *на* улиці Шевченка, а не *при* улиці Шевченка, це н. — Українською мовою (говорити, писати, друкувати, твір), а не *на* укр. мові м. — *На* чому класти, покласти, вішати, повісити, стати, поставити, сісти, посадити: Поклав шапку на лавці; але коли хочемо точно зазначити місце, тоді в цих виразах вживаємо *на що*: Поклав шапку на стіл, а не на лавку. — В народній укр. мові часто вживають *на* там, де в літерат. знаходимо *для* (але ліпше *на*): Грядка *на* капусту, Мішок *на* жито. — Приїшов *на* запрошення — це н., ліпше — *по* запрошенні.

Набальзамувати, рідше набальсамувати. Див. бальзам.

Набиватися до кого-чого, а не *о* кім-чим г. н. а.

Набігати на що: Шлях мигтить, гаї та ліси *на* очі набігають, Сл. Гр. II. 463. В розумінні „знаходити“ це слово може бути й без приім.: Татари набігли його сонного, ів. Є доля у всякого, та не набіжить чоловік тропи, Г. Барв. 416. — **Набігти**, зах.-укр. набічи а.

Набідітися г.; на В. У. — набідуватися.

Набіл г. н.; на В. У. — молочне.

Набірати, в Г. набирати; ~~набирати~~; наб. чого: води, хліба. Набрatися чого: сорому, розуму.

Наближатися, -жаюся; наблізїтися і набліжитися, пор. *приближитисл*. Наближатися до кого-чого.

Набоженство н., треба — богослуження.

Набути що (коли набувається цілий предмет) або чого (коли набувається частину). Набув село і грошей.

Навгород або на город. Щоб навгород не лазили, Гр. 15.

Навєрх; в Г. часто навєрха зам. наверх або звєрху.

Нависати, нависнути, див. висіти.

Навідворіт *г. м.*; на В. У. — навпакі, навспак, напроти.

Навідини, -дин.

Навіть або навіть, з нім. *wet*; визначало спочатку „накінець“, „на останок“, а пізніше — аж і, *sogar*, моск. *даже*. Не писати навіть.

Навіщо (з *на що* — на іщо — навіщо).

Навколішки Гр. 54, а не навколяшки.

Навколо кого-чого: Навколо хати.

Навкругі кого-чого: Навкруги хати.

Навкучитися *г.*; на В. У. — наскучити. Да вже ж мені наскучило. Див. кучити.

Навмісне, в Г. навмісно. Навмисне і зумисне вжив. однаково.

Наводити, наводжу, -диш, наводять; в Г. наводіти.

Навіз, навозу г., навбз м.; на В. У. — гній, гнбю. Возили гній на поле.

Навперейми кого-чого: Н. брата.

Навпроти кого-чого: Н. сестри.

Наврошкі, в Г. навпрошкі.

Навряд визначає: трохи чи, ледве чи, *м.* едва ли. Батько дуже слабій, — навряд чи й доживуть до ранку. Навряд, чи є в Кузьми гроші, *Ном. № 5617*. В Г. вживають слово „навряд“ зам. „навпакі“: Нічого не вийшло, *навряд*, — Зося стала ще лютіша, А. Чайк. Мал. 88.

Навуходоносор, -доносора, в Г. Навуходнозбр, -днозора. Навуходоносоръ, лат. Nabuchodonosor.

Навчати кого-чого: Навчати мови, грамоти (по *м.* *научать* чому: мові, грамоті).

Навчїтися чого: Навчився всіх літер, Грінч. 177.

Нагальний, часте в Г.; на В. У. частіше: поспішний, спішний, наглий, несподіваний.

Нагий а., в Г. нагий; звичайно — голий.

Нагідки, нагідок.

Наглядати кого-що, над ким-чим, за ким-чим.

Нагорода, нагородити, з давн. награда нагорода, награждати, нагородити; але це рідкі слова, звичайно — заплата, заплатити.

Над вживаємо при порівнянні: кращий над усе. Над „Кобзаря“ книги не знайшов, Грінч. 35. Див. від, ніж.

Над, присл., з прич. відм. (коли? куди?) або з орудним (де?)

Надавати чого: Надає перехідного значіння, Тимч. 69.

Надармо, надаремне, дармо, дурно, даремно.

Надбїгти, -жу, -жїш, -жать, а не надбїжуть; зах.-укр. надбїчи а.

Надвірній, -ня, -не; в Г. -ний.

Надгорода, надгороджувати г.; на В. У. — нагорода, нагорожувати.

Наддніпрянець або *придніпрянець* — невдала назва для українців з Великої України; назву склали українці з Галичини в останній час, в протилежність назві *наддністріянець*. Назва невдала, бо багато ж українців живуть і поза системою Дніпра.

Наді мною г., на В. У. — надо мною.

Надіятися на кого-що або кого-чого; в Г. **надіятися**. Я надіюсь **на** тебе. Надіюся (сподіваюся) доброго кінця.

Над'їжджати, а не над'їзджати.

Надоїсти г.; на В. У. — надокучити.

Надпис, надпису м. р.; а. надпись, -сі ж. р.

Надприродній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не.

Надслухувати г. з н. nadsluchiwać; на В. У. — прислухуватися, прислухатися.

Надусити зах.-укр. н.; на В. У. — **надушити**. Див. душити.

Надходити, в Г. надходити.

Надягати, надягті що; надягнути, надягнув, рідше — надяг. Одягати — кого. Надягнув свиту. Одягнув дитину.

Нажити чого: Слави нажив, Гр. 278.

Назад див. тому.

Назбирати, зах.-укр. назбирати.

Назва, р. мн. назв або назов.

Наївний г. м.; треба — простий, **нехитрий**.

Наїжджати, а не наїзджати; н. *на* кого-що, в Г. н. кого-що.

Най в приказ. способі мало вжив. на В. У., тут частіше *нехай* або *хай*; зах.-укр. звичайно *най* (часом — няй). Нехай живе! Див. хай. **Нехай** назван *коудеть Іванном* Пересопн. Єв. 1556 р. Лк. 4.

Най для утворення найвищого ступеня приєднується до 2-го ступеня, а не до першого: найзеленіший. Творячи найвищий ступінь, це *най* наголосу на себе ніколи не приймає, — наголос лишається на тім місці, де він був в другім ступені: найдобріший, наймолодший. Але в Г. постійно наголос падає обов'язково на це *най*: найдобріший, наймолодший.

Найбагатший, а не найбагаччий.

Найбільше вживається для утворення третього ступеня порівняння дуже рідко, лише при словах мало вживаних, що звичайно не творять 2-го ступ. на *-ший* або *-ший*: найбільше авторитетний (або й найавторитетніший). Не вживати *найбільше* при звичайнім 2 ступені: найміцніший, а не найбільше міцний. Див. більше.

Найближчий Коц. 51 (вимова: найбліщий).

Найважчий (вимова: найващий).

Найвищий, в Г. найвисший.

Найвищий час або найвіща пора — вирази, часто вживані в Г. з нім. die höchste Zeit. На В. У. не вжив., тут — слухний час, слухна пора, зручний час, як раз пора, останній час.

Найглибший, в Г. найглубший.

Найдикіший, а не найдикший.

Найдорожчий (вимова: найдорощий); в Г. найдорожший.

Найдужчий (вимова: найдущий); в Г. найдужший.

Найкращий Коц. 38, в Г. найкрасший.

Найменший, а не найменчий *м.*

Найми, наймів.

Наймити, наймів, наймили г.; на В. У.: *наняти*, *наймати*, з давн. *наимати*, *нанати*. *Нанялася за* наймичку.

Наймолодший, а не наймолодчий *м.*

Найнижчий (вимова: найніщий); в Г. найнижший.

Найпалкіший, Гр. 203.

Найраніший, а не найранчий *м.*

Найти кого-що і кого-чого; частіше *знайти*. В Г. часто вживають цього слова зам. *опинитися*, *бути*: Учениця *найшлась* (треба — *опинилась*)

в злім положенню; Книжка **найти муситься** (треба — мусить бути) у кожного. **Найдú**, -дэш, -дúть, в Г. **на́йду**.

Найтонший, а не **найтончий** *мц.*

Найтяжчий (вимова: **найтящий**); в Г. **на́й-тяжший**.

Найубóжчий (вимова: **найубóщий**); в Г. **на́й-убожший**.

Найшвídший, а не **найшвидчий** *мц.*

Нанáз, в Г. **на́каз**. **З наказу**, а не **по на-казу** *м.*

Нанáзний, а не **виконуючий** **обов'язки** *м.*

Наколі *г.*; на В. У. — **колі**.

Наконéць *а.*, треба — **накінéць**.

Накрутіти, **накручу́**, **накрутиш**, -тять, а не **накрутю** *мц.*

Налама́ти див. **лама́ти**.

Налéжати до кого-чого або **кому-чому**. **Нале-жать**, а не **належать**. Це мені **налéжить**, а не — **налéжиться**.

Налéжний до кого-чого.

Наляна́тися кого-чого.

Намавлéти *г. з п.* **памавлéс**; на В. У. — **на-мовлéти**.

Намага́ння, в Г. **нама́ганє**.

Наме́т, **наме́ту**; в Г. **на́мет**. Див. **шатро**.

Намі́сть *г.*; на В. У. — **замі́сть**.

Намі́тка, в Г. **на́мітка**.

Нанéсти образу *м.*, треба — **обра́зити**.

Напада́ти, **напа́сти** кого-що або **на кого-що**:

Напада́ють **чртьноризьци** Панд. Ант. XI в. Стали **козаки** **нападати** татарські землі, Корд. 88.

Напасни́н Гр. 178; *а.* **напастник**.

Напа́сть, рідше **напасть**; в Г. **на́пасть**.

Напéвно Коц. 51; *а.* **напéвне**.

Напенти́, -чу́; зах.-укр. **напечі́** *а.*

Наперéд, інколи **напері́д**.

На́пис, **на́пису** *м. р.*; *а.* **на́пись**, -сі *ж. р.* **На-пис** **написаний** Пересопн. Єв. 1556 р. Лк. 111. **Был** **напис** **написан** Житом. Єв. 1571 р. Мр. 68. Лк. 110.

Написа́ти, **напишу́** про кого-що; в Г. **о кім-чим** *а. п.* Про мене **написано**, Гр. 125.

Напíтон, **напíтку**; в Г. **на́питок**.

Наповня́ти, **напов́нити** (в Г. **наповні́ти**) **ким-чим**. **Наповня́тись**, **напов́нитись** чого, рідше **чим**.

Напомина́ти — це **нагадувати**; в Г. **вжива-ють** цього слова в значінні „остерігати“, — це *а. п.*

Напрáсно, давнє **напласно**, **вживається** вже лише в Г.; на В. У. тільки: **на́гло**, **нежданно**, **несподівано**.

Напрі́мір *г. м.*, треба — **напрі́клад**.

Напрóти, **напрóтив** кого-чого (а не **кому-чому**); в Г. **напроті́в** (пор. *г.* **гармі́дер**, **мі́нута**, **трубі́ти**, **розхрі́станий**).

Напу́дити *г. п.*; на В. У. — **наляка́ти**, **пере-ляка́ти**. Див. **пудити**. **Налякав** **міх**, що й **торби** **страшно**, Ном. № 5794.

Нара́дитися *г. п.*; на В. У. — **пора́дитися**.

Нара́з *г. з п.* **пагаз**; на В. У. — **відрáзу**, **враз**, **зрáзу**, **ра́птом**, **на́гло**, **несподівано**. **Ішов** **замисле-ний**; коли **враз** **почув**, Гр. 128. **Грицько** **думає**; **враз** **підвів** **голову**, Гр. 84. **Ра́птом** **Зекерія** **свиснув**, Коц. 20.

Нара́зі, на **ра́зі** *г. з п.* **па газіє**, — на В. У. — **поки** **що**, на **цей** **раз**, **поки**.

Нарéшті, **ліпше** — **накінéць**.

Нарі́д, **на́рбду**; стара **вимова** (звичайна в Г.) **на́рід**, **на́роду**; арх. **на́род**.

Нарко́з, **нарко́зу** *м. р.*; в Г. **нарко́ва** *ж. р.*, *п.* **нарко́за**; **нарко́тичний**.

Нарікати на кого-що: Нарікав на Остапа, Гр. 271.

Наробіти, -блю, наробиш, нароблять, а не нароблють *мц.*; в Г. нарбблю.

Народній, -ня, -не; в Г. народний, -на, -не; давнє народній і народный.

Наростень, наросня.

Нарочно *г. м.*, треба — зумісне, навмісне.

Нарціс, нарцісу з фр. narcissus, лат. narcissus.

Насваріти *г.*, на В. У. частіше — насварітися.

Насип, -пу *м. р.*, а не *ж. р. м.*

Насипати води в шклянку *г.*, на В. У. — наліти. З рури вода сиплеться *г.*, на В. У. — ллється. Див. всипати.

Наситітися чого і чим. Насищати чим.

Наслідувати кого-чого і кого-що.

Наслухатися чого: Н. брехень.

Наслухувати *г. п.*; на В. У. — прислухуватися, прислухатися.

Насміватися *г.*; на В. У. — насміхатися.

Насмілитися, в Г. насмілітися.

Насміхатися, насміятися з кого-чого, а не над ким-чим *м.* Із тебе насміявся, Гр. 304.

Насміятися з кого-чого, інколи на кого-що або кому-чому *а.*, а не над ким-чим. Із тебе насміявся, Гр. 304. На Боже слово вони б насміялись, Шевч. 31.

Настрашитися, -шусь, -шішся; в Г. настрашитися.

Настрій, настрою, в Г. настрій.

Натомість, див. замість; вжив. частіше в Г.

Натрапити, -плю, -пиш, -плять; в Г. натрафити *п.*; див. трапити. Натрапив на Грицька, Гр. 204.

Натягті, частіше — натягнув, рідше — натяг.

Наука про що; в Г. о чім *а. п.*

Нафта з гр. *νάφθα*, на В. У. звичайно *Газ* або *гас*. Неперероблена нафта на В. У. — нефть, з тюрк.-араб. *нафть*. Див. нефть.

Нафталіна лат. *п. ж. р.*, на В. У. частіше — нафталін *м. р.*

Нахиляти кого до чого або на що: Людей до того нахиляв, Гр. 75.

Нахмарити — вкритися хмарами; небо нахмарило.

Нахмурити брови, в Г. нахмарити брови.

Находити, в Г. находіти. Страх находив на людей; в Г. страх находив людей.

Начерпнути, але частіше — зачерпнути, зачерпну, -неш, зачерпнув, зачерпнула, зачерпнули; в Г. начерти, начер, начерла, начерли, з *начерпль* *начерплл*. Див. зачерпнути.

Начоси, начосів.

Не. Коли присудок-дієслово має при собі перечку *не*, то предмета ставимо в родовім, а не причиновім відмінкові: Я не бачив сестри (але — бачив сестру). Не знали стежок, Коц. 20. Не почують швидкої ходи, Гр. 273. Своїх думок не покинув, Гр. 291.

Небавом частіше вжив. в Г., на В. У. звичайно: скоро, хутко.

Небіжчик, а не небіжчик. Київ. зап. 1499 р.: *невожчик*.

Небо, *мн. неба*, арх. небеса, небес. У Коц. 44: по небові.

Невидимий стара укр. вимова; невідимий з *м.*

Невід, неводу *а.* або *волок*.

Невільний, арх. невольний.

Невільник, арх. невольник.

Невіста *г. п.*; на В. У. — жінка, жінщина; на В. У. „невіста“ — це або з *м.* молода (давнє *некѣста*), або невістка (*некѣста, некѣстѣка*).

Невістка, невістчин (вимова: невіщин).

Невтральний *г. п.*, на В. У. *нейтральный* з *нм.* *neutral*.

Негідний чого: Н. уваги.

Неглиже *с. р.* не відм., з фр. *négligé*; в Г. *неглиж* *м. р.* з п. *negliz*.

Него *г.*, род.-прич. відм. від він, на В. У. *нього*. Див. він.

Недавні, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не. Недавні Коц. 37, недавньої Коц. 38. Недавніх споминок, Кул. 61.

Недалеко кого-чого, рідше — від кого-чого. Недалеко міста, Лепк. З ж. 14. Недалеко од Ніженя, Кул. 304.

Неділя вже в Остром. Єв. 1056 р. вжив. як перший день тижня і як сам тиждень; але тепер „неділя“ — тільки перший день тижня (*м.* воскресеньє). Не вживати слова „неділя“ зам. тиждень, *це м.*

Недолітний, -ня, -не; в Г. -ний.

Недописати *г.*; на В. У. — не скласти іспиту, не справдити надій. Недописав не скарб, а горожане „Діло“ 9979.

Недуга, недуги *ж. р.*; рідко недуг *м. р. а.*

Недужий; в Г. інколи й недужний.

Нежить, нежитю *м. р.*, рідко *ж. р.*, з давнього *нежидѣ*, *чс. pežit*.

Незабутній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, не, давнє *незабутный*.

Независимий *г. м.*; на В. У. — незалежний, вільний.

Независимість *г. м.*; на В. У. — незалежність, воля.

Незамітний, в Г. незамітний.

Незамужня, в Г. — незамужна.

Незвичайно, арх. незвичайне.

Незламний, незламність Коц. 20.

Некрут, нар. зам. *рекрут*, р. мн. -тів; з *нм.* *Rekrut*.

Неласкавий, див. ласкавий.

Нелітній, -ня, -не; в Г. -ний. У Фр. Моїс.: Мов нелітня дитина 27.

Нельзя, з давн. *нелъзя*, вже не вжив., звичайно — *не можна*; в *м.* „нельзя“ вживається вільно.

Нема, немав кого-чого.

Немилосердний Гр. 116, *а.* немилосердий; в Г. й немилосерний. Див. милосердний.

Немірів, -рова, немірівський.

Неминуче, в Г. *неминучо*. Пособить *неминуче*, Гр. 150.

Немногий, див. *многий*.

Немоці, немоців, а не немоцей.

Ненавидіти кого-що, з давн. *ненавидѣти*, а не ненавидити; *ненавиджу* або *ненавижу*, а не *ненавидю м.*

Ненависть *ж. р.*, а не *ненависть м.*; ор. в. *ненавистю*, в Г. *ненавистию а.* *Ненавистний*.

Ненадійний — кому не можна довіряти: Він *ненадійна* людина; в Г. вжив. цього слова зам. — *несподіваний*, *наглий*: *Ненадійно* (на В. У. *несподівано*) у ночі напали опришки, Мак. Яр. 64.

Ненароком або *невмисне*. Наче *ненароком* висунула вид, Коц. 16. Ніби *ненароком*, Коц. 13.

Ненастанний *г.*, на В. У. частіше *безперестанний*.

Неначе або *наче*.

Необхідний, необхідно, необхідність — все це новотвори з *м.* *необходимый*, -мо, -мость; ліпше вживати — *потрібний*, *потрібно*, *потреба*.

Неомільний *г. п.*; на В. У. — **непомільний**.
Неохітно *г. м.*; на В. У. — **неохоче**.
Непереможний, -на, -не, Гр. 316. Коц. 38, інколи -ній, -ня, -не.
Непот Корнелій; в Г. **Непос** за *п.*
Неприлічний *г. м.*; на В. У. — **непристойний**.
Неприродний, -на, -не; часом **неприродній**, -ня.
Неприявність *г. п.*; на В. У. — **неприсутність**.
Неприятель, **неприятеля**; в Г. **неприятель**; Ключ Роз. 1665 р. л. 44: **непріятель**.
Непромокальний, в Г. **непромакальний**.
Нерви, **нервів**.
Нервний *г. м.*; на В. У. — **нервовий**.
Нерон; в Г. **Неро**.
Несвідомий чого: **Несвідомий** справи; в Г. **несвідомий**. Вдавш знов **несвідомого** річи, Бирч. I. 79. Вербує кругом себе ватагу людей, **несвідомих** речі, Кул. Краш. 36. Див. **свідомий**.
Несправжній, -ня, -не; в Г. -ний.
Нести (зах.-укр. **нести**), **несу**, -сеш, **ніс**, **несла**, **несли**; в Г. **несла**, **неслі**; **несений**, а не **несаний**.
Нестися — **нести** яйця; курка **несеться**. Коні **несли**, а не **неслися** *м.* У Щур. Рол. 78: **Казав** **нести** ся (на В. У.: **нести** себе) в **склеплений** **покій**.
Нестор, рідше **Нестер**, **Нестора**. **Несторъ**, **Нестор**. Книга Луцька 1562 р.: **Нестора**.
Несьогосвітній, -ня, -не, **несьогосвітньої** Гр. 212.
Нетерпляче або **нетерпеливо**, в Г. **нетерплячо**, **нетерпливо** Леп. З ж. 5.
Нетямущий чого: **Нет**. діла.
Нефть, гірне масло, давнє **нефть**, **невть**, з тюрк.-араб. **нафть**. Див. **нафта**.
Нехай див. **най**.
Нехарний *г. п.*; на В. У. — **негарний**. Див. **харний**.

Нехрист, **нехриста** *м. р.*, а не **нехристь** *м.*
Нехтувати що або чим: **Рідну** **матір** **нехтує**.
Вона **грошима** **нехтує**, Сл. Гр. II. 561.
Нецьки, **нецьок** зах.-укр. з *п.* **пієска**; на В. У. — **ночви**, **ночівки**, давнє **ношви**, **нецвк**.
Нечайно *г. м.*; на В. У. — **несподівано**, **нагло**.
Див. **ненадійно**.
Нешпори *п.*, **треба** — **вечірня**. Пор. в Олекс. XVIII в. ст. 72: **Былися** **моцно** до **нешпор** **саїца**.
Нещасливий, арх. **нешастливий**.
Нещасний, арх. **нешастний**.
Нещастя, *р. мн.* **нешасть**, але **ліпше** в *мн.* **не** **вживати**.
Нижній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не; давнє **нижній**.
Нижчати або **ніщати**, а не **низшати**.
Нижчий або **ніщий**; в Г. **ніжший**; **нижчий** **кого-чого** або *п.* від **кого-чого**.
Низ, **вниз**, **наниз**; в зах.-укр. частіше **діл**, **вділ**, **додолу**. На **низъ** **на** **вч** Черкаська **заборона** 1503 р.
Низенький, в Г. **низонький**.
Низький, а не **нізький** *м.*
Никіта *а.*, **Нікіта**, **Νικήτας**, але звичайно — **Микіта**.
Нікель, з **нікелю**, в Г. з **ніклю**; **нікелевий**, в Г. **нікльовий** *п.*
Нікола *а.* з **Ніколій**, **Νικόλαος**, звичайно — **Мікола**.
Никотин *м. р.*, рідше — **нікотіна** *ж. р.*
Ниневія, в Г. **Ниневія**; **ніневїтяне**; **Ниневія**, **Νινευία**.
Нині, з давн. **нынѣ**; на В. У. **рідко** **вживається**, але в Г. **постійно** і **значить** **сьогодні** (рідко — **тепер**): **Вчора** там, **нині** нам, Фр. „З **верш.**“ 92. **Нині** **свято**, ів. 147.

Нинішній, -ня, -не (сьогодняшній); в Г. -ний, -на, -не. День нинішній або день сьогоднішній. Давнє *нын'кшкнй*, рідко *нын'кшкнй*.

Нинька, ниньки зах.-укр., звичайно — сьогодні.

Ничіпір, Ничіпора, арх. Ничіпор; **Нікіфоръ**, *Νικηφόρος*.

Ничого, в Г. часом вживається й скорочена форма *нич*: Не сказав їм *нич*, Фр. „З верш.“ 107. На В. У. таке скорочення не відоме.

Нищити, нищу, нищити, нищать, а не нищать *мж*.

Ніготь, нігтя, нігтем Коц. 16; давнє *ногътъ*.

Нігди зах.-укр. *п.*; на В. У. — ніколи.

Нідє, з давн. *нигде*; в Г. арх. *нігде*.

Ніж, з давн. *нежели*, вільно вживається при порівняннях: Менше землі, *ніж* було спершу, Гр. 96. Здавався старішим, *ніж* був справді, Гр. 81. Див. над, від.

Ніжень, Ніженя; *м.* *Нѣжинъ*. Недалеко од Ніженя, Кул. 304. Іхав він під Ніжень, ів. 183. Під Ніженем, ів. 304.

Ніжки, ніженьки.

Ніздря, -рі, мн. *ніздрі*, *ніздєр*; в Г. мн. *ніздра*. Давнє *ноздря*.

Нікий *г. м. а.* — якийсь. **Нікий** (треба: якийсь) Струшак „Діло“ 1922 № 26.

Ніколи (з *нѣтъ* коли) — нема часу: Не піду до лісу, бо мені ніколи; *ніколи* (ліпше б *ніколи*, з *ніколи*) — *ниquam*: Він ніколи не знає. В Г. зам. *ніколи* кажуть і *ніколи*.

Нікуди, в Г. *нікуда а.*

Нім *г.* з *п.* *нім*, часте в Г., взагалі в зах.-укр.: Дух твій, *нім* рік сей кане в вічність, тож туди зазвуть, Фр. „З верш.“ 178. На В. У. тільки *поки*.

Німка або *німкєня*, а не *німкїня*.

Німчити ліпше, ніж — германізувати.

Ніобєя, Ніобєї; в Г. Ніобє.

Ніскільки — це з *м.* *ніскільки*, треба — *ані* трошки, нічого, ніяк.

Ніт, зах.-укр. з давн. *нѣтъ*; на В. У. — *нема*.

Ніхто, ніщо — в цих заіменниках перечка *ні* відділюється, коли слово вжито з приіменником, так що приіменник ставиться по *ні*: *ні* до кого, *ні* до чого, *ні* на кого, *ні* на що, *ні* з ким, *ні* з чим, *ні* перед ким, *ні* від кого, *ні* в чім: *Ні з ким* забавлялись, Чуб. V. 26. Не клопочітесь *ні про що*, Кул. 218. *Нѣ от кого помов не поноси* Полт. акти 1668 р. ст. 133. Він звівся *ні на що*, Гр. 215. Вона *ні про що* не дбала, Кул. 178. — В Г. цього часто не додержуються і звичайно приіменника ставлять перед *ні*: З *ніким* слова не балакав, Мак. Рев. 43.

Ніц *п.*, треба — нічого.

Ніч, *ночі*, *ніччу* (в Г. *ночию а.*), р. мн. *ночєй*. Пізно в *ночі*, в Г. *пізно в ніч*.

Нічліг, *нічлігú*; частіш у мн. — *нічлі*, *нічлів*, в Г. *інколи нічляг*. Або: *ночліч*, *ночлі*. Давнє: *ночьлегъ*.

Нічний, -на, -не і *ночний*; *ночний*.

Нічого, в Г. часто скорочують в *нічо*; цієї форми на В. У. не вживають: Нічого не вигідає. Гр. 143. Нічогісінько. — В Г. замість *нічого* часто з *п.* вживають *ніщо*: Сонце нам *ніщо* (на В. У. *нічого*) не зробить, Фр. „З верш.“ 73. — В Г. часто пишуть: *немав нічого з ним до діла*, *ліпше б — немав з ним діла*.

Ніщо див. *ніхто*.

Ніякий коли вживається з приіменником, то приіменника частіше ставимо по *ні*: *ні* до якого,

ні в яким, ні на які; але: без ніякого. В Г. звичайно приіменника ставлять перед *ні*: Не почувається до ніякої (на В. У.: ні до якої) вини „Діло“ 1922 № 26. — Замість „ніякий“ можна вживати „жа́дний“.

Но *а. г. м.*, треба — алé.

Новий, -ва́, -вè, а не нóвий *м.*

Новісінький, в Г. скорочується і в *новіський*.

Новість *г. м.*, треба — нові́на.

Новітній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не.

Новозібків, з -кова, новозібківський.

Ной, Нóя; в Г. Нóв; *п. Noe*. З гр. *Νῶε*, давнє було *Нwи*, рідко *Нwє*. Був праведний чоловік Нóв, Рудов. 7.

Но́жиці, но́жиць, а не но́жниці *м.*; давнє но́жниці і но́жици.

Норá, нóру (в Г. нору́); *мн. нóри*, нор або нір Як звірі з нор, Фр. З верш. 216.

Норвèжський, вимова: -вèзький.

Нори́ці, нори́ць.

Носіти, носу́, а не носю; в Г. нóшу; нóсять; нóшений, а не ношаний.

Носітися не вживати зам. вбратися, одягатися, бо це *п. nosić się*: Носився (треба: одягався) гарно, говорив добре, Чайк. Мал. 5.

Но́та, грали по нóтах. В Г. ну́та, грали по ну́тах, але дипломатична — нóта.

Нотáріус, -са з лат. *notarius*; і також нотáр, -ря з *пм. Notar*.

Нудити ким-чим, нуджу, нудиш, нудять. Білим світом нудить, Шевч. 2.

Нудьга́, часом ску́ка — від нічого робити (а не журба, сум, смуток). Нудьга напала. Ску́ка взяла.

Нужда стара укр. вимова; нужда́ *м.*; нѣжда.

Ну-ко *м.*, треба — а ну.

Нуль, р. в. нуля́ *м. р.* з *нм. Null*; в Г. ну́ля *ж. р.* з *п. nulla*. Див. зéро.

Ну́мер, частіше *но́мер* з лат. *numerus*, але звичайно вживається: число; *мн. номерà*.

Нуря́ти *г. п.*; на В. У. — порина́ти, пурну́ти.

Ну́та див. нота.

Нью́ю *г. мц.*; на В. У. — нею, з нею. Пливе із ньою (на В. У. — нею), Бирч. II. 192. Див. ві́н.

Нью́тон, а не Ньюто́н.

Ню *г. арх.*; на В. У. — неї, її. Три дні ждемо на ню, Мак. Яр. 43. Див. ві́н.

Нюя́нс, нюя́нсу *м. р.* з *фр. nuance*.

Няй див. най.

Ня́ти віри. Няла йому віри без міри, Гр. 153.

О.

О вжив. з причиновим або з місцевим відмінком. Не вживати *о* для зазначення міри: мешкала *о* двадцять кроків ближче, це *п.*, треба: двадцятьма кроками; мозок *о* вазі 2000 грам *п.*, треба: вагою. В заголовках не ставити *о*: О реформу коліндаря *а. п.*, треба: про.

Оáзис або *оáз* *м. р.* з гр. *ὄασις*, так в *фр.*, *англ.*; в Г. *оáза* з *п. ж. р.*

Обáва *г. п.*; на В. У. — бóязнь, побóювання. Обава *о* кого-що *г. п. а.* (треба б *про* кого-що).

Обавля́тися *г. п.*; на В. У. — бо́ятися, побóюватися.

Обáлювати *г. п.*; на В. У. — валі́ти, повáлювати.

Обанкрóтитись *м.*, треба — збанкротува́ги.

Обáранок, обарі́нок *г. п.*; на В. У. — буб́лик.

Чудний як бублик: кругом об'їси, а в середині нема нічого, *Ном. № 7827.*

Обвинувачувати кого в чім або за що; *Обв. в злочинстві, за зраду; в Г. обв. о що п.*

Оберегти, обережу, обережеш, обережуть; об. кого від чого; зах.-укр. *оберечи а.* Я хочу оберегти тебе від них, *Фр. З. Б. 98.*

Обережність, -ности, обережністю.

Обжінки, обжінків.

Обіда *а. г. м.*; на *В. У.* — образа, кривда.

Обідва для *м. р.*, *обідві* для *ж. і с. р.*; *р. в.* обідвох, *д.* обідвом, *ор.* обідвомà; з давн. *обѣдва, ѡбѣдѣк.* Обидва столи, обидві слові, обидві руки. В *Г.* мало вживаються (і то в формі: обидва), там звичайно — *оба, обі,* мало вживані на *В. У.* Обо́х або обідвох, а не обоїх *м.*; обом або обідвом, а не обоїм *м.*; обомà або обідвома. По обідва боки Дніпра, *Кул. 197.* Обідві жінки затремтіли, *Кул. 244.* Обидві двері виходять у двір, *Коц. 51.*

Обидіти, обиджати *г. м. а.*; на *В. У.* — кривдити, скривдити.

Обильний *г. м.*; на *В. У.* — рясний, щедрий.

Обичай (*м.* обичай) — це звичка; в *Г.* *обичай* — це те, що на *В. У.* поведінка, поведення.

Обібрати, обберу́. Обібрати *за* когось: *за старосту.*

Обігти, зах.-укр. обічи *а.*

Обід в род. відм. часто не змінюється: *Спала аж до обід, Гр. 227.* Послі обід, *Кул. 129.* Устали за обід, *Кул. 286.*

Обідві з *обѣдѣк*, по аналогії до *обидва* перейшло в *обидві*, див. *обідва.* Обідві держались за руки, *Кул. 414.* *Обѣдѣк* сторонѣ *Полт. акти 1665 р. ст. 35.*

Обідній, -ня, -не; в *Г.* обідний, -на, -не.

Обідня година, *Кул. 419.* Давне: *обѣдній і обѣдльній.*

Обідрати, обдеру, див. дерти.

Обізва́тися, озову́сь, обізвавсь.

Обізна́тися з ким-чим.

Обізяна, обезяна див. малпа.

Обійма́ти, обійму́; обійняв, обняв, обняли; в *Г.* обійміти, обіймив, обійміли.

Обійми, обіймів.

Обійти́, обійтись, обійду́, -сь, обійшли́, -сь.

Обікра́сти, обікра́ду, обікра́в, *Гр. 232.*

Обіра́ти, обіраю́, *Кул. 333. 372.* Об. кого-чим або *за:* Обрали *за* писаря.

Обірва́ти, обірву́.

Обіца́ти *а.*, треба — обіця́ти.

Обкладкі, обкладок.

Обла́к, оболок *м. р. а. г. м.*; на *В. У.* — хма́ра.

Облак мглистий, *Фр. З верш. 60.* Чорна хмара за Лиману небо, сонце криє, *Шевч. 25.* Давне *облакѣ.*

Обламáти, -сь, обламáю, обламáють, *Гр. 263.*

Облизень, облизня.

Обличча *Гр. 202,* обличчам, на обличчу *Гр. 157;* у мн. не вживати (хоч інколи вживають: обличча, облич або обличчів. *Всміхнеться до тих блідих обличчів, Гр. 240).*

Обляга́ти, мин. час обліг *Кул. 411;* в *Г.* обляг.

Обмáль чого: Обмáль жита.

Обма́н *м. р.*, частіше обма́на *ж. р.*; в *Г.* обман. Будеш посилати обманою, *Гр. III. 237.* Дівчино-рибчино, яка ж ти обмана, *іб. 209.*

Обніма́не *г.*; на *В. У.* — перейма́ння.

Обнимáти *г. м.*; на *В. У.* — займа́ти.

Обніма́ти, обніму́, обніма́ли, *Гр. 36. 38. 73;* і обнимáти.

Обоє див. двоє.

Обомліти, обомлію; в Г. обімліти.

Обо́ятний г. з п. обоје́тну, треба — байдужий, байдужний. Він до всього став байдужий.

Обпукання г. п.; на В. У. — обстукання.

Обпукати г. п.; на В. У. — обстукати.

Див. пукати.

Обрабувати г. п.; на В. У. — обграбувати, ограбувати, ограбити.

Ображати — це зневажати; в Г. *ображати* інколи — ранити, покалічити, це з п.

Обра́ження — м. оскорбленіє; в Г. інколи це рана, покалічення, з п.

Обри́дливий, в Г. обридлівий.

Обробляти, в Г. обрабляти з п. *obrabiać*.

Обру́с частіше убу́с, з давн. *ѡбръсъ* або *ѡбрѣсъ*, — настільник. Див. скатерть.

Обру́ч, обруча́ м. р., обручѐм, з давн. *ѡбръчь* м. р.; в Г. з п. ж. р.

Образо́ване г. м., треба — освіта, виховання.

Обрі́затися на іспитах м.; в Г. — засіпатись з п.: *zasypać się na egzaminie*.

Обсихати, обсо́хти, обсо́хну, обсо́хнеш; в Г. обісхну, обісхнеш, обісхла. Див. сохнути.

Обста́лювати г. п.; на В. У. — замовляти.

Обсто́ювати кого-що або за кого-що: Обстати за своє право, Гр. 28. За вбогих обстав, Гр. 32.

Обти́нати, -наю, -на́ш і обітну́, -не́ш.

Обхо́дити — це обминати: Бережно обходили калюжу. В Г. з п. — святкувати: Обходили день урочисто „Діло“ № 9972. Це мене не обходить г. п., треба — байдужè мені до цього.

Обча́с або обча́с м. р. з сер. нм. *absatz*.

Обце́ньки, обце́ньків; п. *obcegi*, з нм. *zange*; в Г. обценгі п.

Об'я́вити війну м., ліпше — оголосити (а не — виповісти п.).

Овѐс, вівса́, в вівсі, мн. вівса.

О'воч, о́вочу, ча́сте в Г.; на В. У. рідке — тут — плід; рідко в літ. укр. мові *овощ* м. р. Давнє *овоць* м. р.

Овоце́вий, овоче́вий — рідкі слова.

О'вруч, з О'вруча. О'вруцький.

О'вші́м, о́вшем, ча́сте в Г., з п. *owszem*; треба — власне так, а як же, звичайно.

Оге́нь див. огонь.

Огидли́вий, в Г. огидлівий.

Огіро́к, огірка́, огірки́, огірка́ми Свідн. 20.

Оглу́хнути, оглу́хну, оглу́х, оглу́хла, а не м. оглохнути, оглох, оглохла.

Огляд; за останній час поширюється вживання штучного виразу з *огляду на* (з м. „в'в виду“), треба: через, з, що до: Через дощ (а не — з огляду на дощ) не піду до школи.

Огляда́тися на кого-що: Оглядались на кручу, Коц. 21. В Г. огл. за ким-чим: Оглянувся за Лазарем, а той сидить при столі, Бирч. I. 136.

Огля́дини, огля́дин.

Огне́вий, огне́ний а. і огня́ний. Кидаєм бурям огне́вий порив, Черк. I. 91. Червона від огня́ного світу, Гр. 259. Давнє *огньный*.

Ого́нь, огню́, огне́ві, огне́м, або: во́гонь, во́гню, во́гнем; з давн. *огнь*, що дало дуже рано *огънь* (звідсі *огонь*, звичайно на В. У.) і *огънь* (звідсі *огень*, ча́сте в Г.).

Огоро́д а., звичайно вживається *город*; але в Г. вживають не *город*, а *огород а.* Див. город.

Од звичайна на В. У. народня форма, тут форму *від* знають лише з літератури. Див. *від*.

Звичайно на В. У.: *одбити, одбігти, одбінати, одвернутись, одвести* і т. п.

Одвірок, з одвірку.

Одвіт г. м. а., треба — відповідь (але нар. мова *одвіт* знає).

Одвічати, одвітувати а. м., треба — відповідати.

Одежа, -жі, або *одіж*, р. мн. одéж. Див. одіж.

Одёржати, одёржу, одёржиш, одёржать.

Одін — ця форма панує на В. У.; в зах.-укр. панує — *оден*. В давнину було *єдинъ, одинъ* (звідсі *один*) і *єднъ* (звідсі *оден*). На В. У. відома й форма *оден, їден*, але частіше — *один*. — *Сам* був вдома, а не *один м.* — Один одного, один одному, а не один другого, один другому *м.* Розбивали один одному голову, Коц. 12. Нишком один на одного чигають, Кул. 16. Старці йшли один за одним, Фр. З. Б. 49. Вбивали один одного, Мак. Яр. 150. — *Одін, одного, одного, а не одного, одному м.*

Одинадцять, в Г. *одинайцять* або *одинадцять*; *єдинъ* на *десатє, одинънадцять*.

Одіж, одéжі ж. р. або *одéжа, р. мн. одéж*, а не одéжей. Панську одіж Коц. 39.

Одмітка з історії, а не *по історії м.* Див. по.

Одна, одної і однієї, одній, одною і однією; одна по одній, а не одна по другій *м.*; одна одну, а не одна другу *м.* — *Сама* була в хаті, а не одна *м.* — Див. один. Бабуся оповідає казку одну по одній. Чайк. Од. 48. Почав перебірати одна по одній події, Гр. 24.

Однак, одначе, алє, протє, всє-таки. Слово *однак* на В. У. не часте, тут частіше *одначе*; в Г. *однак* дуже часте.

Однако, однаковіснько; в Г. *однаковісько*. *Однаковіснько мені*, Шевч.

Одне одного, а не *одне* другого *м.*; частіше *вжив. одне, а не одно*. *Одне* одного *їсть*, Гр. 30. *Стояли* одне проти одного, Гр. 40.

Однімати, одніму, Гр. 303.

Однолітній, -ня, -не; в Г. *-ний, -на, -не*.

Односта́йно, в Г. *одностайне а.*

Односторонній, -ня, -не; в Г. *-ний, -на, -не*.

Однострій г. п.; на В. У. — *фбрма*.

Одо див. *відо, віді*.

Одо́вський, а не Одо́вський.

Одріжняти, а не одрізняти.

Одружитися з ким, а не на кому м.: *Зінько* одружився з Гаїнкою, Гр. 70.

Одступатися од кого-чого: *Одступись од землі*, Гр. 179.

Одоходити, одійти од чого (в Г. часто *чого*): *Треба одійти од ями*, *Ном. № 13752*. *Відійшли козаченьки від села*, *Метл. 26*.

Одчепитися од кого-чого: *Одчепівшись од запорозців*, *Кул. 351*.

Одчиняти (в Г. часте — *отворяти*) *вікна, двері, ворота, крамницю*; але *збори, установи* *одкривають, а не одчиняють*. *Старший братіку, одчини ворітця*, *Метл. 170*. — *Одчинений, а не одчиняний*.

Одягати, одягті кого; *одягатися самому в що*; *надягати що*. Див. *золягати*. *Одягнений в що, а не в чім*: *од. в чорне*. *З тих грошей мав одягати діти*, *Гр. 296*. *Я ось одягнусь*, *Кул. 246*. — *Одягнений* (а не — *одягняний*), *рідко — одягнутий*.

Оженити (рідко: *женити*) *кого з ким, ожени́тися* (рідко: *женитися*) *з ким, а не на ким м.* В Г. *вженіти, вженітися*. Див. *женити*. *Грицька батько оженив*, *Гр. 64*. *Оженився з нашою землячкою*, *Чайк. „На ух.“ 158*.

Ожидати *г. м. а.*; треба — чекати, ждати.

Ожити, оживу́, оживе́ш, оживе́, ожила́, ожили́; в Г. оживу, оживеш, оживе, ожила, ожили.

Озв́атися за кого-що (заступитися): Озався за діти Грицькови, Гр. 292.

О́зеро, мн. озера́, озёр або озір; в Г. мн. озера.

Озир́атися (а не озирати́) на всі б́ки.

Озівське або Азівське море.

Озна́чити, в Г. означіти.

Озо́н, озону́; в Г. озон *п.*

Озьму́, озьме́ш *мц.*, треба — возьму́, возьме́ш.

Ой; Ой, гляну я, подивлюся, Шевч. Ой, болить! В Г. постійно — *йой*, *п. јој*.

Оказа́ти кому поміч, прислугу *м.*, треба — допомогти́, прислужіти.

Окінчення *г.*; на В. У. закінчення.

Окіян, *а. океан*; *о́кнанъ*, *о́кианъ*, *о́кеанъ* з гр. *ὠκεανός*.

Око, двійня: вічі, очі, у вічі, в вічі; очима, в очах. Сором і в вічі глянути, Гр. 292. Див. очі.

Окові́та, з лат. *aqua vitae*; часто вжив. як прикметник: оковита горілка; оковітої, оковітій. З оковітими горівками, Федьк. II. 4. Благослови мені, батьку, оковитої напиться, Макс.

О́коло *г. м. а.*, треба — коло.

Оконечно́ *г.*; на В. У. — остаточно́, непременно́.

Окрестні́сть *г. м.*, треба — око́лиця.

Окрі́м кого-чого, частіше — *крім*; в Г. часте *окроме а.*; *окромѣ*.

Окру́га ж. р., в Г. *о́круг м. р. п. м. а.*; давнє *окръгъ*.

Окса́мит, акса́митъ, оксамитъ́, з гр. *ἐξάμιτον*, (в шість ниток: *ἕξ* — шість, *μίτος* — нитка).

Окуля́ри, окуля́рів, з лат.; очки *м.* Чорні очки блищали, Коц. 60.

Оле́г, кличч. в. Оле́же; в Г. О́лег.

Олекса́ндр, Олекса́ндра, з давн. *Ίλεξάνδρѣ*. Див. Александер.

О́лень, о́леня, а не оле́нь *м.*

О́ливо, олів'я́ний, з давн. *ѣлово*. В Г. о́лово, оловя́ний *а.* або *цина*. Див. цина.

Оліве́ць, олівця́, а не оливець (походить з — олове́ць, *ѣлово*, бо перше їх роблено з олива).

Олі́й, олію́ *м. р.* і олія́, олі́ї ж. р.; давн. *ѣлѣй м. р.*

О́льгович, в Г. О́льго́вич.

О́льгопі́ль, з О́льго́поля, о́льгопі́льський.

О́маль, о́бмаль чо́го.

Ома́ста *г. п.*; на В. У. — жир, сало.

Омо́литувати цілу оселю, А. Чайк. На ух. 139, на В. У. скажуть — помолі́тися, посвяті́ти.

Она́, оно́, оні́ *г. а.*; на В. У. — вона́, вона́, вони́. Див. він.

Онесмі́лити *г.*; на В. У. — зробити несмілим.

Онеща́сливити *г.*; на В. У. — зробити неща́сливим.

О́ноді, о́ногди *г. з п.* *onegdaj*; на В. У. зовсім не відоме, тут тільки — *позавчора*. Давнє *ѣногды* визначало тільки „недавно“.

Оноді́шний, оногда́шний (треба б -ній) *г. п.*; на В. У. тільки — *позавчорашній*.

Ону́к, р. ону́ка *м. р.*, рідше — уну́к; з давн. *вѣноукъ* — внук — уну́к — ону́к. Див. внук.

Ону́ка, ону́ки ж. р., рідше — уну́ка; з давнього *вѣноука* — вну́ка — уну́ка — ону́ка. Див. внук. Попрощався з онуками, Гр. 271.

Опанува́ти кого-що (а не ким-чим *м.*). Думки опанували його цілком, Гр. 25.

Опа́сти, опада́ти, опаду́, -де́ш, -де́, -ду́ть; в Г. опа́ду, опа́де.

Опатру́нок г. п.; на В. У. — перша поміч, перев'язка, огляд.

Опе́рти, опру́, опреш, опе́р голову, а не зіпер голову.

Опе́ртися перед ким або кому *а.*: Нема вже замку, щоб йому оперся, Щур. Рол. 1.

О́пис, опису м. р., р. мн. описів; арх. опись ж. р.; пор. срб. опис м. р., болг. описъ м. р.

О́питний г. м. а.; на В. У. — досвідчений, досвідний. Він досвідчений працівник.

Опі́ка, опіку́н, опікуватися (може було **опі́ка**? пор. п. оріека), рідше опе́ка, опеку́н (в Г. опікун), давнє опека́ннє.

Опі́сля, давн. **о́послѣ**, частіше *після*, давн. **послѣ**; часте й нар. *послі а.*

Оплатка ж. р. або облатка, з лат. oblata; в Г. **оплаток** м. р. з *п.* opłatek.

Оповідання, в Г. оповіданє.

Оповідати про кого-що; в Г. *о* кім-чим *а. п.* Оповідати казок, Чайк. Мал. 95. Оповів про Гарасима, Гр. 324.

Опові́сті, оповім, оповісі, оповість, оповів, оповіла, -ло, -лі, в Г. оповіла, -віло, віли; прик. спосіб — розкажи, рідко оповіж (в Г. оповідж).

Опо́даль від кого-чого.

О́пріч кого-чого, рідше — *опроче* (з аналогії й *опріче*), з давн. **о́проче**, **о́прочь**. Опріч мене, Кул 311. Опріче справ, Гр. 35.

Опу́ка див. мнеч.

Опустити, опу́щу, опу́стиш, опу́стять, в Г. опу́щу; *опустити* значить опускати і кидати; пор. **цѣловавъ и ѡпусти ѡ**, Нестор. Жит. Феод. XI в. Годину в школі пропустити, в Г. опустити.

Зам.: хорий опу́стив ліжку — ліпше: встав з постелі.

Оп'я́ть, з давн. **о́платъ**, ще вжив. в деяких місцевостях (в Г. часте), але частіше літературне *зно́в, зно́ву*.

Орда́, з тюрк. orda; в Г. орда *п.*

О́рден з нм. Orden, так срб., болг., м.; дістав орден за службу; в Г. з *п.* *ордер*.

Оре́л, вірла; в Г. орев *мц.*

Оре́нда; орендáр, -ря; рідко — *аренда*, *аренда́р*. Див. аренда.

Орієнтува́тися, а не орієнтируватися *м. нм.*

Оркестр м. р. або оркестра ж. р., з іт. orchestra (вимова: оркестра), а це з гр. *ὄρχήστρα*. В Г. орхестра. Пор. болг. оркестъръ, срб. оркестар, м. оркестръ.

Орлі́й, -ля, -ле або орлі́ний; давнє **о́рлій**. Смілим, орлім оком, Шевч.

Орме́нія, орме́нський, див. Вірменія. **На плаці Орме́нскомъ** Київ. зап. 1600 р.

Осаву́ла, осаву́ли; рідше — осаву́л; Пана осаву́ле Кул. 320 або осаву́ло; осаву́ленко, а не осаву́ленько. Форми з початковим *а*: асаул не вживати.

Осві́та — це розумовий, науковий розвій людини; *освічена* людина — це людина науково розвинена; освічений може бути невихованим. Не плутати з словами виховання, вихований.

Осві́тній, -ня, -нє; в Г. -ний, -на, -не.

Освободити *а.*, освободжа́ти (а не *освабаджати* з *п.* oswabadzać); частіше — звільнити.

Осво́їтись *м.*, треба — *призвичаїтись*.

Осе́л, вісла або ослà.

Осе́ля, р. мн. осель Коц. 7.

Осі́бняк г. п.; на В. У. — *особа*, *люди́на*.

Осі́бняком г.; на В. У. — *окре́мо*.

Осі́нній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не. Давнє осєньній. Прийде нічка осіння, Чуб. V. 26. Осіння Коц. 49.

О'сінь, бсєни, в осєні Коц. 49. Гр. 99 (*мц.* в осєні); бсінню (в Г. осєню *а.*), але звичайно — в осєні.

Оскаржувати кого в чім; в Г. оск. кого *о* що *п.*

Оскілок, оскілку, а не оскóлок *а. м.*

Оскóма, а не оскóмина *м.*; *п. skoma.*

Ослабати, рідке, звичайно — ослабнути.

Ослінець, ослінця, а не ослóнець *а.*

Осліпнути, осліпну, мин. час осліп.

О'смія *а.*, треба — вóсьмія.

Осóба, *р. мн. осіб.*

Особистий — це персональний: Це моя особиста справа; *особлівий* — це спеціальний. Не плутати цих слів.

Особливо присл.; в Г. особліве *а.*

Осокóра, -ри ж. *р. і* осокір, осокóру *м. р.*; *мн. осокóри.*

Оставáтися, остаюсь або зоставáтися; в Г. оставати. Грунти оставали (треба: оставались) в їх заряді, Корд. 36.

Остáнній, -ня, -не; в Г. остáнний, -на, -не. У Коц.: останній 12. 56, -не 31, -ню 39, -ніх 51. У Гр.: останньому 229, -ню 229. 310, -німи 107. 262. 293. Черк. I. 45: останній. Або: остáтній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не. Див. послідній. **Остáтній раз** Ключ Роз. 1665 *р. л.* 11 б. В остáтній раз, Кул. 246. — Не вживати слова *останній* в значінні *м. остальной*: Трох зловили, а інші (а не — останні) втікли.

Остáтися, остáнусь, остáнешся, остáнеться: Козаків осталося сорок. В Г. остáти: Козаків остало сорок, Чайк. „За с.“ 53. Сама бабуся оста-

лась почовати, Кул. 136. Осталася, день і ніч воркує, Шевч. 26.

Остáток і остáнок, з давн. *остатъкъ, останъкъ.*

Остєнтаційно *г. п. лат.*; на В. У. не вжив., тут — чванливо, невдовóлено.

Остєр, Острá, а не Остьор *м.* У річку Остєр, Кул. 257.

Остерєгті, остєрежý, -жєш, -жýть; *з.-у. остєрєчи а.* Остерігати кого *про* що.

Остигáти, остиг, рідше остивáти.

О'сті, бстів.

Осторóжний *г. м.*; на В. У. — бєрежний, бєрєжний, сторожкий.

О'стрий *г. м. а.*, треба — гóстрий.

О'стрів, бстрову; в Г. острóв; острінєць, а не островєць *а.*

Остріг, з Острогá; остріжський, вимова: острізький.

Оступáтися за кого-що: Оступався за правду, Гр. 315.

Осудіти, -джý, осúдиш, осúдять, а не осудють *мц.*

Ось *а.*, вісь, бси, віссю, в Г. осєю *а.*

О'сьде, вимова: бзьде; в давнину було *сьде і зьде.*

О'сьмія *а.*; треба — вóсьмія.

Осягті або осягну́ти кого-що. Осягти поля, Кул. 225.

От, а не вот *м.*: От воно що. Отже, а не одже.

Отáман, отáмана, див. атаман.

Отворіти, отвірáти *г. м. а.*, в Г. дуже поширене, на В. У. не вжив., тут — відкрити, відчиніти, розпочинáти, закладáти, починáти. Відчинили двері, ворота. Росплющив очі. Див. одчиняти.

Отєць, вітця́ або отця, вітцєм *а.*, частіше —

батько. На діякона чи священника кажемо *отець*, а на єпископа і вище — *владика*; під *п.* впливом в Г. кажуть *отець* зам. *владика* і на єпископа.

О'труби *г. м. а.*; на В. У. — вісівки, вісівок.

Отрута, отруїти і отроїти. Вас не отруїть, Кул. 220. Олекс. XVIII в.: *отруїти* 107.

Отсеї, отся, отсе або оцей, оця, оце (так і вимовляємо), а не отцей, отця, отце.

Оттоді, *а.* оттогді.

Отут або тут.

Отчизна див. вітчизна.

Отямитися, але частіше — опам'ятатися.

Офензива *г. п. лат.*; ліпше — наступ.

Офіцер, -цера з фр. *l'officier*, англ. *officer*; в Г. офіцир з *нм.*, а наголос *п.*

Офіційний і офіціальный, а не офіціальний.

Офіра, офірувати *п. нм.*; ліпше — жертва, жертвувати.

Охлясти, охлянути, охляв. Вже на силах гет охляв, Мак. Рев. 57.

Охота див. лов.

Охоче (в Г. охочо), дуже рідко *охотно* (в Г. часто).

Охочий до кого-чого.

Охрім, Охріма; *Єфре́мъ, 'Ефраїм*; а не Охрим.

Оцей див. отсей.

О'цет, оцту, оцтом.

Очаків, з Очакова, очаківський.

Очевідець *м.*, треба — самовідець, самовідця.

Очевідний рідке слово, частіше — видимий, певний.

Очевідно *м.*, треба — мабуть, певне.

Очевідячки, це — явно, на очах: Очевідячки бреше; Нурла опізнився, — це було очевидячки,

Коц. 20; не вживати його замість слова „мабуть“ (так часто перекладають *м.* „очевідно“).

Очерет, *мн.* очеретà Гр. 151.

Очитаний *г. п.*; на В. У. — начитаний. Він людина начитана.

Очі (очи), очіма, часом — вічми; оченята; в очах (а не в очо́х, очі́х, чи в очéх *мц. а.*); очей. Див. око.

Очікувати кого-що, в Г. на кого-що *п. нм.*; частіше — *ждати*. Див. чекати.

Очко́, *мн.* бчка, рідше — бчки. Цілував очка, Чайк. Ол. 15. Пізня пташка очки дере, *Ном.* № 11309.

Ошібка *г. м.*, треба — помилка.

Ошукання *г. п.*; на В. У. — обмана.

Ошукувати *г. п.*; на В. У. — обманювати, обдурювати, дуріти, маніти.

П.

Па — кажуть дитині, прощаючись з нею, в Польщі і в Галичині. На В. У. цього *па* не знають і з дітьми прощаються, як і з дорослими: Бувай здоров.

Павук, див. паук.

Паганій, пагано, паганець, походить від *ragus, raganus, παγανός*; але вже віддавна пишуть і поганій, поганый (бо чуже *а* часто передаємо через *о*).

Падати, пасти, падаю, -вш, падає, надають. В Г. постійно вживається паду́, паде́ш, паде́, паду́ть: марка паде, дощ паде, роса паде, сніг паде, град паде, тріски падуть; на В. У. тільки: падаю, падає, падають; дощ, сніг іде. І шумить, і гуде, дрібен дощик іде, Пісня.

Гадлюка, а не подлюка.

Падóлист *г.* — невдалий новотвір (бо *о* при з'єднанні ставимо тільки до іменника), треба — *листопад*. Див. листопад.

Пайок *м.*, треба — пайка *ж. р.* Я ті шкури не зіпсую, свою пайку відбатую, Чуб. V. 1173.

Па́ка, з нм. *Rack*, п. рака, на В. У. мало вжив., тут — скринька, коробка.

Пакт, з лат. *pacum*, мн. пакти (а не пакта *п.*), це — умова, договір, уклад, угода, мирова угода. Пункт, з лат. *punctum*, — це частина чогось. Пакт складається з пунктів. Не вживати слова *пакт* зам. *пункт*.

Палама́р, -ра́, мн. -рі́, з визант. *παραιωνάρις*, давнє паломонарь, панамарь, пономарь.

Палани́ця *г.*; на В. У. — палани́ця. Ість книші з паляницею, Рудч. Ск. I, 4. Киями замість паляниць годувати, Кул. 374.

Пала́ц, пала́цу, в Г. палац *п.*

Паліти в печі, а не — палити піч.

Паліту́рки, паліту́рків; інколи — опра́ва; перплéт *м.* Книжка з палітурками, Свідн. 28.

Паліту́рня, *м.* переплётня.

Паліятів, паліятіву *м. р.* з фр. *palliative*; в Г. *паліятива ж. р.* з *п. paljatywa*.

Паловни́ці, паловни́ць.

Пальмовий, в Г. пальмóвий. Пальмóва неділя *г.* з *п. palmowa niedziela*, на В. У. — вёрбна неділя.

Пальто́ *с. р.* і в літ. мові частіше не змінюється; в *г.* змінюється: без пальта, в пальті; так само і в народній мові на В. У. змінюється. В Г. інколи ще й *пальтот* з *п. paltot*, Куз. 224.

Па́ля *ж. р.* і паль *м. р.*, з нм. *Pfahl*.

Паляни́ця, див. палани́ця *г.*

Памороки, памороків.

Пам'ятати (рідше — пам'ятати) кого-що або *про* кого-що, часом — *за* кого-що: Пам'ятати бідного або *про* бідного; зах.-укр. пам'ятати *на* кого-що — це *п.*: Пам'ятай на нас Бирч. II. 134; в Г. також: Пам. *о* кім-чим — це *а. п.*

Пам'ятка — цього слова вживаємо й на означення залишків старовини: Писані українські *пам'ятки* розпочинаються з XI-го віку; *м.* пам'ятникь.

Пам'ять, рідше — памнять. Пам'ять про них, Коц. 34.

Пан, мн. пані́ і панóве (форма *панóве* збереглася тому, що до недавнього часу вживалася як судовий термін на В. У.: *панóве с'дди*).

Панахі́да, з сер. гр. *πανυχίδα*, давнє панихїда, панахїда.

Пан-Бі́г *г. п.*; на В. У. тільки — Госпóдь Бог.

Паненя́, паненя́ти; рідше — паня́, паня́ти, мн. паня́та.

Пані́ не змінюється: без пані́, ці́й пані́, про пані́; народнє: паня́, цю паню́.

Панна́, *р.* мн. панні́в.

Панотéць — це давня назва для священника, а також для старої поважної людини; *пані.ма́тка* — для дружини священника або поважної людини. Не вживати вульгарних *ніп*, *попа́дя*. Батюшка, ма́тушка — це *м.* Див. Є́гомосць *п.*, піп. Панотцевого коня й немає, Кул. 235.

Панство́, а не паньство (але так вимовляємо, давнє *паньство*).

Панува́ння, в Г. панóванє.

Панцир, з с. г. нм. *panzer*, *pancier*; а не панці́р.

Панчо́ха, *р.* мн. панчі́х, а не панчох; *п.* ро́й-*czocha* з с. г. нм. *buntschuoch*.

Папір, папéру, а не папéр, бо з нм. Papier, чс. papír; п. papier; м. з гр. бума́га; мн. папéри, папéрів.

Папірець, -рця, мн. -рці; в Г. папірець.

Папіровий, а не паперовий.

Папіроса, папірбска ж. р.; в Г. папірос м. р. з н. papieros.

Папу́га г. з н. papuga; на В. У. частіше *попуга́й*, давнє папоугъ і папугай, нм. Paragei, з новогр. *палпауās*.

Пара ж. р., а не *пар* м. р. м. Пара линула вгору, Гр. 306. З козачої одежі йшла густа пара, Чайк. Відд. 7.

Пара, від пару днів, від пару літ, — це н. od paru dni, od paru lat, з нм.; треба — від двох днів, від двох літ.

Пара́д м. р. з нм.-фр. parade; чс. і пол. parada; в Г. пара́да ж. р.

Паразіт м. р. з нм. Parasit (з гр. *παράσιτος*).

Паралéль або паралéля ж. р.

Паралéс, з н. pulares, а це з лат. pugillares.

Паралізува́ти, спаралізо́ваний; в Г. з н. параліжувати, спараліжований.

Пара́ліч з гр. *παράλυσις*, м. паралічъ; нм. paralyssis; п. paraliz; в Г. з н. параліж.

Парасо́ля ж. р., рідше парасоль м. р.; з фр. le parasol, н. parasol. З величезного парасоля збігав струмок води, Коц. 55.

Парафін, парафіну м. р. з фр. paraffine; в Г. парафіна ж. р. з н. parafina.

Парвеню́ заг. роду і не відм., з фр. parvenu. В Г. *парвeній* з н. parwenjusz.

Пари́ж, в Г. з н. Па́риж; **пари́жський** (вимова: паріський, парізький).

Парка́н, п. і чс. parkan; на В. У. частіше — барка́н.

Паробок, паробка, з давн. паробъкъ; частіше — па́рубок, парубо́чий; часте вже й парібок, особливо в Г.

Паро́ль м. р. або паро́ля ж. р.

Паро́х г. н.; на В. У. — священник, прихóдський священник.

Паро́хія г. н.; на В. У. — прихóд, рідше — пара́фія; парафія́льний.

Парта, з фр. — лавка в школі. Жовто помальовані парти, Коц. 47. В Г. лавкі.

Пасажи́р, пасажи́ра з нм. Passagier, так м., болг. і чс.; в Г. пасаже́р з н.-фр.

Паска, арх. пасха.

Паскви́ль, з нм. Pasquill; часом з н. па́шквіль.

Пасмо, р. мн. пасом; а не пасмо́.

Па́сти що: па́сти коні, вівці; коні паслися на траві (в Г. коні пасли траву, — це н.); кінь їв траву або кінь пасся на траві (в Г. кінь пас траву, Мак. Яр. 41). Кінь пасся на волі, Кул. 248.

Па́стир, -ра, в Г. пасти́р; па́стирський, в Г. пасти́рський. Па́стир, а не па́стор.

Па́стор з нм. Pastor — протестантський священник; не вживати цього слова замість па́стир — духовна особа, па́стырь.

Пасту́х від свиней г., Куз. 164; на В. У. — пастух свиней.

Пате́льня н.; на В. У. — сковорода.

Пате́нт, з фр. patent; в Г. па́тент н.; мн. па́тенти, а не патента н.

Пати́к г. н.; на В. У. — кусок дерева, поліно, кії, палка.

Па́тли, без па́тлів.

Патрахіль м. р., давнє патрахіль або петра-
хиль з гр. *ἐπιτραχήλιον*; давнє було ж. р. Див.
епитрахіль.

Патрёт нар., не вживати; літературне —
портрёт. Див. портрет.

Патріярх м. р.; а не — патріярха *а. н.*

Патруль м. р. з фр. *patrouille*; і патруля ж. р.,
так в г., сrb., чс.

Паук арх.; звичайно — павук: Павук снував
павутиння, Коц. 47.

Пáфос, з гр. *πάφος*; патетичний, а не пате-
тичеський *м.*

Пáхнути, пáхну, -неш, пах, пáхла, пáхли;
в Г. нахвіти, пахніли.

Пáхощі, пáхощів, а не пахощей.

Пáцір *г. н.*; на В. У. тільки — молітва,
Отче наш.

Пашá тур.; в Г. пáша *н.*

Пáшня, р. мн. пáшень. Поміж пашень,
Свідн. 45.

Пáшпорт і пáспорт, з нм. *Passport*; п. *pasz-*
port, а не *пашенóрт* (з фр. *passerport*); інколи
паспóрт, пашпóрт з фр.

Пáяц, пáяця м. р з нм. *Pajazzo*; в Г.
пáяц *н.*

Пéвке, рідше — пéвно.

Пéвний або пéвен кого-чого: Певний світлої
будущини, Леп. З ж. 29. Був певний остаточної
побіди, Бирч. I. 119. То був чоловік, певен себе,
Чайк. Мал. 6. Рідко — певний в чім: А чи ти ж
пéвен у своїх надіях, Кул. От. 39.

Певнісінький, в Г. певніський.

Пегáс гр. через фр. *Pégase*; в Г. пегáз з *н.*
Pegaz.

Педагóг з гр. *παιδαγωγός*, а не педáгог.

Педáль, педáлі ж. р. з фр. *pédale*; в Г. педал
з *н.* *pedał*.

Пейзáж, пейзáжу з фр. *pay sage* через нм.

Пéкар, -ря; в Г. пекáр.

Пекельний, давнє пекелный; в Г. пекольний.
М. Стар.: Ворог пекельний. Шевч. 54: Дивіться,
що роблять пекельні діти.

Пекті (в зах.-укр. печі), печу́ (а не пеку́ *м.*),
печеш, печуть (а не пекуть *м.*); приказ. сп. печі,
а не пекі *м.*; печений.

Пеликán і пелекán, з гр. *πελεκάν*, лат. *pele(i)-*
cānus.

Пелопонés, -су, *Πελοπόννησος*; в Г. Пельопо-
нез *н. нм.*

Пéнзель, пéнзля.

Пенсіонёр, з фр. *pensionnaire*, нм. *Pensionär*;
в Г. пенсіонáр з *н.* *pensjonarz*.

Пéнсія — вислужене урядове утримання, яке
одержує бувший урядник, не виконуючи служби;
в Г. з *н.* — взагалі утримання, плата. Він старий
уже, — живе лише з пенсії.

Пень, пня, пнем, а не пньом.

Пергáмен (від назви міста *Περγάμος*); рідше —
пергáмент або пергáмин.

Перебачáти, пробачáти, прощáти. *Περεβάчилъ*
ѣмѣ грѣхѣ ѣгѡ Ключ Роз. 1665 р. л. 19.

Перебігти, зах.-укр. перебічи *а.*

Перебірáти, зах.-укр. перебирáти.

Перевéзті, перевезу́; в Г. перевéзу.

Перéвертень, перéвертня; в Г. перéвертень.

Перéвесло; в Г. -лò; або поверéслò.

Перевéсті, це — змарнувати, втратити: Я пе-
ревів день (це — втратив, змарнував день). В Г.
перевести — провести, прожити: Не могли пере-
вести (на В. У. — провести) закона на зборах,

Корд. 10. Я весело перевів (на В. У. — прожив) свята.

Перевищати, в Г. перевиспати, на міліон, а не о міліон *н.*

Переворót; в Г. перéворот.

Перед кого-що: Побачив перед себе Ївгу, Гр. 28; або перед ким-чим. В Г. вживають *перед* зам. *від*: Втікали перед визиском панів, Корд. 87 (ліпше б: від визиску панів). В Г.: перед двома днями, на В. У.: два дні тому (а не — тому на-зад *м.*).

Передавати щось ким, а не через кого: Передав сусідою грошей.

Передвидіти, передвіджувати *а. г. н. м.*; ліпше — передбачати.

Передвічний, -на, а не передвічній.

Передвчєра, передучєра *г. н.*; на В. У. — позавчєра.

Переддєнь, передодня, на передодні.

Передєржка *м.*, треба — поправка (в школі).

Перєдній, -ня, -нє; в Г. -ний, -на, -не; давнє перєдній. С переднього лица, Кул. 81; передніх Коц. 20.

Перєдо мною, перєдо всіма; в Г. перєдї мною, перєдї всіма.

Перєдом, частіше — понєреду. Попєреду Дорошенко, Пісня.

Перєдражнювати, а не -знювати; перєдражнила Коц. 59.

Перєдше *г.*; на В. У. — попєреду, перед тим, пєрше.

Перєдягтїся або перєодягтїся.

Перєйняти, перєйму; в Г. перєйміти. Перєйміти провід *г.*, на В. У. — взяти провід; пер. становище посла *г.*, на В. У. — стати послóm.

Перєйтїся *г.*, на В. У. — пройтїся. Обід *перєйшов* весело *г.*, на В. У. — обід *пройшов* весело.

Перєконатїся в чїм; в Г. о чїм *а. н.* Перєконався в зрадї.

Перєляк, часом — перєляк.

Перєлякатїся кого-чого; перєлякався, в Г. перєлякся або злякся.

Перємагатї, а не перємогати; перємогти (зах.-укр. перємогчї, перємочі *а.*), перємóжу, а не перємогú *м.*; -жеш, перємóжуть, а не перємогуть *м.*

Перємішель, з Перємишля. Перємиськїй.

Перємінка (в школі) *м.*, ліпше — перєрва; в Г. перєрва, павза; *н.* przerwa, przestanek, rawza.

Перєнєстїся *г.*: Перєнєсся до Київа; на В. У. — перєїхав, перєселївся.

Перєняти, перєняла, -лї; в Г. перєняла, -няли.

Перєпадати, перєпасти, перєпаду, -дєш. Внесок перєпав „Укр. Г.“ № 190. На В. У. — внесення одпало.

Пєрєпел, перєпелїця; в Г. перєпєл.

Перєпинїти науку, роботу *г.*; на В. У. — спїнїти, припїнїти.

Пєрєпис *м. р.*, арх. перєпись *ж. р.*; але вжє вдавнїну було прѣписъ *м. р.*

Перєпрашатї *г. н.*, треба — перєпрошатї.

Перєпустка *ж. р.*, а не прóпуск *м.*

Перєрва *ж. р.*, а не перєрїв *м. р. м.*

Перєробляти, в Г. перєрабляти з *н.* przerabiać.

Перєсáджувати, -джую, -сáдженїй.

Перєсїсти на віз, в Г. перєсїстїся. Перєсївся (на В. У. — перєсїв) на вигїдні сани, Бирч. II. 100.

Перєстерїгатї часто з *н.* вживають зам. остє-

рігати: Він перестеріг (треба — остеріг) мене. Хто остеріг вас, Кул. Так само треба казати *осторога*, а не пересторога *n.*

Перетинати, перетинка. Перетинали рожеві скелі, Коц. 9.

Переходити; в Г. переходіти; переходжу, переходиш, переходять, переходячи (а не переходючи *мц.*).

Перечити в чім або чого: Я тобі цього не перечу. В цім тобі перечити не стану.

Перечитися про кого-що; в Г. о кого-що *a. n.*

Перешкоджати; в Г. перешкаджати з *n.* przeskadzać. Мені перешкодили, а не — я був перешкоджений.

Періна, спить *на* перині, в Г. *під* периною (бо в Г. периною накриваються, чого зовсім не знають на В. У., — тут сплять *на* перині, покриваючись ковдрою). Див. перо. Піріна — одно перо.

Період м. р., з гр. *περίοδος*; в Г. періода ж. р.

Перкаль і перкаль м. р. з фр. *percale*; перкалівий, а не перкальовий.

Перло с. р., але частіше вжив. у мн. *пёрли*, а не перла; р. мн. *пёрел*, рідко — *пёрлів*. Сльози як перло, Ном. № 2372. На шиї мала низку перел, Свідн. 3. Перловіий.

Перо або піро (з аналогії до *пёр*), р. мн. *пёр*, а не пер; піріна — одно перо. Давнє *перо*.

Перс, *пёрси*, *пёрсів*; в Г. Перз, Перзи, Перзів *нм.*

Пёрса і *пёрси*, р. перс, давн. *пёрси* — груди. Тепла, як перса дівчини, Коц. 23.

Пёрсія, в Г. Перзія *нм.*; Персіда, *Περσίς*.

Персона́л, персональний з лат. *personalis*; в Г. перзона́ль, перзональний з *нм.*

Персонифікація, з лат. *persona*, в Г. перзонафікація з *нм.*

Персонифікувати, в Г. перзонафікувати з *нм.*

Пёрстінь або *пёрстень* м. р., р. *пёрсня*, *пёрснем*, мн. *пёрсні*, *пёрснів*; в Г. перстень, перстеня, перстеном, мн. перстéні. Давнє *пёрстьнь*, *перстьнь*, *перстня* і *перстень*.

Пёрський, рідше *пёрсідський* (від старої назви Персії — Персіда).

Пёрце г. *a.*; на В. У. — *пёрце*.

Пёрший, а не *перший* *n.* Перш за все (рідко: перше всього). Вираз — „в першій лінії“ треба зробити — це *герм.*: *in erster Linie*.

Пес, *пса*, *псом*, давнє *песъ*, загально вживане в Г. слово; на В. У. не часте, тут частіше — *собака*: Бреше, як собака. Собачий, в Г. *песій*.

Пестоці, *пестоців*.

Пестрий г. *m.*; на В. У. — *рябій*.

Петербург, *-бургу* — *нм.* назва; Петроград, -ду — слов'янська назва. Петербурзький.

Петро Кул. 382, а не *Петр a.*

Пех г. з *n.* *resch*: Маю пех; на В. У. незваний вираз, тут — мені не ведеться, мені не щастить.

Печать, -ті ж. р., *печаттю*, в Г. печатею *a.*

Печера, а не печара *мц.*

Печёрське, рідше — Печёрськ.

Печиво, в Г. *печйво*.

Пивниця г.; на В. У. — *пóгреб*; див. *льох*.

Пил, *пйлу* м. р., а не ж. р. *m.*; мн. *пиль*. Чоти милій пилом припав, Пісня.

Пилат, *Пілатъ*, *Πιλάτος*; в Г. Пілат з *n.*

Пилип, арх. Філіп; *Філіпъ*, *Φίλιππος*. Грамота 1394 р.: Пилипова рѣда.

Пилипівка Гр. 282, а не Пилиповка *a.*

Пильний, а не пилний.

Пильно присл., а не пильне а.

Пильність ж. р., пильности, пильністю.

Пильнувати кого-чого: Пильуйте поля й гір,

Щур. Рол. 73. Пильувала кожного його руху,
Гр. 314. Рук пильнуй, Свідн. 11.

Пиреней, з Пиренейв.

Пиріг, пирога — спечене з чимсь (з яблоками, м'ясом, маком і т. п.) в печі тісто. Давнє *пиро* значило — пшениця, а *пирогъ* — пшеничний хліб; звідси *пирувати* — їсти пироги. В Г. пиріг — вареник, це з *n*. Поставила козаченьку пиріг на талірці, Мет. 90. Плавав, як вареник у маслі, Ном. № 1721.

Пироксилін, пироксиліну м. р., з гр.; в Г. піроксиліна ж. р. з *n*. *pirok sylina*.

Пирр, король, Пиррова перемога; в Г. Пирг, Пиргова з нм. *Purghus*; гр. *Πύρρος*.

Писання; в Г. писанє.

Писар, -ря, писарем (а не писаром), мн. писарі.

Писати до кого або кому. Писати, пишу, пишеш, пишуть; в Г. пишу. Писати українською мовою, а не *на* укр. мові *m*. Писати *про* кого-що, в Г. *o* ким-чим *a. n*. Писати про пригоду, Гр. 186. Писати *на* адресу, а не *по* адресі *m*. Писати з великої букви, в Г. великою літерою з *n*. *pisac wielka litera*.

Писемний — поданий не устно, а на письмі, написаний; письменний — грамотний. Писаний акт. Він чоловік письменний.

Письменство, в Г. -во.

Письмо, р. мн. письом, а не письм; див. лист.

Питати кого *про* що, часом — *за* кого-що; в Г. *за* ким-чим або *o* що. Питав про здоров'я. Кул. 177. Слова *питати* і *питатися* треба розріж-

няти: *питати* — молодшого, а *питатися* — це просити поради або дозволу: Спитай хлопця, чи питався він батька. — Питати учня з історії, а не *по* історії *m*. Див. по, спитати.

Питаюче, в Г. питаючо.

Питель, питель; п. *pytel* з с. г. нм. *biutel*.

Піти, п'ю, п'єш, пила, пили; в Г. пила, пили.

Пити *на* здоров'я; див. чарка.

Пиха, в Г. бутà *n*.

Пифагор, Пифагоръ, *Πυθαγόρας*; в Г. Пітагор *n*.

Піфія, Пидія, *Πυδία*; в Г. Пітія.

Пищати, пишчу, -щійш, пишчати, а не пишуть.

Пі: піб'ю, пігнати, підратись, підрати, пізвати, пізнати, пійма́ти, піпхну́ти, пірвати, післати, пічну́, пішлю́, — це звичайні в Г. форми; на В. У. їх не знають, тут вони починаються з *по-*: поб'ю, погнати і т. д., і дуже рідко з *пі-*.

Пів пишеться разом зо словом, до якого відноситься: піваршина, півдня, північ, півроку, півяблока, півтретя.

Південь, півдня. Див. полудень.

Півень, півня — загальне на В. У.; давнє *пк-телъ*, чс. *kohut*, п. *kogut*; зах.-укр. *когút*.

Півець, півця *g. a.*, на В. У. — співець, співця: Замок співець, Осн. 1862. VIII. 11.

Північний, а не -ній.

Півтора́ вживаємо при м. та сер. роді, а *півторі* при жіночій роді; при цьому іменника ставимо в родовій відмінковій однині: півтора дня, півтора яблока, півтора року, півтори доби, півтори сотні, півтори милі, півтори тисячі (а не півтора тисяча). В Г. вживають *півтора* і при жіноч. р., — це *n*.: Півтора доби, Чайк. Відд. 72, Півтора сотні Мак. Яр. 70, Півтора милі „Укр. Гол.“ 203.

Півторарічний, -на, -не.

Пігулка г. з *n.* *pigula*; на В. У. — пиліюля, з лат. *pilula*, фр. *la pilule*, чс. *pilulka*.

Під чим (а не — під що) класти, покласти, вішати, повісити, стати, поставити, сісти, посадити і т. п.: Поклав сокіру під лавкою; див. класти. — Під гору йти — це вверху, вгору (в мові *m.* це вниз, додолу).

Підборідок, підборідка або підборіддя; в Г. підбородок, підборідє.

Підвишка; в Г. підвижка з *n.* *podwyżka*.

Підвищення; в Г. підвищення; підвищати.

Підвода, р. мн. підвід.

Підгір'я, рідше — підгірря.

Піддати, піддасі; в Г. піддаш.

Піді: підібгати, підігнути, підібрати, підігнати, підізвати, підіймати, підійти, підіпрі, підіпняти, — це звичайні форми в Г.; на В. У. вони мало або зовсім не вживані, тут *подо-*, рідше *підо-*: підобгати, підобрати, підогнати, подождати, подождати, підопре, підорвати, підоспіти, підотнути; рідко *піді*: підіймати, підійти.

Піднести, піднесу, піднесений, а не піднесений; в Г. піднесу.

Піднімати, -маю, і підіймати, підіймаю, Коц. 12. 43.

Підносити, -ся; в Г. підносити, -ся.

Підняти, -ся, підніму, підняла, -лі; в Г. підняла, підняли. Встань або підведись, а не піднімись.

Подождати кого, в Г. на кого *n.* *nm.* Подождати батька.

Підозрівати кого в чім; в Г. під. кого о що, — це *n.* Його підозрівали в зраді.

Підозрілий в чім; в Г. під. о що, — це *n.*

Підоймати г., на В. У. частіше піднімати, підіймати.

Підошва, мн. підошви, подошів.

Підпис, підпису м. р.; арх. підпись, -сі ж. р. Читатиме підпис, Кул. 101. Ось його підпис, Фр. З. Б. 71. У Гр. мн.: підписи, підписів 122. Печать приложу съ подписомъ руки, Книга Луцька 1562 р. Лист с подписомъ руки, Київ. зап. 1571 р. Без подписъ рук, Полт. акти 1665 р. ст. 19.

Підпірати, підпрі, підпрі; в Г. підпрі.

Підпомагати кого г.; на В. У. — помагати кому.

Підприємство — це переклад *n.* *przedsiębiorstwo*; треба — торгівля, заняття, фабрика, гандель.

Підрати, підрі, підреш зах.-укр.; на В. У. — подерти, подері, подереш. Див. дерти.

Підробляти; в Г. підрабляти з *n.* *podrabiać*.

Підручник чи підручна книжка історії або в історії, а не *по* історії *m.*

Підупадати на силах.

Підходити, прик. сп. підходь; підходити до кого; підходити кого — це обманювати.

Підчеркувати, підчеркнути г. *m.*; на В. У. — підкреслювати, підкреслити.

Піжмурки, -рок.

Пізній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не. Пізнього Гр. 231, пізньої Коц. 39. Давне *поздній* і *-ній*.

Піймати, піймаю, -еш, -ють.

Пійняти, піймю, частіше — поняти, поймю віри.

Пійти, пійдю (так в Г.), але частіше — піти, підю (так на В. У.). Піти полем, а не *по* полі *m.* Піти *по* що: Піде по лиху, Щур. Рол. 82. Див. по.

Піклуватися, -луюсь.

Пімста г.; на В. У. частіше — помста.

Пімстити г., на В. У. частіше — помстити. Помстити на кому що: П. на ворогу кривду свою; помститися над ким за що: Помститися над ворогом за кривду свою. Помстився над ними, Гр. 257.

Арх. помстити кого-чого або кого-що: **Іїзъ пойдѣ въ половци помститивъ сорома** Іпат. літ. 491. Страшно ті кривди пімстить, Фр. „З верш.“ 26.

Піп, **попà**, давнє **попъ** з гр. *παπᾶς*, — тепер слово вульгарне, ліпше — **панотєць**, священник. Див. **панотєць**.

Пірвати, **пірвú**, **пірвєш** — це подерти. В Г. вживають *пірвати* зам. схватити, взяти: Пірвали в неволю, — це *п*.

Пірна́ти, **пірну́ти**. Пірнаючи в море, Гр. 25.

Пірцє, р. мн. **пірєць**; а не перце. Див. **перо**.

Пісєнька, в Г. **пісòвька**. Погразмось, погуляймо, та пісєньку заспіваймо, Шевч. 3.

Післанєць, **післанця́**, а не **посланець** *а*.

Післати, частіше — **послати**; *п*. до кого **за** ким-чим або *по* кого-що. П. *почтою*, *переказом*, а не *по* *почті*, *по* *переказу* *м*.

Після визначає тільки *по*: Після Великодня — це: по Великодні. Як істься смашно *після* тяжкої роботи, Гр. 259. *Після* цього всім стало весело, Гр. 85. Як тут гарно *після* спеки, Гр. 45. Скакали після екзамену, Свідн. 22. — В Г. постійно вживають *після* як *п*. *według*: після умови (треба: по умові), *п*. моїх сил (по моїх силах), *п*. мене (по мійому), *п*. моєї думки (на мою думку), *п*. наших поглядів (на наш погляд), *п*. закону (по закону), Див. **послі**.

Пісня, **піснею**, р. мн. **пісєнь**, **піснями**. Пісня *про* кого-що, в Г. *о* ким-чим *а*. *п*. Арх. форми — **піснь**, **п'єснь**, **пісньми**. Це *про* тебе та *про* мене **пісня**, Гр. 111.

Пістолєт, р. мн. **пістолєтів**, а не **пістолєт**.

Піти, **підú**, **-дєш**; в Г. звичайно **пійти**, **пійду**, **пійдєш**. **Піти** *по* воду, див. **по**, **пійти**.

Пітьма, а не **пійьма**.

Піч, **пєчі** ж. р. (а не **пєц** м. р. *п.*), **пíčчу** (в Г. **печєю** *а.*). Вступали **у** **пíč** **ропалєву**, **душну**, Коц. 19.

Пíčну́, **пíčвєш**, **пíčвє г.**; на В. У. **пíčну́**, **пíčвєш**, **пíčчє**.

Пішки, а не **пішкòм** *м.*; в Г. часто **пішо** *п.*, **піша** *п.*, **піхòтою** *п.* За кусок кишки сім миль **пішки**. Було в мене трє конєй, тепер хожу **пішки**, Гр. III. 200.

Піянство *а*. *г.*; на В. У. — **п'янство**; **п'яцтво**.

Піяти, **пíю**, **пíш**, **пíяв**, **пíяли г.**; на В. У. — **співати**. **Піяли** кури Чайк. Мал. 137, на В. У. — **півні** **співали**.

Плávати, **плáваю**, з давн. **плавати**; також — **плівати**, **плíваю** з давнього **пльвати** (**плєвати** *м.*). **Плавай**, **плавай**, **лебедонько**, **по синьому морю**, Шевч. 28.

Плáкати, **плáчу**, **плáчєш**. **Плакати** *по* кому або *за* ким: Плакали за нею, Гр. 54. **Плакали** *по* нєй Пересопн. Єв. 1556 р. Лк. 39. Чайка скиглить літаючи, **мов** **за** **дїтьми** **плаче**, Шевч. 32. — **Плакатися** **на** **що**: Все **на** **ворога** **плачуся**.

Плáта **за** **науку**, а не **платоучєння** чи **правоучєння** (*м.* **вульгарне**).

Платòк *а.*, частіше — **хúстка** *рум.*

Платòн, **Платòвкà**; в Г. з *п*. **Плáто** або **Плáтон**.

Плáхта, це — **самодільна** **вовняна** **незшита** **спідниця**; в Г. **плахта** — це **рядно** або **кусок** **полотна**. Р. мн. **плáхот**.

Плачúчий, рідше — **плачúщий**.

Плащ *г.* *п.*; на В. У. — **пальтò**; на В. У. **плащ** — це **верхня** **одежа** **від** **дошу** **чи** **пороху**, **з** **рукавами**, або **без** **них**. На **теплу** **ж** **верхню** **одежу** **кажуть** **пальтò**, з фр.

Плєбанія *г.* *п.* *лат.*; на В. У. не відоме, тут — **дїм**, **обістя** **священника** (**попівство**).

Плѣканє *г. нм.*; на В. У. — виховання.

Плѣкати *г. з нм.* pflegen; на В. У. — виховувати, пестити, культивувати.

Плѣмѣнник див. сестринок.

Плѣнум *м. р.* і відмінюється: плѣнуму, плѣнумом; в Г. з *н.* плѣнум *с. р.* і не відмінюється.

Плѣскати, плѣщу, плѣщеш, плѣщуть. По селу *про* його плѣщуть, Гр. 150.

Плѣсти, зах. укр. плѣсти. Таке плѣсти *про мене*, Кул. От. 47.

Плѣтѣний Коц. 11, а не плетяний.

Плѣтѣнь, плѣтѣню, плѣтѣнем.

Плѣчѣ *с. р.*, а не плечо *м.*, *мн.* плѣчі (а не плеча), пліч (а не плеч) або — плѣчѣй, плѣчѣма, на плѣчах (а не на плечіх *мц.*). Оддав свитину *с плечей*, Кул. 20. Із турецьких пліч, Мак. Яр. 73.

Плѣвати див. плавати.

Плѣвсти, плѣсти, плѣвти, плѣвѣш, плѣв, плѣвлà, плѣвлò, плѣвлї (в Г. плїла, плїло, плїли). Пливсти човном, кораблем, а не *на* човні *м.*; плѣвсти Дніпром, а не *по* Дніпру *м.*: Опівночі плѣвуть човни Дніпром, М. Вовч. I. 120.

Плѣта, а не плита *м.*

Плѣд, плѣду, *мн.* плѣди, плѣдів (це давній укр. наголос) і плѣдї, плѣдів *м.*

Плѣт, плѣту *м. р.*, на плѣтах (в Г. на плотях).

Плѣдитися, плѣджуся, плѣдишся, плѣдяться (а не плодяться *мц.*), плѣдѣчий.

Плѣдовїтїсть, плѣдовїтости, плѣдовїтїстю.

Плѣмбувати, а не плембирувати *м. нм.*

Плѣський *а. г. н. м.*; треба — рівний.

Плѣхий, це — тихий, смирний, а не злий *м. а.*

Плѣхий чоловік — це тихий чоловік.

Плѣтарх; в Г. Плѣтарх *н.*

Плѣтѣн, Плѣтѣна. В Г. Плѣтѣн *н.*

Плѣвати, плѣю, плѣюш, а не плевати *м.*

Плѣндрувати, плѣндрування і плѣндрувати, плѣндрування, — грабнати, пустошити; з *нм.* plündern, Plunderung.

Плѣсати, плѣшу *а. г. м.*; треба — танцювати.

Плѣцок *г. з н.* plasek; на В. У. — корж, пиріг, перепичка, паляниця.

Плѣшка, в Г. фляшка *н.* Налив пляшечку, Гр. 325. Див. фляшка.

По в укр. мові вимагає по собі місцевого (а не давального) відмінку: по лісах, по долах та горах, по селах (а не по лісам, по долам та горам). В давній укр. мові *по* вживався і з дав. відмінком; в мові рос. *по* вживається лише з дав., а не з місцев. відм.: по лѣсамъ (по укр.: по лісах). У Коц.: по ребрах 44, по селах 10. У Гр.: по дворах 112, по кутках 163. У Кул.: по людях 38, по губах 401. Прилуцька грамота 1459 р.: по обохъ сторонахъ. По з прикметником, творячи прислівник, часто вживається з давальним: по-людському, по-божому, по-простому, по-давньому, по-доброму, по-українському; але часто й з місцевим, напр. у Куліша в „Чорній Раді“: по-батьківськи 66, по-гетьманськи 104, по-козацьки 52, по-лицерськи 158, по-людськи 91. 122. 238. 285. 378, по-шляхетськи 226 (ці форми повстали через загублення кінцевого *й* з місцевого відм. на -ськїй, дор. Олександрію XVIII в.: по злѣдѣйскїй 61). — Йти, побігти, ходити, їхати, послати *по* кого-що, а не *за* ким-чим: по воду, по сіно. Біг *по* лікаря, Гр. 309. Параска пішла *по* Гаїнку, Гр. 274. Послали *по* Тетяну, Коц. 56. По сѣно тѣе послал Полтав. акти 1668 р. ст. 143. Бігѣй-но *по* Тетяну, Коц. 46. Йти, їхати, бігти *за* ким — це йти, бігти ззаду когось; Бігла собака *за* возом, Дитина плен-

талась *за* (= ззаду) матір'ю. — Йти, їхати, поси-
лати, говорити *чим* (а не *по чому м.*): говорити
телефоном, їхати Дніпром, йти улицею, посилати
почтою. Хтось улицею йде, Гр. 164. Йшов ули-
цею, Гр. 64. Пішов улицею, Гр. 115. Козаки чи-
стим полем гуляли, Думи 126. — Був питаний
(або відповідав, одмітка) з історії, а не *по історії*
м. — Частіше: йшов *за* мною, а не *по мені арх.*
— На прохання, на просьбу, а не *по проханні*,
по просьбі *м.* — Поділ *по* змісту (а не — за змі-
стом): *По* своєму значінню займенники бувають
Тимч. 8. *По* ріжниці пня розрізняємо, ів. 144.
Деклінація речівників *по* характеру кінцівок, ів.
91. Знати пана *по* халяві, Погов. — Доктор ор-
динує *в* (на В. У. *по*) діточих недугах „Укр. Гол.“
№ 229. — Див. за, на.

Побáчити, побáчу, -чиш, побáчать, а не побá-
чуть *мц.*

Побивáтися *про* кого-що, *за* ким-чим; побив-
ватися *прó* дітей або *за* дітьми; в Г. поб. о кого-
що *а. н.*

Побігти (зах.-укр. побічи), побіжý, -жіш, по-
біжáть, а не побіжуть. Побігти *по* щось, а не *за*
(= ззаду) чимсь: Побігла *по* воду, Гр. 260. Див.
по. — Побіжу, а не побігну *н.*

Побіджáти, -джý, -діш, побідя́ть, і побіджáти.

Побіля кого-чого: П. хати.

Побіч кого-чого: П. батька.

Поблагословіти кого, а не кому *н.*: Нехай Бог
поблагословить вас (а не вам *н.*).

Поблизý кого-чого: П. хати.

Побліскування, в Г. полискуванє *н.*

Побліскувати, в Г. поліскувати *н.* Зуби по-
бліскували, Гр. 22.

Побóжний, -на, -не, а не побожній.

Пóбут, бут, яким пóбутом; арх. побит, бит
не вжив.

Поважáний, високоповажáний, — це дісприкет-
ники: Поважаний усіма, Щур. Рол. 113. Повáж-
ний, високоповáжний — прикметники: поважна
людина; але в листах можна вживати обидвох
форм: Високоповажáний (або Високоповáжний)
Добродію.

Повбіра́ти, зах.-укр. повбирати.

Повезті, повезу́, -зéш; з.-у. повéзти.

Поверéсло г.; на В. У. — перéвэсло.

Повертáти, поверну́ти, це — вернути кому що:
Мене Бог поверне до своєї господи, Лев. Поверни
колесо; верни мені гроші. *Повертатися*, це — вер-
татися назад: Як з дороги повернуся (а не — по-
верну), то з тобою оженюся, Пісня. Сиділа, повер-
нувшись боком, Гр. 104. В Г. дуже часто (на В.
У. рідко) під *н.* впливом зам. *повертатися* вжи-
вають *повертати*. Див. вертáти.

Повéргтися *а.*; треба — кінутися.

Поверх кого-чого: П. хати.

Повечéрати, а не повечеря́ти. Повечеряли тим,
що зосталося від обіду, Гр. 68.

Повз, поуз хати. Див. попри.

Повздóвж чого: П. дороги.

Повзті, повзу́, -зéш, мин. час — повз, в Г.
повзнув.

Повзя́ти децизію в справі *г. н.*, ліпше — ви-
рішити справу.

Повиж *г. н.*, треба — ві́ще, пові́ще.

Повилáзити; в Г. повилазі́ти.

Пові́нен ти зробити; в Г. часто — винен *н.*
Див. винен.

Повинувáтися *а. г. м.*; треба — корі́тися, слý-
хатися.

Повіснути, повіс, повісли, з давн. повиснѣти.

Див. висіти.

Повіва́ти, повіва́ю, -вш.

Пові́д, по́вода; мн. поводи́ або повода́.

Пові́дбіра́ти; зах.-укр. повідбирати.

Пові́домити, повідо́млю, -миш, -млять; в Г. повідо́мити. Пов. *про* кого-що, в Г. пов. *о* кім-чим *а. н.*

Пові́сити, повішу, -сиш, повісять, а не повісють; з давн. повѣсити. Пові́сити над, під чим або на чім: Пові́сь над лавкою, на стіні; див. на.

Пові́сти, пові́м, повіси́, повість, повімо́, повісте́, повіда́ть; прик. сп. пові́ж, але частіше — роскажі́, повіда́й (в Г. пові́ж); пові́жений.

Пові́стка *м.*, треба — повідо́млення, рідше — по́вістка.

Пові́сть *про* кого-що; в Г. *о* кім-чим *а. н.*

Пові́стяр, -ра́, мн. -рі́.

Пові́тря див. воздух. Пові́тряний (воздухо́вий або возду́шний вже не вжив.).

Повк, повчо́к, в повку́; *м.* полк; але: полко́вник, а не повковник.

Пов́ний або по́вен чо́го: Пливе човен води повен, Пісня; або чим: Нею повна вся душа Гр. 103. Маю повне право *м.*, треба — все право, всі права.

Повнолі́тній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не.

Пово́джене́ часто вжив. в Г. за *н.* powodzenie: Він скрізь має велике пово́джене́; треба — успіх, вдача. Пово́дження — це поведінка: Його пово́дження неморальне.

Поводи́р або поводи́р, -ря́, мн. -рі́.

Пово́дитися, пово́джуся, пово́дишся, пово́дяться, а не поводю́ться *м.*; поведо́ся; в Г. пово́дитися, поведо́ся.

Пово́лі; в Г. пово́ли.

Повста́ння; в Г. по́встане́.

Повстида́тися *г. н.*, треба — постида́тися: Хоч людей постидайся.

Повторя́ти, повторя́ю; в Г. повтара́ти з *н.* powtarzać.

Погáний див. паганий. Паганий *на* вдачу. Пагані́ший, рідше — пага́нший.

Поганя́ти, а не погоняти.

Погасі́ти, -шу́, погаси́ш, погася́ть; частіше — потуши́ти. Погасі́ть полем'є, Кул. 12.

Погі́бнути, погі́б, але частіше — погі́нути, погі́нув; погі́нула, а не погібла.

Погла́дити, -джу, -диш, -дять, погла́джений.

Погли́бити, -блю; в Г. поглу́бити *а.*

Поглузува́ти з кого-чого, а не *над* ким-чим *м.* Із старих поглузував, Гр. 293.

Поглумі́тися з кого-чого, а не *над* ким-чим *м.*

Погна́ти, пожену́, -женеш, -жену́ть. Див. гнати.

Погові́рка; в Г. по́говорка.

Поговори́ти, -рю́, -вори́ш, -вора́ть. Пог. *про* кого-що, в Г. *о* кім-чим *а. н.* Поговоримо де про що, Кул. 131.

Поголо́ска; в Г. по́голоска. П. *про* кого-що, в Г. *о* кім-чим *а. н.*

Погомоні́ти, -ню́, -ни́ш, -ня́ть *про* кого-що; в Г. *о* кім-чим *а. н.* Погомоніли де про що, Сл. Гр. I. 374.

Пого́нич; в Г. інколи поганяч.

Пого́рджувати, -джую ким-чим: Пого́рджує цілою радою, Фр. З. Б. 70. Пого́рджували тисячолі́тнім словом, Кул. Хут. п. 122.

Погострі́ти, -рю́, а не поострити; в Г. пого́стрию.

Поготі́вля ратунко́ве *г. н.*; на В. У. — нега́йна по́міч.

Погріб, погребу, часте в Г. (п. pogrzeb), але на В. У. звичайно *похорон* (хоч в Остріж. Біблії 1581 р. єсть *погребъ* зам. *погребенію*). Див. похорон, льох.

Погубіти, погублю, погубиш, -блять; в Г. погублю.

Погуторити *про* кого-що: Погуторять де про що, Кул. 326.

Подабати на кого *г.*; на В. У. — подобати на кого-що, бути схожим, похожим на кого-що.

Подавитися, подавлось, подавишся, подавляться, а не подавляються.

Подання, *n.* podanie, треба — прохання.

Подати, подам, подася (а не *подам*), подала, -ло, -лі; в Г. подала, подало, подали.

Подбати *про* кого-що; в Г. *о* кім-чим *a. n.*

Подвоїння, а не подвоєння.

Подерти, подеру, подереш, подер, подерла, подертий і подраний. Див. дерти.

Подивляти кого-що *г. n.*; на В. У. — дивуватися з кого-чого. Подивляли хлопців *г. n.*; на В. У. — дивувалися з хлопців.

Подібний до кого-чого: Подібний до батька; рідше: Подібний батькові, а не *на* батька *м.* Подібні до себе, Тимч. 109.

Поділ годин в школі, *n.* podział godzin; на В. У. частіше — рєпис або рєсклад годин.

Поділяти *по* чому (в Г. *за* чим): Всі слова *по* їх значінню поділяються на 9 категорій, Тимч. 7.

Подіти, подіну, -неш; де я подінуся, в Г. подіюся.

Подовж кого чого: П. хати.

Подоптати зах.-укр. *n.*; на В. У. — потоптати. Див. топтати.

Подоріж, подорожі *ж. р.*, а не подорож *a.*; подоріжжу.

Подоріжній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не. Двоє подорожніх, Кул. 3, подорожню Коц. 45.

Подоріжчати (вимова: подоріщати) або подорожити; в Г. подорозчати. Подоріжчати *на* два карбованці, а не *о* два *к. n.*

Подостатком *г. n.*; на В. У. — доволі, дєсить.

Подрати, подеру, подереш, подерє, подеруть; мин. час подєр, рідше — подрав. Див. дерти.

Подружитися з ким, а не *на* кому *м.* З Гандзею подружився, Мак. Рєв. 34.

Подумати (в Г. подумати) *про* кого-що, в Г. *о* кім-чим. Подумав *про* Остапа, Гр. 267. Подумали *про* свою голову, Кул. 311.

Подусити зах.-укр. *n.*; на В. У. — подушити, подушу, подушиш, -шать. Див. дусити. Він прийде та й подушить нас, Рудч. Ск. І. 24.

Подушка, в Г. подушка; склад слова: под-уш-к-а (корінь — ух).

Подякувати кому, а не кого *м.*: Подякуйте Богові, Гр. 141.

Поєма *ж. р.* з лат. *poema* (з гр. *ποίημα*); в Г. поємат *м. р.* з *n.* *poemat*. Поєма *про* кого-що, в Г. *о* кім-чим *a. n.* Мн. поєми, а не поємата *n.*

Поєт, а не поєта *n.*

Пожадати чого: Пожадаю долі.

Пожаліти кого-чого, або кого-що, інколи *за*, *по* кім-чим. Пожалів рукавиць.

Пожар, з пожару, *мн.* -рі; а не пужар *мн.*; в Г. пбжар.

Пождати кого-що; в Г. *на* кого-що *n.* Див. чекати.

Поженити, поженю, поженіш, поженять; в Г. поженю.

Поживати чого: Хліба-соли поживати.

Пожирати, пожеру́, пожереш, пожеруть. Див. жерти.

Пожити, поживу́, поживеш, -вè; в Г. поживу, поживеш, пожив, поживють.

Позавидувати на що: Позавидували на твоє щастя. Позавидувати на твою красу, Кв. В Г. позавидувати кому чогось: Злий дух позавидував їм щастя, Руд. 3. Див. завидувати.

Позавтраму, *мц.* позавтрьюму. Вона завтра або позавтру прийде, Коц. 58.

Позавчора: Зав'яжуся хусткою, як позавчора, Лев. I. 196. В Г. бноді *н.* або передвчєра.

Позад, позаду кого-чого: Максим держався позаду бояр, Фр. 3. Б. 18.

Позаяк — штучний *г.* новоутворений злучник; ліпше замість нього вживати *бо*, того що, тому що.

Позбутися чого: Того погляду ніяк позбутися, Леп. 3 гл. 61.

Позвати, позову́, частіше — покликати.

Позволяти; в Г. позваляти з *н.* pozwalać.

Поздóвжній, -ня, -не, а не -ний.

Поздорóвити, поздорóвлю; в Г. поздорóвити.

Поздорóвкатися з ким, до кого або кому.

Позіймніти *г. н.*; на В. У. — похолодати. Див. холодний.

Позійскати *г. н.*; на В. У. — придбати.

Позичати, позичаю́, позичавш чого (а не що); в Г. позичати, позичаю з *н.* pożyczycie. Позичив лантуха, Гр. 184. **Позычилъ намъ д тислчк рьвлій** Грам. Волод. 1387 р. У кого грошей позичити, Гр. 11.

Позичений; в Г. позичений з *н.* Позичені гроші, Гр. 28.

Позичка; в Г. позичка *н.* Оддасте позичку, Гр. 83.

Позичкóвий; в Г. позичковий *н.*

Пóзир *г. н.*, на В. У. — вид, вигляд. Під позором *г. н.*, на В. У. — роблячи вигляд.

Позірно *г. н.*; на В. У. — на погляд.

Позістати *г. н.*; на В. У. — оставатись.

Позлотіти, позлочу́ (в Г. позлóчу), частіше — позолотіти, -чу́.

Позмагáтися, а не позмогáтися.

Познайо́митися з ким-чим; в Г. познако́митися *а. м.* Учбра я познаймився з новім лікарем.

Позна́ння; в Г. пізнанє.

Позна́нь, Позна́ні ж. р.; в Г. з *н.* часто *м. р.* Гарна Позна́нь.

Позна́ти, познаю́ (а не пізнам *н.*), позна́вш (а не пізнаш *н.*), позна́в (а не пізнасть *н.*), позна́ють. Познати кого-що з чого або по чому: Позна́ти з мови або по мові.

Позна́сити, -но́шу; в Г. позна́сити.

Пóзов про що, за що; в Г. о що *а. н.*

Позоло́чений, а не позолочаний *мц.*

Позува́ти, а не позирувати *м. нм.*

Поігра́тися *г. м.*, треба — погра́тися.

Поїзд з *м.*; по́тяг з *н.*

Пока́жчик, а не показчик.

По́каз, на по́каз.

Показа́ти, покажу́, покажеш, покажуть; в Г. пока́жу.

Покара́ти чим: Покарав Господь таким сином, Гр. 267.

Пока́яння; в Г. пока́яне.

Пока́ятися чого: Покаятися своїх гріхів; рідше: в чім: в гріхах своїх. Покаявшись своїх гріхів, Щур. Рол. 71.

Покепкува́ти з кого, а не над ким *м.* Найду жінку, почастую, з вороженьків покепкую, Шевч. 23.

По́ки; в Г. часто за́ки, за́ким; *поки* в Г. інколи скорочується в *пок.* — Під впливом *м.* „пока не“ і в нас часто пишуть *поки не*, аж *поки не*, — тут *не* зайве: Виспівує та щебече, *поки* місяць зійде, Шевч. 5.

По́кій, *покою* — це спокій, мир; *покій*, *покою* — кімната.

По́кійний Гр. 54, *покійник*; арх. *покойный*, *покойник*.

По́кірний, *покірно* Гр. 55, а не *поко́рний*, *поко́рно м.*

Покла́сти, прик. сп. *покладі*, *покладіть*, в Г. інколи *покладь*, *покладьте*. Див. на.

Покла́стися *г.*; на В. У. — лягти.

Поклі́н, *поклону*; арх. *поклон* не вжив.

Поклі́нник *г. м.*; треба — *прихильник*, *поклонник*.

Покло́нятися і *покланя́тися*; вже вдавнину було *поклоня́тися* і *покланя́тися*.

Покля́кати зах.-укр. *н.*, треба — стати на коліна. Див. *клякати*.

Покра́щати; в Г. *покрасніти а.*

Покривало, а не *покривало м.*

По́кришка, а не *покрішка м.*

Покривля, р. мн. *покрівель*.

Покро́ва ж. р., а не *Покро́в м. р. м.*, і не *Покрова м.*

Поку́тувати що і чого: Полтав. акти 1667 р. ст. 92: *Покутяючи того свого злого учинку и грѣха.*

Поку́шати *г.*; на В. У. — *попробувати*.

Пола́, *полі*, мн. *по́ли*, *по́лів*.

Полагоджений, а не *полагоджаний*.

Полама́ти, -маю рідше *пола́млю*, давнє *поламати*; також *поломіти*, *поломлю*, *поло́миш*, давнє *поломити*, *поломлю*. *Пола́маний*, рідше *поло́маний*.

Правда *поламана*, Кул. 306. *Поламані* *двері*, Свідн. 27. **Го́лени** *поламанс*, Нов. Зав. 1581 р. л. 109.

По́ле, на *по́лі*, мн. *поля́*, р. *піль* або *полів* (а не *полей а. м.*). З всіх *піль* відразу *війська* *прибули*, Щур. Рол. 106.

Полéгшати, *вимова*: *полéкшати*.

Полеті́ти, *полечу́*, *полеті́ш*, *полетя́ть*; в Г. *полечу*, *полéтиш*.

По́лів'яний, *по́лів'яник*.

По́лін, *по́лину м. р.*, а не *ж. р. м.* **Був** *по́ліно́м*, Мак. Рев. *Гі́ркий* *по́лиц*.

По́ліскувати зах.-укр. *н.*; на В. У. — *побліскувати*.

По́лічок *н.*, *чс. ро́лі́бек*, по укр. нема сталого слова, кажуть: — *по́лічник*, *ля́пас*, *ляпане́ць*, *поморда́сник*. Кажуть частіше: *дістав у лице* (а не *дістав по́личника*).

По́ліг, в Г. *по́ляг*. **По́ліг** під Берестечком, Кул. 358.

По́ліція, *по́ліці́йний*; рідше — *по́ліце́йський*.

По́лковник Кул. 15, а не *повковник*, хоч кажемо — *повк*.

Поло́вина *більша*, *половина менша* — математично *неправильний* вираз, треба: *частина більша*, *частина менша*.

По́ловці, *по́ловців*; в Г. *По́ловці*; *ліпше* *по́ловцін*, а не *половець*.

Поло́жити, *положу́*, *поло́жиш*, *поло́жать*; прик. *спосіб* — *покладі* (*положи м.*); в Г. *поло́жу*.

Поло́житися *г.*; на В. У. — лягти.

Поло́кати, *поло́чу*, -чеш, -че, -чуть *г.*; на В. У. — *полоска́ти*, *міти*.

Поло́ніза́ція, *ліпше* — *опо́ля́чення*, *по́льщення*.

Полоте́нце, р. мн. *полоте́нець а.*; частіше — *рушнік*.

Полотно́, р. мн. полóтен.

Поло́хати, поло́шу і поло́хаю.

Полубо́ток, а не Полубо́ток.

По́лудень, по́лудня, але частіше *південь*, півдня; в Г. полóдне, полóдня с. р., з *n.* ро́idnie: Ластівки летять на полóдне, См. Гр. 46 (= на південь). Давнє *полвдєннє, полвдєннє, полвдєнь*. Сонце звернуло з півдня, Гр. 36. На полудень поспів додому, Свідн. 45.

Полудне́вий, з *полвдєнєвннй* а не полудньо-вий. Полудневого сонця, Коц. 23.

Полуднува́ти, -днюю і полóднати, -днаю.

Полумисок, полумиска м. р.

По́лум'я с. р., з давн. *пламы, поломь*; в мн. не вжив.; в Г. по́ломінь, по́ломіни ж. р.; в Г. інколи вжив. і в мн. (Рава руська в полум'ях „Діло“ № 9974). Дим проходив та полум'я, Свідн. 28. Стає полум'я, Гр. 96. Клубки полум'я, Коц. 55. Лице спалахнуло соромливим полум'ям, Лев. Пов. 102. Звір дихав полум'ям, Коц. 54.

По́лька, а не поля́чка.

По́львий, Кул. Іов 89. Гр. 230. Коц. 45, а не полевий; в Г. часом по́льний *a. n.*

По́льща́, а не Польща *м.* Польща́ настане, Фр. „З верш.“ 14.

Полюва́ння, в Г. по́льованє; полюва́ння *на* що, а не *за* чим (це *нм.* *jagen nach*): Пол. на лисиць.

Полягті́, поля́жу, -жеш, -жуть; мин. час по́ліг, полягла́, поляглі́; в Г. поляг. По́ліг би головою, Кул. 112.

Поля́к, поля́ка; рідше по́ляк.

Помага́ти, -гаю кому, Кул. 174. Гр. 326. Коц. 44, а не помогати; в давнину було помагати і помогати. Людям помагаю, Шевч. 27.

Помáзати, помáжу, -жеш, помáжуть, помáзав, прик. сп. помáж; в Г. помаза́ти, помаза́в, помажі́.

Помáлу, а не помало. Помалу йшли, Гр. 112.

Помара́нча ж. р. *г. з n.* romańańsza (а це з італ. *arancia*, з добавленням *romo* — яблуко), *чс.* *romoranč*. На В. У. не вжив., тут тільки *апельсін* м. р. або *апельсіна* ж. р. з гол. *appelsina* або з *нм.* *die Apfelsine* (апельсіна в XVI в. вперше була вивезена з Китаю, тому й названо її „китайське яблуко“, *Sina, China* — Китай).

Помéжи *г. а.* з давнього *помєжи*; на В. У. не вжив., тут тільки *поміж*, між. Див. *межи*. Вода розлилася поміж деревами, Коц. 9. Біг поміж горіхів струмок, Коц. 9.

Помéншати (вимова: поменьчати *мц.*).

Помéр, а не умер *м.*

По́мерки, по́мерків.

Помі́й, р. помій, інколи помі́їв. Помі́й не ллють, Свідн. 4.

Помі́лити *г. з n.* *romylíc*: Помілила дорогу додому, Чайк. „На уходах“ 57, — це *n.*, на В. У. такого слова нема, тут тільки — помилитися: Дивись, щоб не помиливсь, а опісля не журивсь, Номис № 5859 (а *поміліти* — це натерти милом: вже помилила одєжу). Помілився на зятєві, Гр. 71.

По́милка; в Г. блуд *n.* (на В. У. блуд — це перелюбство).

Помі́мо *г. з n.* *romíto*; на В. У. не вжив., тут — не зважаючи на що, не дивлючись на що, без огляду на що. Див. *мимо*.

По́минки, по́минок.

По́мисел, по́мислу, з давн. *помыслъ*.

Помі́ж кого-що (куди?) і ким-чим (де?), інколи поміж кого-чого. Поміж людьми блукаю, пішов поміж люде. Тече поміж деревами, Кул.

180. Стежечка вбігала поміж дере́ва, Гр. 37. Див. помежи.

Поміркува́ти *про* кого-що; в Г. *о* кім-чим *а. п.* Поміркуй про те, Гр. 179.

Помі́ч, а не попертя *г. н.*; **помі́ччу**, в Г. помо-чею *а.* При допомозі, а не при помочі *м.*

Помі́чник, помі́чний, помі́чниця (вимова: помішник, помішний).

Помно́жити *на* два; в Г. **помно́жити** *через* два *п.*

Помогти́, **поможу́**, **помо́жеш**, **помо́жуть**; прик. сп. **помо́жй**, часом — **помо́ж**, **помо́жйть**, а не **помоги м.** Зах.-укр. **помо́чй а.** **помо́жу.** **Помо́жй** тобі, Господи, Кул. 253.

Помо́литися за усопшу душу, Кул. 148.

Помо́чати; в Г. **помачати** з *п.* **ромасча́с.**

Помста Гр. 257. Черк. I. 57, в Г. **пімста.**

Помсти́ти див. **пімстити.** **Помститись** на ньому, Кул. От. 33.

Помча́ти, -ся, -мчу́, -чіш, -ча́ть. **Помча́ти** — хутко повезти кого-що; **помча́тися** — самому хутко побігти, поїхати. Сів на коня і помчався як вихор, Кул. 156. 252. Помчали нас із двора, Кул. 416. Промчались проз музики, Коц. 32. Див. мчати.

Пом'я́в і **помня́в**; **помну́**, **помне́ш**, **помну́ть.**

Пом'я́шати і **помня́шати** (вимова: **помняхчати** або **помнякшати**).

Понабіра́ти, зах.-укр. **понабирати.**

Понависа́ти, див. **повиснути.**

Понад ким-чим (де?) і кого-що (куди?). Ходить понад берегами, Гр. 111. Пішов понад море. Учасників було **понад** сотню (а не **понад** сотня „Діло“ № 9979), а не — **більше** сотні.

Понаї́джати Кул. 322, а не **понаїзжати.**

Пона́йбільше *г.*; на В. У. — **частіше**, **більш** усьо́го, **здебільшого**, **пона́йбільше.**

Понаса́джувати, -джую.

Понево́лі а. м., треба — **несамохіть**, **невмі́сно**, **мимово́лі.**

Поне́ділок, **поне́ділка** (**поне́дівка мц.**); в Г. **по-не́ділок.** Давнє **поне́д'яльникъ.**

Поне́же, давнє **поне́же**, ще часте в зах.-укр. говорах; в літ. укр. мові не вживається, тут — **тому що**, **того що**, **через те що.**

Поне́сти, **понесу́**, -се́ш, -су́ть, **поне́с**, **поне́сла**, **поне́сли**; в Г. **поне́су**, **поне́сла**, -лб, -лі.

Поне́сти інколи вживають в Г. зам. „**брати на себе**“: Він не **поносить** за ніщо відповідальности „Діло“ № 9910, треба: він не бере на себе відпо-відальности **ні** за що, або: **він** **ні** за що не від-повідає.

Понехати́ г. н., на В. У. — **покі́нути**, **лиши́ти** без ува́ги.

Пони́жче кого-чого; в Г. **пони́жше.** П. хати.

Понима́ти г. м., треба — **розуміти.** Не розу-мію нічого, М. Вовч. II. 13.

Поновля́ти; в Г. **понавляти** з *п.* **ponawiać.**

Понома́р м. див. **паламар.**

Поня́ття, **ліпше** — **розумі́ння.** Того святого **розумі́ння** не **вмію** **розумом** **збагнути**, Кул. Пс. 310. Род. **мн.** **поня́ть**, а не **поня́ттв.**

Поотвира́ти г. м., треба — **повідчи́няти.**

Попадá, вульгарна назва дружини священника, давнє **попа́днн**, з гр. **παπαδιά**; **ліпше** **паніма́тка**; *м.* **ма́тушка.** Див. **панотець.**

Поперед ким-чим або *п.* **кого-що.** Дивився **поперед** себе, Гр. 112. Несли **поперед** ловцями три **шкіри**, Фр. З. Б. 29.

Попереді́ти, -джу́, -диш *про* кого-що; в Г. *о* кім-чим *а. п.*

Попере́дній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не.

Попéреду кого-чого: П. батька.

Поперéк кого-чого: П. дороги.

Поперéчний, -на, -не, рідше -ній. Поперечний яр, Свідн. 24. Поперечня перія, ів. 23.

Попёрти — побігти, наперти, розігнати, кинути; в Г. вживають „попёрти“ як підтримати, допомогти, — це з *n. poriegać*. Партія попре правительство („Діло“) — п. допоможе, підтримає прав. За це я мав би їх попірати, Бирч. В. Р. I. 80, треба — їм помагати.

Попертя *г.* з *n. porarsie*; на В. У. — поміч, підмога.

Пóпис *г.* з *n. popis*; на В. У. — перегляд, впис, опис.

Попитáти, попитáтися див. питати.

Попівна, Гірш од попівен Коц. 49.

Попід ким-чим (де?) або кого-що (куди?): Ходить попід вербами; Доріжка йшла попід скалу.

Пóпил, пóпелу; *мц.* пóпів; попíлець; *понець*.

Попливсті, попливті поплисті, мин. час поплів, попливлà, -влò, -влі, а не поплила, поплило, поплили *м.* Див. пливсти.

Пополáм *м.*; треба — пополовині.

Пополудне *г. н.*; на В. У. — по обіді, час пополудневий. Сумне пополудне Леп. З гл. 78.

Пóправка, а не поправáка; ліпше пóправка, а не переєкзаменовка *м.*

Попращáти кого-що *г.*: Попращав отця „Гром. В.“ 215; на В. У. цього виразу не вживається, тут попросився (а не попращався) з батьком. Попращався з онуками, Гр. 271. Див. прощатися.

Попри, приім., відомий в зах.-укр. говорах; в літ. укр. мові його не вживається; *попри* кого-чого: Шлях вів попри водопад, Франко, „Зах. Берк.“ 68.; в літ. мові — коло, проз, біля, повз.

Коло намету б'ють у бубни, Кул. 332. Проїздячи повз крамничку, Коц. 28. Ідеш проз хату, Гр. 96. Промчались проз музики, Коц. 32.

Попрóбувати, -бую, -вш, прик. сп. попрóбуї; в Г. попробувáти, попробу́ї.

Попросіти, -шú, -прóсиш, -сять, або попрохáти, -хáю кого-чого або кого-що. Попрохав того зілля, Гр. 323.

Попрощáтися з ким: попроситися з родиною; в Г. попращати кого: попращав родину. Попрошався з невісткою, Гр. 271. Див. прощатися, попращати.

Попря́тати *г.* з *n. porzàtać*; на В. У. — поприбírати, привести до порядку. Див. прятати.

Попу́кати *г. н.*; на В. У. — посту́кати; ноги попукали *г. н.*, на В. У. — потр́іскали, полóнались. Див. пукати.

Популяризу́вати, а не популяризувати *м. нм.*

Порá, в пóру; в Г. пору́.

Порáда *про* кого-що; в Г. *о* ким-чим *а. н.* На пораду про справи громадські, Гр. 260. Зробив за порадою, з поради, а не *по* раді *м.*

Порáдити, порáджу, -диш, -дять, а не порадють; прик. сп. порáдь, порáдьте. Порадити кого про що: Хто ж порадить сироту, М. Вовч. Порáдь мене своєю головою, Кул. 188.

Порáдитися з ким *про* що: Пораджуся з батьком про недолю свою. З матінкою поражалася, Метл. 132. Ото ми з бабою й порадилися, З. О. Ю. Р. I. 65. Рідко: порадитися кого: Порадившися купця, купив сукна, Чайк. Мал. 121.

Порáдошний *мц. м.*; треба — дóбрый, порáдний, пúтний, пúтящий.

Пораз *г. н.*, на В. У. — раз. Дістали пораз

перший (на В. У. — перший раз) свого президента, „Укр. Гол.“ № 227.

Порвати, *пiрвати* г. з *n.* *porwać*, треба — схватити; на В. У. *порвати* — це розірвати на куски. Пор.: Білу бороду порвав, Щур. Рол. 88.

Порів м., в Г. *пiрив*; на В. У. — *поривання*, *запал*.

Порівняльний або **порівнявчий**.

Порівняння, в Г. *порівнанє*.

Порівняти, в Г. *порівнати* з *n.* *porównać*.

У Кул.: *порівняємо* 354, *порівнялись* 338.

Порівняти річі між собою, а не з собою.

Поріг, *пiрiгу*, арх. *порог*.

Поріжнити, а не *порізнити*.

Порічки, *пiрiчок*, а не *порички*.

Поробляти; в Г. *порабляти* з *n.* *porabiać*.

Порожній, -ня, -нє; в Г. -ний, -на, -не; *пiрiжній*, а не *пустий* м. У Коц.: *порожній* 13. 47, *порожньому* 55, з *порожнім* 29, з *порожньою* 48. У Гр.: *Порожня бочка* 14, *порожню* 329.

Порозламувати, а не *порозлiмувати*. Скрізь *порозламувані скрині*, Кул. 358. Див. *ламати*.

Порозсипати, вимова: *поросипати*.

Пором, давнє *поромъ*, *пiрамъ*, а не *пiром*.

Пороти, *пiрiу*; в Г. *пiрiу*; *пiротий*.

Порожнявий, зах.-укр. *порожнявий*. Церква стара, аж *порожнява*, Чуб. II. 192.

Портрєт, *пiртрєту*, з фр. *portrait*, а не *пiтрєт нар.* або *пiтрєть ж. р. нар.*

Портє м. р. не відм., з фр. *portier* (вимова: *портє*); в Г. *пiртiєр* з *n.* *portjer*.

Поруч кого-чого або *поруч* з ким-чим. *Поруч* з формами, Тимч. 116. *Поруч* себе, Леп. З гл. 63.

Посадити, -джу́, -садиш, -дять, а не *посадють*; *посаджений*, а не *посаджаний*; в Г. *посаджу*. По-

садити на чім, див. на. **Посадити** хліб до печі, в Г. *дати хліб до пеца*.

Посварити кого з ким: Вороги *посварили* мене з приятелем. *Посваритися* з ким: Я *посварився* з приятелем. В Г. *посварити* кого: Батько *посварив* мене, на В. У.: *батько насварився* на мене. *Посваритися* за що, а не *о* що: *Посварився* за свою комерцію, Гр. 262.

Посвідчити, -чу, -чиш, -чать, а не -чуть, *свідчити*, *свідчу*; в Г. *посвідчати*, *посвідчаю*. Листом цим *посвідчаю* г., на В. У. — *свідчу*.

Посейдiн, *Посейдiн*; в Г. *Позейдiн нм.*

Пiсвєл н. див. *посол*.

Пiсєльство н. див. *посольство*.

Пiсвєд чого: П. хати.

Пiсєрєднiй, -ня, -нє; *пiсєрєднє*; в Г. -ний, -на, -не. *Бєзпiсєрєднє*.

Пiсєсор, -ра, мн. -ри, з лат. *possessor*.

Пiсидєньки, *пiсидєнькiв*.

Пiсидiти, -джу, -диш, -дять, а не -дють, *пiсидь*, з *пiсидiти*; також: *пiсєдiти*, -джу, -диш, *пiсєдь*, з *кiрвєя сєд*-. Але вдавнину частіше було *пiсєдiти*, *пiсидати*. *Пiсидьте*, Коц. 28. У Гр. *пiсидь* 199. 235, *пiсидить* 190.

Пiсидати — це *сiсти* всім Гр. 18. 81; в Г. *вживають* *пiсидати* як *n.* *posiadać*: *Образованя не пiсидав*, треба — не *мав*.

Пiсидки, *пiсидок*.

Пiскупiтися (а не *пiскупiти*) чим або на що: Бог мені на талан *пiскупився*, Ком. Пр. № 361.

Пiслати, *пiслiу*; в Г. *пiслати*; див. *пi*. П. *по* кого-що: *по сiно*. *Пiсилати* *почтою*, а не *по* *почтi м.* *По сiно тє пiслал* Полт. акти 1668 р. ст. 143. *Пiслали* *по* *Тєтяну*, Коц. 56.

Послі, з **послѣ**, але частіше *після*. Замість *після*, *послі* частіше **вжив. по**: по Різді. Див. після.

Послідній, -ня, -не; в Г. **последний**, -на, -не; давнє **послѣдній**. *Послідній* частіше визначає недобрий, злий: Хиба ж таки я *последній* од усіх, *Ном. № 2039*; треба *останній*, *остатній*, а не *последній а. м.*

Послухати — це тільки слухати чогось: *послухай*, що говорять. *Послухатися* — це прийняти пораду когось: *Послухайся* батька. Але часто зам. *послухатися* *вживають* і *послухати*. *Порадь*, я тебе *послухаю*, *Кул. 188*. *Твої ради* *послухають*, *Кул. 31* (але чи *послухаються* — не відомо). — *Послухати* чого, а не що: *Послухай* поради.

Послушенство, з п. *posłuszeństwo*, треба — *слухняність*, *пбслух*.

Послушний кому в чім, часом — кого в чім.

Посміятися з когось, а не над ким-чим *м.*; арх. *посміятися* кому-чому. *Посміється* з неї, *Гр. 118*. *Посміялись* з *козаченька*, з *хорошої* *вроди*, *Метл. 86*.

Пособити, -блю, -собиш, -блять, а не -блють *мц.*

Посол, *посла*, *мн. послі*, *послів*; з давн. *посѣлъ*, *посолѣ*. В Г. *посел* з *п. poseł* або *посол*, *посла*, *пбсли п.*

Посольство, з давнього *посѣльство*, *посольство*, а не *посельство* з п. *poselstwo*.

Посперечатися *про* когось; в Г. *о* когось *а. п.*

Поспитати і *поспитатися*, див. *питати*.

Поспішатися і частіше — *поспішатися*; в мові *м.* *спішить*. *Ішов* не *поспішаючись*, *Гр. 22*. Не *поспішаючись* *оповідав*, *Гр. 38*. Вони *поспішалися*, *Коц. 20*.

Поставити, *поставлю*, -виш, -влять, а не -влють. *Поставити* на чім, під чим, перед чим (а не на що): *Поставив* на лавці; див. *на*.

Постаратися *про* когось; в Г. *о* когось *а. п.*

Постарітися або *постаріти*: *Знемощів*, *постарівсь*, *Щур. Рол. 28*.

Постать, -ті, *постаттю*. *Гр. 38*.

Постеля, -лі *ж. р.*, *постелею*; але частіше — *постіль*, *постелі ж. р.*, *пбстілью*; давнє *постель* і *постелья*. Див. *ліжко*.

Постепенно *г. м.*; на В. У. — *ступнево*, *чергою*, *попорядку*, *помалу*.

Постидітися, давнє *постыдитися*, -джуся, -дїшся, -дяться, а не -дються; в Г. *повстидатися п.*

Постити, *пощу*, *пбстиш*, *пбстятъ*, або — *пбстувати*, а не *пбститися а. м.*; *вдавнину* було *пбстити* і *пбститися*. *Постимо*, як *рахмани*, *Ном. № 128*.

Посторонній, -ння, -нне; в Г. -нний, -а, -е.

Пострадати *г. з п. postradać*: *Жовнір* *пострадав* *ногу*, „*Вперед*“ 1920 р. № 283; на В. У. *стратити*, *втратити*.

Постригтися; зах.-укр. *постричися а.*

Постручати *г. а., п. postrącać*; на В. У. — *поскидати*.

Пбстувати, -тую, -вш або *пбстити*. *Все* *пбстують*, *Гр. 282*.

Пбступ, *пбступу м. р.*, а не *ж. р. м.*; давнє *пбступъ* було *м. р.*

Пбступітися *ким-чим*: *Своєю* *правдою* не *пбступилися*, *Гр. 321*.

Пбступок, а не *пбступок м.*

Пбсуд, *пбсуду м. р.*, *вже* *вдавнину* був *пбсудъ м. р.*; *вживається й посуда ж. р.*, але це

з м. Заходилась всякий посуд мить, Гр. Сл. III. 373.

Посудити, це — судити кого: Посудим людей раз, а люде десять раз, Ном. № 7016. В Г. з п. posadzić пишуть: Тебе посуджують о змову, Бир. I. 181; треба — підозрівають. Посудити кого *за* що, в Г. *о* що *а. н.*

Посхнути зах.-укр.; на В. У. — посохнути, посохти; з давн. *посъхнѣти*. Див. сохнути.

Посядати на чім, а не на що: Посядали на лавці. Див. на.

Потай кого-чого або від кого-чого: Все потай вас чинилось, Кул. От. 15.

Потяхати г.: Спалахнув і потях, Бир. II. 11, на В. У. не вжив., тут — потухати.

Потєбня, а не Потєбня.

Потєкті, потєчѹ, -чєш, -чѹть; зах.-укр. потєчі *а.*

Потихєньку, потихєсєньку; в Г. потихєньки, потихєнько, потихєсєньки.

Потіху; в Г. потіхо. Іде потіху, Черк. I. 73. Кажє потіху, Кул. 323.

Потік Коц. 12, з потєку; а не потєк *а.*; потічєк, потічєкє.

Потім; в Г. потім, відтєк.

Потоп, потопу м. р.; давнє *потопъ* було м. р.; так в болг., серб., моск. і польськ.; в чс. potora, г. потєпа ж. р. Потопом вод окрило твою душу, Кул. Іов. 49. Як у дні перед потопом, Морач. Мт. 24³⁸.

Потопати, в Г. потанати *а. н.*

Потоптати, потопчѹ, потєпчєш, -чѹть; зах.-укр. подоптати *н.*

Потрапити, -плю, -пиш, -плять; в Г. потрафити з *н.* potrafić. Див. трапитися. Потрапить на свою, Свідн. 44.

Потрібно кого-чого: П. світла.

Потрібувати і потребувати кого-чого, а не що.

Потр. хліба.

Потрєху, Гр. 25. 130; в Г. потрєха.

Потрутити г. *а.*, під впливом *н.* potraćić; на В. У. — поскидати, скіннути. Див. трутити.

Потужити *по* кому або *за* ким: За милого, як співають, любо й потужити, Шевч. 10. Див. тужити.

Потурати кому в чім: Звикли багатирям у всьому потурати, Гр. 204.

Потяг, з потягу, в потязі. Див. поїзд.

Похва, р. мн. похов, але частіше — піхва, піхов. **Добывши мєча с похов** Олекс. XVIII в. ст. 99. З піхов шаблі виймайте, А. Д. I. 114.

Похвала — давня укр. вимова, нова з м. похвалє. Ключ Роз. 1665 р. л. 17: **похвала**. Не плутати з похвалка — загроза.

Похибка г.; на В. У. — пємилка.

Похід, походу — походка; похід, похєду — війна.

Похєвзтися, поховзнѹтися г.; на В. У. — посковзнѹтися.

Похорон, похорону м. р., у мн. вжив. рідко (похорони, похорон). Хотіли темний похорон одправляти, А. Д. I. 117. В рос. мові лише у мн.: похорони. Див. погреб.

Похрамини, похрамин.

Поцілувати, лую, давнє *поцѣловати*; поцілуватися, поцілѹнок; *мц.* поцілювати — не літературне.

Почаїв, з Почєва; почаївський.

Почєток, -тку; в Г. почєтєк.

Почнѹ, почнєш, почнє; почєв, -лє, -лє, -лї;

в Г. пічн^у, пічн^{еш}, поч^ала, поч^ало, поч^али. Поч^ати, а не нач^ати *м.*: Почав хату будувати.

П^очва *м.*, треба — земля, ґрунт; давня мова слова *почва* не знала. Добра земля; родючий ґрунт. В народній рос. мові слово *почва* теж не відоме.

Почек^ай; форми *почка́й* ліпше б не вживати.

Почерез *г.*; на В. У. — через.

Почесний, а не почестний *а.*

Почин, почину; в Г. почин.

Починати, а не начинати *м.*

Почитати *а. м.*; треба — шанувати, поважати.

П^очта, вимова: пошта; з іт. *posta* (з с. лат. *posita*) через нм. *Post*.

Почт^ар, -р^я, мн. -р^і.

Почт^овий, вимова: поштовий; в Г. почтовий.

Почув^ання; в Г. почуван^н.

Почути *про* кого-що або що, інколи чого: Поч. про нещастя, Поч. пісню, Поч. новин. Почу^тися, часто вжив. в Г.: В обіймах смерті Олівер почувся, Щурат, П. про Рол. 61; на В. У. — почув себе.

Пошук^ати, -каю кого-чого: Козацької вольности пошукали, Кул. 198. В Г. пошукувати *за* ким-чим, — це *п.* *poszukiwać*: Пошукувати за людьми „Гром. В.“ 223 (на В. У. — шукати людей). Див. шукати.

Пош^укування за ким-чим *г. н.*; на В. У. — шук^ання кого-чого.

П^ра^вда *про* кого-що; в Г. *о* кім-чим *а. н. м.* Правда про всіх, Гр. 255.

Правдоподібно *г. н. м.*; на В. У. — можливо, певне.

П^ра^вило, давн^е прав^іло.

Правітельство *а. м.*; з давна вжив. — уряд (посада і урядування).

П^рв^опис, прав^опису *м. р.*; арх. правопись, -сі *ж. р.*; пор. серб. правопис, чс. *pravopis*. Український правопис, Тимч. 157.

П^ра^га, в П^разі, а не Прага, в Прадзі; пражський або празький.

П^ра^гнути чого або *до* чого: Прагнути до світла, а не *стреміти* (стреміти — це стирчати). Світу прагнуща голова, Гр. 35. Всі покою щире прагнуть, Мазепа.

П^ра^зник, а не праздник *а.*; частіше — свято. Див. свято.

П^ра^ктика (вимова: пр^ахтика).

П^ра^лат див. прелат.

П^ра^нці, пр^анців (народня назва для сифілісу, занесеного ніби французами).

П^ра^пор, в Г. прап^ор; з чс. *prapor*.

П^раск *г.* з *п.* *prask* (від нм. *prasseln*); на В. У. — тріск, галас, гук, хруск, луск.

П^ра^сло, мн. пр^асла, пр^асел.

П^рас^ований *г. н.*; на В. У. — прес^ований; але одіж прасують, прасована білизна.

П^ра^цо^витий, а не працевитий.

П^ра^цю^вати з цілого серця, зо всіх сил своїх, а не цілим серцем. Працювати над чим або коло чого (а не *по* чому *м.*): Працював над вивченням мови.

П^ра^ща^тися див. прощатися.

П^ре- рідко творить найвищий ступінь, це *а.*; для цього приєднуємо *пре-* до першого ступіня, а не до другого: пречистий, прехороший, прегарний Коц. 7. Пречистого та прегарного борошна, Гр. 264.

П^ред^відіти *г.*, на В. У. — передбачати.

Предвиженє г.; на В. У. — передбáчення.

Предмет (а не предмѣт), з *n.* przedmiot; **ліпше** б: річ, ціль, метá, зміст.

Предсідáтель *m.*; треба — головá.

Предсідник, новотвiр; треба — головá.

Предстáвлення *m.*; треба — вистáва.

Предстáвлять *m.*; треба — мати; **Дерево** не представляє вартости, Щурат, Сл. о п. Іг. 8, — треба: не має вартости.

Прѣжній *m.*, треба — колiшній, попередній, пѣрший.

Президіум, а не президіум.

Прелáт, з лат. praelatus, італ. prelatо, фр. prélat, нм. Prälát, англ. prelate; в Г. прáлат з *n.* prałat.

Прем'єр з фр. premier (вимова: премйє); в Г. премієр з *n.* premier.

Препарáнда г. *n.* лат.; на В. У. — підготóвча шкóла або підготóвчий клас.

Препарувáти, а не препарирувати *m.* нм.

Прес *m.* р. з фр. presse, нм. Presse, чс. pres, болг. пресъ, *m.* пресъ; в Г. прѣса ж. р. з *n.* presa.

Пресвiтер, а не презбiтер *n.*; **прѣсквiтеръ**, з гр. πρεσβύτερος.

Престóл, престóлу, iнколи престiл, престóлу.

Претѣнзiя, з лат. (*s* по *n* часом вимовляють як *s*), італ. pretensione; пол. pretensja, г. претѣнсія.

Прѣфѣкт; в Г. прѣфѣкт *n.*; з лат. praefectus.

Прѣцинь г. з *n.* przecie, przecież; на В. У. це слово зовсім не вжив, тут — однáче, всѣ-таки, протѣ, всеж, ж.

При не вимовляти як *при*.

Приберѣжний, прибережна Коц. 5.

Прибiгти, прибiжy, -жiш, -жáть, прибiжi; зах.-укр. прибiчи *a.*

Прибiжище *a.* г. *m.*; треба — притyлок, пристáнок.

Прибирáти; зах.-укр. прибирати. Пр. чого: Прибирати різної форми, Тимч. 14.

Приближний, а не приблизний.

Прибyти, прибyлá, -лò, -лi; в Г. прибyла, -бyло, -бyли. Прибyти (збiльшитися) чого: Прибуло дня.

Привáтний, -на, -не; рiдше — -нiй, -ня, -нє. Приватне життя, Коц. 39.

Привѣзти, привѣзла, привѣзли; а не привезлá, привезлi *m.*

Привернyти г. з *n.* przywrócić, це — вернути: Удалося привернути лад „Дiло“ № 9973; на В. У. — вернyти, встановiти, навести лад.

Привѣсти до кого-чого; привiв, -велá, -лi; в Г. привѣла, -вѣли. Привѣсти (породити) дитину. Приклад навести або подати (а не привести).

Привилейóваний або привелейний, а не привилегирований *m.* нм. Привилей *m.* р.

Привiтáти, -ся, давнє привiтъ, привiтъствовати; в Г. привитáти з витати. Див. витати. Село привiтало нас, Коц. 28. Привiталися, Гр. 81. Привiтне слово, Свiдн. 10. Привiтай гостей, Кул. 210. 211. На вiки його привiтала, Шевч. 8.

Приглядáтися або придивлýтися до кого-чого або на кого-що: На подорожних придивлявся, Свiдн. 10. Зiнько приглядався до сiльського життя, Гр. 27. Уважно придивлявся до нього, Коц. 30. Все придивлялася до невістки, Гр. 162. В Г. по-стiйно *a.* *n.* кому-чому: Приглядався роботi, Мак. Яр. 109. Придивлявся роботi, Чайк. На ух. 92.

Приговѣр, -вóру, i приговор.

Пригортáтися до кого-чого, в Г. пр. кому *a.* Пригорнiся до мене.

Пригорщ або пригiрщ ж. р., р. в. пригорщi.

Приготóвити, -тóвлю, -тóвиш, прик. сп. при-

готу́й, пригото́йте, а не пригото́в *м.*; в Г. пригото́вити.

Прида́тний до чого: Пр. до роботи.

Придивля́тися див. пригляда́тися.

Придо́птаний зах.-укр. *н.*; на В. У. — прито́птаний. Див. топтати.

Придо́птати зах.-укр. *н.*; на В. У. — прито́птати: Прито́пчуть козака, Кул. 196. Див. топтати.

Придо́рожній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не.

Призна́ка ж. р., а не прізна́к м. р. Тернове віття на признаку покидати, А. Д. I. 108.

Призна́тися *в* чім: Признатися в злочині; інколи до кого. Ой як вийдеш на улицю, до мене признайся, Чуб. V. 85; в Г. пр. до чого: до вини, до зради, — це *н.*

Призна́чити, -чу; в Г. призна́чити, -чу́, -чів, -чіла.

Прізьба, — так частіше на В. У., з *принистъба*, при ізба, в Іпат. Літоп. *приспа*, *присъпа* під р. 6496, 6622 (= 988, 1114 р.); в Г. пріспа *а*.

Пріме́нник *г.*, на В. У. — прійме́нник, Тимч. 13. 111.

Пріїжджа́ти Кул. 290. 308. 301, а не пріїзджати.

Пріїха́ти часом вживають невідповідно до того, що їхати може. Коні прибули, вернулися, а не приїхали. Пароплав прибув чи приплив, по́тяг прибув, а не пріїхав.

Прійма́ти, прийня́ти, прийму́, прийня́в, прийня́лі; в Г. приймі́ти, прійму, приймі́в, приймі́ла, приймі́ли.

Прійме́мо тепер, що ви правду мовите, — це з *н.*: Przyjmijmy teraz, że pan prawdę mówi, а це — дослівний переклад з нім.: Nehmen wir an, dass Sie... Ліпше б: допустімо, нехай, скажемо, що ви правду мовите.

Прійо́м до школи або вступ до школи; вступний іспит, рідше — прийо́мний іспит *м.*

Прийти до себе — це з нім. zu sich kommen; треба — опам'ятатися.

Прика́жчик, а не прика́зчик.

Прика́з або пріказ; в Г. тільки пріказ, але частіше — на́каз.

Прикида́тися, — Прикинулася хороба до дитини; не плутати з словом *удавати*; *м.* прикидаються — це удавати. Упала, а вони регочуться: удав, кажуть, удав, М. Вовч. I. 76.

Пріклад, а не прикла́д; арх. прімі́р. Нехай це стане тобі *за* пріклад, рідше — прікладом.

Прикля́кати зах.-укр. *н.*; на В. У. — ставати на коліна. Див. клякати.

Прилеті́ти, -чу́, -тіш, -тять, -тів, -тіла; в Г. прилечу́, прилеті́в.

Прилі́чний *г. м.*, треба — присто́йний (в давнину „приличний“ — це пійманий на гарячій вчинковій злодій: Злочинцю, яко приличного, ведено на шибенецю, Полт. акти 1665 р. ст. 44).

Прилу́ка місто, нова форма *м.* — Прилуки. Прилуцька книга 1663 р.: *Домъ лежачній в Прылуце*. Прилуцький.

Прилягті́, приля́жу, -жеш, -жуть, мин. час приліг, в Г. приляг. Приліг у холодку, Коц. 46.

Прімі́р *а. г. м.*; на В. У. частіше — пріклад; прімі́ром *г.*, на В. У. — напри́клад.

Пріміра́ти *г. з н.* przumięrać; на В. У. — ледве не вмерти, тратити сили, завміра́ти.

Примкну́ти, примкну́, примкну́в, примкну́ла, -ну́ли; в Г. примкля́, примкля́.

Примовля́ти, в Г. прима́вляти з *н.* przumawiać.

Прі́мха ж. р., частіше у мн. прі́мхи, примх Гр. 106 (але й прі́мхів). До панських примх, Коц. 29.

Прина́ймні, давніше — **прина́ймній**, з. przy-
najmniej.

Принéсти, принесу́, -сéш, -суть, приніс, -нэсла,
-нэсли; в Г. принесла́, -лі́, принесу́, принесе́. При-
но́сити шкоду, приносити користь, — це старі гер-
мані́зми: bringen Schaden, Nutzen (може б ліпше:
дознав, мав з того користь чи шкоду). Прино́сити,
в Г. прино́сити.

Прині́мане г. м., треба — прийма́ння.

Принимáти г. м.; на В. У. — приймати, брати.

Приня́ти, прийму́, прій́меш, прийму́ть, прийя́в,
-ла́, -ло́, -лі́; в Г. прийя́ла, прийя́ли. Рідше —
прийня́ти.

Припа́сти, припадú, -дéш, -дúть; в Г. при-
па́ду, -па́де.

Припекти́, -печу́, -чéш, -чу́ть; зах.-укр. при-
печі́ а.

При́петень, при́петня.

При́петь ж. р., назва річки, При́петтю.

При́пис м. р., при́пису; арх. припись ж. р.

При́писка, а не при́йска м.

Припливсти́, припливти́, припли́в, -вла́, -влò,
-вли́, а не приплила, приплили м.

Припну́ти або прип'я́сти, припну́, -нéш, при-
п'я́в, -п'яла́, -п'ялі́; в Г. припня́ти, припня́в,
припня́ли.

При́повідка, рідше — принові́дка.

Припочáти г., на В. У. — припочти. Їм коні
припочили, А. Д. I. 135.

При́путень, при́путня.

Прире́кти, -речу́, -чéш, -чу́ть; зах.-укр. при-
речі́ а.

Прирівня́ти, зах.-укр. прирівна́ти з *n.* При-
рівня́в кишку до собаки, Ном. № 7929.

Приро́дній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, не.

Приростáти, в Г. прирастáти з *n.* przyrastać.

Прислів'я, р. мн. прислів'їв.

Прислухáтися до кого-чого: До кожного сло-
вечка прислухалася, Гр. 116; в Г. прислухатися
кому-чому *a. n.*: Прислухався крикам, Чайк. На
ух. 129.

Присóхнути, -сóхну, сóхнеш, -сóхне, -сóхнуть,
присóх, -сóхла, -ло, -ли; зах.-укр. присхнути, схну́,
-схнéш, -схнé, -схну́ть, присхла́, -схлі́. Давне **прис-
схну́ти**, **приссхну́**, **приссхну́ло**, **приссхну́ли**. Див.
схнути.

Приспа *мц.* див. призьба.

Приставáти на що або до чого: Чи можна на
це пристати, Гр. 13.

Приставка, а не пристáвка м.

Пристерегти́, -жу́, -жéш, -жу́ть; зах.-укр. при-
стеречі́ а.

Пристро́їти, це — достро́їти, добудувáти: При-
стро́їли до хати гарну комору. В Г. **пристро́їти**
вживають як *n.* przystroić, — зам. прикрáсити,
оздóбити, прибрáти: Світлиця Мирослави була
пристро́вна в цвіті, Фр. З. Б. 117. Див. стро́їти.

Присуді́ти, -джу́, -сúдиш, -дить, -дять, а не
присудють *мц.*

Прису́тній, -ня, -не; в Г. присутний, -а, -е.

Прису́тність, -носи, присутні́стю.

Прися́га, рідше — прися́га.

Присягáти мир г. Бирч. II. 93; на В. У. —
присягати на мир, або: пр., що буде мир. При-
сягну́в, рідше — прися́г; присягла́, -лі́, в Г. при-
сягла, прися́гли. Часто — присягáтися; в мові м.
тільки присягáть.

Притисну́ти, мин. час притис, рідко — при-
тиснув; притиснувши.

Приту́лити, притулу́, приту́лиш; в Г. приту́лю.

Притча, а не причта.

Притягнути, притягнув і притяг. В хату притяг, Гр. 116.

Прихильний до кого-чого; в Г. пр. кому-чому а. До дітей прихильна, Гр. 296.

Прихиляться до кого-чого: Прихилються вони тільки до лихого, Гр. 77.

Приходити, -джу, -диш, -дить, -дять, а не -дють, приходила, -ли; в Г. приходити, -діла, -діли; прик. сп. приходь. Приходити по кого-що: Приходив по гроші за мясо, Леп. З ж. 7.

Причасний а. м., треба — причётний.

Причепитися до кого-чого: Чого ти до мене причепився, Гр. 61. В Г. причепитися кого-чого а.: Причепилась Ясевої Гані, Чайк. Мал. 85.

Причина, з причини, а не по причині м.

Причинитися за ким г., з н. przyczynić się za kim; на В. У. не вжив., тут — просити за кого, боронити кого, заступатися за кого, допомагати. Причинитися до чого г. н., przyczynić się do czego, — допомогти, докласти рук, взяти участь. Причинити кривду м., треба — скривдити.

Причём, з м. причёмъ; треба — при тому.

Причудь див. прочуд.

Пришви, прішов і прішвів.

Приязнь, -зні ж. р., пріязню, в Г. пріязнею а.; а не пріязнь.

Приятель, пріятелька; в Г. пріятель, пріятелька (такий наголос і в мові м.).

Прібувати г.: Прібують сили, Леп. З ж. 21. На В. У. тільки — пробувати.

Прізвище, а не призвище (із прозв'язце; тут о перейшло на і, пор. прірва). Сказав йому своє прізвище, Кул. 250.

Прірва, а не прирва (із прорва, проровь; тут о перейшло на і, пор. прізвище).

Про. В давній мові, як церковно-сл. так і укр., був дуже поширений місцевий відм. з приіменником о чи об по дієсловах говорити, питати, розповідати і т. п. Але це о вживалося переважно в мові літературній; в мові ж живій з найдавнішого часу на Україні звичайно було не о, а про (рідше — за), напр. ще в Слові о полку Ігор. XII в.: **Начаша князи про малое се великое мльвити.** В теперішній час на В. У. таке о зовсім зникло, панує про, і це про єсть характерна ознака нашої укр. мови. В „Чорній Раді“ Кул.: **Що про те балакати 162. 164. 401, Сомко про те не думає 182, Про яких се ти людей говориш 224, Не перестав думати про Січ 224 і т. п.** — В літерат. мові в Г. звичайно панує о, а не про, — це не тільки а., але й н.: **благав о поміч, Мак. Яр. 210.** — В живій народній мові вживають частіше за: **За їх Бога благати, Думи 87.**

Про, приставка, інколи в Г. замінюється на пере: **пройшов вечір (в Г. перейшов), провів весело Різдво (в Г. перевів), рано треба пробудитися (в Г. перебудитися).**

Про в живій укр. народній мові часто вжив. замість для, на, і цього треба частіше вживати і в мові літературній: **Сорочка про смерть, Хліб про запас. Не про вас писано. Нема й одежини про святий празник, М. Вовч. І. 44.**

Пробіратися, зах.-укр. пробиратися.

Проблёма ж. р., з гр. *πρόβλημα*; в Г. проблём м. р.; н. *problem* і *problem*; р. мн. *проблем*, в Г. проблемів.

Пробувати, пробую, пробувш, probieren; в Г. пробувати, пробую, -бўш, пробував, або прібувати;

на В. У. пробувати, пробував — це бути, мешкати: Тяжко на безвідді рибі пробувати, Метл. 349.

Прова́лля с. р., в Г. прова́л, прова́лу м. р.

Провизо́ріюм м. р. і відмінюється; в Г. с. р. з *n.* і не відм.

Прови́нити або провину́тися: Чим я провину́в. Коли я провину́в що проти права, Фр. З верш. 119.

Прови́нціалізм; в Г. провину́ціоналізм, з *n.* prowincjonalizm.

Прови́нціа́льний; в Г. провину́ціона́льний, з *n.* prowincjonalny.

Прові́д обняти *г.*; на В. У. — головувати.

Прово́да́р, -ря або прово́ди́р, -ря.

Прово́ди́, до прові́д.

Прово́дити, провесе́ти — одвести кого куди:

А хто мене молодую та й додому проведє? Гуляй, гуляй, дівчинонько, я додому проведу́, Пісня. Провести в укр. мові не значить обманити, як в мові рос. — Підвесе́ти — це проводити, зводити, обманювати: Я вас додому підведу; Підведіть мене, добрі люде, М. Вовч. I. 57. Такий малий, а всіх нас підвів.

Прово́дить повстанцям де Валєра, „Укр. Голос“ № 193 *г.*; на В. У. — Пр. повстанцями, або: провідником у повстанців.

Прово́кувати, а не прово́цирувати.

Проволо́кті, -чу́, проволо́чиш, -чать; зах.-укр. проволочі́ *a.*

Прово́рність, -ности, прово́рністю, в Г. проворностию́ *a.*

Прову́лок або проу́лок.

Прогна́ти, прожену́, -жене́ш, -жену́ть; у Бирчака, „Вас. Рост.“ II. 53. 55 — прігнати. Прігна́ний, а не прогнатий.

Прогно́з, прогно́зу м. р. з гр. *prognosis*; в Г. прогно́за ж. р. з п. prognoza.

Програ́ма ж. р. з гр. *programma*; в Г. часто про́грам м. р. з п. program. Програма *з* історії, а не *по* історії *м.* Збори *з* такою програмою, а не *по* такій програмі *м.* і не *за* такою програмою.

Прогу́лька або прогу́лька, в Г. тільки про́гулька; а не прогу́лка *м.*

Прода́ж, прода́жу м. р., на прода́ж, прода́жем; рідко прода́жа ж. р. *a.*, з давнього прода́жа. Прода́ж гуртовий або частковий (в Г. деталічний з *n.*).

Прода́ти, прода́м, -дасі́, -да́сть, продаду́ть, прода́в, -ла́, -лі́; в Г. прода́ла, прода́ли, прода́ш.

Продо́птати *г. n.*; на В. У. — протопта́ти, протопта́ний. Він протопче стежку через полковничий садок, Шевч. Див. топтати.

Проду́кувати, а не проду́цирувати *м. нм.*

Проє́кт, з лат. projectus, а не проект *м.* Мн. проє́кти, а не проє́кта *n.* Проє́кція, а не проекція.

Проє́кувати, а не проєктирувати *м. нм.*

Прожи́ти, проживу́, -живе́ш, -вє́, -ву́ть, прик. сп. прожій, -жійте або проживі́, проживі́ть; прожів, -жилà, -лò, -лі́; зах.-укр. прожию́, -жибш, -жиб, -жию́ть, прожи́ла, -жи́ли.

Прожи́ток, прожитку́; в Г. про́житок.

Проз кого-що: Ідеш проз хату Гр. 96. Промчались проз музики, Коц. 32. Див. попри.

Прозви́ще *a.* див. прізвище.

Прозьба́ див. просьба.

Прої́жджати Кул. 203, -жджаю́, а не проїзджати.

Прокаже́кний; в Г. прока́жений.

Проки́мен, проки́мну, рідше проки́мену. Давне проки́менъ, проки́мена.

Прокли́нати, прокли́наю; давнє проклинати, прокли́наю.

Проклі́н, прокльо́ну, прокльо́ном, мн. прокльо́ни, прокльо́нів; рідше — проклі́н, проклі́ону, проклі́оном. Рідко прокльо́н (але його ліпше не вжив.): Ні плач гіркий, ані прокльо́н, Черк. I. 73.

Прокля́сті, прокляну́, -не́ш, -ну́ть, прокля́в, прокля́ла, -ло́, -лі́; прокля́тий. Інколи *мц.* прокляну́, прокляне́ш. Давнє прокля́ти, прокля́нє, прокля́нєши, прокля́нєть, прокля́нєть; інколи арх. проклену́. Див. клясти.

Прокля́ття, р. мн. прокля́ть (а не прокля́ттів): Спали́ пожежою (треба: пожежею) прокля́ть, Черк. I. 45.

Пролета́рій, -рія або пролетар, -ра́. Бач, се пролетар, Фр. З верш. 41.

Проме́жи *а.*, тепер тільки — *проміж*. Див. межі, проміж.

Промежу́ток *м.*, треба — місце, перерва між чим.

Проме́на́д, променáду м. р. з фр. *promenade*; в Г. променáда ж. р. з *п.* *promenada*.

Промі́сел, промі́слу; з давнього промыслъ.

Промі́ж кого-що (куди?) або промі́ж ким-чим (де?): Поставив квітку промі́ж вікна; Ходить промі́ж нивами. Але часто цеї ріжниць не додержують: Браті́ промі́ж себе гризлися, Гр. 27. Давнє проме́жи дало проме́жь, а це дало промі́ж.

Промі́нь, з промі́ню м. р.; промі́нем; мн. промі́ні, промі́нів, або збірна форма — промі́ння.

Промовля́ти *про* що; в Г. промавля́ти, з *п.* *promawiać*.

Промульгува́ти *лат. п. г.*; на В. У. не вжив., тут — оповістити, оголосити.

Промча́тися див. помчати.

Пронима́ти *а. г. м.*, треба — пройма́ти, пройма́у.

Пропагандува́ти, частіше — пропагува́ти (від лат. *propago*), а не пропагандирувати *м. нм.* Пропагувати, пропаганда за що, в Г. за чим *п.*: Пропаганда за совітами „Діло“ № 10096, на В. У. — за совіти. Див. агітація.

Пропада́ти за ким-чим: Не одного вона любила вже, та ні *за* одним не пропадала так, як *за* Зіньком, Гр. 130.

Пропáсниця Гр. 158, а не пропастниця *а.*

Про́пис, про́пису м. р. Купив собі пропис, Гр. 31.

Пропові́дувати, -віду́ю, -віду́вш, -віду́ють; в Г. проповідáти, -віда́ю, -да́вш, -да́ють.

Пропози́ція, з мові пропозиці́ї, а не *по* мої́ї пропозиці́ї *м.*

Пропорці́йний, а не пропорціональний *м.*

Про́пуск *м.*, треба — переру́стка ж. р.

Прорва́ти, прорву́, прорвеш, прорвуть, прорваний.

Проро́к, а не про́рок.

Просві́та; в Г. про́світа.

Просві́тній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не.

Просі́ти, прошу́ (а не про́сю *мц.*), про́сиш, про́сить, про́сять (а не про́сють *мц.*), про́сячи (а не про́сючи), про́шений (а не про́шаний); в Г. про́шу, і це *про́шу* за останній час дуже шириться й на В. У. поміж інтелігенцією. Часто вжив. також проха́ти, проха́ю; в давнину було про́сити, про́шати. Полтав. акти 1665 р. ст. 43: про́хали нас. — Просити кого чого: просити хліба, або кого-що: просити матір. Просити за кого (рідко — за що): Прошу́ за сина; рідко: про́шу за поміч, але частіше: про́шу помочі; в Г. просити *о* кого-що: про́шу *о* поміч, — це *а. п.*; крім цього, в Г.

просити *за* ким-чим: Просити за батьком, — це *п.* — Не вживати неприродної нашої мови *п.* форми *прóситься*: Інші часописи просяться о передрук, „Діло“ № 9910, Проситься зачиняти двері, Проситься не палити, — все це *п.*, треба — просимо або прошу́.

Прóскура, прóскурка, з гр. *προσφορά*, давнє *просквѣра*; а не прóскурок *м. р.*

Проскúрив, з Проскúрова, проскúривський, а не Пłosкíрив, *п.* Płoskírów.

Просóдія, з гр. *προσφδία*; в Г. прозодія з *п.* *prozodja*.

Прóстий, а не простій *м.*; простіший.

Простирáтися *г. м.*, треба — тягну́тися, лежáти, сягáти, простягáтися.

Простити, прощáти кому, рідше — кого: **Простив мене**, Гр. 214 і Прости мені, Шур. Рол. 61. Прощаю тобі їв. 61. Прости сироту, Шевч. 2.

Простір, простóру; рідко — прóстір.

Прóсто кого-чого: Просто Зінька, Гр. 37. Прóсто, а не прямо *м.*: Їде пані, та просто до їх у двір, Рудч. Ск. II. 64.

Простягáти, простягну́в і простя́г: Простяг руки, Кул. 21.

Простя́ка, а не простак *м.* Наш пан простяка, Сл. Гр. III. 483.

Прóсьба, від просити, *просьба* (вимова: прозьба). Просьба *про* кого-що, в Г. о кого-що *а. п.* або *за* ким-чим *п.*; див. просити. Мн. прóсьби, просьб.

Проте визначає: *однако, все-таки, все ж*, а не *тому, того, через те*, як це слово часто вживають в Г. з *а.* і *п.* *przeto*. **Проте** розпочинає головне речення тоді, коли побічне єсть припустове речення (що починається з *хоч*), а не причинове:

Хоч по-китайськи, проте до смаку, Свідн. 25. Нурла опізнився (треба було б вертатися), *проте йшли*, Коц. 20. *Ох, я ж її вже просила, я ж її і годила, проте злая мачуха сорочки не шила*, Гр. III. 412.

Протегува́ти, а не протежирувати *м. нм.*

Прóти, прóтив тепер вживаються лише з род. відм.: Пішов проти права. В давній укр. мові **противъ**, **противѣ** вживалися не тільки з род. відм., але й з давальним: *прѣкхаша противѣ юмѣ* Пов. вр. літ 6476 р. Вживання *проти* з давальним відм. тепер часте в Г., бо тут це не тільки *а.*, але й *п.*, бо *п.* *przeciw* вживається звичайно з дав. відм. Частіше вживаємо *проти*, рідше *против*, з **противъ**. — В Г. звичайно зам. *проти* вживають *протів*, пор. *п.* *przeciw* (пор. ще в Г.: мінута, розхристаний, гармідер, трубіти). — Проти такої махини, Свідн. 27. Проти Дениса, Гр. 78. Бунтують міщан против козацтва, Кул. 107. Одна проти (або — супроти) мене дуже висока, а проти другої я дуже довгий, Гр. 87.

Протівно *г.* з *п.* *przeciwnie*; на В. У. — навпакі, ні, навспáк.

Протистáвитися *г.* з *п.* *przeciwstawić się* комучому; на В. У. — бути проти, стати проти кого-чого.

Прóтір, прóторга.

Протокóл, -кóлу; в Г. протóкол *п.*; з лат. *protocollum* через фр. *protocol*. Склали або написали протокола, в Г. стягли *п.*

Протопóп, а не протопóпа *п.*; вульгарне, тепер — протопіре́й.

Прóтягом новотвір, *м.* в́ продолженіє, *п.* *w przesiągu*; часто вживають його без потреби: Працював *протягом* двох років, треба: працював

два роки. В укр. мові *протягом* — це „протяжно“: Говорить протягом, Пісню протягом співають.

Профанувати, а не профанувати *м. нм.*

Професор — так на В. У. наз. лише тих, що вчать по вищих школах; хто вчить в середній школі або в нижчій — це учитель. В Г. професорами звать і вчителів середніх шкіл. — Професор математики, а не *по* математиці *м.*, в Г. професор *від* математики *н.*: Професор *від* природи, Мак. Рев. 28.

Профіль *м. р.*: Тонкий профіль.

Прохання *про* кого-що, в Г. *о* кого-що *а. н.*

Прохати див. просити.

Прохід, проходу; часто й прохід: Пішов на прохід.

Проходити коло дому; свята пройшли весело; в Г. переходити, перейшли. З подивом позирала на нього Мирослава, коли він переходив (на В. У. — проходив) коло неї, Фр. З. Б. 18. — Слово *пройти* не вживати без потреби зам. видужати: Голова вже мені не болить (а не — пройшла).

Проходжувати, -джую.

Процвітати Гр. 111, -таю, -вш; процвісти, -ту, -теш. В зах.-укр. процвітати, процвисти. В давнину так само було дві форми: *процвѣсти* частіше, рідше: *процвитати*; було ще *процвѣсти*. Див. цвісти.

Процент, з лат. *pro centum*, в Г. *процент н.* Два, три, чотири проценти (в Г. два процент *н.*), п'ять, шість, сім і далі *процентів* (в Г. *пять процент н.*). Подорожчало на сто *процентів* (в Г. *под. о* сто *процент н.*). Мн. *проценти*, а не *процента н.*

Процес, процесу, з лат. *processus* через фр.

process; в Г. *процес н.*; мн. *процеси*, а не *процеса н.* Процес *про* кого-що, в Г. *о* кого-що *а. н.*

Проч, давнє *прочь*, вже зовсім не вжив. на В. У., тут — *геть*; в Г. часте, бо підтримується й п. *procz*. Іди собі геть! Гетьте, думи, ви хмари осінні! Л. Укр.

Прочанин, мн. *прочане*; в Г. *прочанин*, мн. *прочани*.

Прочий, давнє *прочий*, вже не часто вжив. на В. У. — тут: *інший*, *останній*, *решта*. В Г. „*прочий*“ вживають досить часто; скорочують: *і пр.*, треба: *і инш.* або: *і т. п.* (і тому подібне).

Прочитати *про* кого-що; в Г. *о* кім-чим: Про це книжку прочитаємо, Гр. 55.

Прочуд, на *прочуд*, рідко — на *прочудо*; в Г. *інколи* — на *прічудь*. Гарний на *прочуд*.

Прочути що або *про* кого-що; в Г. *о* кім-чим *а. н.*

Прошення *а. м.*, треба — *прохання*.

Прошибати *а. м.*, треба — *пробивати*, *пройма́ти*, *пройма́ти*.

Прошлий *м.*, треба — *мину́лий*; на *прошлій* неділі „Рідн. Край“ 1921 р. № 26, треба — *минулого тижня*.

Прощальний, в Г. *пращальний*.

Прощання, в Г. *прощанє* або *пращанє*; давнє *прощаниє* і *пращаниє*.

Прощатися, *прощаюся*, *проща́всья*, *прик. сп.* *проща́й* (а не *прощавай*, вульгарне *м.*), *проща́йте* (а не *прощавайте*), *проща́ючись*. *Прощатися* з ким-чим: *Прощався* з дідом, Гр. 336. *Прощати* — це простити: Хто чого не знає, тому Бог *прощає*. — В Г. *пращати* кого-що: Усі щиро *пращали* школярів, А. Чайк. „Віддяч.“ 102. (на В. У. — *проща*, *лися з*). З жалем *прощали* вони місце, Франко,

„Зах. Берк.“ 127. (на В. У. — прощалися вони з місцем). — Вже вдавнину були ці подвійні форми: проштати, прощати, прощатися і праштати, пращати, пращатися. Див. допращати. — Прощений, а не прощаний *мц.*

Прягті, пряжу́, пряжений, а не пряжаний *мц.*

Прямий, -ма́, -ме́; в Г. прями́й.

Прямо *м.*, треба — просто; це прямо нещастя *м.*, треба — це нещастя, або — це просто нещастя.

Прятати, прячу́, -чеш або прятаю́, прятавш, — це дієслово вживається постійно в Г. як *п.* sprzatać: Прятав у покоях, Чайк. Відд. 127.; на В. У. його не знають, тут тільки — *прибирати*: А в дівчини одна хата та й та не прибрата, Пісня. Моск. „прятать“ — це ховати; Прячуть одяжу у скриню, Маковей, „Ярошенко“ 182, треба — ховають.

Псавтір, псавтиря́ *м. р.*: У руках старий псавтир. Давнє псалтырь́ було муж. або ж. р.; в давнину часто вжив. і псалтыря́ ж. р., тепер рідке псавтіря́. Гр. ψαλτήριον. Вчився по псавтирі, Свідн. 17.

Псалом, псалма́ і псалому́, гр. ψαλμός, давнє ψαλμῶν *м. р.* Насміються на псалом той, Шевч. Лиш вітер віє під вікном сумний псалом, Б. Лепкий. Часто вживається також і псалма́ ж. р.: Псалтирня псалма́, Кул. Хут. II. 58.

Псевдонім, простіше — прибране ім'я́.

Психіятр, а не психіатр.

Психоз, психозу *м. р.* з гр. через нм.; в Г. психоза ж. р. з *п.* psuchoza.

Псол, Псел, Псла́ річка: Пошол на Псолъ Полт. акти 1668 р. ст. 140.

Птах, а не птак *п.* ртак. Пташачий або пташиний.

Пташка, а не птічка *м.*; в Г. інколи пташок *м. р.* — це *п.* ptaszek. Полохлива як пташка, Гр. 40.

Публіка — це стид, сором, ганьба; в цім значінні в Г. слово це постійно вживається, на В. У. рідше.

Пугач, пугача; в Г. пугач, пугача́.

Пуделко *г.* з *п.* pudełko; на В. У. — корбочка.

Пудити *г.*, на В. У. — лякати; давнє пудити значило тільки гнати. Я так напудилась *г.*, на В. У. — я так злякалась.

Пудло *г.* з *п.* pudło, на В. У. — корбчка. Купив коробку сірників.

Пудра ж. р. з фр. la poudre; в Г. пудер з *п.* puder (а це з нм. der Puder).

Пужално, *р. мн.* пужален.

Пузір, -ря́, *мн.* -рі́.

Пукати *г.* з *п.* pukać; на В. У. — стукати; в цім значінні слово *пукати* на В. У. не вживається; тут інколи пукати — тріснути, лопнути, як значило і давнє пжкатися, але частіше *пукати* — не літерат. слово, якого не кажуть на людях. У двері стукав, добувався, Котл. Ен. III. 11. Підійду під оконце — стукну, Чуб. V. 170.

Пульсувати, а не пульсирувати *м. нм.*

Пункт *м. р.*, *мн.* пункти, а не пункта *п.*

Пупіль *г. п.* з лат. pūillus — недоліток, вихованець.

Пуризм з фр. purisme; в Г. пуризм *п.*

Пустий *м.*, треба — порожній.

Пустити, пущу́ (а не пустю́ *мц.*), пустиш, пу́стить, пу́стять (а не пустють *мц.*); в Г. пу́щу; пу́щений, а не пу́щаний *мц.*

Пустощі, пúстощів.

Путній, -ня, -не, а не пúтний, -на, -не. Нічого путнього, Кул. 138.

Путня г. з н. putnia; на В. У. — відрò, цéбер, бóчка.

Пúто, вжив. переважно в мн.: пúта, пут.

Путь, путі ж. р.: Тяжка путь. Встаровину пьть було м. р.; в мові м. воно м. р.; в зах.-укр. часто путь м. р., на В. У. тільки ж. р.: Розгадавную путь, Черк. I. 73. Колюча путь розуму, Фр. З верш. 35.

Пух, з пúху, в пухú.

Пúхнути і пúхти; мин. час. пух і пúхнув; прик. сп. пúхни, пúхнім, пúхніть.

Пуцувати г. з н. pucować (а це з нм. ruzzen); на В. У. не вжив., тут тільки — чýстити.

Пушка — це гармата, п. działo; зах.-укр. пúшка як п. puszka, на В. У. — корóбка, скрýнка.

Пушкар, -ря, -рем, мн. -рі.

Пчолá або бджолá, а не бжола; давнє пчела, бчела, або пчела, бчела. Мн. пчóли, пчóл. Робоча як бджола, Ном. № 4562.

Пшениця, пшеничний (вимова: пшенишній).

Пшонó, а не пшено м.

П'ядь, п'яді ж. р., п'яддю, в Г. пядею а.

П'яний, а не п'яний м. П'яний від чого або чим: Пісня горем п'яна, Леп. З гл. 170.

П'яніно с. р., звичайно не відмінюється; в Г. відм.

П'яниця і п'яниця.

Пятна́дцять, р. в. -дцяті або -дцятьóх; д. в. -ти або -тьóм; ор. в. — тьмá; в Г. пята́нцять; давнє пать на десатє, патьна́десать, патьна́дцать. Інколи п'ятьна́дцять.

Пáтро г. з н. piętro; на В. У. не вжив., тут

пóверх: На п'ятий пóверх свій як мога поспішили, Кул. Дзв. 147.

П'ять, р. в. п'яті і п'ятьóх, д. в. п'яті і п'ятьóм, ор. в. п'ятьмá; давнє пать.

П'ятьдесят або пятдесят, р. в. п'ятидесяті або -тьóх, д. в. -сяті або -тьóм, ор. в. -сятьмá; давнє пать десатъ.

П'ятьсòт або пятсòт (т ствердло під впливом дальшого твердого складу). Звичайно не відмінюється, або р. в. п'ятисòт.

Р.

Рáбат фр. н. г.; на В. У. не вжив., тут — óпуст, зніжка.

Рáбин, з гр. ραββί, ц. сл. ракви; в Г. часто рáбін.

Рабівник, рабівницький, рабівництво, рабóванє, рабúнок, рабувати — це звичайні в Г. форми з н. rabować, rabownictwo, rabunek (з нм. rauben); на В. У. тільки: грабитель, грабіж, -жý м. р., грабіжник, грабування, грабувати, грабúнок, грабіжничий (в Г. рабунковий), — цеб-то початкове г тут на В. У. не одпадає.

Работати — давня укр. вимова, але тепер вже тільки — робіти, працювати.

Рáбство, в Г. рабствó.

Рáбський, в Г. рабський.

Равт див. раут.

Рáди кого-чого; в давній мові слово ради стояло все по слові, до якого відносилось: мене ради.

Рáдій дуже рідко скорочується на рад (в мові м. вживається тільки рад, а не радий). Радий

з чого: Був радий з тієї праці, Гр. 177. Рідко: радий чим: Чим хата багата, тим і рада, Приказка. Інколи радий кому-чому: Радий нашій стрічі, Коц. 31, — це *a*. Яка ж вона йому рада була, Гр. 155.

Радити, раджу, радеш, радять (*a* не ражу, радю, радють), прик. сп. радь, радьте. Радити кого або кому про що: Радять мені про сина. Радять мене люде, Метл. 26. Хто ж порадить сироту, М. В.

Радитися з ким про що: Радитися з товаришами, Грінч. „Під тих. верб.“ 107. Радиться про все гуртом ів. 18. В Г. радитися кого: Він радився підстарости, А. Чайк. „На уходах“ 141, — це *a*. пол., на В. У.: радився з підстаростою.

Радісний, а не радістний *a*.

Радість, радости; радістю, в Г. радостею *a*. Радість змінює сум, а не нудьгу; слово супротивного значіння — сум, журба. Прийшла радісна (*a* не: весела) вістка: брат видужав. Не плутати з словом веселість.

Радіти, радію з чого або від чого: З коханнячка свого раділа, Гр. 119. В Г. часто рад. ким-чим: Раділа дитиною, Чайк. Од. 47, або на що: Радів на спогад, Чайк. „На ух.“ 14. Радіти, а не радуватися *a*. В давнину було ще радіти кому-чому.

Радніший, радніше (в Г. радо, радше).

Радо, на В. У. не часте, тут звичайно кажуть — охоче, радніше; в Г., під впливом *n. rado*, дуже часте. Щоб охотніш козаки брались, Кул. 273.

Радомишель, Радомишля, давнє Радомышль, радомиський.

Радощі, радощів, а не радіщ. Сама горить з радощів, Чайк. Відд. 31. Довгенько з радощів не змогли до себе прийти, Кул. 414.

Радуватися, радуюсь *a*. з радоватисл, вже не

вживається, — вжив. тільки *радіти*. Радуюсь тобою, Леп. З гл. 45, — на В. У.: Радію з тебе.

Радуга моск., болг. дъга, сrb. дуга, чс. duha, ц. сл. дъга; укр. *весёлка*, рідше — *райдуга*. У Дніпра веселочка воду позичає, Шевч.

Радше — дуже часте в Г.; на В. У. зовсім не вживається, тут тільки — скоріше, радніше, охотніше.

Раз, разу, мн. разі, разів і раз; тим разом (в Г. разом); в тім разі; два рази, всі разі. — В данім разі — це нім. *im gegebenen Falle*, ліпше б — в тим випадку. Скільки разів він казав, Гр. 275. Леся десять раз розказувала, Кул. 178.

Рай, раю, в раю.

Рамено і рам'я, рамени, з давн. *рамма*; це слово часте в Г. (*n. ramie*), але на В. У. звичайно — плечє, мн. плечі.

Рамці, рамців; *мц.* рямці, рями.

Ранг, рангу м. р., фр. *le rang*, нм. *der Rang*; в Г. ранга ж. р. з *n. ganga*.

Ранити, раню, раниш, ранять; ранений, а не ранний чи раняний; в Г. раніти.

Ранішній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не.

Ранний, *n. ganpu*, треба — ранений.

Ранній, рання, -не; в Г. -ний, -а, -е; *раньный*. Рання пташка пшеничку клює, а пізня очки дере, Ном. № 11309.

Рано, зрана, інколи: над раном, але ліпше — над ранком, вдосвіта. Раніше, в Г. ранше.

Рантом, раптово; в Г. нараз, з *n. naraz*. Див. нараз.

Раритет, раритету, з нм. *Rarität*, а це з лат. *rāritas*; в Г. інколи раритас за *n. raritas*.

Ратифікувати, а не ратифициувати *м. нм.*

Ратувати кого-що, інколи кого-чого. Поратуй мене. З нім. *retten*, ратунок, *Rettung*. Інколи *мц.* рятувати, рятунок.

Ратуш, ратушу м. р. і ратуша ж. р.; вже в давнину були ці дві форми. Слово походить з сер. гірн. нм. rathūs (тепер Rathaus).

Раут, рауту з англ. raut; в Г. равт.

Рафинад, -наду м. р. з фр. raffinade; в Г. рафинада ж. р. з н. raffinada.

Рахувати, рахую на кого-що, кого-що: Дуже рахували на Кирила, Гр. 89.

Рашпіль, рашпеля м. р., з нм. Raspel; в Г. рашпель, рашпля.

Рвати, рву; рваний, а не рватий.

Реабілітувати, а не реабілітувати м. нм.; н. rehabilitować.

Реагувати, а не реагувати м. нм.

Реалізувати, а не реалізувати м. нм.

Реасумувати лат. г. н.; на В. У. не вжив., тут — підрахувати, порахувати знову.

Рібелія лат. н. г., ліпше — бунт, повстання.

Ребро, ребра, мн. ребра, ребер.

Реванш, реваншу з фр. la revanche; в Г. реванж з н. gewanz.

Ревель, Ревеля; фр. Revel, англ. Revel; нм. Reval; польськ. Reval; в Г. Реваль або Ревель, Ревля, за п. Reval, Rewla.

Ревеляція лат. н. г.; на В. У. не вжив., тут — виявлення, викриття.

Ревізія лат. — це перевірка кого або чого, звичайно не поліційного характеру; в Г. ревизія кажуть і на поліційний трус; на В. У. це трус: Прийшла поліція і зробила трус.

Ревизувати, а не ревизувати м. нм.; в Г. ревідувати з п. rewidować.

Ревіт г.; на В. У. -- рев Коц. 10, ревіння.

Революційний, а не революційний м.

Ревті, реву, реवेश, рів, ревлà, рівти; ревіти.

Регіт, реготу.

Реготати з кого-чого, а не над ким-чим м. Реготати і реготатися. Усе реготав із його вигадок, Кул. 143. Голосніше за всіх реготався сам старшина, Гр. 14. На весь рік реготав, Гр. 14.

Редагувати, а не редактірувати м. нм.

Редукувати, а не редуцирувати м. нм.

Редут, редуту м. р., з фр. redoute; в Г. редута ж. р. з п. reduta.

Реєстр, а не реєстр.

Режисір, режисера з фр. régisseur, або режисер, але не режисьор м.

Резеда, резеді, з фр. réséda, а це з лат. gesēda. В Г. резеда н.

Резерва лат. н. г. — обережність; на В. У. не вжив., тут єсть резерв м. р. з фр. réserve, нм. Reserve — запасове військо.

Резервувати, а не резервирувати м. нм.

Резигнувати лат. н. г.; на В. У. не вжив., тут — зріктися, уступити.

Резіна, в Г. гума.

Резонер, з raisonneur через нм. Raisonneur.

Резонувати, а не резонірувати м. нм.

Резюме с. р., не відмінюється, з фр. résumé; в Г. резіме.

Резурекція лат. н. г.; на В. У. тільки — Великбдня ўтрення.

Рейвах, рейваху, з нм. Reiterwache; на В. У. це слово часто вжив. серед народу. В Г. райвах.

Рейтузи, рейтуз, з нм. Reithosen.

Рекламувати, а не рекламирувати м. нм.

Рекрут, рекрута, мн. рекрути, рекрутів або рекрут, з нм. Rekrut; мц. некрут. До рекрут його віддасть, Фр. З верш. 109.

Ректі, *речу́, рече́ш, речу́ть*, прик. сп. *речі́*, *речіть* арх. (часто **вживав** Куліш); зах.-укр. *речі́ а*.

Релегува́ти *лат. п. г.*; на В. У. не вжив., тут — виганяти, усувати учня зо школи.

Релі́гія на В. У. **вживається** як віра: Якої ти релі́гії? На шкільний предмет кажуть **Закон Божий** (а в Г. — релі́гія з *п.*).

Рельс м. р. або **рельса** ж. р. Див. *шина*.

Ремесло́, -ла; мн. *ремесла, ремесел* Бирч. I. 72.

Ремесні́к, -ка, а не *ремесленик*; **ремесльни́к**.

Реміне́ць, -нця́, Свідн. 28. **Ремі́нний**. **Ремі́нчик**.

Ремі́нь, *ремєню* (*мц. рамінь*); давнє **ремєнь**.

Для мн. збірна форма — *реміння*.

Реноме́ с. р. і не відмінюється, з фр. *renomée*; *п. генома*.

Рентгено́ве промі́ння.

Реомі́р, *Réaumur*; в Г. **Реомі́р**.

Реорганізува́ти, а не *реорганізувати м. нм.*

Репара́ція *лат. п. г.*; на В. У. не вжив., тут — **напра́ва**, **попра́ва**.

Репарува́ти *лат. п. г.*; на В. У. не вжив., тут — **направля́ти**.

Репеті́тор, в Г. **інстру́ктор**.

Репетува́ти, а не *репетирувати м. нм.* **ліпше** — **повторя́ти**.

Репетува́ти (галасувати) *про* кого-що або *за* кого-що: Що їм на руку, *за* те репетували, Гр. 27.

Репорте́р, -те́ра, з фр. *reporteur*.

Респу́бліка з лат. *respublica*; в Г. **республика** з *п. герупліка* (а це з іт. *repubblica*). **Республіка́нський**, в Г. **республіка́нський п.**; **республіка́нець**, в Г. **республіка́нець п.**

Рестора́н з фр. *restaurant*, **рідко** *рестора́ція* з фр. *restauration*. В Г. *рестава́ція* з *п. restau-*

rasja, нм. *Restauration*; на В. У. *рестава́ція* — **відновлення династії**.

Рестава́рува́ти, а не *рестава́риувати м. нм.*

Ретуше́р, -ше́ра, з фр. *retoucheur*.

Ретушува́ти, а не *ретуши́увати*.

Рефере́ндум, -думу м. р. і відмінюється; в Г. с. р. з *п.* і не відмін.

Реформува́ти, а не *реформи́увати м. нм.*

Рецензува́ти, а не *рецензи́увати м. нм.*

Реце́пт, *реце́пту* м. р. з лат. *receptum*; мн. *реце́пти*; в Г. *реце́пта* ж. р. з *п. recepta*.

Рециди́в, *рециди́ву* м. р. з лат. *recidivum*; в Г. *рециди́ва* ж. р. з *п. recyduwa*.

Рече́ння, р. мн. *речєнь*, а не *речєннів*.

Речі́ а. див. *ректі́*.

Реше́то, мн. *решєта, решєт і решіт*; з давн. **решєто**.

Решта, *решти, решту*, з нм. *Rest*. В Г. **інколи** не відмін.: **розбивали решта** (на В. У.: *решту*) **куп**. **Накінець**, а не *врешті решт* (*переклад м. „въконцѣ концовъ“*). Див. *зрештою*.

Решта́нт, -нта *нар.*, **літературне** — **арешта́нт**, нм. *Arrestant*.

Ржа, давнє *ржа*, але частіше — **іржа**. **Ість**, як *іржа залізо*, М. Вовч. I,

Ржаві́ти, -вію, з давн. *ржаві́ти*, але частіше — **іржаві́ти**.

Ржа́ти а., звичайно — **іржа́ти**.

Ріба́р, **ріба́ря**.

Рі́га, **рижський** (вимова: *ризький*).

Рида́ти *по кім-чім*; це слово часте в Г., але на В. У. мало вживане, тут — **голосити**. Давнє *рыдаги*. Не *ридай* за мною (ліпше — *по мені*), Фр. З. Б. 221. **Біга Катря боса лісом, біга та голо-**
сить, Шевч.

Ридикуль, -кюля м. р., з фр. ridicule.
Риж, ріжу Коц. 11 м. р., а не рис ж.
Рижий м., треба — рудий: Вушка од рудих черевиків, Коц. 58.

Ризико, ризикувати г. н., див. риск, рискувати.
Римар, -ря, з нм. Riemer.
Римлянин, мн. римляне, римлян; в Г. римлянин, мн. римляни.

Риск, рїску м. р. з фр. le risque, англ. risk; в Г. *ризико* с. р. з п. *ryzyko* (а це з іт. *risico*).

Рискувати, рискую з фр. risquer, нм. riskieren, болг. рискувам, срб. рисковати, м. рисковать. В Г. *ризикувати* з п. *ryzykować* (а це з іт. *risicare*).
Рисківаний, в Г. *ризиківаний* з п. *ryzykowany*.

Рисувати, рисую, з сер. нм. rissen, мало вживане, звичайно — малювати; зам. *рисунок* вживаємо — малюнок. Але часто розрізняють: малюнок — фарбами, рисунок — не фарбами. Слово *рїса*, рїси ж. р. (з сер. нм. riss) — загальноживане.

Рїцар, рїцаря (з сер.-гірн. нім. rīter, тепер. Ritter), але частіше — *лицар*.

Рів, рова, ровом, мн. ровї, ровів, з давн. *ровъ*, *рѣва*; моск.: *ровъ*, *рва*, мн. *рвы*, *рвовъ*. Ровом обкопав, Кул. 199.

Рівень, рівня Коц. 7 м. р., з давн. *ровнь*, а не *уровень* м.

Рівнати див. рівняти.

Рівне, Рівного місто, а не Рівно м.; рівенський.

Рівний, з давн. *ровный*, було й *равный*. Рівнищий. Скочити на рівні ноги. *Мц.* рівний. Рівний чому: Пень рівний пневі, Тимч. 149.

Рівнина, м. равнина.

Рівнодушний м., треба — байдужий: Погляд очей був недбалий, байдужий, Лев. Пов. 297.

Рівночасно, сковане слово з нм. gleichzeitig; часте в Г., бо з п. równocześnie; на В. У. не вживається, тут частіше — одночасно або разом.

Рівняти, рівняю; зах.-укр. рівнати, рівняю; вже вдавнину були ці дві форми: *ровнати* і *ровнати*; форму *рівнати* піддержує й н. równać. — *Мц.* рівнати. — Рівняти річі між собою, а не з собою. — У нас часом м. вирази: „по сравненію“, „сравнительно“ передають дослівно: в порівнянні з, рівняючи з, рівняючи до; це не добре, треба — *супроти* або *проти*: Одна *проти* мене дуже висока, а *проти* другої я дуже довгий, Гр. 87. Звуться м'якими *супроти* решти твердих, Тимч. 17. Див. супроти.

Рівнятися до кого-чого, кому-чому, або з ким-чим: Рівн. до тебе, рівн. тобі, рівн. з тобою. В Г. *рівнатися*, див. *рівняти*.

Рід, рѣду, на роду; неначе, наче, а не *вроді м.*
Рідкий, а не *рідкий м.*; *рідший*, *рідше* (*мц.* вимова: *рідчий*, *рідче*).

Рідкість, рідкості, рідкістю.

Рідний, -на, -не; в Г. часто *рідній*, -ня, не. Давне *родный*. Батько ти наш *рідний*, Кул. 266. Рідва сестра, Кул. 178. Рідним краєм, Коц. 14. Рідна, рідної Гр. 267.

Ріжний Коц. 12, а не *різний* і не *ріжній*, давне *розный*.

Ріжнитися, *ріжнюсь*, *ріжнися*, *ріжняться*.

Ріжниця Тимч. 95. 144, а не *різниця*; давне *розница*. *Різниця* — це м. бойня. *Мц.* *різнація* не вживати.

Ріжнорідний, -на, -не, а не *різнорідний*, і не -ній.

Різбар, *різбаря*, мн. -рі.

Різвѣ, а. *роздвѣ*, з давнього *рождество*.

Різка, з давнього *розга* (тут давнє *л* дало *к*).

Різький, а не **різький м.** і не **різкий**.

Різькість, **різькості**, **різькістю**.

Рій, **роя**, **роём**.

Рік, **року**, мн. **роки**, **років** (а не **рік**). **Рік**, а не **літо** або **год** (вдавнину проте було в нас **лѣто**, **годъ**). — Ліпше б казати: **рік** минулий, а не **рік** торішній. — Давнє **рокъ** визначало перше певний судовий час, судовий термін (**рѣчки**), і тільки десь з XIV в. набуло теперішнього значіння — **год**, **літо**.

Ріка див. **річка**.

Рілля, **рілли** ж. р., — фонетично правильна форма з давнього **ролля**. — Але вже вдавнину часом було й **роля**, звідсі наше **роля** (а не **ріля**), пор.: Не родить **роля**, але **Божа воля** (в Чудівським Новім Завіті XIV в. знаходимо наголос: **воля**).

Рінь, **ріні** ж. р. — великий пісок береговий; давнє **рѣнь** єсть в Повісті вр. літ під 6496 р., — низький беріг, мілина.

Ріт Гр. 14, **рѣта** Гр. 13, **рѣтові** Коц. 49, **рѣтом** Гр. 146, в **рѣті** Тимч. 97, мн. **рѣті** Гр. 61, **рѣтів**; рос. **ротъ**, **рта**, **ртомъ**, мн. **рты**, **ртовъ**. Вдавнину було **ротъ**, звідсі наше **ріт**; але частіше було **рътъ**, **ръта**, звідсі часте наше **рот**, **рота** (бо давнє **ъ** дав **о**, а не **і**).

Річ, **річі** ж. р., **річчу**, мн. **річі**, **річѣй**, з давнього **рѣчь**, **рѣчи**; але з аналогії до таких форм, як **піч** — **печі** повстало й **річ** — **рѣчі**. **Річ** про кого-що: **Речі** про чорну раду, Кул. 313. — В Г. частий вираз: не від **річі** буде сказати, це з **п. nie od rzeczy**; на В. У. — не зайвим буде сказати, додати.

Річенець, **річенця** (походження: **рок-ен-ець**, **роч-ен-ець**, **річ-ен-ець**); в нас часто непр. форми: **речинець** або **реченець**.

Річка, **річки** ж. р., а не **ріка**, — так завсіди на В. У.: На Україні найбільша річка — **Дніпро**. В укр. мові єсть багато слів лише формою здрібнелих, але без здрібнелого значіння, напр.: **книжка**, **чарка**, **віршовка**, **невістка**, **садок**, **свічка**, **пампúшка**, **салфетка**. Ці форми були вже й вдавнину: **Нарѣкошася** **полочане рѣчки** **ради** **полоты** **Пов. вр. літ**, **вступ.** В Г. форма **річка** не вжив., тут **ріка**, з давн. **рѣка**. Чигринський запис 1616 р.: **Од Вершини речьки**. **Річка** мов мёртва, Кул. 180. Бігли до **річки** **Росі**, **Думи** 136. — Пливати **річкою**, а не **по** **річці** **м.** **Іти** **здвж** **річки**, а не **по** **річці**.

Рішати **задачу**, — так постійно на В. У.; в Г. **розв'язувати** **задачу**.

Рішаючий **голос**, а не **рішучий** **голос**.

Рішуче, в Г. -чо. **Рішуче** **застромив** **за** **пояс** (**ножа**) **Коц.** 18. 30.

Роб, **Яким** **робом** **це** **зробити**, Гр. 102, — ліпше просто: **як** **це** **зробити**. **Повстають** **таким** **робом**, Тимч. 16, — ліпше: **повстають** **так**. — Рос. вираз: „**такимъ** **образомъ**“ у нас передають дослівно: **таким** **чином**, **таким** **робом**, а треба — **отож**, **так**, **тому**, **через** **те**, **виходить**. — Так само наші поширені вирази: **головнім** **чином** або **головнім** **рѣбом** — це дослівно з **м.** „**главнымъ** **образомъ**“, треба: **гѣловно**, **гѣловніше**, **найгѣловніше**, **найбільше**.

Робинзон, **Робинзона**.

Робити, **роблю**, **рѣбиш**, **рѣблять**, **рѣблячи**, **рѣблений** (а не **мц.** **робю**, **роблють**, **робляний**). — Він собі з того нічого не **робить**, — це штучний вираз, ліпше: він не **дбає** **про** **те**, він **тим** не **журиться**, **йому** **байдуже** **про** **те**. — **Робити** **урок** — поширений по В. У. вираз, з нм.-євр. **machen die Aufgabe**, треба: **готовити**, **приготовляти** **урока** **чи** **завдання**, **вчитися**.

Робітник, робітниця, рідше — робітнік, -ніця.

Робітня г.; на В. У. чуже, з нм. — майстерня.

Робота, робіти, роботу, мн. робіти, робіт. —

Робота над чим або коло чого, а не *по* чому м.:
Робота над вивченням мови, а не *по* вивченню мови м.

Робочий, з *рабочий*, *робочий*; в Г. *робучий*.

Робочий парубок, Гр. 254. Робочому народові погано, Гр. 31. Робоча як бджола, Ном. № 4562.
У робочу часину, М. Вовч. II. 83.

Рóвер, п. *rower* з англ., постійно вжив. в Г.; на В. У. тільки *велосипед*. Див. велосипед.

Рогатка або рогачка г. з н. *rogaczka*: Мітар відбирав мито на рогачці, Руд. 77; на В. У. *шлагбаум* (народне *шламбон*), з нм. *Schlagbaum*.

Родзінки, родзіннок, або розінки, розіннок, в одн. рідко: родзінка ж. р. (в Г. родзіннок м. р.), з нм. *die Rosinen*, фр. *les raisins secs*; моск. *ізіум* з тюрк. *üzüm*.

Родіни, родін.

Родітися, роджүся, рбдишся, рбдяться, а не родються *мц*.

Родич, рбдича, мн. рбдичі — це рідня; давнє *родичь* — рідня, а не родитель. Пор.: Багато *родичів*, та ніде пообідати, Номис № 9338. Поїхати вона не мала куди, — батько давно помер, а до *родичів* не хотілось, Коц. 51. Що тут і батько і рідная мати? Що тут і всі *родичі*? Білилов. Батько й мати поїхали в гості до *родичів*, Рудч. Ск. В Г. *родичи* вжив. зам. *батькі*, — це н. *rodzice*. На В. У. тільки *батьки*, *parentes*: *Батькі* мої рано повмірали, я лишилася сиротою і поневірялася по *родичах*.

Рóжа, давнє *рожа*, а не роза м. В Г. часте *рүжа* з н. *róža*. Рожа червона, Гр. 114.

Рожівий, а не рожовий. Рожеве личко, Гр. 105.

Роз перед тихими звуками переходить на *рос*: *роплакати*ся, *рошвилювати*ся, *роскіш*, *роштерти*; під впливом польського правопису у нас часом не міняють *роз* на *рос* і пишуть: *розкішний*, н. *rozkoszny*.

Розбагатіти, а не розбогатіти а.; див. *богатий*.

Розбіти, розіб'ю, розіб'еш, розбів.

Розбігáтися, -гáюся, розбігтися, -жүся, -жішся, -жáться; в Г. *розбігну́тися*; *сторóжа* *розбіжиться* (в Г. *розбігнеся* Мак. Яр. 229).

Розбій, розбю, розббем, а не розббйом *мц*.

Розбírати, -рáю; зах.-укр. *розбирáти*.

Розболітися, -лїюся; зуб мені (або: в мене) *розболівся*; в Г.: Так мене зуб *розболів* Чаїк. Мал. 117, це н.; див. *боліти*. *Розболітися* на що: на очі. Давнє: **С** того *разболквса*, *дүмре* Пов. вр. літ, під 6420 р., Іпат.

Розважáти, -ся чим: Хоч *піснею* *розваж* мені душу.

Розвиднáти або *розвиднятися*, *розвіднїти* або *розвиднїтися*: Тільки *розвидніло* — узяв своїх хортів і пішов, Рудч. Ск. I. 136. Трохи *розвиднілось*, Коц. 38.

Рóзвід, *розвбду*; *розв'язáти* шлюб, *розв'язання* шлюбу.

Рóзвіз, а не *розвóзка* м.

Рóзвій або *рбзвиток* вживаються однаково.

Розгледжений Тимч. 131, часом *розгліянутий*.

Розворушїти, *розворушїв*, -шїла, -шїли.

Розганáти, а не *розговяти*.

Рóзговіни, *рбзговін*.

Роздérти, *роздирáти*, *роздеру́*, -дереш, -деру́ть; в Г. *розідру́*, -дреш. Див. *дерти*.

Роздивлáтися на кого-що: *Роздивлявся* на їх

коней, Лев. Пов. 166. Не вживати *роздивлятися* як перехідне дієслово: Роздивимось це питання (це переклад *м.*: разсмотримъ), треба: обміркуймо це питання, або — розгляньмо. В Г. роздивлятися або розглядатися *за* ким-чим: Розглядався за батьками своїх учнів, Леп. З ж. 49.

Розділ *про* щось (в книжці), а не *о* щось *а. н.*

Роздзявляти або роззвявляти Гр. 61.

Роздóлля, на роздóллі.

Роздоріжжа, на роздоріжжі Черк. I. 48.

Роздúти, розідмú, розідмéш, роздúв; прик. сп. розідмí, розідмíть.

Роздушíти, -шú, -дúшиш, -дúшать, роздúшенний; в Г. роздусíти з *н.* rozdusić. Див. дусити.

Роздягти кого: Роздягни дитину; роздягтíся самому: Роздягнися та й на піч. Зними або скинь пальто, а не роздягни.

Роззувати, роззуватíся Коц. 6.

Розигри, рóзигрів.

Розí: розíгнати, розíбрати, розíдрати, розíзнати, розíйтíся, розíллáти, розíрвати, розíслáти і т. п., — це звичайні в Г. форми, але на В. У. їх звичайно вживають ще з *розо-*: розогнати і т. п.

Розíбрати і розобрати, розберú, розберéш, розберúть, розíбрáв, -ла.

Розíгнати і розогнати, розжену, -нéш, -нúть, розíгнáв, -ла, -ло, -ли; в Г. розжéну, розжéне.

Розíдрати і розодрати, роздерú, див. роздерти.

Роз'їжджáтися Кул. 357, а не роз'їзджатися.

Розíзнати, розíзнаю.

Розíйтíся, розíйдúся, -дéшся, -дúться.

Розíллáти, розлíти, розíллó, розíллéш, розíллóть; розлíтий, а не розíллáний.

Розíмкнúти, розмикáти, розíмкнú, -нéш, -нúть, розíмкнений.

Розíрвати, розривáти, розíрвú, -рвéш, -рвúть, розíрваний.

Розíслáти, розсилáти, розíшлó, -шлéш, -шлóть, розíсланий.

Розíслáти, розстиляти, розстелó, -стéлеш, -стéлють, розстéлений.

Розкíш див. розкíш.

Розламáти, розлáмувати, розламáю, і розломíти, розлómлювати. Див. ламáти.

Розлучáти кого з ким або когó від когó: Не розлучай мене з милим, Метл. 73.

Розлютувати, -тúю, -тúєш кого: Сестрина одповідь ще гірше мене розлютувала, Сторож. Марко Пр. 36. В Г. розлúтити, розлúчу.

Розлягáється голос, луна, а не роздається *м.*

Розмаíтий з *н.* rozmaity; на В. У. частіше — рíжний, всáкий.

Розмíр, рóзмíром або на рóзмíр, а не *по* розмíру *м.*

Розмовляти, розмовляю; в Г. розмавлáти з *н.* rozmawiac. Розмовляти *про* кого-що, рíдше — *за* кого-що, в Г. *о* ким-чим *а. н.* Довгенько *про* це розмовляли, Гр. 77. Почали розмовляти *за* Денисову справу, Гр. 132. Розмовляючи *про* такі речі, Кул. 132.

Рознемогтíся, рознеможúся; зах.-укр. рознемочíся *а.*

Рознéсти, рознóсити, рознесú, -сéш, -суть, рознéсений; в Г. рознéсу.

Розривáтися — це рватися: Чобіт розірвався; в Г. й забавлятися, з *п.* rozrywac sie.

Рóзривка зах.-укр. з *н.* rozrywka; на В. У. не вжив., тут — забáва, потíха, гúлянка.

Розріжняти, а не розрідняти.

Розробляти; в Г. *розрабляти* з *n. rozrabiać*.

Розрух, *розруху* м. р., давнє *рбзрухъ*; *м. разруха* ж. р.

Розсёрдитися, *розсёрджуся*, *розсёрдишся*, *розсёрдяться*; вимова: *росердитися*. Розс. на кого за що: *Росердиться* за брехню Гр. 115.

Розсікти, -чү, -чеш; зах.-укр. *розсічи* *а*.

Розслаблений — давня укр. вимова; нова з *м. розслаблений*.

Розставатися, *розлучатися*, а не *розставати*: На жаль і сум прийдеться нам *розстати* (треба — *розстатися*), Щур. Рол. 60.

Розстаратися чого або на що: Як *розстараеться* грошей, *заплатите* мені, Гр. II. 291. Як *потягнувся* на юшку, то *розстарайся* і *на* петрушку, Ном. № 4884.

Розширювати, *розширити*; в Г. *розширіти*.

Розум, *розуму*, а не *разум* *а*.; давнє *роззмъ*, але частіше було *раззмъ*. Ти не сповна *розуму*. Переносити: *роз-ум*.

Розумітися на чому, а не *в* чому *м.*: Він *на* тому не *розуміється*, Сл. Гр. III. 60. *Розуміється*, як Мошко на перці, Ном. № 6512.

Розумний, *розумніший*. Йому стало *розумно* (а не *зрозуміло*), що тут щось не так, Кул. 318. Переносити: *роз-ум-ний*.

Роз'язати, *роз'язувати* Гр. 183. 201 і *розв'язати*, *розв'язувати*.

Роль, *рблі* ж. р. і *рбля*, *рблі* ж. р. з фр. *le rôle*, нм. *die Rolle*; *n. gola*. В Г. тільки *рбля*.

Ролія див. *рілля*.

Ром, *рбму*, з америк.; європейські мови знають *рум*, *руму*.

Романс, *романсу* м. р. з фр. *la romance*.

Ромён, *ромёну* або *ромнү*, — зілля.

Ромён, *Ромна* місто; *м. Ромній*. Полтав. акти 1670 р. ст. 189: з *Ромна*, под *Ромном*. *Ромёнський*.

Рондель, з фр. *rondelle*, але взято з *n. gondel*, тому й наголос *n. рондель*, а не фр. *рондэль*.

Росіл, *росблу* (з *розсіл*), з давнього *росолъ*.

Росія, *м. Россія*; по вкр. пам'ятках XVI—XVII в. постійно *Росіа*; але за останній час на Україні частіше кажуть *Москва*, *московський*, цеб-то так, як завжди вдавнину звалася Росія. В Г. часом відріжняють: *російський* — це московський, *руський* — це український; на В. У. такої різниці нема, тут зам. *руський* чи *російський* тепер кажуть *московський*. Слова: *Русь*, *руський* — це давні назви старої Української Держави, що перейшли до Москви, а ми самі користуємо з своїх теж давніх назв: *Україна*, *український*.

Росказ — приказ, наказ, з *n. rozkaz*; в Г. *розказ*: *Ловці зупинилися* на *розказ* Максима, Фр. З. Б. 16.

Росказати, *роскажү*, *роскажеш*, *роскажуть*, *росказаний*; в Г. *розкажу*. *Росказати* про кого-що, в Г. *о* кім-чим *а. н.* *Росказав* про всю подію, Гр. 268. *Росказує* про своє життя, Кул. 139. В живій народній мові частіше *росказувати* за кого-що: *Васюта* *росказав* і *за* *Грицька*, Гр. 79, але в літер. мові звичайно *вживаємо* *про*. — *Росказувати* чого: *Бувало*, казок тих скільки *роскаже*. — *Давнє* *расказати* *визначало* тільки — *росповісти*, *повчати*; а в Г. часто це слово, під впливом *n. rozkazuwać*, *визначає* ще й *приказувати*, чого нема на В. У.

Роскіш, *мн. роскіші*, *роскішів*, *роскішний*; під впливом *n. rozkosz*, *rozkoszny* у нас інколи

пишуть: розкіш, розкішний. Але вдавнину тут писали *рос*: *Заживаючи потравъ роскошнихъ* Ключ Роз. 1665 р. л. 39 б. Олекс. XVIII в. ст. 64: *роскошне*. Див. роз.

Роскладати по чому (в Г. за чим): По вимові слова розкладаються на склади, Тимч. 13. Можемо розкладати слова вважаючи на вимову, ів. 13. Див. по.

Росліна див. ростіна.

Роспач ж. р.: Сама распач гіркая, М. Вовч. II. 43. — Але слово це з *n. rozpacz*; ліпше вживати: безнадійність, смуток, глибокий жаль, бдчай, роспука.

Роспинати, -наю; розіпну́ти, розіпну́; розіп'ясти, розіпну́; рбсп'ястий.

Роспис, рбспису м. р.; *a.* роспись ж. р.

Росписна, в рбсписці; *a.* не росписка *m.*

Роспитати кого *про* кого-що; в Г. о ким-чим *a. n.* або *за* ким-чим. Роспитував *про* Зінька, Гр. 126. Я *про* все роспитав, Кул. 417.

Росповідати, -даю *про* кого-що; прик. сп. роскажі, росповідай, в Г. розповідж. Росповідав *про* свою сварку, Гр. 82.

Роспознати, розпізнати *про* кого-що.

Роспоряджати і рідше — розпоряджати: Роспорядивши Турн як треба, Котл. „Енеїда“.

Роспочинати, -наю, роспочати, роспочну́, роспочнеш, роспочне (в Г. розпічну, розпічне), роспочав, -ла, -лі (в Г. розпочала, -чали).

Роспродаж, роспродажу м. р., *a.* не роспродаж *m.*

Роспростертий *m.*: Вона приступила до мене з розпростертими руками, Франко „Зах. Б.“ 92, треба: з відкритими раменами, з простягненими до мене руками, з великою радістю.

Роспрощатися, роспрощаюся з ким-чим; в Г. розпращатися. Див. прощатися.

Роспудити, роспуджу, роспудиш — це розігнати, з давнього *распудити*; на В. У. рідке, тут звичайно — розігнати; в Г. часте, бо підтримується й *n. rozpedzić*. Див. пудити.

Роспукати, роспукатися *a.*, не часте на В. У., — тут вжив. частіше в значінні росцвітати; в зах.-укр. говорах часте, бо підтримується й *n. rozpukać*, і визначає — тріснути, лопнути. Див. пукати.

Ростіна, рідше — росліна; пор. чс. *rostlina*, п. *roslina*, давнє *растєннє, расль*.

Ростопити, ростопляти, -плію, ростоплений; в Г. розтапляти з п. *roztopiac*.

Рострубіти, -блю, -трубиш, -трублять; в Г. розтрубіти (пор. ще *г.*: мінута, гармідер, розхрістаний, протів, — в Г. тут *i*, на В. У. *и*).

Ростручувати зах.-укр. з *n. roztracać*; на В. У. — роскидати. Див. трутити.

Росходитися, -джусь, росходиться. Росх. *про* кого-що, в Г. о кого-що *a. n.* О що ту росходиться *г. n.* „Укр. Гол.“ № 194, ліпше — про що тут мова.

Росхрістатися, росхрістаний; в Г. розхрістатися, розхрістаний (пор. ще *г.*: мінута, гармідер, трубіти, протів).

Росцвітати, -таю; в Г. розцвітати, розцвітаю. Див. цвісти.

Рот див. ріт.

Ротмістер, рбтмістра, або рбтмистр; з с. г. нм. *rottmeister* через *n. rotmistrz*.

Рояль, рояля м. р. або рояль, роялі ж. р. з фр.

Рубашка, з давнього *рубашка*, на В. У. не вжив., тут тільки *сорочка*; в Г. *рубатка* — товста, стара сорочка.

Рубін, рубіну, з іт. rubíno через нм. Rubín; в Г. рѹбін *n.*

Рувім, в Г. Рѹвим *n.*; Рѹвѣмъ з гр. Ρουβήν.

Руїна, а не руїна; з лат. ruína.

Руйнувати, -вѹю; в Г. бѹрити з п. burzyc.

Рука́в, рукава́, мн. рука́ва (а не рукави) Тимч.

98, рукавів. Широких рукавів, Кул. 394.

Руко́пис, руко́пису м. р.; арх. рукопись, рукописі ж. р. Ченці з рукопису старе письмо змивали, М. Вороній. В Г. рѹкопис, рѹкопись.

Рукоя́ть, рукоя́ті ж. р.; вже в укр. пам'ятках XI в. єсть рѹкоя́ть; тепер вживається ще в Г., де підтримується й *n.* rękójec; на В. У. вже не вжив., тут — рѹчка, дѣржало.

Руму́нія, руму́нський — так в Г. з *n.* Rumunja, rumuński; рум. Rumínia або România; на В. У. — Румі́нія, румі́нський; нм. Rumänien, rumänisch; англ. Roumania.

Рум'яний, рум'янець, з давн. рѹманъий, рѹманьць. Стояла перед ним уся рум'яна, Гр. 128. Обличча так і пашіло рум'янцем, Гр. 38. На зів'ялих лицях грав рум'янець. Коц. 57.

Рѹра, рѹрка, рѹля, рѹлька, з ст.-грн.-нм. rōga, теп. Röhge; рідко вжив. на В. У., тут звичайно — труба, дѣрка; в Г. часте під впливом п. ruga, rугка.

Русалка, а не русалка *m.* Сиділа русалка на білій березі, Чуб. III. 183. Русалонька.

Русін, русіна, русінка, мн. русіни, русінів; в Г. рѹсин, рѹсина, рѹсинка, мн. русині, русинів. Це стара назва українців: **Постави Ірославъ Ларишна митрополнтоль, рѹсина** Пов. вр. літ під 6559 р.

Русифікація, свій вираз: обмоскóвлення.

Руслó, руслá, мн. рѹсла, рѹсел.

Русь, Рѹси ж. р., Рѹссю, в Г. Русію *a.*, на Русі. Давня назва України. Див. Росія.

Рутинóваний з. з *n.* rutynowany (а це з фр. routinier); на В. У. не вжив., тут — вправний, досвідчений.

Рухлівий, рухлівіший.

Руча́й, руча́ю м. р., з давн. рѹчай; часте в Г., де підтримується й *n.* ruczaj; на В. У. рідке, тут частіше — **струмо́к**: Задзюркотіли по улицах струмочки, М. Вовч.

Ручіти або ручітися за кого-що: Ручуся за нього.

Рушнік, рушника́, з давн. рѹчьникъ.

Рушниця, з давн. рѹчьница; в Г. гвер або кріс.

Рядно́, рядна́, мн. рѹдна, рѹден. Див. верета, плахта.

Рѹмці див. рамці.

Рясний, -á, -é, а не рѹсний *m.* Рясно груш.

Рятува́ти див. ратува́ти, спасати.

С.

Грецьку букву *σ* перед голосним звуком споконвіку ми вимовляли тільки як *с*, а не як *з*, бо так її вимовляли й самі греки; так, від греків перейняли ми хресні ймення: Амвросій, Анастасій, Анисія, Арсеній, Василь, Гарасим, Гервасій, Діонісій, Лисавета, Євсевій, Ісаак чи Сак, Ісидор чи Сидір, Іосиф чи Йосип, Софія, Семен, Созон, Симон, Соломон, Тарасій чи Тарас, Ісус і т. п.

Так само споконвіку вимовляли ми й вимовляємо всякі інші слова з *σ*, перейняті з грецької мови: філософія, філософ, перси, Персія, Месопотамія і т. п., давні: **философна**, **философъ**, **перси**, **Месопотамна**.

Так само й в латинських словах вимовляємо *s* як *с* перед голосним звуком (навіть по *n*): версія, інтенсив-

ний, консул, консиліум, курсив, сенсація, конденсатор і т. п.

Так само, як ми, ці *σ, s* вимовляють росіяне, серби й болгаре.

Мало відомо, як самі римляне вимовляли грецьке *σ* і своє *s* перед голосним звуком; в Європі довгий час, певне традиційно, вимовляли *σ, s* однаково й перед голосною; лише в новий час запанувала німецька вимова їх як *z* по цілій Європі.

І з того часу до української мови зайшло з Європи певне число слів — але число дуже не велике, і хресних ймень тут не має, — в яких ми вимовляємо *σ, s* по німецьки, цеб-то як *z*, напр.: Азія (давнє *Ἰσνία, Asia*), тезис, оазис, музей, кризис, фраза, фантазія, бальзам і т. п.

В Польщі панує нове читання *σ, s* перед голосною як *z*, і ця вимова від поляків пішла до українців в Галичині, і за останній час міцно тут поширюється, напр.: Зофія, інтензивний, музульманин, філзооф, Мезопотамія і сила інших. В «Молитовнику християнської родини» для невіст, вид. 4, Жовква, 1917 р., багато наших споконвічних імен без жадної потреби одягнуто в польську одягу: Амврозій, Анастазій, Атаназій (чи пізнає тут себе наш Опанас?), Анізія, Ізидор (це Сидір!), Діонізій (споконвічне — Динис!), Теодозій, Хризант і т. п.

Сабля див. шабля.

Саваоф, Савашофъ, з гр. *Σαβαώθ*, а не Сабаот чи Саваот *n.*

Саватій, Савкатій, Σαββαίος, а не Сабатій *n.*

Сагара див. Сахара.

Сад, саду, в саду, частіше — садок, садка (пор. річка, книжка). В Г. зам. *сад* часто кажуть *город*, — це з *n. ogród*. Опівночі айстри в саду

росцвіли, Олесь. Пішла в садок виплакати своє горе, Кул. 181.

Саджавка, сажавка; *a.* сажалка.

Саджати, садіти, саджу, садиш, садить, садять, саджений.

Садівник, -ка, а не садівник *m.*

Садовина, -ні; в Г. садовіна.

Сажа, сажі; в Г. саджа. Вже вдавнину були ці дві форми: *сажа* і *сажда*. А я свої (брови) в *сажу* вмажу — поповича переважу, Пісня.

Сажень, сажня *m. r.*; в мові *m. ж. r.*; *мн.* сажні, сажнів, рідше — сажень. В Г. *сяг, сяга, сяжень, сяжня*. Вже в давнину були дві форми: *сажень* і *сажень*. Сажень десять. Свідн. 22. Вишиною сажень в три, *ib.* 26. На Тмутороканським каміні 1068 р. написано: *саже(нь)*.

Салат, салату *m. r.*, з *нм.* *der Salat*; частіше — салата *ж. r.* з *n. salata* (а це з *іт. salata*).

Салдат, так постійно вимовляється це слово на В. У., з *фр. soldat*; *мц.* савдат; в Полтавських актах 1665 р. часто: *салдатъ, салдатского*. *Мн.* салдати, *r.* салдат або салдатів. Салдатчина, салдатський (вимова: салдацький).

Салітра *ж. r.*, з *нм.* народн. *saliter*.

Сало, сала *s. r.*, давнє сало; в Г. *солоніна* з *n. słonina*. Сала кусок положила на кружечку, Кул. 242.

Салфетка з *іт. salvietta*, *д.-нм. salvete*, *срб.* салвета. Частіше вжив. *серветка*, з *n. serwetka*, *чс. servít*, з *фр. serviette*.

Сальва *г. n. фр.*; на В. У. не вжив., тут — вістріл, постріл.

Салья див. зала.

Сам, сама, самє, а не одін, одна, одне *m.*: Вона сама була, така сама, що навіть не розуміла,

як можна бути не самій, Гр. 277. — В сам час, на сам вершок, під сам Хотин. — Всміхнулась до нього так *саме*, як до моря, Гр. 24. — Сам, мн. *самі* або *сами* (сами писав Гр. 82. 84. 111).

Самій, *самая*, *сама*, *саме́*, *саме́*. — Не вживати *самий* з прикметником для утворення найвищого ступіня: найщасливіший, а не самий щасливий *м.* — В самім ділі *м.*, треба — справді. — Не вживати *же* замість *самий*, — це *м.*: той самий, такий самий (а не: той же, такий же, один і той же), в той самий час (а не — в той же час). — Саме дитя, а не само дитя.

Самісінький, *самісінька*; в Г. *саміський*, *саміська* Леп. З ж. 45. 46.

Самітний, -на, -не, рідше — *самітній*, -ня, -не; а не *самітний*.

Самовар, *самовару*, а не *самувар*. Самовар *наставити*, а не *поставити м.*

Самопознання; в Г. *самопізнань*.

Самсон, *а. Сампсон*.

Сани, *саней*, давнє *сани*.

Санціонувати, а не *санціонувати*.

Сапфір, *сапфіръ*, з гр. *σαφειρος* через лат. *saphirus*.

Сап'янці, *сап'янців*: Справимо тобі *сап'янці*, Кул. 266.

Сарацін, -ціна, мн. *сараціни*, *сарацін*, з *срацинъ*, *срацинський*, *саракин*. В Г. *сарацен*, -цена, з п. лат. *saracenus*.

Сатана див. *сотона*.

Сатін, *сатину м. р.*, з фр. *le satin*; в Г. *сатіна ж. р.* з п. *satyna*.

Сахар, -ру, давнє *сахаръ* з гр. *σαχαρ*, давнє *σακχαρ*; але частіше *цукор*, *цукру* з нм. *Zucker*. **Сахарний**, а не *сахарний*.

Сахара, *пустиня*, — постійна форма на В. У.; в Г. *Сагара*, з п. *Sahara*; нм. *Sahara*; форма *Сахара* ближча до туземної вимови.

Сварити кого з ким: Він *посварив мене* з сном. *Сваритися* з ким за кого-що: *Сварилися* за землю; *За неї* *сварилися*, Гр. 121. *Сваритися* на кого: *Сварився* на сина. *Сваряться*, а не *сварюються*. — В Г. *сварити* кого: *Баби його* *сварили*, Мак. Рев. 26; або — *сварити* на кого: *Сварив* на жінку, Чайк. Мал. 13; *сваритися о що а. п.*: *Сварилися о мале*, Бирч. I. 220.

Сварка за воду Коц. 18.

Сват, *свата*, кличн. відм. *свату*, *свате*.

Свекор, *свекра*, *свекром*.

Свердел, *свердла м. р.*, мн. *свердли*, *свердлів*; давнє *свердль*.

Сверщок, *сверщка г.*, давнє *сврцькь*, п. *świerzcz*; на В. У. тільки *цвіркун*: І *цвіркун* не *цвірчить*, Ном. № 1381.

Свиня, *свині ж. р.*, давнє *свини*, *свиня*, — постійно вживане на В. У. слово. В Г. рідке, тут звичайно — *безрога* або *вепер*. Див. *вепер*.

Свіснути Коц. 20, а не *свістнути а.*; *свістити*, *свищу*; в Г. *свіщу*; прик. сп. *свісни*, *свіснім*, *свіснить*.

Свісток, *свістка*, *свістілка*; в Г. *свіставка* з п. *świstawka*.

Свідомий чого: Свідомий своїх прав „Діло“ № 26 за 1922 р. Свідомий заподіяної кривди. *Свѣдом* *докре* *тоєй* *справи* Полт. *акти* 1667 р. ст. 111. В Г. *свідомий*: Свідомі одної мети, Фр. З верш. 53. Див. *несвідомий*.

Свідомість, *свідомости*, *свідомістю*; в Г. *свідомість*.

Свідчити, *свідчу*, *свідчиш*, *свідчать*; в Г. *свід-*

чыти, свідчів, свідчіла. Св. *про* кого-що, в Г. свідчіти *за* ким-чим.

Свіжий, свіжіщий.

Свіжо г. з *n.* świeżo; на В. У. — тільки що.

Свій, своїого і свого, своїому і своєму; по применнику: до свого. В Г. свого, свого *a.*

Свій. В українській мові замієник *свій* відноситься до всіх трох осіб однини й множини, тому не треба вживати замієників *мій*, *наш* для 1 особи, *твій*, *ваш* для 2-ої особи і *їх*, *їхніх* для 3-ої особи. Напр.: Я читаю *свою* (а не *мою*) книжку. Ти любиш *свою* (а не *твою*) сестру. Він поважав *свого* (а не *його*) товариша. Ми читаємо *свої* (а не *наші*) книжки. Ви любите *своїх* (а не *ваших*) сестер. Вони уважають *своїх* (а не *їх*, *їхніх*) товаришів.

Світ — вся земля, mundus, *a.* мир; *світло* — лух; не вжив. світ зам. світло. Світ-за-очі. Світ, світа і світу, мн. світà.

Світати, світāju, світання, світáнок; в Г. свитати, свитанє. Вже вдавнину були ці дві форми: *свѣтати*, *свѣтаніє* і *свитати*, *свитанніє*. Житом. Єв. 1571 р. Мр. 66: на *свѣтаню*.

Світити, свічу (а не світю), світиш, світять (а не світють). — Світить сонце, місяць, зоря; Він світить (засвічує) лампу. Світиться в хаті, Сорочка драна, аж світиться. Не плутати слів світити та світитися.

Світський, вимова: свіцькій.

Свіча, свічі, мн. свічі, свіч, давнє свѣча, вжив. дуже рідко, звичайно — *свічка* (пор. річка, книжка, садок). В Г. часте *свіча*, під впливом *n.* świeca. Мн. свічкі, свічок.

Свобідний г. з давн. *свободный*; на В. У. не вжив., тут — вільний; в Г. вживання слова *свобідний* піддержується *n.* swobodny.

Свобода, свободи; мн. свободи, свобод; в Г. свобода.

Свóлок, свóлока, давнє сѣволокъ. В Г. *трам* з *n.* tram (а це з ср.-нм. tram). Стоп сволок підпірав, Свідн. 28. Вірьовка шморгнула через трамок, Гр. 183.

Свóлоч, свóлочі ж. р.; в Г. звóлоч.

Свóринь, свóрня див. швірень.

Своја, р. своєї, д. своій, пр. свою, ор. своєю, м. своій; мн.: свої, своїх, своїм, своїми. В Г. часто: свбї, свбїй, свбю, свбї, свбїх, свбїм, свбїми.

Святий, святїший, свято — це літерат. укр. вимова; народня вимова: св'ятїй, сьватїй, светїй і сятїй.

Свято, рідко — прázник *a.* Сьогодні свято в нас, Черк. I. 73.

Святóчний г. з *n.* święteczny: Святóчний концерт г., на В. У. — урочїстїй концерт; день святóчний г., на В. У. — святкóвий, урочїстїй день.

Святóшин, місто; під Святóшином, а не під Святошиним.

Святощ, але звичайно в мн.: св'ятощї, св'ятощів, а не святощей.

Свячéне, свячéного г. з *n.* święcone: Відбудеться в полудне *свячене* купців „Укр. Гол.“ № 193. На В. У. розговіни або розговляння: Маруся чи їла, чи не їла — їй лучче всяких розговінь те, що Василь вернувсь, Квіт. I. 72.

Свящéник, давнє свѣщенникъ; вимова: св'ящéник.

Себé, але по применникові — себе: ненавидив себе, просив до себе; з себе, а не собою *m.*: З себе був нечепурний, Грінч. 72.

Севастóпіль, з Севастóполя, севастóпільський.

Сéго г., на В. У. — цьогò, до цьогò, див. сей.

Сего́дня, сего́дне, сего́дни *г.* див. сьогодні.

Сезо́н, сезо́ну; в Г. *сезон п.*; з фр. *saison*; сезо́нний і сезо́нвий.

Сей, *ся*, *се*, давні *сь*, *си*, *се*, пізніше *сей*, *сѧ*, *сѧ*, — загально-вживана в зах.-укр. говорах арх. форма. В східно-укр. говорах рано ці форми перейшли на *цей*, *ця*, *це*, які й прийнято в літ. укр. мові. Зміна *сей*, *ся*, *се* на *цей*, *ця*, *це* сталася дуже рано з аналогії до зміни *-ся* на *-ця* в дісловах (*годиця*, *носиця* з *годиться*, *носиться*, пор. ще: *отсей*, *отся* — *оцей*, *оця*; але сьогодні зам. цього́дня); такої зміни в дісловах зах.-укр. говорів не відбулося (тут *годися*, *питається*), тому в них лишилися й *сей*, *ся*, *се* незмінними. — Відмінюється *цей* так (в дужках форми галицькі): *цей*, *ця*, *це*; р. цього́, *цеї* (*сего*, *сѧго*, *мц.* *сьбі*, *сії*); дав. цього́му, *цій* (*сѧму*, *сѧмѧ*); пр. цього́, *цю*; ор. цим, *цею*; м. цім, *цій*; мн.: *ці*, *цих*, *цим*, *ціми*. — В головнім реченні, при побічнім підметовім, прикметниковім чи предметовім, звязкою звичайно вживаємо: займенника *той*, *та*, *те*: *Се той* рай, що жде племя твоє у обіцянім краю, Фр. Мойс. 57. Тільки *той* достойний щастя, хто боровся за нього, Гр. Так було і вдавнину: *Горе чїлоу* *томуу*, *имьже* *сѧслазнѧ* *приходїтъ* Галицьк. Єванг. 1144 р. Мт. 18⁷. В Г. тепер надзвичайно поширено вживання займ. *сей* зам. *той* в головних реченнях, напр.: Народові відберуть і *се* (на В. У. *те*), що дали зі страху, Мак. Яр. 293. *Се* (на В. У. *те*) стадо волів, що пригнав Микула, зараз перегнали на той бік Прута, ів. 49. Ці *г.* форми теж давні, але їх на В. У. ніколи не вживають.

Сейм, *сѧйму*, *сѧймовий*, давнє *сѧньмѧ*, *соньмѧ*, *чс.* *snĕm*; в Г. *сойм*, *соймовий*. Єванг. Учит. 1619 р.: на *сѧймах*.

Сейчас *г. м.*; на В. У. — *зараз*, *негаїю*; давнє *сѧс часѧ*.

Сейчасовий *г.*; на В. У. — *негаїний*.

Секрѧт, мн. *секрѧти*, а не *секрѧта п.*

Секретар, -рѧ; з сер.-лат. *secretarius*; в Г. *секрѧтар п.* Секрѧтар *ста́ну* — з п. *sekretarz stanu*, треба — державний секретар.

Секундува́ти *г. п.* (з лат. *secundare*); на В. У. не вжив., тут — *помага́ти*, *допомага́ти*.

Село́, *сѧла*, *сѧлу́*, по *сѧлу́*, в *сѧлі* (а не в *селу*), мн. *сѧла*, р. *сіл* (а не *сел а.*); *сільце́*, а не *сельце*. Сотнею *сіл*, Кул. 195.

Селя́нин, мн. *сѧля́не*, *сѧля́н*; давнє *сѧланинѧ*; не вживати образливого *му́жїк* зам. *сѧля́нїн* (як то часто в Г.). Див. *му́жїк*.

Семасіоло́гія, а не *семасіологія п.* Див. *с.*

Семѧн, давнє *Сѧмѧнѧ*, з гр. *Συμεών* та *Σεμεών*.

Семѧ́стер, *семѧ́стру*, рідше *а.* *семѧ́стр*.

Сѧ́мий *г. а.* див. *сѧ́мий*.

Сѧ́мина́р, -рѧ м. р., *сѧмина́рѧм*, мн. *сѧмина́ри*, *сѧмина́рїв*. Давніше: *сѧмина́рія*, -рїї ж. р.; *їнколи*: *сѧмина́рїй*, -рїя м. р. Слово від лат. *seminarium*, фр. *le séminaire*, нм. *das Seminarium*, англ. *the seminary*.

Сѧ́м'я́, *сѧ́м'ї* ж. р. або частіше — *сѧ́м'я́*, *сѧ́м'ї* ж. р.; *сѧ́м'ѧю*, *сѧ́м'ѧю*; *мц.* *сѧ́мнѧ́*, *сѧ́мнѧ́*; з давн. *сѧ́мнѧ*, *сѧ́мнѧ*, *сѧ́мнѧ*.

Сѧ́нс, *сѧ́нсу* м. р. (лат. *sensus*) часто вжив. з *п.* в Г.; який це має *сѧнс г.*, на В. У.: що це *знáчить*.

Сѧ́нсáція, *сѧ́нсáці́ний*, з фр. *sensation*; в Г. *сѧ́нсáція*, *сѧ́нсáці́ний* з нм. *Sensation*. Див. *с.*

Сѧ́рб або *сѧ́рбїн*, мн. *сѧ́рбї*, *сѧ́рбїв*.

Сѧ́рвáнтѧс, а не *Сѧ́рвáнтѧс*.

Сервѣтка див. салфетка.

Сѣрвус часом говорять з *n. servus* (а це з лат. *servus* — слуга) і в Г. як привітання при зустрічі; на В. У. ніколи не вжив. такої форми привіту.

Сердѣнько, в Г. сердѣйко.

Сердѣчний; в Г. часом *серцѣвий* з *p. sercowy*: Дістав серцевий атак „Діло“ № 10059, — на В. У.: сердѣчний.

Сердѣчно; арх. сердѣчне.

Сѣрдитися, сѣрджуся, сѣрдишся, сѣрдяться (а не сердюся, сердються *м.*). Сѣрдитися на когочо: Сѣрдилась баба на діда, а дід того не відав, Ном. № 3473.

Серед кого-чого (де?), інколи серед кого-що (куди?): Тікає серед безмежні простори, Гр. 240. Визначався серед них Максим, Фр. З. Б. 144.

Середзѣмне море, а не Средиземне *м.*

Серѣдина, з серѣдини, в серѣдині; в Г. серѣдіна, з серѣдіни, в серѣдіні.

Серѣдній, -ня, -нє; в Г. -ний, -на, -не; давнє *середньій*. Середньовічний. Середню, Коц. 27. Середнього росту, Кул. 261. Середньоязикові, Тимч. 17.

Серѣжки, р. мн. серѣжок; давнє *серѣжьки*. В Г. серіжки, ковтки. Див. ковтки.

Сѣрна, р. мн. сѣрен.

Серйѳз, серйѳзний, з фр. *sérieux* (вимова: серйѳ, два склади), *sérieuse* (серйѳс). В Г. з неправдивої давньої *n.* вимови *serio* (тепер *serjo*) кажуть *серйо* (на В. У. серйѳз): Брав це на серйо, „Укр. Гол.“ № 88, — на В. У.: вважав серйѳзним, поважним; зам. *на серйѳз* (в Г. брати на серйо) ліпше казати: напράвду, поважно, без жарту.

Сѣрце (а не сердце *a.*), сѣрця с. р., на сѣрці,

мн. сѣрця, сѣрдець (а не сѣрців або сѣрць). Давнє *срьдыце, сѣрдыце*.

Сѣстра, мн. сѣстри, сѣстѣр. Сѣстра жалібниця, а не сѣстра милосердна *м.*

Сѣстрин, а не сѣстрін *м.*

Сѣстрінка, давнє *сѣстричьна*, часто вжив. в Г., під впливом *n. siostrzenica*. На В. У. не вжив., тут тільки племенниця.

Сѣстрікок або сѣстрінець, часто вжив. в Гал., давнє *сѣстричичь, сѣстричь*, піддержується *n. siostrzeniec*. На В. У. не вжив., тут тільки племѣнник, з *плѣманьникъ, плѣменьникъ*. — Слова сѣстрінок, сѣстрінець мають своє *i* з *e* (з сѣстрѣнькъ, сѣстрѣньць).

Сѣсь, сѣся, сѣсѣ, сѣсѳ, мн. сѣсі, — це арх. зах.-укр. форми, з давн. *сѣсь, сѣсь, сѣсѣ, сѣсѣ*. Ці подвійні форми на В. У. не вжив., тут тільки — *цей, ця, це, що, ці*.

Си, арх. форма дав. відм. з давнього *си*, часта в Г.; на В. У. її вже нема, тут тільки *собі*.

Сивина на голові, а не сивизна *n.* і не сідина *м.* Див. сідина.

Сигара див. цигаро.

Сідір, Сідора, *Ісідѳръ* з гр. *Ἰσίδωρος*; в Г. Ізидор з *p. Izudor*. Див. с.

Сидіти, сиджѳ (а не сидю, в Г. сіджу), сидіш, сидіть, сидять (а не сидють), сидів, сиділа, сиділи, сидячи (а не сидючи); а не сѣдіти. Давнє *сидѳти*; многокр. форма: сідати, сідая (*м.* сядати) з давн. *сѣдати*; сѣсти.

Сила, сѣли; бігти що сили (в Г. що сила *n.*). Під двором була *сила* (= багато) народу, Гр. 127. В Г. часто з *n.* вжив. *сила* зам. *скільки*: Князів, графів, — уже не тямлю *сила* (*n. siła*), Щур. Рол. 79. — Упадати на сѣлах.

Силоміць. Гр. 268. Тимч. 110 (а не силомиць, соломіць, силоміть), з сила + моць; силоміццю.

Сілувати Тимч. 72, сілую, а не силовати.

Сильний; с. духом, в Г. с. на дусі; сильніший.

Симбіоз, симбіозу м. р. з гр. *συμβίωσις* через лат.; в Г. симбіоза ж. р. з н. *symbjoza*.

Сімвол, сімволу, сімвол віри, сімволіст, сімвóлика; давнє *с'мволъ* з гр. *σύμβολον*. В Г. симбол, символіст, символіка з н. *symbol, symbolista, symbolika* (гр. β ми споконвіку все вимовляємо як в, а не б, напр. Василь).

Сімон, в Г. Сімóн. Див. Шимон.

Симпатизувати, а не симпатизувати м. нм.

Симферопіль, з -поля, симферопільський.

Син, сіна, сіну мій Гр. 47. Кул. 243, мн. сині́, сині́в.

Синедріон, синедріону, *Синедріонъ, συνέδριον*.

Синій, сіня, сіне, давнє синій, синяга. В Г. синий, сина, сине (пор. н. *sinu, sina*). Синій цвіт Гр. 109. Сіня хвиля Коц. 6. У синьому жупанкові, Кул. 8. Грає сіне море Шевч. 9.

Синоним, сино́ниму, з гр. *συνώνυμος*.

Сінтаксис м. р. або синтáкса ж. р. з гр. *σύνταξις*; срб. синтакса, чс. *skladba, p. składnia, la syntaxe, die Syntax*.

Синтактичний, а не синтаксичний і не синтактичеський м.

Сінтез, сінтезу м. р. з гр. *σύνθεσις*. В Г. сінтéза ж. р. з п. *synteza*.

Синьожовтий, синьогру́дий.

Синявий, а не синьоватий.

Сіпати див. всипати.

Сир, сіру; п. *ser*.

Сирій, сирість, частіше — **вóхкий,** вóхкість.

Сирівець, сирівця, сирівцém, а не сировець.

Сирóп, сирóпу, з фр. *sirop*; в Г. сіроп н.

Сиротá, сироті́, мн. сіроти, сирі́т; в Г. сірота, сироти.

Систéма ж. р. з лат *systema*, гр. *συστήμα*, ит. *sistema*. В Г. систéм м. р. з п. *system, нм. das System*. Ціла система, Тимч. 8.

Сі́тий чим, рідше чого: Ти моїх мук не сит, Фр. З верш. 246.

Сітощі, сітощів.

Сиф, син Ада́ма, **Сидъ,** *Σήθ*; в Г. Сит з н. *Set*, лат. *Seth*.

Сифóн, сифóну, з гр. *σίφων* через фр. *siphon*; в Г. сифон н.

Сичáти, сичу́, сичі́ш, сичáть, а не сичуть.

Сія́ти, сія́ю, з давн. *снати, снajú*, поширене в Г.; на В. У. частіше — *сіяти, сія́ю* або *сяти, сяю* (інколи *сеяти*) з давн. *снати*. Зіроньки сіяють, Шевч. 14. Сонечко сяє, Свідн. 25. Жито сіяти. Див. засіяти.

Сібір, з Сібі́ру м. р. (народня вимова: Сібір, часом Сибір), а не ж. р. м. Його брат у Сібі́ру, Гр. 208. Пішов на Сібір, Гр. 25. Слово походить від назви народу *sabirí* чи *seberí*, що колись жив у цім краї.

Сівба́ або **сі́бба́** Тимч. 48.

Сідáти див. сидіти.

Сідій м., треба — сівий: Карло такий старий та сивий, Щур. Рол. 17. Із сівими усіма, Кул. 205.

Сідина́ м. з с'кдина, по укр. — сивина́ (або рідко з н. сивізна): Не сивина на світі правду творить, Кул. Іов. 70. Сивизна на висках, Ном. № 8709. Див. сивина.

Сідло́, мн. сідла, сідéл; сідéльце.

Сідля́р, -ра, мн. сідля́рї.

Сікти, січу́, січеш, січу́ть, **сік**, сікла́, сікли́; зах.-укр. січи *a*.

Сіль, со́ли ж. р., сіллю, в Г. солею *a*.

Сільський Коц. 29, а не сельський; давнє свельський.

Сільце́, сільця́, а не сельце *a*.; давнє свельце.

Сім, р. сьомі́ і сімо́х, д. сьомі́ і сімо́м, ор. сьомà; давнє седмь.

Сімдеся́т, див. пятьдесят; **седмь десатъ**.

Сімкádцять; в Г. сімнайцять; див. дванадцять; **седмь на десате, семнадцать**.

Сіне́шний, -на, -не і сіне́шній, -ня, -нє. Сінешного Гр. 185; сінешнього порога, Свідн. 27.

Сіни, сіне́й, сіням, сіньмі́, в сінях (*мц.* сінім, в сіньох, в сінех). Давнє сѣни.

Сінці, сінєць.

Сірник; в Г. часто — запáлка *n*.

Сісти, сидіти на чім (а не на що), перед чим, під чим: Сів на лавці, а не на лавку. Див. на.

Січ запоріжська; Січчу. Січа, січі — битва, сѣча.

Січень, січня — тепер январ, а вдавнину — февраль: *мцѣ февраль рекомый сѣченѣ* Четверов. 1144 р.

Січи зах.-укр. *a*. див. сікти.

Сіяти див. сияти.

Сказáти, скажу́ (в Г. ска́жу), ска́жеш; ска́жуть, ска́заний; ск. що *про* або *за* (народнє) кого-що, в Г. *o* кім-чім *a. n.* або *за* кім-чим *n*. Див. казати. Сказати *про* себе, Гр. 235. Скажуть панам *за* мене слово, Кул. От. 19.

Скака́ти, скачу́ і скака́ю, прик. сп. скач і скака́й. В Г. ска́чу.

Ска́лити, ска́лю, ска́лиш, ска́лять; в Г. скалі́ти.

Скалу́бина і шкалу́бина.

Скаляти *г. a.*; на В. У. рідко вживане, тут — забрудніти, замáзати. Див. каляти.

Сканда́л, давнє сканѣдальъ; з гр. *σκάνδαλον* через фр. scandal; в Г. інколи *шкандал*.

Снарга́ *про* що на кого; в Г. *o* що *a. n.*

Сна́ржитися, сна́ржусь, -жишся, -жаться, а не -жуться; ск. на кого *про* що, в Г. *o* чім *a. n.*

Сна́рпéтки див. шкарпетки.

Сна́терть ж. р., сна́терть, часте в Г.; на В. У. тепер не вживається, частіше — скатертина; але звичайно — *настілник* або обрус. Див. обрус.

Сна́варча́ти і шкварча́ти.

Скелéт, скелéту, фр. squelette, з гр. *σκελετόν*; в Г. *шкелет* з *n. szkelet*.

Скéля, мн. скéлі, скель; а не *шкеля*.

Скипетр, скипетра, давнє скиптръ з гр. *σκῆπτρον*.

Ски́рта див. стирта.

Ски́фи, з гр. *Σκύθαι*, а не Скити *n*.

Скі́льки, скі́лько; в Г. частіше — кі́лька, кі́лько, з давнього ко́лько. Скільки горя було тоді, Гр. 26. Своєї землі скільки, Гр. 8. Скільки розлито крові, Кул. 369. — Мц. скіко. — Див. кілька.

Скі́н, скóну *г.* з *n. skon*; на В. У. — смерть.

Скі́нчіти, скінчу́, а не скóнчити, скóнчу *a*.

Скі́ра, скі́ри, або шкі́ра, з давн. *скора, скѣра*, пор. лит. *skuga*, чс. *skora* і *skuga*, п. *skoга*, — звичайне в Г.; на В. У. не вжив., тут — *шкура*, дуже рідко *шкіра*.

Скі́рянний див. шкі́рянний.

Скла́дати часом вживають як рос. „составлять“, треба — *становіти*: Вода становить (а не складає) найважливішу частину землі, Сл. Гр. IV. 197.

Скле́п, скле́пу, — це льох, підземний погреб,

мурований гріб. В Г. з п. *skler* значить крамниця, — в цім значінні на В. У. слово *склеп* не відоме. В *склепú*, в *склєпі*. Див. крамниця.

Склястий *г. з п. szklisty*; на В. У. — блискучий, шкляний.

Скляний *г. м.*; на В. У. — схильний, охочий.

Скло, *склá*; *склянка*, *скляній*, *скліти*, з давн. *стъкло*, *стъкланица*, *стекланный*, — ці форми часті в Г., але на В. У. частіше — *шкло*, *шклянка*, *шкляній*, *шкліти*. **Море шкланбе** Ключ Роз. 1665 р. л. 9.

Скоббель, *скобля* м. р.

Сковзатися, див. зах.-укр. *ховзатися*.

Сковорода, -ді; в Г. *сковорода*.

Скомпромитувати, а не *скомпромитувати* *м. нм.*

Сконати, *наю г. з п. skonać*; на В. У. — умерти.

Сконстатувати, а не *сконстантувати* і не *сконстатирувати* *м. нм.*

Сконцентрувати, а не *сконцентрирувати* *м. нм.*

Скорий, *скоріщий*, *скорій*, *скоріще*; в Г. *скорший*, *скорше*, Леп. З ж. 6. 14. 38.

Скорина і *шкорина*, *шкорінка*.

Скорпис, *скоропису* м. р.; арх. *скоропись* ж. р. Український той скоропис, Фр. I. Виш. 61. Стадія скоропису, Тимч. 156.

Скоропостіжна смерть *м.*, треба — *нагла смерть*.

Скосити, *скошú*, *скосиш*, *скосять*, *скосений* (а не *скосю*, *скосять* *м.*).

Скоштувати чого: *Скоштував* груш.

Скраглі, *скраглів*; *скрагэль* м. р.

Скрайний — часте в Г. слово з *п. skrajny*: Чоловік *скрайних* переконань, Куз. 255. На В. У.

не *вжив.*, тут — *крайній*, *остатній*, *кінцевий*, *ліберальний*: Він держався *крайніх* поглядів, Коц. 29.

Скрань, *скрані* ж. р., з давн. *скрания*, *скрань*, *скоронь*, часте в Г., на В. У. вже не *вжив.*, тут тільки — *висок* м. р.: Сивизна на *висках*, Ном. № 8709.

Скривати, -ся *а. г. м.* див. *ховати*, -ся.

Скринечка, в Г. *скрипочка* Мак. Рев. 32.

Скрипка — *вжив.* в однині: На скрипці грали, Котл. В Г. під впливом *п. skrzypce* (а це з *чс. skřipky*) *вживається* тільки у мнж.: *скрипці* або *скрипки*: Даю лекції гри на *скрипках*, „Діло“ № 9907.

Скрипт, з *скрипту*, часте в Г. з *п.*; на В. У. — *рукопис*.

Скрізь — повсюди: *Скрізь* добре, де нас нема; не *вживати* в значінні через, *крізь*. Див. *крізь*.

Скроїти (*покроїти*), *скрою*, *скроїш*, *скроять* (а не *скроють*); в Г. *скраяти* або *скроїти*, з *п. skrajać*; прик. сп. *скрой*, в Г. *скрай* *п.*

Скубти, *скубú*. -беш, -буть, *скубаний*, *скуб*, *скубла*, *скубли*. В Г. *скубати*, *скубаю*, *скубав* з *п. skubać*.

Скувати, *скую*, -бш, -ють, *скував*, *скували*, а не *скули*.

Скука див. *нудьга*.

Скупощі, *скупощів*.

Скура див. *скіра*.

Скусний, *скусно г. м. з искъський*; на В. У. — *штучний*, *мистецький*.

Скуток *г. з п. skutek*; треба — *віслід*, *наслідок*, частіше — *наслідки*.

Скучати — від нічого *робити*; коли від душевного горя — *сумувати*; від матеріальної біди — *журитися*. Ск. по кому або за ким. Див. *нудьга*.

Слабенький, в Г. слабенький.

Слабий, а не слабий *м.* Слабий *на що*: Сл. на очі.

Слабувати на що, а не чим *м.* Слабувала дитина на кір.

Славити, славлю, славиш, славлять, славили, славлений; в Г. славити, славили.

Слав'янин див. слов'янин.

Сладість, сладости, сладістю.

Слати (посилати), шлю, шлеш, шлемо, шлетє, шлють, слав, слали, шли, шліть, сланий.

Слати (стелити), стелю, стелеш, стелють, стелів, стеліла, стелючи, стелений, стелі, стеліть. Давнє *стєлати, стєлю*.

Слезá див. сльоза.

Сли див. если.

Сливé, це — майже, мало що, моск. „почти“: Павла вона сливе й не бачила, М. Вовч. „Осн.“ 1862. I. 81. Під старість сливе і в рот не брав, Рудч. Ск. I. 74. В Г. часто вживають *сливе* зам. насилу; моск. „едва“: Йди, сину, спати, бо *сливе* на ногах стоїш, А. Чайк. „На ух.“ 65.

Слизький, -ка, -ке Тимч. 159, а не сльизький і не слизкий; зах.-укр. ховзький. Див. ховзький.

Сліна, сліни, з слина, а не слюна *м.*; слінявий, а не слюнявий *м.*

Слінявий Тимч. 57, в Г. сліनावий.

Слівник, слівника фонетично було б ліпше, як словник; пор. слівце.

Слівцэ, слівця, а не словце *а.*

Слід, сліду, на сліду.

Слідити, -джу, -диш, -дять, слідкувати *за* ким-чим або кого-що: Сл. за звірем, сл. звіря.

Слідком, слідкомá за ким-чим: Ходив слідком за Денисом Гр. 89.

Слідуючий — новотвір на зразок *м.* „слѣдующій“ та *нм.* *folgend*: Гурток виставив *слідуючі* вистави „Укр. Гол.“ № 194, треба — *такі*. Дискусія представлялася *слідуючо* „Рідн. Край“ 1921 р. № 23, треба — *так, ось так*. *Слідуюче* засідання відбудеться завтра „Діло“, треба — чергове, наступне, даліше.

Слізоньки, слізоньок.

Сліпота, рідше — сліпога.

Слово, слова, мн. слова, слів Коц. 23, а не слов *а.* Дві-три сліві, а не два-три слова *м.*, давнє *двѣкъ словѣ* — двійне число: Мудрій голіві досить дві сліві, Ном. № 5912. — З його слів, а не *по* його словах *м.*

Слов'янин, мн. слов'яне, слов'ян, слов'янський, — від корня *слово*, а не *слава*, тому не *слав'янин*. Давнє *слованинъ*.

Слов'янство, а не слов'янщина.

Слон, слона, з давнього *слонъ*, болг. і сrb. *слон*, *м.* слонъ, слов. і чс. *slon*. В Г. слонь, слбня з п. *slon*.

Слонова кість, болг. *слонова кост*, *м.* *слоновая кость*, чс. *slonova kost'*. В Г. слонева кість відповідно до *н.* *sloniowa kość*.

Слота або сльота, з давнього *слота* — непогода, *слотъ* — мокрий сніг; на В. У. не часте, в Г. часте, бо підтримується й *н.* *slota*.

Служба чи Служба Ббжа — це Літургія; всі інші служіння — відправа: Рання, Вечірня, Північна, Години молитовні.

Служити, служу, служиш, служать; в Г. служу. Сл. на що: Сл. на те, щоб заробити. Служив мені за язика, Кул. 142. — Служити в війську ліпше, як служити *при* війську.

Слухати, слухаю, -вш, -ють, в Г. інколи слухати. Слухати кого-чого: Слухала тих молитов, Гр. 275. Слухала того плачу, Гр. 275. **Слухаючи мзъйки веселои** Ключ Роз. 1665 р. л. 39 б. Промада слухав батькової ради, Фр. З. Б. 32. Сл. про кого-що, в Г. о ким-чим *а. п.*

Слухатися або слухати: Слухай батька, треба слухатися батька.

Слухняний Гр. 29 і слух'яний.

Случай, случаю, а не слұчай *м.*

Сльоза, слъози, мн. слъози, сліз (а не слъоз), Тимч. 105, слізми (рідше — слъозами). В Г. слеза, слези, мн. слези, з давн. *слъза, слеза*. Вмиється слъозою, Шевч. 10. Сльози — неміч жіноча, Стар. Без сліз, Кул. 213. Око слъозаве Федьк. I. 38.

Слюб, слюбу *г. з п.* slub; на В. У. — шлюб. Шлюб брати, Ном. № 13899.

Слюбний *г. з п.* slubny; на В. У. — шлюбний.

Слюбувати *г. з п.* slubowac; на В. У. — дати обітницю, зарікатися, обіцяти. Інколи шлюбувати — шлюб брати.

Слюсар, -ря, з сер.-г.-нм. slozzer, теп. Schlosser; в Г. інколи шлюсар. Полтав. акти 1668 р. ст. 128: слюсар.

Смаглий, смаглявий, часте в Г., на В. У. частіше смуглявий. Вже в давнину було *смаглий, смагляный і смгльный*; слова: *смаглий, смаглявий* в Г. підтримуються й *п.* smagly, smaglawy, а смуглявий на В. У. — *м.* смуглий.

Смажити, смажу, смажиш, смажать (а не смажуть).

Смак, смаку, смаком.

Смакувати, смакув, з сер.-г.-нм. smacken; см. що: Я й борщ смакую. Молоко тобі смакувало

Фр. З. Б. 125 — це *п.*, на В. У. — молоко тобі подобалося, *м.* тобі смачне.

Смарагд, -гду *м. р.*, *смарагдъ*, з гр. *σμάραγδος*: Смарагди й сафіри за горою блищать, Фр. Мойс. 7. В Г. *шмарагд з п.* szmaragd.

Смаркятий, смаркач і *шмаркятий, шмаркач*.

Смарувати, смарую, з дільн.-н. smeren; частіше — *шмарувати*, гірн.-нм. schmiegen.

Смачний, -на, -не, а не смачний; вимова: смашний; смачніше.

Смерека — європейська пихта; такої назви на В. У. нема; з давн. *смрѣча*, кедр.

Смеркати або смеркатися — однаково вживані: Взялось смеркати, Мог. 445. Вже смеркалось, як вернувся Марко, Стор. М. Пр. 117. Швидко смерклося Коц. 53.

Смерть, -ти *ж. р.*, смертю, в Г. смертию *а.*

Смирний, з давн. *сѣмирныи*, мало вживане, частіше — *тихий, плохий, покірний*. Перед паном смирно (ліпше — покірно) став, Фр. З верш. 160.

Смисл *м.*, треба змісел, але в нашій мові визначає тільки зовнішнє чуття. Під *м.* впливом часто в нас вжив. *змисел* зам. розуміння: В якому розумінні (а не смислі) ти говориш?

Смілий, сміліщий, сміліще, і сміливий, сміливіщий Гр. 103. 128.

Сміх, сміху, сміхóm, в сміху.

Сміятися, -юсь, -ешся, -іються з кого-чого, а не над ким-чим *м.* Сміються з його, Гр. 241. З його химери сміються козаки, Кул. 106. В давнину було: см. кому-чому, пор.: Чужому лихові не смійся, Глібів. Вороги сміються їй, Шевч. 11.

Смок, смóка, з давнього *смокъ*; на В. У. рідке, тут — *змій, змія*, а смок — це *пóмпа, Pumpe*.

Смоляр, -ра, мн. -рі.

Сморід, смороду; в Г. смрід з *n.* smród.

Смутний або сумний — вживаються в однім значінні: Смутні картини, смутні, невеселі, Грінч. Вертався смутний, Свідн. 20. Заспіває смутную пісню, Кул. 182.

Сніти, сню, снись *г.* з *n.* śnić; на В. У. не вжив., тут — мари́ти, мрія́ти: Кілька літ не снів (треба: мріяв) про те, Бирч. I. 199. На В. У. слова *снити* нема, тут — сні́тися: Гетьман снівся Череванисі Кул. 103. Ті коні їм уже й снилися, Гр. 176.

Сницьар, -ря, з ср.-г.-нм. snitzaere; але частіше своє слово — різьба́р.

Сніг, снігу, снігом, в снігу́, мн. снігі́.

Сніга́р, -ра і снігу́р, -ра, мн. -рі.

Снідання, в Г. сніда́нє.

Снідати, снідаю; в Г. сніда́ти; з *сньдати*.

Сновига́ти, часом — сновигáти.

Соба́ка м. р. або ж. р. Ще старий собака жив З. О. Ю. Ф. I. 116. Старий і стара собака, См. Гр. 62. А собака тимчасом сидів, Леп. З ж. 26. Був у неї собака, М. Вовч. II. 125.

Собі, на собі, в собі; в Г. в собі́. Див. *си*. Характерною ознакою укр. мови всть часте вживання т. зв. давального етичного *собі*: Пішов собі. Ламає собі голову. Посідають собі на гарні коники, та гайда, Федьк. II. 4. Розлилась собі рікою, Щур. Сл. о п. Іг. 28.

Соболівий, соболева, а не соболевий; давнє собо́лій.

Соболь, соболя м. р., давнє соко́ль м. р.

Совісний, а не совістний.

Совість, совісти ж. р., давнє совѣсть, вже мало вживається, частіше — *сумління*, з дуже давнього *сжмьѣннє*.

Содо́м, Содо́му м. р. з **Содо́мъ**; гр. назва цього міста була у множ.: *τὰ Σόδομα*, звідсі зробили однину: лат. Sodoma, п. Sodoma і *г.* Содо́ма ж. р.

Сойм див. сейм.

Со́ніл, со́кола, зовн. соко́ле, мн. соко́лі, соко́лів.

Сокра́т, а не Со́крат; гр. *Σωκράτης*.

Солда́т див. салда́т.

Соліци́татор *г. п. лат.*; на В. У. не вжив., тут — писар (у адвоката).

Соловѐй, солов'я́, мн. солов'ї́, солов'їв, соловѐйко, з давн. славий, соловий, кличн. в. соловню, мн. соловни. В Г. *соловій* (-ій з -ей), соловія, солові́ви, кл. соловію, мн. соловії́, соловії́в. Щебечуть солов'ї, Кул. 147. За солов'ями, Кул. 155. Защебече соловейко, Шевч. 6.

Солов'їний, а не соловйовий; в Г. солові́йний.

Со́лодо́щі, -щів.

Соломи́на ж. р., а не со́ломина м. В Г. со́ломин м. р.

Соломо́н, -мо́на, **Соломо́нъ**, *Σολομών*, лат. Salomon або Solomon; *n.* Salomón.

Соло́м'яний, со́ломяна.

Соло́ний — так постійно на В. У.; в Г. со́лений. Вже вдавнину було со́лоний частіше і со́льний рідше.

Солони́на див. сало.

Со́ло с. р., з фр. le solo, нм. das Solo, не відмінюється; в Г. відмінюється: з со́ля, з со́льом.

Соля́нка, а не солонка м. Постав на стіл солянку.

Сон, сну і сону, сном і со́ном, уві сні́ (у ві сні́) з давнього *снь*, *сньн*. Твердий сон *n.* див. твердий. Море лежало під сірою поволокою сону, Коц. 17. Нічка приспала всіх, соном окутала, Стар. Назва рослини: сон, со́ну.

Сонливиці, сонливиць.

Сонце, сонця, в мн. звичайно не вжив., хоч рідко: **сонця, сонць;** **соненько, сонечко** Гр. 119, в Г. **сонічко** або **сонейко.** Тихе **сонечко,** Кул. 179. **Ясних сонць** чотири, Щур. Сл. о п. Іг. 23. **Сонців** Тимч. 102.

Соняшний, із сонячний, рідко — сояшний; в Г. **сонішний** або **сонічний.** **Соняшний день,** Гр. 22. **Соняшник і сояшник.**

Сопель, сопля, соплем; мн. **соплі, соплів.**

Сопёрник див. суперник.

Сопілка, в Г. часто **сопівка.**

Сопрано м. р. і не відмінюється, з іт. *soprano*, фр. *le soprano*. В Г. **сопран** м. р. з *n. sopran*, а це з нм. *der Sopran*. **Сопраном** пищить, Леп. З гл. 144.

Сопті, сопу́, сопеш, сопу́ть, сіп, соплà, соплі, сіпши.

Сорок звичайно не відмінюється, але буває її форма для родов. відм. *сорока́*; з гр. *σαράκων* (з *τεσσαράκοντα*). У Лемків штиридесять, з давнього **чєтырєдєсєтє.**

Сорокátий, часто вживане в Г. слово, з *n. pstrokaty*, давнє *пєстръ*. На В. У. не вжив., тут — **рябій**, а коли пасастий, то — **перістий**: **Перістий** віл, **періста** телиця. **Рябенька** хусточка.

Сороківець, -ківця, а не **сорокóвець а.**

Сором, сорому і соромà.

Сорóмитися, -млюся, -мишся, -мляться, осорóмлений, і сорóмлятися, сорóмляюсь. Сор. когочого: Сор. братовбі.

Соромно когочого або за когочого: Йому було соромно самого себе, Чайк. За с. 11. Мені соромно за них, Коц. 37.

Сорóчинці, Сорóчинців.

Сортувати, а не сортирувати м. нм.

Сосна і. сосна, мн. сосни, сосен, рідше — сосон; сосновий. Давнє **сєсна, сєсна і сєсьнь.**

Сос див. соус.

Сотка, сотки, р. мн. соток — постійно вживається в Г. з *n. setka*. На В. У. тільки **сотня**, з давнього **сътъня**. Один над сотнею сіл, Кул. 195. Ляхів було із сотню, Кул. 112.

Сотний, від сто, з давнього сътъный, а не сотий м. Новий Завіт 1581 р.: **Овоц сотный.**

Сотня, сотні, сотнею; мн. **сотні, сотень;** див. сотка.

Сотона́, рідко, з давн. сотона, з гр. σατανᾶς; але звичайно — сатанá.

Соус, соусу м. р. з фр. *la sauce*; в Г. **сос** м. р. з *n. sos*.

Софія, Софіа́, з гр. *Σοφία*; в Г. **Збфія** з п. *Zofja*. Див. с.

Сохнути, сохти, сохну, сохнеш, сохнуть, сох, сохла, сохни, сохніть, з давнього сьхнѣти, сьхнѣ. Земля сохне, Гр. 47. Сохне дитина, Свідн. 22. В'яне, сохне сиротою, Шевч. 6. В Г. **схну́ти, схну, схнеш, схне, схнуть, сох, схла, схни, — тут в сьхнѣти** зник, тоді як на В. У. він вокалізувався на *о*; пор. *n. schnać, schne, schnie, schna, schnał, schnełi.*

Соціалізм, соціаліст, соціалъний.

Спадати, спаду́, -деш, -дє, -дуть; в Г. **спаду, спаде.** Число населення спало *о* половину, Бирч. І. 58 — це *n.*, треба — *на* половину.

Спа́док на сто процентів; в Г. сп. *о* сто процент *n.*

Спалитися на іспиті *г.* з *n.*; на В. У. **зрізатися.** Див. засіпатися.

Спасати, спасаю, спасти́, спасу́ — спасатися від гріхів чи від чого іншого, взагалі в мораль-

нім значінні. *Рятувати* — переважно в матеріяль-нім значінні. Треба душу спасати. Треба майно рятувати (а не спасати). Не плутати слів: спасати і рятувати.

Спасати, спасую, спасти, спасу — випасувати пашню кіньми чи товаром.

Спасібі не змін., с. р., з спаси Біг; рідко: спасібу, з спасібі Богу; в Г. часто *а.* спасібіг: Спасібіг вам, Фр. З в. 232. Сердечне вам спасібі.

Спати, сплю, спиш, сплять (а не сплють), сплячи, заспаний.

Спацір, спаціру м. р., спацірувати, — ці форми часті в Г. під впливом *п.* *spracer*, *spracerować*. На В. У. звичайно *шпацір*, *шпацірувати*, з нм. *spracier*.

Спека див. гаряч.

Спекатися кого-чого: Спекався біди.

Спекті, спечу, -чеш, -чуть, спечений, прик. сп. спечі, спечіть; зах.-укр. *а.* спечі.

Спекулювати, а не спекулірувати.

Спершу, в Г. сперва, сперву, спершу. Спершу кинувсь Петро, Кул. 151.

Спеціалізувати, а не спеціалізувати *м. нм.*

Спеціаліст, а не спеціаліста *п.* Спеціаліст з чого або в чім: Сп. з історії, в історії, рідше — *по* історії.

Спижарня *г.* з *п.* *spizarnia* (старе *п.* *spyszarnia*, а це з нм. *Speis*); на В. У. не відоме, тут — комбра, комірка, комірчина.

Спина, на спині, а не спинà *м.*

Спинятися, -няюсь, -няєшся, -няються; спинітися, спиніюсь, спинінешся, спиняться.

Спирт, спірту, з англ. *spirit*, а це з лат. *spiritus*; в Г. спіритус з *п.* *spiritus*.

Спис, спісу м. р., з сер.-г.-нм. *spiez*; в Г.

епіса ж. р. з *п.* *spisa*. Як ударить списом у груди, Метл. 454.

Спитати — молодшого про що, спитатися — порадитися: Спитаї Івана, чи спитався він батька. Люде серця не питають, а скажуть „ледащо“, Шевч. 10. Сп. *про* кого-що, в Г. о ким-чим *а. п.* або *за* ким-чим *п.* Див. питати.

Співати *про* кого що або чого: Пісню співаю, Гр. 120, Про все пісень співають ів. 119. Іншої співати, Леп. З ж. 44.

Спідній, -ня, -не; в Г. спідний, -на, -не.

Спізнати *г.*, на В. У. частіше — спознати.

Спіймати *г.*, на В. У. частіше — споймати.

Спілий, спіти; в Г. часто *зрілий*, зріти, з давнього *зрѣльий*, *м.* зрілий.

Спілка, в спілці (вимова: в спільці).

Спільний, -на, -не, спільник, а не спілний, спілник, і не спільній, -ня, і не *вспільний п.*, *вспільник п.*

Спір, спіру, *про* що, в Г. о що *а. п.*: Спір *про* землю.

Спірати, -ся, спертися, зопру (в Г. зіпру); зах.-укр. *спирати*, -ся.

Спіс див. спис.

Спіткати *г.*; на В. У. ще частіше — споткати.

Спічнути *г.*; на В. У. частіше — спочінути, спочіти.

Спішити, спішитися, але частіше — поспішати, поспішатися. Іздець спішився, Бирч. І. 7.

Сплакнути, сплакнү, в Г. сплакну.

Сплетня *г. м.*; на В. У. — плітка, поговір, наклеп.

Спливати, спливті і сплисті, -вү, -веш, сплив, спливла, спливлі (а не сплила, сплили).

Сплюндрувати і спліндрувати. Див. плюндрувати.

Сповідатися в чім: Сп. в гріхах. Але з давнього часу вжив. і спов. чого: **Сповѣдайса грѣхѣвъ своіхъ**, „Ключ Роз.“ 1665 р. л. 11 б. Зараз взялися гріхів сповідати, Мог. 450.

Сповідь, -ді ж. р., сповіддю.

Словна, ти не словна розуму.

Співнити, співню, співниш, -нять, сповняти, -няю; в Г. сповніти, сповнію.

Споводувати г. з *n.* spowodować (а це з нм. veranlassen, verursachen), треба — змусити, нахилити, викликати. Див. спричинитися.

Споглядати, споглянути на кого-що: Ой вижду я на гірку та спогляну на зірку, Пісня. В Г. сп. за ким-чим *n.*

Сподіватися, сподіваюся, -ваєшся, -ваються, сподіваючися, сподіваний. В Г. сподіюся, сподівшся, сподіється. Спод. кого-чого: Слави-пам'яті сподівалась, Сл. Гр. IV. 182.

Сподні, сподень г. з *n.* spodnie; на В. У. не вжив., тут — штани, панталони (з іт. pantalone).

Спожити, споживу чого: Хочу з тобою хліба спожити.

Спокій, спокію; в Г. спокій.

Спокушувати кого до чого; в Г. кусити з *n.* kusić.

Спомагати, спомогті кому, в Г. кого: Треба спомагати хорих, — це *n.* (на В. У. — хорим). Зах.-укр. спомочі *a.* Сп. на що: На що нас Бог споміг, тим і приймаєм, Ном. № 12087.

Спомин (а не wspomин) *про* кого-що або *по* кому-чому: Спомин про волю. Я мав спомин *по* тобі, Леп. З гл. 158.

Споминати, а не wspomинати; сп. *за* кого-що, *про* кого-що або *кого-що*, *кого-чого*. Про любові спом'янули, Чуб. V. 58.

Спорий часто вжив. в Г. з *n.* spory в значінні *великий*: Назбиралася *спора* (на В. У. — велика) громада, Мак. Яр. 321. На В. У. такого значіння це слово не має, тут *спорий* — успішний: Де руки й охота, там спора робота, Ном. № 11016.

Спорити г. м.; на В. У. — сперечатися *про* кого-що.

Спорохнявіти, зах.-укр. спорохнівати; спорохнівівий, зах.-укр. спорохнівий.

Спосібний, а не *способний a.*; сп. до чого.

Спостерегті, спостере(і)гати.

Спочати г., спічну; на В. У. — спочіти, спочну, спочіну. Лягло спочити козацьке тіло, Шевч. 25.

Справа про кого-що; в Г. о ким-чим *a. n.* Справи про землю, Гр. 18. — В Г. часто кажуть: Здаю собі справу: Здаємо собі справу „Діло“ № 10098, — це з *n.* здаwać sobie sprawę; на В. У. такий вираз цілком не вживається, тут — орієнтуюсь, уявляю, розумію.

Справді, а не *справди*.

Справдішній, -ня, -не, а не *справдешній*; в Г. *справдішний*; але частіше вжив. *справжній* Гр. 206. *Справжня* загадка, Кул. 214.

Справжній, -ня, -не, в Г. -ний, -на, -не.

Спрагнвий чого: Спрагнений рідного слова „Укр. Гол.“ 203.

Спритний до чого: Спр. до роботи.

Спричинитися, спричинити г.; на В. У. рідке, тут звичайно — бути причиною. Див. споводувати.

Спробувати, спробую; в Г. *спрїбувати*, *спробувати*, *спробую*. Ще раз *спрїбуймо*, Щур. Рол. 65, — на В. У. *спробуємо*.

Спромагáтися, -гáюся, спромогт́ися, -можúся.

Спромíж, а. спромеж.

Спромóжний і спромóжеж. Спроможен вам оддати Гр. 134.

Спрятати г. м. а., треба — сховáти. Спрятав (на В. У. сховав) гроші у своїй кешені, Мак. Яр. 237.

Спрятон, спрятку г. з н. sprzet; на В. У. не вжив., тут — річі, домові річі, меблі, майно. Везли на возах домашній спряток, Фр. З. Б. 148, — на В. У. скажуть: домашні річі. Див. статок.

Спублічити — зганьбити, осоромити. Див. публіка.

Спудити г. н.; на В. У. — налякáти. Див. пудити.

Срédство м., треба — зáсіб, лік.

Срíбло, срíбла — стара укр. вимова, нова срíблò; давнє **срєвро**.

Ссáти, ссу, ссеш; з давнього **съсати**.

Ссáти див. сияти.

Став, з стáву, на ставú; в Г. з ставú.

Ставáти, стаю частіше; рідше — ставáтися. Гомін юрби ставався (ліпше — ставáв) голоснішим, Фр. З. Б. 99. Вставати рано, а не ставати рано.

Ста́вити, стáвлю, стáвнш, стáвлять, стáвлячи, стáвлений; в Г.: ставляти, ставляю, — цих форм не знають на В. У. — Ставити *на* чім (а не на що): Став на лавці; став. перед, під чим (а не перед, під що): Став під лавкою, став перед хатою (а не — під лавку, перед хату); тільки коли хочемо підкреслити, куди ставити, то часом вживаємо прич. відмінка: Став на стіл, а не на лавку; див. на. — Ставити вимоги до кого — н., з нм. Forderungen stellen, ліпше — вимагáти. — Ста-

вити ціль — н. stawiać cele з нм., ліпше — ставити за ціль.

Ставро́піль, з -поля, ставро́пільський.

Ста́до, з давнього **стаде**, часто вживається в Г., але на В. У. рідке, тут — табún, чередà, отáра.

Стає́нка г. з н. stajenka, на В. У. — стáнька.

Ста́йня див. станя.

Стале́вий, а не сталевий або сталний м. Стале́вий меч, Щур. Рол. 31. Стале́ві сорочки, Кул. 38.

Сталь, ста́лі ж. р., ста́ллю.

Стан, ста́ну, на станú. Муж стану, див. муж. Замах стану див. замах. Секретар стану див. секретар. В Г. стан, станú. — Не був в стані — це з н. nie był w stanie, м. „не вь состоянн“, а ці з нм. war nicht im Stande, простіше — не міг того вчинити, зробити, не сила, не під силу, не спроможний.

Стано́висько г. з н. stanowisko, на В. У. — станóвище. Займав високе станóвище.

Стано́вити, становлю́, становиш, становлять. Див. складати.

Ста́нути, ста́ну, ста́нув, ста́нула, ста́нули — дуже часті в Г. вирази, з давнього **станѣти**, н. stanąć. На В. У. ста́ти, ста́ну, став, ста́ла, ста́ли. *Станути* до бою, Бирч. II. 98, — на В. У.: стати до бою. Військо *стануло* кругом старшини, Мак. Яр. 90, — на В. У.: стало. — Вже вдавнину були ці дві форми: **стати** і рідше — **станѣти**.

Ста́нція з лат. stantia (давнє statio), італ. stanza; в Г. ста́ція з н. stacja, лат. statio. Див. стація.

Ста́ня, ста́ні ж. р., р. мн. стань (а не ставнь чи ста́йнів). **А** **коморы**, **станя**, книга Луцька

1570 р. Пійшов Петро у стаю, Кул. 233. Запахом стані, Коц. 60. В Г. ста́йна, р. мн. ста́ень, з п. stajnia.

Старáтися про кого-що, на що або чого: Все старався про синів. Вік цілий старався на хату. На зіму кожуха треба старатися, Ном. № 1201.

Стáрець, стáрця — це жебрак; в Г. часто старéць визначає й стару поважну людину. Не зарікайся бути в старцях, Ном. № 4648. Старця нагодуєш, а торби його ні, Ном. № 4655.

Старій, -рà, -рè, а не стáрий м. Вищий ступінь: стáрший (становищем) і старі́ший (віком). — Старé те, що колись було новим, та від часу попеувалося: Стара одежа. Дáвне те, чому багато часу пройшло: Давня Україна, Я придбав собі новісіньку давню книжку. Протилежні слова: старій — новий, давній — теперішній. Не плутати слів старій і давній!

Старі́цький, а не Стáрицький.

Стáрість, стáрости, стáрістю.

Старода́вній, -ня, -не; в Г. стародавний, як і н. starodawny. По стародавньому, Кул. 272.

Старожі́тній, -ня, -не; в Г. старожітний з н. starożytny.

Старозаві́тний, -на, -не і -ній, -ня, -не.

Старокостя́нтинів, з С-тінова.

Старомо́дній, -модня, -модне.

Старосві́тній, -ня, -не; в Г. -ний, -на.

Стáроста, р. мн. старостів; в Г. старóста н. Старóство, р. мн. старóств.

Стару́ха г. н. м.; на В. У. — ба́ба, старà, старà жінка.

Стару́шок з н. staruszek; треба — дід, старій.

Стáрший, вищий ст. від старій: Я старший за тебе, Гр. 52. В Г. дуже часто вживають слова

стáрший і без порівняння, зам. старій (пор. ще: довший, більший): Він вже старший чоловік. — Старший роком, а не на рік м. або о рік н.

Старшина́ — оден чоловік; старшина — декільки. Сільський старшина. Зібралася вся старшина.

Стáти, стáну чим, частіше — за кого: Він став послом, Мак. Рев. 47. Став за писаря ів. 46. Він мені за дитину рідну став, М. Вовч. П. 22. Став він мені за батька, Сл. Гр. IV. 194. Стати на чім (а не на що): Стати на землі; стати перед, під чим (а не перед, під що): Стати під, перед хатою; див. на, ставити. — Стáти, а не статися: Хорони мене, Боже, щоб я коли будь мав статися (треба — стати) тягарем для інших, Фр. З. Б. 51.

Статній, -на, -не і стáтній, -ня, -не.

Стáток, стáтку г. з н. statek; на В. У. не вжив., тут — домашні річі, майно. Див. спряток. Вносили із хат свої статки, Чаїк. За с. 12, — на В. У.: річі.

Стаття́, р. мн. статтів (арх. статей). Стаття з історії, а не по історії м. Див. книжка.

Статут, мн. стату́ти, а не статута н.

Стать, стáті часто вжив. в Г. і зам. по́стать: Плечиста стать похилилася, Мак. Яр, 23. Висока, струнка по́стать, Гр. 128.

Ста́ція г. з н. stacja, лат. statio, на В. У. — стáнція, з лат. stantia, італ. stanza. В Г. (часом і на В. У.) стáнція, з п. stancja — це кімната з утриманням, пансіон.

Стеб́ло, стеб́ла, мн. стéбла, стéбел.

Стегно́, мн. стéгна, стегон. Тимч. 102.

Сте́жити, -жу, -жиш, -жать (а не стежуть м.) за чим: Стежили за кожним моїм рухом, Коц. 34.

В Г. стежити що: Совіти стежать події в Німеччині „Діло“ № 10047.

Стеліти, стелію, стеліш, стелять, постеленій.

Стемпель, стемплівий див. штемпель.

Степ, степену м. р., а не ж. р. м.; в степу. Виїхали на чистий степ, Мак. Яр. 89. Гуком, стуком степ озвався, Щур. Сл. о п. Іг. 17. 38. Йдеш степом, Кул. 195.

Степан, Степана; *а.* Стефан, **Стефанъ**, з гр. *Στέφανος*. Іпат. літоп. 513: **Степанъ**. В Г. Стефан *н.*, Стефанá. Див. Штефан.

Степень див. ступінь.

Стерво, стэрва с. р., а не стерва ж. р. м.; давнє **стерво**, **сърво**.

Стерегті, стережю́, -же́ш, -жу́ть, стеріг, стерегла́, -гло́, -гли́, прик. сп. стережі́, стережіть, стерігши, стерéжений (а стереже́ний — це прикметник). — Стерегти кого-чого: стерегти окопів, Мак. Яр. 199. Моста будуть стерегти ів. 216. Зах.-укр. *а.* стеречі́, стерегчі́.

Стерегтіся кого-чого або *від* кого-чого. Зах.-укр. *а.* стеречі́ся, стеречі́ся. Треба стерегтісь іх, Кул. 111.

Стержень, стэржня.

Стерня́, -ні ж. р.; у мн. ліпше не вживати. Густа стерня́, Леп. З гл. 122.

Стероризувати, а не стероризувати *м. н.м.*

Стерпіти, стерплю́, стэрпиш, стэрплять.

Стерти, зотру́, зотреш, зотру́ть; в Г. зітру́, зітреш; стирати.

Стефан див. Степан.

Стігнути і стігти.

Стид, стіду, давнє **стыдъ**. В Г. *встид* з *н* *wstyd*. Забула стид, Кул. 173.

Стидатися, -даюся, стидітися, -джуюся, -дішся,

Стидатися, -даюся, стидітися, -джуюся, -дішся, давнє **стыдѣтисѧ**. Ст. кого-чого: Людей стидався. В Г. *встидатися* з *н.* *wstudać się*.

Стидливий, давнє **стыдливый**. В Г. *встидливий* з *н.* *wstydliwy*.

Стидливість, стидливости ж. р., стидливістю. В Г. *встидливість* з *н.* *wstydliwość*.

Стидно; в Г. *встидно* *н.*

Стипендіят, а не стипендіянт.

Стірта ж. р., лит. *stirta*, *н.* *sturt* і *styrta*; на В. У. тільки **скірта**. А там снопи, а там скирти, Шевч.

Стирчати, -чу́, -чіш Гр. 182, -ча́ть, а не сторча́ти. Див. стреміти.

Стиск *г.* з *н.* *ścisk*; на В. У. — **натовп**, **тіснота**, **натиск**.

Стіснути, стис (а не — стиснув).

Стіха, тихо. Почала стиха співати, Гр. 111.

Стіг, стóгу, в стóзі.

Стіжок, стіжка́, а не **стожок**.

Стій, як стій (відразу, зараз) — частий в Г. вираз: Я до Львова як стій все піщу, Фр. З в. 142. Вираз цей на В. У. не знавий.

Стійло, мн. стійла, стіел.

Стійний *г.*; на В. У. — **цінний**, **правдивий**, **вартий**.

Стіл, столà, прошу́ до стóлу, на столі; *мн.* стів, сків.

Стільць Коц. 59, стільця́, а не **столець**.

Стільки, відмінюється: стілько́х, стілько́м, стількомà; стільки і стілько, в Г. частіше — стілько; давнє **только**. Слово це відмінюється, а в Г. не відмінюють: Сиділа на стільки (на В. У.: на стілько́х) багнетах „Укр. Гол.“ № 194. Між стільки (на В. У.: між стількома) розбишаками, Бирч. І. 55.

Стісняти *а. г. м.*, треба — бути на перешкоді, на заваді, заважати, перешкоджати.

Сто, не було *ста* учнів, подарував *ста* учням, пішов з *стома* (або — з сто) учнями, прибуло багато *сот* учнів. Давнє *съто*, *съта*.

Стóвбур, -ра, мн. -рі.

Стóгін, стóгону м. р.

Стóгнати, стóгну́, стóгнеш, стóгну́ть, стóгну́чи; а не стонати *м.*

Стóдола зах.-укр. з п. *stodoła*, а це з ст. г.-нм. *stadal*; на В. У. не вжив., тут — *клубня*.

Стóлітній, -ня, -нє; в Г. -ний, -на, -не; давні: *сътолѣтнїй* і *сътолѣтнїи*.

Стóляр, стóляра, мн. стóлярі; в Г. стóляр.

Стон, стóну *м. г.*, треба — стóгін.

Стóпінь *г.* див. ступінь.

Стóрія, народнє зам. історія: Все село знало цю сторію, Гр. 73. 7.

Стóрожити, стóрожу́, стóрожиш, стóрожать (а не сторожуть); прик. сп. стóрожі. Ст. кого-чого: Стóрожить дитини, Леп. 3 гл. 13. Див. стóрегті.

Стóронá, -ні, мн. стóрони, стóрін (а не сторон *а.*) Коц. 48. 21. Тимч. 105.

Стóронити, стóронитися *від* кого, часте в Г., але на В. У. рідке, — тут: стóронитися (а не сторонити), цурáтися, ухилáтися.

Стóронній, -ня, -нє Коц. 13; в Г. сторонний. Давнє *стороннїй* і *стороннїи*.

Стóрч, стóрчакá, з нм. *gestürzt*, *Sturz*. В Г. стóрц, стóрцом з н. *storc*, *storcem*.

Стóс, стóсу, рідше — стіс, стóсу, з нм. *Stoss*.

Стóсувáтися до кого-чого: Це не до мене стóсувáється; Полтав. акти 1667 р. ст. 111: **Стóсючнсь з декъретом первним**; в Г. стóсувати, на В. У. тільки стóсувáтися; з нм. *stossen*.

Стóяти, стóю, стóїш *м.*, треба — варт, бути вáртим.

Стóяти, стóю (в Г. стóю), стóїш, стóять, стóячі (а не стóючи), прик. сп. стíй, стíйте. — Стóяти (обстóювати) *за* кого-що: Він все стóить за сестру; Сам за це стóить, Гр. 80; Стóяти за правду, Гр. 137. В Г. стóяти за ким-чим: Він стóить за відновленням (на В. У. — за відновлення) королівства „Діло“ № 10025. — Не вживати виразу: *В книжцї стóить*, треба: в книжцї написано, єсть, надруковано. — *Стóяти в стóсунку* — з п. *stać w stosunku*, а це дослівний переклад нм. *Im Verhältniss stehen*; треба: бути, зоставати з ким в стóсунку чи в стóсунках.

Стóражник, в Г. стражник.

Стóрайк, стóрайку, з англ. *strike* (вимова: стóрайк), через нм. *Streik* п. *strajk* і *strejk*, стóрайкувати, з нм. *streiken* п. *strajkować*, — це звичайні в Г. вирази, або: штрайк, штрайкувати. На В. У. — забастóвка, бастувáти, з іт. *basta*, *bastare*.

Стóрасній (з страстний) четвер, а не страшний, народнє.

Стóрасть ж. р. а. м., треба — прістрасть, пожадливість.

Стóрах м. р., зо страху, стóрахóm; *мц.* страхá ж. р.

Стóрахáтися кого-чого: Стр. бід.

Стóрашний, -нá, -нє, а не стóрашний *м.*; страшнийий. Стóраснá (з страстна) субота, а не страшна, народнє. — Не вживати без потреби *стóрашно* зам. *дуже*: Він дуже багатий (а не — страшно багатий). Але: Звір страшно ревів.

Стóрэлити, стрéльнути, стрéляти і (частіше в літературі) стрілити, стріляти. Вдавнину було стрéляти і стрéляти, але тому, що давній правопис вимагав по *р* писати *ѣ*, звичайно писали стрé-

лати навіть ті, що вимовляли стреляти. Див. застрелити.

Стреміти, стремлю, -міш, -млять — значить тільки: виступати, стирчати: Була на ньому біла свита, набакір папочка стреміла, Котляр. „Енеїда“. В тих стінах *стреміла* не одна стріла, Бірч. I. 172. Часто вживають, особливо в Г., *стреміти* зам. намагати́ся, змагати́ся, прагнути, пра́гти; це давнє *стрьмити*, що тепер вжив. лише в м. мові. Римляни стремлять (треба: прагнуть, намагаються) до знищення Картагіни, Корд. 33. Див. прагнути.

Стрибати, стрибáю.

Стригти, стрижу́ (а не стригу м.), стриже́ш, стрижу́ть (а не стригуть м.), стрижі́ (а не стриги м.), стріжений. Зах.-укр. стрічи а.

Стрижень, стріжня.

Стрий, стрія м. р. п. struj, давнє *стрый*, — в Г. це брат по батькові; на В. У. це слово не вжив., тут тільки *дядько*, з давнього *дядько*. — Стри́чний брат, стрі́чна сестра, з п. strujeczny, давнє *стрыничь*, — так в Г. звать дітей братів, на В. У. — брат чи сестра у перших, двоюрідний брат, двоюрідна сестра. Див. вуй.

Стрійна, п. strujna, з давнього *стрынина*, — в Г. це жінка батькового брата; на В. У. це слово не вжив., тут тільки *дядина*. Див. вуйна.

Стрибувати, стрібую г.; на В. У. — спробувати, поспробувати.

Стрій, стрію, п. strój, з давнього *строй* (в значінні одежа дуже рідке); на В. У. зовсім не вжив., тут — одéжа, плáття, убра́ння.

Стрійний г. з п. strojny; на В. У. — гарно вбра́ний, прибра́ний (такого значіння давнє *стройный* не мало).

Стрілити, стрілю, стрілять, стрілив, стрілила,

стрілили, з давнього *стрѣлити*, *стрѣлю*, — постійне в Г., на В. У. частіше стрéльнути або вістрілити. Стр. в кого, на кого, в Г. до кого: Стрілив до него (на В. У.: в него, на него) і убив на місці „Укр. Гол.“ № 7.

Стріти, стріну, -неш, і стрінути, стрівати, стрітити; прик. сп. стрінь; стрінутий і стрінений. — Стриваємо обидві формі, Тимч. 24.

Стріха ж. р. з давнього *стрѣха*, пор. *Полетѣша вральѣве подѣ стрѣхи* Пов. вр. літ під 6454 р., — це дах, кінець даху; тепер на В. У. *стріха* — кінці даху: Із стріх вода капле, Метл. 301. В Г. *стріха* — солом'яний дах, а *стрих* з п. strych — горá, підда́шша, моск. черда́къ.

Стріча, стрічати, стрічаю, стрічений; *встріча*, *встрічний*, *встрічати* з м. Давнє *стрѣча*, *стрѣчати*.

Стрічка, стрічечка, мн. стрічкі, стрічок; зах.-укр. *бінда*, п. binda з нм. Binde. Див. стьонжка. Дівчинці мріялися такі довгі стрічки, Гр. 176.

Строгий а. м., треба — суворий, гострий; давнє *срагий*, п. srogі.

Строїти, це — будувати, готовити; в Г. з п. stroić слово *строїти*, *строїтися* визначає те, що на В. У. — прибірати́ся, виражатися, вбратися, чепуритися; такого значіння давнє *строити* не мало. — Строїти — отруїти. — Див. пристроїти. Парубки ще до опівночі поприбираються, як лицарі, Федьк. II. 4.

Строфа, з гр. *στροφή*; в Г. строфа п.

Стругати, стружу́, стру́жеш, стру́жуть (а не стружать), стру́жучи, стру́жений; в Г. стру́жу.

Струсити м., треба — налякати́ся, злякати́ся.

Струсь, стру́ся г. з п. strús; давнє *стрось* з ст. г.-нм. strüz (а це з лат. struthio). На В. У. *страус* з м. страусь, а це з ново-г.-нм. Strauss.

Страусове піро, в Г. струсьове піро, п. ріого strusie.

Стручувати, стручую, струтити, стручу́ *а. г.*, п. stracaś; на В. У. не вжив., тут — пхати, скидати.

Струшувати, струшую (а не струсюю), струшувш, струшують (а не струсюють), струшений (а не струшаний).

Струя́, струї ж. р., мн. струї, струї, давнє *стожа*, вже не вжив. на В. У., тепер — хвіля; в Г. ще вжив. як струя.

Студений, давнє *стѣдєный*, вільно вжив. в укр. пам'ятках з XI в.; тепер на В. У. мало вживане, тут звичайно кажуть *холодний*. В Г. слово *студєний* вжив. постійно: студена вода, ст. роса, ст. вітер, ст. потік; Я змерз, мені студєно (на В. У.: мені холодно). Див. зимній, холодний.

Студєнт, студєнта, з лат. studen(t)s — це слухач наук тільки в вищій школі; в Г. студєнтами звуть також, як і в *п.* мові, і учнів шкіл середніх. Див. академик.

Студєнь, студня — місяць декабр; давнє *стѣдєнь* — холод.

Студінь, студіні ж. р. з *стѣдєнь* ж. р., стужа.

Студіюм, мн. вищі студії, а не студія *п.*

Студня, студні ж. р., з давнього *стѣдєньць*, п. studnia, часте в зах.-укр.; на В. У. не вжив., тут *колодязь* або *криниця*. Див. колодязь, криниця.

Стул, з сту́ла м. р., а не стуло; з д.-г.-нм. stuol.

Стулити, стулю́, сту́лиш, сту́лять (а не стулють), сту́лячи, сту́лений (а не стуляний).

Ступати, ступіти, ступлю́, ступи́ш, ступлять; в Г. ступлю.

Ступінь м. р. (а не ж. р.), відміна: ступіня́,

ступіне́м, мн. ступіні́, ступіні́в, з давнього *стєпень* і *стѣпень*, що були ж. або м. роду. Низький ступінь освіти. Се остатній ступінь, Фр. Ів. Виш. 38. 39. Кожен ступінь, Свідн. 31. Другий ступінь, Бирч. II. 77. **Остатній стѣпен** Книга Володимирська 1577 р. Ступіні порівняння: вищий і найвищий. *Спека на* або *в* 40 ступінів або градусів (в Г.: горяч виносить 40 степенів „Укр. Гол.“ № 203). — На кожному ступіні, — це ліпше, як на кожному кроці *п.* — Ступіні на сходах. — Рідко: ступінь, ступеня́ м. р.; часом: ступінь, ступня́ — це про ходу. — В Г. частіше арх. *стєпень* ж. або м. р., рідше ступєнь, або стѣпень з *п.* stopień. Див. крок.

Ступне́вий, а не ступне́вий.

Стусєнь, стусня, стуснем.

Стѣонжка, стѣожки, з п. wstażka, — звичайні на В. У.; але частіше — *стрічка*. В Г. *стѣжка* (з давнього *стагъ*) або *стѣонжка п.*

Субѣтній, -ня і субітній; в Г. -ний. Вдавнину було частіше *сѣвѣтєный*, рідше *сѣвѣтний*; пор. *п.* sobotny і sobotni.

Сувати, суватися; рідше — сувати, -ся *м.*

Сувѣрий, а не суровий *а. м.* Суворий мулла, Коц. 11.

Суд, суду, в суді.

Судая́, судді, суддею́, мн. судді, суддів, з давн. *сѣднѣ*. В Г. судія́ *а.*

Судіти, суджу́, суди́ш, судя́ть, судя́чи, суджений; в Г. суджу.

Судній, -ня, -не і судний, -на; давнє *сѣдєный*. Судня рада, Кул. 195. Суднього дня, Кул. Єв. Мт. 12³⁶.

Судно́, судна́, мн. судна, судєн. На морі мав чотириста судєн. Щур. Рол. 47.

Судовий, -ва, -вè, а не судóвий.

Сúдорга, сúдорги ж. р., мн. сúдорги, сúдорог;
а не сúдорог м. р.

Судьба́ а.; звичайно кажемо — дóля.

Суецький канал, з нм. Suez, англ. Suez; в Г. сýеський. Суец, в Г. Сýес п.

Суєтїтися, сувчúсь м.; треба: метушїтися, колотїтися, клопотатися.

Суєтня́ м., з давн. сѣтнїє; треба — метушнїя, біганїна.

Сукно́, сукна, мн. сукна, сукон.

Сукня́, мн. сукні, суконь.

Сулемá ж. р., рідше суліма, з гр. σουλμας;
в Г. сублимáт, п. sublimat з лат. sublimatum.

Сум не плутати з нудьга; сум буває від душевного болю, а нудьга — від нічого робити: Почули ми про смерть, — і сум огорнув нас усіх. Нудьга напала, бо нічого читати. Див. журба.

Сумато́ха м.; треба — метушнїя, гармїдер, біганїна.

Сумерк, сúмерку, мн. сúмерки, сúмерків м.; звичайно: смеркання, сúтїнки; сúмерками м., треба — смеркóм.

Сумний, -на, -нè, давнè сѣмный, див. смутний. Він сумний, Гр. 154. Сумний псалом, Леп. 3 гл. 74.

Сумнів про кого-що, в Г. о ким-чим.

Сумнівáтися, -ваюсь м., ліпше — мати сумнів або сумнїтися, сумнїюся з сѣмнѣтися.

Сумрачний а. м.; треба — хмúрий, похмúрий.

Сумувáти, сумую за ким-чим: Сумував за ними, Свідн. 46. Не сумувати мені за ним, Фр. 3. Б. 141.

Сумцóв, Сумцóва, а не Сумцов.

Сунїці, сунїць.

Суп, сýпу м. р. з фр. la soupe; в Г. зýпа ж. р. з п. zupa (а це з іт. zuppa).

Суперéчка за кого-що: Суперечка за землю, Гр. 81.

Супérник, з сѣпрьнкъ, частїше — супротївник, сѣпротївнїкъ.

Супроти, супротив, сѣпротивъ, це — напротив: Дядькова хата супроти нашої. Виходили супротив ворогів рідного краю, Кул. 11. — Див. рївняти. В Г. часто вживають з п. супроти зам. через те, тому, того: Супроти великого напливу кандидатів, гімназія буде приймати ще зголошення „Дїло“ 9901.

Сус Христос Гр. 68, народнè, зам. Ісус, з Іисѣсь.

Сусáнна, споконвічне Сѣсáнна, гр. Ζουάιννα; в Г. Зузанна з п. Zuzanna. Див. с.

Сусїд, сусїда, мн. сусїди, сусїдів, сусїд, сусїдьми; а також — сусїда, сусїди спїльн. роду; давн. сѣсѣдъ і сѣсѣдъ, сѣсѣда, сѣсѣда. Полтав. акти 1667 р. ст. 118: Палажка сѣсѣда. У Гр.: Сусїда йому 188, Підпалив у сусїди клуню 25, Пробив сусїді голову 241.

Сусїднїй, -ня, -нè; в Г. -ний, -на, -нè. Сусїдне місце, Фр. 3. Б. 124. Сусїднього Коц. 20, сусїдньої Коц. 57.

Сусїдський, сусїдство (вимова: сусїдзький, сусїдзтво).

Суспендóваний лат. п. г.; на В. У. не вжив., тут — звільнений, заборóнений урядувáти.

Суспéнза лат. п. г.; на В. У. не вжив., тут — заборóна урядувáння, звільнення.

Сúтолока м., треба — гармїдер, безлáддя, біганїна.

Сутúжно тепер на гроші, Гр. 134. 13.

Суть див. 6.

Суфіт, суфіту, з італ., а не суфіт *n.*

Сухар, -ря, мн. -рі.

Сухоти, сухот.

Сучава, рум. Suceava; давнє Сѹчава і Сочава.

Сушениці, сушениць.

Сушити, сушú, сúшиш, сúшать, сúшачи, сúшений; в Г. сúшу.

Суята *г.*; на В. У. — суєта, давнє сѹєта.

Суятитися *г.* див. суєтитися.

Схе́ма ж. р., гр. *σχῆμα*; *n.* *schemat*; схема-тизм. Див. шема.

Схі́д, схóду, з давнього вѣсходъ; в род. відм. часто не змінюється: Повій, вітре, до схід сонця, Руданський. До схід сонця опинився на волі, Кул. 401. В Г. часто *всхід* зам. *схід*, це з *n.* *wschód*. Пор. захід.

Східень, східня.

Східній, -на́ і -ній; в Г. -ний; давнє вѣсходьній.

Схі́дці, східців Гр. 97.

Схну́ти див. сохнути.

Схóди, схóдів Коц. 9.

Схóдити, схóджу, схóдиш, схóдять; в Г. сходіти, сходіла.

Схóжий чим, а не *по* чому *м.*: Мовою схожий на татарина (а не — *по* мові *м.*).

Схопі́ти, схоплю́, схóпиш, схóпить, схóплять, схопів, схопіли, схóплений (а не схопляний); в Г. схопити, схоплю, схопив, схопили.

Схоті́ти, схóчу (а не схотю), схóчеш, схотя́ть і схóчуть (а не схотють). До-схóчу.

Схóднути, схуднувши; мин. час схуд.

Сципíон, Сципíона; в Г. Сціпію з *n.* *лат.*

Сьогó, по применниках сьогó. Див. цього.

Сьогóбічний, -на, рідше — -ній, -ня.

Сьогóдня або сьогóдні — загальноновживані форми: Сьогóдня стратили Фр. З. Б. 143, Сьогóдня бій Шур. Рол. 25, Сьогóдня свято в нас Черк. I. 73, Сьогóдні спочинем Шевч. 4, Сьогóдні хочу пограти конем по полю Кул. 236; у Гр. 47 поруч: сьогóдні і сьогóдня. Вдавнину був називн. відм. сѣй днь (або: дньсь, дньсь), родовий відм. (вживається як прислівник): сѣго дньє або сѣго дньи, звідсі повстали наші: сѣгòдне *мц.* а. і сѣгòдні, сьогóдні. Але тому, що від днь, день повсталала нова форма род. відмінку — *дня*, повсталало й загальноновживане наше сьогóдня. Вже в Житом. Єв. 1571 р. знаходимо Мт. зач. 111: сѣгòдня. — В Г. часто вживають сьогóдня, сьогóдня зам. тепер, — це з *n.* *dzisiaj*.

Сьогóдняшній, -ня, -нє, від сьогóдня; рідше — сьогóднішній, від сьогóдні. Ліпше вжив. нинішній день, а не сьогóдняшній день. Сьогóдняшній вечір, Кул. 33. Сьогóднішній день, Мак. Яр. 155.

Сьогóрічний, -ня, -нє (вимова: сьогóрішній); в Г. сєгóрічний.

Сьогóчасний Свідн. 17.

Сьобі́ *г.* *мц.* зам. сѣї див. сѣї.

Сьóмий, сьóма, сьóме, сьóмого, з давнього сѣдмий, пізніше сѣмий, — тут є перейшло на *о* як в сьогó. В Г. арх. форми: сѣмий, сѣма, сѣме, сѣмого.

Сьóмилітній, -ня, -нє; в Г. -ний, -на.

Сюдí, давнє сѣда, сѣдъ, сѣда, сѣдъ, часом скорочується в сюд; сюдí частіше, арх. сюдá рідке; на В. У. звичайно *цюдí*; в Г. інколи сюдí: сюдí-тудí. Йди сюди, Коц. 17. Ходіть сюда, Чайк. Ол. 7. Прийшов сюди, Гр. 47.

Сюдóю, цюдóю — вільно вжив. в укр. мові; в мові рос. не вжив.

Сюжéт, сюжéту м. р. з фр. *sujet*.

Сюрпрíз, сюрпрíзу м. р. з фр. *surprise*; в Г. сюрпрíза ж. р. з п. *siurpruza*.

Сюрчанé г., на В. У. — дзюрчання.

Ся, давній заіменник *сѣ* вдавнину не був прив'язаним до дієслова, напр. в Збірн. 1073 р.: да *сѣ* покоушає 17 б, не бы *сѣ* домъ юго запалилъ 69. Пізніше це *ся* втратило свою рухливість, але в зах.-укр. говорах зберегло цю давню ознаку й досі; в сх.-укр. збереглося лише в одному виразі: як *ся* маєте Гр. 146, — це з судової формули: **Справа такъ сѣ** має, що довго міцно трималася на Україні. Це *ся*, міцно приєднавшись до закінчення 3 ос. дієслова *ть*, разом з ним змінилося: *-тьсѣ* дало *-ця* (пишемо: *годиться*, вимовляємо *годиця*); ця зміна *-тьсѣ* потягла за собою й зміну заім. *сей* на *цей*; див. *сей*. — *Мц.* *ся* переходить на *сѣ, сі*: Я *сі, сѣ* ввив. — В теперішній час *ся* стало в сх.-укр. говорах лише заіменниковою часточкою.

Сягну́ти або *сягті, сягну́в*.

Сяжéнь, сяжня м. р. див. *сажень*.

Сян, Сяну, а не *Сан* м. Від *Сяну* Корд. 53.

Ся́ти див. *сіяти*.

Ся́тій див. *святий*.

Т.

Та, давнє *та*, а не *да* м. Був собі дід та баба. Треба писати *та й*, а не *тай*: Пан *та й* годі, Гр. 8. Злучник *та* визначає власне те саме, що й злучник *і*, але звичайно він з'єднує слова, що близькі значінням.

Та́бір, з *табо́ру, табо́ром*, мн. *таборі*.

Та́блиця, *табличка*, з *тавлиця*, з лат. *tabula*. В Г. *та́блиця* (це давній наголос), *та́бличка* або *табеля* з п. *tabela*, нм. *Tabelle*. На В. У. *шкільна дошка*, в Г. *та́блиця*. Од чорної шафи з книжками до *шкільної дошки* павук снував павутиння, Коц. 47.

Таво́р див. *Фавор*.

Таврі́йський, а не *Тавричеський*.

Тага́нріг, з *Тага́нро́гу*; *таганріжський*.

Та́ємніче, в Г. *та́ємнічо*.

Таз див. *таця*.

Та́їтися від кого: Ми не *та́їлись* од матері, Стор. М. Пр. 35.

Так (з *такс*) — *як* постійно вживають в Г.: Світла погасли *так* в сусідніх кімнатах, *як* і надворі „Укр. Гол.“ № 188. На В. У. постійно *як* — *так*: Світло потухло *як* в сусідніх кімнатах, *так* і надворі. Вдавнину вживалися обидві форми: частіше *такс* — *такс*, рідше *такс* — *такс* (лат. *ita* — *ut*, польськ. *tak* — *jak*). В Г. часто вживають *так* не відмінюючи його, — це *п.*: А *я так* бідна днесь, Фр. З в. 236, — на В. У. *така* бідна. Татари не видалися йому *так* (на В. У. — *такими*) страшними, А. Чайк. За с. 59. — *Так* само, а не *также* м.: *Так* само й я захорів. — *Часом* м. „*такъ* какъ“ у нас передають: *так* — *як*, *треба*: бо, *тому* що, *через* те що: *Тому*, що згорів міст, нам довелось робити круга. — Рос. вирази: „*столь, настолько*“ по укр. ліпше передавати нашими: *так, такий, така, таке*, а не *настільки, остільки*: *Праця така* (а не *настільки*) цікава, що нею варто *занятися*.

Та́кі в укр. мові вжив. вільно (в мові рос. переважно в виразах: *всє-таки, онять-таки*). — В Г. *часом та́ки*.

Такий старий, а не *так* старий *n.* Карло такий старий та сивий, Щур. Рол. 17. Див. так. Такісінький.

Також, а не *также* *m.* і не *тоже* *m.* Я також піду.

Таксувати, а не *таксировати* *m. н.м.*

Талан, талану́, давнє талантъ з гр. *τάλαντον*. Рідко: талант *m. a.*, мн. таланти.

Талісман з фр. *talisman*; в Г. талізман з *n.* talizman.

Таляр, -ра, мн. -ри, п. *talag* з нм. *Thaler*.

Там, *έκει*, в зах.-укр. говорах часто вживають зам. *туди*: Я можу не доїхати *там*, куди пустився, А. Чайк. Мал. 141. Так часом було й в давнину: Пріди отъждоу тамо Остр. Єв. 1056 р. Мт. 17²⁰, але частіше вживано *тѣда*, *тѣдѣ*, *тѣдѣ*. На В. У. на питання *куди* вжив. тільки *туди* (а не: там): Я піду туди (а не там), куди мене просять. — Слово *там* часто вживають без потреби: Я там ви читав в книжці; вживаючи там, треба пояснити, де саме: Там, у батька, нікого не було.

Тамки *м.* зменш. від *там*, часте в Г., рідке на В. У. Був тамки князь, Щур. Рол. 37.

Тамошній, -ня, -не Тимч. 2.; в Г. -ний, -на, -не; давнє тамошній.

Тамтой, тамта́, тамте́, тамтого́ і т. д. — відмінюється лише останнє слово, — це часті форми в зах.-укр. говорах; пор. *n.* tamten, tamta, tamto. На тамтім боці, Хот. 27. На В. У. дуже рідкі.

Тамтуді, зах.-укр., п. tamteđy; на В. У. просто *туди*.

Тамувати, та́ма, тамува́ння — з сер.-г.-нм. tam, tammen.

Танець, та́нця, в Г. та́нець.

Таний, та́на з *n.* tani, часте в Г., на В. У.

лише — дешевий. Зрадник лиш продасть себе тут тано, Щур. Рол. 58, — на В. У. — дешево.

Танути, танув і тав. Віск од жару тана, Кул. Псал. 149.

Танцювати, з нм. *tansen*; в Г. гуляти. Див. гуляти. Танцювати чого (а не що): Метелиці та гопака гуртом віддирають, Гр.

Тапчан, тюрк. *tapčan*, часом — топчан. Тато сидів на тапчані, Свідн. 11. Ванькирчик бідно вмебльований двома тапчанами, Коц. 30.

Таратайка, пор. півд.-тюрк. *tarętas*; в Г. тарадайка з п. *taradajka*.

Тариф, таріфу *m. p.*, з араб. *tarif*, нм. *der Tarif*, фр. *le tarif*. В Г. таріфа ж. р. з п. *taryfa*, а це з іт. *tariffa*.

Тарілка, з іт. *tagliere*, нм. *Teller*, давнє *талерль*, п. *talerz*. В Г. часом таріль *m. p.* Часта й форма талірка: Без ножа і без талірки, Барв. 387.

Тасьма, род. мн. тасем.

Татарин, татарина, мн. *татари* і *татаре*, *татар*, а не татарів. Противъ татаръ Сочавська грамота 1395 р. Гірш од татар, Кул. 183. Купка татар, Коц. 8.

Татри, Татр, рідко — Татрів.

Татувати, а не *татуировати* *m. н.м.*

Тацит, а не *Таци́т*, лат. *Tácitus*.

Тация, в Г. та́ца з п. *taca*; на В. У. частіше — *таз* або *таза*, араб. *tas*, ісп. *taza*, іт. *tazza*.

Таяти *a. m.*, звичайно — танути, топітися. Див. танути.

Твар, -ри ж. р. з *тварь*, вжив. рідко, частіш — тварина, лице, світ; орудн. відм. *тваррю* Тимч. 2.

Твердий, а не *твёрдий* *m.* Міцний, або кріпкий сон, в Г. твердий сон з п. *twardy sen*. Заснув міцно, кріпко, в Г. *твёрдо* *n.* Твердіший, в Г. *твердший*, *n.* *twardszy*.

Твердіти, -джу́, — це звичайно укріпляти, а не з *м.* повторяти, нагадувати; рідко — запевняти.

Тверезий, а не трезвий *а. м.* Тверезіший.

Твій не вживати зам. свій, див. свій. Твого́, твої́, твої́ому́, (твому́), твої́й, твою́, твої́м, твоєю́, мн. твої́, твої́х, твої́м, твої́ми. В Г. тво́я, тво́б, тво́го, тво́му, тво́їй, тво́їм, тво́ї.

Твого́, але по применнику — тво́го: до тво́го.

Творець, творця — це давня укр. вимова; нова з *м.* — творець, творця́.

Творіння або творення.

Те, теб, а не то, тоб: Що було, *те* минуло, Гр. 10. В Г. часто арх. *то*, а не *те*; *п.* *то*, *м.* *то*.

Те́а́тр, з те́а́тру (народнє: те́я́тер, те́я́тру); пор. срб. театар, гр. *θέατρον*; мн. те́а́три, а не театра *п.*

Тебе́, а по применнику тебе́: Бачив тебе́, прийшов до тебе́.

Т. є. — з *м.* то-єсть, треба себ-то, цеб-то: с. т. або ц. т.

Тезис, тезису *м. р.*, мн. тезиси, тезисів; з гр. *θέσις*, але взято через нм. *die These*; англ. *thesis*. В Г. теза *ж. р.* з *п.* *teza*.

Те́ка, те́ки *ж. р.* з *п.* *teka*, а це з гр. *τή θήκη*. На В. У. частіше *портфель* *м. р.* з фр. *le portefeuille*.

Текти́, течу́ (а не теку *м.*), течеш, течу́ть (а не текуть *м.*), течі́, тік, текла́, теклі́, з давнього тешти, течи, текѣ, течешн, текѣть; рідше також тікті́, тічу́. Зах.-укр. течі́. Пор. втекти, утікати. Текти чим, а не *по* чому *м.*: Тече вода лугом (а не: по лузі).

Телегра́ма *ж. р.* з гр. *τήλε* (далеко) *γράφμα* (лист. писання) через фр. *le télégramm*; *п.* *telegram* *м. р.*

Телеграфува́ти, а не телеграфірувати *м. п. м.*

Телефонува́ти, а не телефоцирувати *м. п. м.*

Теля́тина; в Г. теляти́на *п.*

Тема́ *ж. р.*, а не темат *п.*; мн. те́ми.

Темний він був на очі, Кул. 20. Темніший.

Темносі́ній, -ня, -не; в Г. -ний.

Темно́щі, темно́щів.

Темп, темпу *м. р.* з фр. *le temps*. В Г. *те́мно* с. р. і не відм., з *п.* *tempo* (нм. *das Tempo* з іт. *tempo*): Темпо було за повільне (на В. У.: темп був надто повільний) „Діло“ № 10086. Швидким темпом, в швидкім темпі.

Темпера́мент, мн. темпера́менти.

Темря́ва, а не темр'ява.

Твнденці́йний, а не тенденціозний *м.*

Теодо́зий *г.* з *п.* *Theodozy*; на В. У. Феодо́сїй, Хведос з *Θεοδοσίη*, *Θεοδοσιος*.

Теоре́ма *ж. р.* з гр. *θεώρημα* через фр.; в Г. інколи теорем *м. р.* або теоремат з *п.* *teoremat*.

Теосо́фія, теософі́чний, з гр. *θεοσοφία*; в Г. теозофія, теозофі́чний з *п.* *teozofja*. Див. с.

Тепе́р, це — в цей час, нині, *nunc*, а не — в цю ось хвилю, не негайно, не зараз: Я тепер вже буду вчитися, але зараз побавлюся. Див. зараз. Давнє *тепєрво*, *тепєрво*, *тепєрь*; *мн.* тепе́ра, тепе́рка. В Г. часті вирази: *до тепер*, *від тепер*, на В. У.: до, від теперішнього часу.

Тепе́рішній, -ня, -не Тимч. 58. 62; в Г. тепе́рішний, тепе́решний *а.* Сього мало по теперішньому світі, Свідн. 56.

Тепе́рішність, -ности *ж. р.*, в Г. тепе́рішність.

Теплі́нь, теплі́ні *ж. р.*

Тепло́щі, тепло́щів.

Тере́вні, тере́нів.

Терѐн, терѐну, з фр. *terraïne* — простір, місцевість, околиця, поле діяльності; а не *тѐрен* *n.*

Тѐрен, тѐрну м. р., або тѐрня с. р., терновий; в Г. терѐн, терну́.

Термомѐтер, -метра, часом термомѐтер.

Тѐрнів, з Тѐрнова — укр. назва, Тѐрнів — польська назва. Тѐрнівський.

Тернопіль, з Тернополя — укр. назва, Тарнопіль — польська назва. Тернопільський.

Тѐрня с. р. — шпичаки з терну або й сам терен.

Тероризувати, а не *тероризувати* *m. n.m.*

Терпеливий, терпеливо, терпеливість; в Г. також і терпливий, терпливо, терпливість. Давнє *тѐрпѣливъ* і *тѐрпѣливъ*.

Терпентин див. шпигинѐр.

Терпіти, терплю́, тѐрпиш, тѐрплять; тѐрплячи. Терпіти що або чого.

Тѐртя у множ. не вживається (Нема терть „Діло“ № 9908 — штучна форма).

Тѐрціян *g.* з *n.* *tercjan*; на В. У. зовсім не вжив., тут — шкільний сторож.

Тѐрати *m. a.*, треба — губіти.

Тѐсляр, -ра, мн. -ри.

Тѐстамѐнт, тѐстамѐнту м. р., мн. тѐстамѐнти, в Г. мн. тѐстамѐнта *n.*

Тѐстів, тѐстева. Тѐстеве товариство, Гр. 70.

Тѐсть, тѐстя м. р., тѐстем; давнє *тѣсть*.

Тѐта див. тїтка.

Тѐтерів, з Тѐтерева.

Тѐтрадь див. зошит.

Тѐтяна загальне, Татьяна *a.*; з Татїана, гр. *Tatiana*. На стежці показалаь Тѐтяна, Коц. 46.

Тѐчі див. текті.

Ти, тебѐ, тобі (арх. ти), тебѐ (арх. тя), тобою, на тобі; в Г. на то́бі. Див. ти, тя.

Ти *мц.* зам. тобі, з давнього ти. Ся я ти кажу, то мусить бути правда, Фр. З в. 71.

Тѐбер, Тѐбру м. р.

Тѐждѐнь, тѐжня м. р., тѐжнем; мн. тѐжні, тѐжнів; походить з *тѣйждѣнь* „той же день“.

Тѐжнѐвий, тѐжнѐва, тѐжнѐве.

Тѐква, давнє *тѣква*, але частіше *гарбу́з*, з тат. *charbuz*.

Тѐм вживається і в значінні тому, того: Гнівається земля, *тѣм* і не родить, Гр. 48. Рос. вираз „тѣмъ болѣе“ у нас часто перекладають: тим більше, треба — й поготів, й потім: Діти батька мало слухають, а нас і поготів, Г. Барв. 413.

Тѐмчасом, в Г. тѐмчасом.

Тѐмчѐнко, а не Тѐмченко.

Тѐн, з тѐну, на тѐну́.

Тѐраспіль, з Тѐрасполя, тѐраспільський.

Тѐснути, тѐснув і тѐс.

Тѐсяча, тѐсячі ж. р., тѐсячею, мн. тѐсячі, тѐсяч (а не тѐсячів); давнє *тѣсаца*, рідше — *тѣсаца*. В Г. постійно вживають *тѐсяч* м. р., а не ж. р., з *n.* *tysiac*. Тѐсяч літ тому в зад „Укр. Гол.“ № 193, треба — тѐсячу.. Два тѐсячі „Діло“ 9893, треба — дві тѐсячі. Півтора тѐсяча „Вперед“ 1920 р. № 282, треба — півтори тѐсячі.

Тѐсячний, а не тѐсячній.

Тѐсячолїтній, -ня, -нє; в Г. тѐсячлїтній з *n.* *tysiacletni*.

Тѐтар, -ря, з ктиторѣ, *κτῆτωρ*. Див. ктитор. У тѐтаря в хаті, Шевч. 54.

Тѐхѐнький, тѐхѐнько, тѐхѐсенький; в Г. тѐхѐнький, тѐхѐнько. Будь тихо *g. n.*, на В. У. — тѐхо, мовчі. Потѐхѐньку, в Г. потѐхѐньку, потѐ-

хóньки. Тіхий, тіхший Гр. 240, часом тихіщий Тимч. 26.

Тіхін, Тіхона, або *a.* Тіхон, Тіхона.

Тіша, а не тиша і не тишина *м.*

Тік, з току, на току або на тоці.

Тікати, тікаю, з давн. *тїкати*; тікати від кого-чого: Почала *від* його тікати Гр. 156.

Тільки нова форма, або *тільки* давня форма; давнє *толикє, толькє*, в XVI—XVII в. по укр. пам. постійно *тилко*. В Г. часто вжив. *тільки* зам. *стільки, so viel*: *Тільки* шелестівок пристає, кільки їх може стояти, См.-Стоцьк. Грам. 9, на В. У. — стільки — скільки. *Мц.* тілки, тіки.

Тінь, тіні ж. р., тінню, мн. тіні, тіней. Густа тінь.

Тісна, в Г. тісна.

Тіснота, з *м.* тіснота.

Тісто, тістечко; в Г. тістóчко.

Тітка: Дядько не батько, а тітка не мати, Ном.; в Г. *тєта, тєти*, з давнього *тєта*; тітчин, в Г. *тєтин*. Песливе - - тьóтя, в Г. цьóця з п. *ciocia*.

Тіточний брат *г.* з *п.* *cioteczny brat*; на В. У. — брат у перших, двоюрідний брат. Тіточна сестра *г.* з *п.* *cioteczna siostra*, на В. У. — сестра у перших, двоюрідна сестра.

Тічок, тічка, а не точок *a.*

Тішитися, це — мати з чого втіху; в Г. вживають з *п.*: тішаються впливом, п. *cieszą się wpływem*, ліпше — мають вплив.

Тікати, тчу, тчеш, тче, тчуть, тчи, тчучи; давнє *тїкати, тїкж, тїкжть*.

Тіач, тіацтво, тіацький.

Тло; дотла *м.*, ліпше — до остáнку, до рєшти, геть-чісто.

Тлумáчити *г. м.*, на В. У. — вняснити, пере-кладáти.

Тлу́стий з *п.* *tlusty*, треба — масний, жирний, давнє *жирнїий*.

Тму́торокáнь, -кáня *м. р.*, з Тмутороканем; рідко Тм., -кані ж. р.; давнє було *м. р.* або ж. р. Також: Тьмуторокань. Корсунь був звязаний з Тмутороканем, Возняк. Літ. I. 184. Втік в далеку Тьмуторокань, Бирч. I. 62. От *тїмѣторокани*, Тмуторокан. камінь 1068 р.

То *a.*, нове *те*; в Г. постійно *то*, а не *те*; на В. У. *те*. Ні се, ні *то* См.-Ст. 45, на В. У.: ні се, ні *те*. Але злучник буде *то*: Зори — *то* людські душі, Кул. 148.

Тоалéта див. туалет.

Тоáст див. тост.

Товáр, -ру, в Г. інколи то́вар *п.*

Товарі́ство, а не то́варі́щество *м.*; в Г. то́ва́риство.

Товарі́ський, в Г. то́ва́риський.

Товáриш, то́ва́риша *м. р.*, то́ва́ришем, кличн. в. то́ва́ришу, мн. то́ва́риші, -ші́в; а не то́ва́рищ. Товаришувáти. Шкільний то́ва́риш, а не тов. *по* школі *м.*

Товарóвий поїзд, а не то́ва́рний *м.*

Товќті, товч́у, товч́еш, товч́уть, то́вчений; зах.-укр. товч́і *a.*

Товпá, то́внитися, то́вплюся, то́впишся, то́впляться; а не толпá, толп́ітися *м.*

Товст́ий, а не то́встий; товст́ий, часом то́вщий; товстéнький.

Товч́і *a.* див. товќті.

Товщ *м. р. г.* з *п.* *tluszcz*; на В. У. — жир (це масло, сало, смалець і т. п.).

Товщ́ік, товщ́іні ж. р.

Тогдї див. тоді.

Тогід г., на В. У. — торік (той рік).

Того, по приіменнику того: до того. Див. тим.

Тогобічний, -на, рідше -ній, -ня, а не того-бочний.

Тоголітній, -ня, -не; в Г. -ний, -на.

Тогорічний, -на, -не, або торішний, -ня.

Тоді, давнє **тѣгда**, **тѣгда** дало: *тогдї*, *тодї* арх. форми, поширені в зах.-укр. говорах; літерат. форма — *тоді* (з *і* накінці, пор. зіма, Вінниця, Чернігів).

Тодішній, -ня, -не — літературна форма; зах.-укр. тогдишний, тодишний. Давнє **тѣгдашній**.

Тож, тóже г. м.; на В. У. — теж. Див. також.

Той, та, тая, те, теє (в Г. то, тоє); р. в. тогó, теї, тієї (в Г. тої); д. томú, тій; пр. тогó, ту, тую; ор. тим, тею, тією (в Г. тою); місц. в тім, в тій; мн. ті, тії, тих, тим, тіми. — При порівнянні *той* — це дальший, минулий, *цей* — ближчий, теперішній; на тім тижні — це на будучім тижні; в Г. як раз навпаки: *той* — ближчий, *тамтой* — дальший. Напр.: **Ста Володимєрѣ на сей сторонѣ, а печєнѣзи на шной**, Пов. вр. л. 6500 р. **Ирославѣ приа сю сторонѣ, а Мьстиславѣ шнѣ**, ів. 6534 р. — Рос. вираз „одинѣ и тотѣ же“ часом перекладають в нас: один і той же, — це зле, треба: той самий. — Ставити *той*, *та*, *те* в головнім реченні, а не *сей*, *ся*, *се*, див. сей. — В той спосіб г., на В. У. — ось так. — Давня укр. мова мала особливу частину мови — родівник, як в нм. der, die, das, це були **тѣ**, **та**, **то**, або *той*, *тая*, *теє*; так, в Іпат. літоп. під 6619 — 1111 роком читаємо промову Вол. Мономаха: „Сего не помышляете, оже на весну начнеть смердѣ *тотѣ* орати лошадыю *тою*, и приѣхавѣ половчинѣ ударить смерда

стрѣлою и поиметѣ лошады *ту*.“ В тепер. живій мові родівник частий, пор.: Як реп'ях *той* учепиться за латані поли, Шевч. 242. — Див. тую.

Токар, -ря, мн. -рі; в Г. токар. Токарський.

Толстой, Толстого, Толстому — змінюється як прикметник; в Г. з *н.*: Толстой, Толстая — змінюють як іменник. Пор. Горкий.

Том, тóму, двотомóва праця, а не двотомна *м.*

Томá г. з *н.* Tomasz; на В. У. Хомá, з **Θωμá**, гр. **Θωμáς**. Томина неділя г., на В. У. — Провідна неділя.

Тому див. тим. Сто літ тому, а не сто літ тому назад *м.*

Тонкий, а не тóнкий *м.*; тóнший (вимова: тоньчий, тоньший); тоненький.

Тонúти, тонú, тóнеш і тонúтися, топлúся.

Топúти, топлú, тóпиш, тóплять — кого-що в воді; топ. в печі, натоплювати: Чужу хату топúть — свої очі сліпúть. В Г. *топúти* піч не кажутъ, а тільки — палúти. Хата нетóплена.

Топір, топорá *а.* з **топорѣ**, — це сокира з довгим топорищем, колій; звичайно вживається *сокира*, з давнього **сѣкыра**, **сокыра**.

Топірець, топірця, а не топорець *а.*

Топливо або пáливо: Топлива нікому привезти, Г. Барв. 517. В Г. óпал з *н.* ораї.

Топóля ж. р., а не тополь *м.* р. *м.* Край дороги гне тополю, Шевч. Сильветка з тополь, Коц. 54. Давнє **тополь** було ж. р.

Топтáти, топчú, тóпчєш, тóпчуть, топчі, тóпчучи, давнє **тѣптати**, **топчѣ**; зах.-укр. доптáти, допчу, допчєш, допчуть з *н.* deptać. Чи я тобі не казала, кучерявий хлопче, що до мене кращий 'д тебе доріженьку топче, Пісня. Притопчуть ко-

зака, Кул. 196. Стежку топче Гр. 159. Топтали люде, Шевч. 5.

Торг, з торгу; на торгу або на торзі.

Торгівля або *а.* торго́вля, в Г. торговля́.

Торгува́тися за кого-що, в Г. *о* кого-що *а. н.*

Торжестве́нний, торжестве́нно — давня вимова; нова з *м.* торжественний, торжественно.

Торішній, -ня, -не; в Г. -ний, -на, -не. Подивися на торішню вроду, Шевч. 28. Торішнього хліба, Свідн. 1. Торішньої Гр. 305.

Торка́тися до кого-чого, часом кого-чого: Не торкайся стіни. Хто до його торкнеться, Гр. 100. Рос. вираз „что касается“ у нас часто передають: що торкається до, або: що тичеться до (со się тусзу), — це зле, треба: а що до.

Тоска́, давнє тоска, не вжив., звичайно — *ту́га*, з *тжга*; туга *по* отчизні, рідше — *за* отчизною; вдаватися в ту́гу.

Тост, то́сту з англ. і фр. toast (вимова tost), давнє фр. tostée; в Г. то́аст з *н.* toast.

Тот, давнє *тѣтъ*, тепер тільки *той*, *тѣй*, а *тот* вжив. лише *мц.* В зах.-укр. дуже поширені здвоєні форми: *тот*, *тотá*, *тотé*, *тотý*, *тотí* і т. п. — змінюється лише друга частина як *той*, а перша *то* = *тъ* незмінна; вже в Перес. Єв. 1556 р. ц.-сл. сїє перекладено *того* Мт. зач. 5; в Олександрії з XVIII в.: *тота* 51, *тотѣ* 55, *тото* 82, *тоты* 32. 45. 91. В Молдавських грамотах XV-го віку ці здвоєні форми звичайні.

Тотчас *а.*, пор.: **Тотчасѣ** велелисмо взати Полтав. акти 1670 р. ст. 185; тепер вже не вжив., замінено на — *зараз*.

Точний, з *тъчънын*, то́чно з *тъчънос*, то́чність; або докладний, справний, однаковий, як раз, так саме.

То що часто вживаємо замість: і т. п.: Наслухався пісень, казок то що.

Тра — скорочення з зах.-укр. *траба*; *тре* — скорочення з *треба*; літерат. форма *треба* з давнього *треба* (спочатку — жертва). Треба цього, Гр. 8. Треба мати залізний організм, тра ратуватись, Коц. 39.

Травень, травня з найдавнішого часу вжив. замість *май*: *май рекомыи травнь* Галицьке Четверовв. 1144 р. Остріжський Часословець 1612 р. л. 74: *май сиркчъ тракень*. Травнем вдавнину часом звали й місяць апрель. В Г. (в і в мові *н.*) звичайно кажуть *май*.

Традиційний, а не традиціонний *м.*

Тракія див. Фракія.

Трам, тра́му див. сволок.

Трамва́й, -ва́ю з англ. tramway; в Г. тра́мвай *н.*

Трамва́йний або трамва́вий.

Транспортува́ти, а не транспортувати *м. нм.*

Тра́питися, тра́плюся, тра́пишся, тра́пляться (а не траплються); в Г. тра́фитися, тра́блю з *п.* trafić, а це з нм. treffen. В сина трапивсь гість, Кул. 242. Трапиться потреба, Коц. 51. Трапились події, Гр. 25.

Тра́тити, тра́чу, тра́тиш, тра́тять, тра́чучи, тра́чений.

Трева́ти, тревáю, тревáлий, тревáлість, тревáкий, тревáкий, так само: тревáга, тревáжитися, тревáжливий, — всі колись в корні мали т. зв. голосний *г*, пор. чс. trvati, *н.* trwać, trwałość, trwały, trwanie, trwoga, trwożliwy, trwożny, trwożuc; в давній мові цей *г* віддавали через *ръ* або *ръ*, інколи *рѣ* (останнє тільки правопис, а не вимова), пор. Слова Феод. Печ. VI. 208: *трѣвѣнна*

во имате трѣваннє, пор. ще трѣвѣлєннє, трѣвѣлєннє, тривѣлєннє. Пізніше г зник, і дав ріжні звуки в ріжних місцевостях: тревати, тривати, трівати; пор. дрива, дрѣва, дрова, лижка, ложка і т. п. Ліпше зам. г писати тут *ре*: тревати. — Але часто пишуть також: тривати, тривога і т. п.

Трѣзвий див. тверезий.

Трѣйтій *мц.* див. третій.

Тремтїти, тремчѹ (а не тремтїю), тремтїш, тремтѣть (а не тремтють), тремтѣчи (а не тремтючи), приказ. сп. тремтї. *Тр. від* чого; в Г.: *Тремтїв на* ваш голос, А. Чайк. „Малол.“ 84.

Трепетати, -ся, трепечѹ, трепечеш, трепечуть, трепечучи, і трепотати, трепотїти.

Трѣтїй, трѣтя, трѣтє; р. трѣтього, трѣтьої; д. трѣтьому, трѣтїй; прич. трѣтього, трѣтю; ор. трѣтим, трѣтьюю; місц. трѣтім, трѣтїй; мн. трѣті, трѣтїх, трѣтім, трѣтїми. Давнє *трѣтїй, трѣтїа, трѣтїє, трѣтїєго*. Зах.-укр. скрізь тут має тверде *т*: третій, трета, трете, третого, третю. *Мц.* трейтїй (з третїй, пор. ойця, шїснайцятї). Третїчний.

Три, р. трох, д. тром, ор. трома, а не *м.* троїх, троїм, троємя. Звук *р* в літер. укр. мові вже стверд, тому нема підстави писати: трьох, трьом, трьома, — це *мц.* форми; в Г. арх. трех, трем, трема. Книга Луцька 1568 р.: *троухъ*, Полтав. акти 1665—1667 р. *троухъ* ст. 32. 86. 98, Ключ Розум. 1665 р.: *троухъ* л. 14 б. 53. Христос пасхон 1630 р.: *тром'*. — Три вимагає по собі в м. роді іменника на *-и*: три воли, три столи (а не три вола, стола *м.*), а в ж. і с. роді двїйні на *ї*: три коровї, три годинї, три словї (а не три корови, години, слова *м.*). Пор. два, двї, чотири.

Тривати див. тревати.

Тридцять, тридєсать, тридцать, тридцятьох, тридцятї, тридцятьом, тридцятьма; в Г. народн. трїйцятї *мц.*, трїцятї *мц.* Тридцятилїтнїй, -ня, Коц. 43. Переносити: три-дцять.

Трикутнїй, -ня, -нє; в Г. -нїй, -на.

Трїлїтнїй, -ня, або трохлїтнїй, -ня.

Тримати, тримаю, тримаш, Триматися чого або за що: Тримайся купи. Тримати мову чи держати річ, це герман., ліпше — мати мову, сказати промову.

Тринадцять, тринадєсать, тринадцать, р. тринадцятї, тринадцятьох; д. тринадцятьом, тринадцятї; ор. тринадцятьма. В Г. народні трїнаїцятї, трїнаїцятї. Переносити: три-на-дцять.

Трїніжок, трїніжка Коц. 32.

Трїпілля, трїпїльський.

Триста, давнє *трисъта*, *трїста*, р. трохсѣт, д. тромстам, ор. тромастами; або частїше не змінюється: не було триста душ, дав триста учням, поїхав з триста учнями. В Г. часто *трїсто*.

Трїчи, давнє *трїнчи*, *трїри*, *трїончи*; звуки *р* і *ч* в літер. укр. мові ствердли, тому форми *трїчі*, *трїчі* рахуються за *мц.*; *трѣйчі* *мц.*

Трїбувати, трїбѹю або требувати, требѹю *г.*, на В. У. — *прѣбувати*; давнє *трѣккати*, *тревокати* значило потрібувати, мати потребу або приносити в жертву.

Трївати див. тревати.

Трївога див. тревати. Тревога *за* або *про* кого-що, в Г. *о* кого-що *а. п.*

Трївожитися див. тревати. Тревожитися *за* або *про* кого-що.

Трїйця, трїйці — трєс людей; Трѣйця, Трѣйці — про Бога.

Трїюдь, трїюді ж. р.: Трїюдь цвітна.

Тріскати, тріснути, трісну, тріснеш, тріснув, тріснула, тріснуло, тріснули; в Г. тріс, трісла, трісло, трісли. Давнє **трѣскати**.

Трішки див. трошки.

Тріюмф, тріюмфу, тріюмфувати, тріюмфатор, а не тріумф.

Троїх, троїм *м.* див. три.

Трбнути, трбну (в Г. тронүти) *м.*, треба — займати, чіпати, зворүшувати, діїмати.

Тротуар, давніша вимова фр. trottoir; в Г. тротоар.

Трофей, трофейю, з фр. le trophée (з гр. τροφαῖον); в Г. *трофѣя* ж. р. з *п.* trofea; мн. трофѣї, а не трофеа *п.*

Трѳхи, трѳшки, трѳшечки, потрѳху; зах.-укр. трѳха, трѳшка, трѳшки, трѳшечки; давнє **троха** — це кришка; Полтав. акти 1668 р. ст. 127: **трохи**, тут же часто **троха** 99. 127. 147. 158. В Г. часто вживають *дещо* зам. *трохи*, див. *дещо*. Трохи за недужала, Коц. 52. В давній *п.* мові було trocha, troszka.

Трубити, трублю, трубиш, трублять, трублячи, трубів, -їла, -їло, *или*, трубї; в Г. часто з *п.* трубїти (пор. *г.* протів, мінута, гармідер, розхрїстаний), трублю. Давнє **трѣбити**.

Труд, трудү *м.* р., трудом, мн. трудї, трудів; в Г. труд, труда, з трудом, в трудї, трудів.

Трудний до чого: Трудний до вимови, Тимч. 30. Трудно на хліб; в Г. трудно о хліб *п.*

Трудність, -ности, трудвістю, р. мн. трудностей.

Труднощі, труднощів.

Труїти, трую, труїш.

Труна, труні ж. р., з г.-сакс. truhne, нов. Truhe; в Г. трүнва, трүмна, трүмно з *п.* trumna.

На В. У. тільки труна або домовина. Див. домовина. Ой умру я, мій миленький, умру, зроби мені з клин-дерева труну, Метл. 265. Книга Володимирська 1577 р.: Видельь всми у труни трупа лежачого.

Трунок, трүнку, з нм. trunk, — напій, питво; напїток *м.*

Трусїтися, трушүся, трусишся, трусяться, трусячись (а не трусюся, трусяються, трусячись *м.*). Тр. над ким-чим: Над кожною грудочкою трусїться, Гр. 174.

Трутень, трүтня.

Трутизна зах.-укр. з *п.* truczina; літерат. укр. — отрута, давнє **отрѳва**. Хоч у губу візьміть, — може з отрутою даєте, Ном. № 11559.

Трутити, трүчу, трүтиш, тручати, -чаю зах.-укр. з давнього **трѣтити** підтримується *п.* trącić; на В. У. не вживається, тут — кїдати, відпихати.

Трухлий, частіше — трухлявий.

Трюк, трюку *м.* р. з фр. truc; в Г. трік; п. truk.

Трюмб с. р. і не відм., з фр. le trumeau.

Ту — часто вживана зах.-укр. форма, з давнього **тѣ**; *п.* tu. Східно-укр. і літературне тільки тут. Вдавнину було **тѣ**, **тѣ** — ібі, там, і **тѣтѣ**, **тѣтѣ** — тут, на цїм місті. *Мц.* тўта, тўтка. Див. тут.

Туалет, -лѣту *м.* р. з фр. toilette; в Г. тоалѣта ж. р. з *п.* toaleta.

Тубілець, тубільця.

Тўга за ким-чим: Тўга за втраченою силою, Гр. 327.

Тудї літерат. форма; тудà *арх. м.*; в Г. часто тўди. Давнє **тѣды**, **тѣда**, **тѣдѣ**.

Тудою вільно вжив. в укр. мові (в м. не вжив.). Часто тудою ходили, Гр. 142.

Тужити, тужу́, тужиш, тужать (а не тужуть), тужачи. Туж. *за* ким-чим: Тужив *за* волею, Маковея „Ревун“ 56; рідше — *по* кому-чому: Ой чи тужить моя мила *по* мені, Метл. 242. Інколи туж. *над* ким-чим: Тужать *над* нею, Гр. 278.

Тузін, -ну м. р. г. з н. tuzin; на В. У. діюжина з м., фр. la douzaine з douze (12), з лат. duodecim, нм. das Dutzend.

Туй-туй, часте в Г.: Здавалося туй-туй справу покінчив, Леп. З ж. 26; на В. У. не вжив., тут — ось-ось, зараз.

Тулітися, -люся, тулишся, туляться (а не тулються), тулячися (а не тулючися).

Туман, туману́, пускати туманà, туманом, мн. тумани; в Г. туман — також і запаморочена людина.

Тупотіння, в Г. тупіт, тупоту.

Турбуватися (з лат. turbare) ким-чим або про кого-що: Не турбуйсь тим, Гр. 335. Про що ви турбуєтесь, Кул. 381.

Турнір, турніру з нм. das Turnier, фр. le tournoi. В Г. турній з п. turniej, а це з англ. turney.

Турок, турчин, мн. турки, турків, а не турок. **Противъ тѣрковъ** Сочавська грамота 1395 р.

Тут див. ту. В Г. часто вживають *тут* (мц. туть) зам. *сюди*, *цюди*: Пошукай мені Максима, хай тут (на В. У. — цюди) приходить швидко, А. Чайк. „На уходах“ 150, — це н. а.

Тутешній, -ня, -не, в Г. -ний, -на, -не; давнє тѣтошьній. В Г. також тутейший з н. tutejszy. Тутешньої Гр. 207.

Тутка г., мн. тутка або тутки, з н. tutka, нм. dütschen; на В. У. *гільза*, з нм. Hülse.

Туфля або туфель ж. р., рідке; звичайно вжив. *пантофля*, з нм. Pantoffel.

Туча, з давнього тжча, не вжив., звичайно — *хмара*; в Г. часте туча, м. туча. Див. хмара.

Туш, туші ж. р., з фр. la touche, нм. die Tusche; в Г. туш м. р. з н.

Тую вільно вжив. в укр. мові: Гр. 92. 122 (в м. тільки ту, а не тую). Див. той.

Тхір, тхорà, тхором і тхорем, кличн. в. тхіру. Тхорів, тхорéва, -рéве.

Тху г.: В кождім грудей тху, Могильн. 402, — це н. tchu, треба — підих, віддїх, дух.

Тьма, род. мн. тем; тьма тем.

Тьмавий г., на В. У. не вжив., тут — темний, хму́рий.

Тьмуторокань див. Тмуторокань.

Тьху, а не тьфу.

Тюбінген, нм. Tübingen, фр. Tubingue, англ. Tubingen.

Тюль м. р., з фр. le tulle.

Тюмень ж. р., а не Тюмень.

Тюрінгія, нм. Thüringen.

Тюрма, р. мн. тюрем, з сер.-в.-нм. turm (мн. Türme); в Г. інколи турма з н. turma.

Тютюн, тютюну́ з тюрк. tütün, tutun. Полтав. акти 1667 р. ст. 113: тѣтюнъ, тѣтюнѣ; п. tytoń.

Тютюновий, а не тютюневий н.

Тя, з давн. тл, прич. відм. від ти, часте в зах.-укр.; мц. тѣ; в літерат. мові тебе. Див. ти. Хто *тя* хоче в пута вкути, Фр. З в. 15.

Тягар, -ра, тягарем, мн. -рі.

Тягати, -гаю; тягті́, тягну́ти, тягну́, тягнеш, тягні́, а не тяну, тянеш, тяни, тянуть м. (в м. без г); в Г. тягати.

Тяжкий, а не тяжкий; тяжчий, в Г. тяжший. Див. важкий.

Тяжко мені, тяжко, Шевченко; в Г. часто вживають *тяженько*: Застогнав тяженько, Маковей „Ярош.“ 185; слово *тяженько* на В. У. рідке. Тяжче, в Г. тяжше. Див. важкий.

Тямити, тямлю, тямлюш, тямлять (а не тямлють), тямлячи (а не тямлючи); тям, тямте, будемо тямити (а не тямуймо); тямучий і тямущий. На В. У. *тямити* звичайно визначає — розуміти: Треба й жінкам щось тямити про громадські справи, Гр. 140. Нічогісінько не тямить, тільки людей дурить, ів. 116. В Г. тямити — це пам'ятати: Кожду хвилину тої днини я тямлю, Франко „З верш.“ 195. Не забути бажаю я, а тямити, Бирчак „Вас. Рост.“ II. 93 (на В. У. — пам'ятати).

Тяти, тну, тнеш, тнуть, з *тати*, *тнш*, часте в зах.-укр.; в східн. частіше — різати, рубати.

Тятивá, тятивí, з давнього *татика*; моск. тетивá; в Г. тетіва.

У.

У, приім., вимагає по собі: 1) родов. в.: у батька, 2) причин. відм. на питання куди: у поле, і 3) місц. відм. на питання де: у лісі. По голоснім попереднього слова переходить на *в*: прийшов у ліс, прийшла в ліс. Див. мою „Нагл. таблиця милозвучности“ §§ 11 і 12.

Убийця, з *внйца*, *арх.*, мало вжив., частіше — вбійця, душоуб, убійник.

Убірáтися, убіраюся, в Г. убирáтися; убрáтися, уберу́сь, уберешся, уберуться. Уб. в що: Убралися в роси, Олесь.

Убо́гий, убо́жчий або убо́щий.

Убру́с, убру́са див. обрус.

Ув див. § 13 „Таблиці милозвучности“. Як ув око (ліпше: у воко) вліпив, Гр. 190. Уві сні, ів. 42 (ліпше: у вісні).

Ува́га ліпше не змінювати на *звага*. Брати на увагу, під увагу.

Уважа́ти кого за кого-що: Уважала себе за щось вище, Коц. 49. Уважати *на* що: Уважаючи на те, Тимч. 8.

Увертю́ра з фр. *ouverture*; в Г. увертура з *n.* *uwertura*.

Увесь, ввесь, в Г. часто весь *a.* Див. весь.

Увиді *г. м.* див. ввиді.

Увійти, увійду́.

Увільні́тися з чого або від кого-чого.

Увірва́тися, увірву́сь.

Увірува́ти в кого або кому.

Увіхо́дити, -хóджу, -диш, -хóдять, увіхóдячи. Ув. чого: Граду-тучи увійшов, а злих рук не увійшов, Номис № 2098. Увійти́, в Г. уйти.

Уганя́ти, частіше — ганя́ти. Див. вганяти.

Угові́р, уговóру, уговóром.

Уго́ден, вго́ден, угі́дний.

Уго́л, угла́, мн. угли, углі́в, також *вуго́л*, *вугла́*. В Г. *уго́л*, *угла́*, мн. *угли*, по *углах*.

Угості́ти, угоща́ти, угощу́, угóстиш, угóстять; в Г. угóстити, угóщати.

Удава́тися до кого *по* що, в Г. *о* що *a. n.* Вираз: удатися до міста, — це *n.* *udać się do miasta*, треба — піти до міста.

Уда́р, уда́ру, в Г. *удáр*.

Ударемнюва́ти *г. з n.* *udaremniać*; на В. У. — робити даремним, недопуска́ти, перешкоджа́ти.

Удво́х, вдвох, Гр. 108, а не двоїх чи двоїном *м.*

Удівéць, удівця́, вдівéць, а не удовець *a*.

Уділити ради, це з *n.* udzielić rady, треба — порадити, дати раду.

Удóвж, вдовж чого: Вдовж міста.

Удокументóваний *г.*: Удокументовані подання треба вносити до дирекції, „Вперед“ 1920 р. № 280; на В. У. — прохання з документами.

Удоптáти зах.-укр. з *n.* udeptać; на В. У. — утоптáти. Див. топтати.

Удóсвіта, вдóсвіта; в Г. дóсвіта. Див. досвіта.

У'дуд, úдуда, але частіше — óдуд, óдуда; *м.* удóдъ; давнє в'додъ. Ах ти, удуде смердячий, Ном. № 3552.

Уёмний *г.* з *n.* ujemny; на В. У. — недóбрый, злий, неприхíльний, негатівний.

Уживáти див. вживати.

Уживáння, в Г. ужіванє.

Ужити, уживу́, уживéш; в Г. ужию, ужиєш, ужив, ужиють. Див. вживáти.

Узагалі див. взагалі.

У'збіч кого-чого: Узбіч гори.

Узвáр, узвáру.

Узгірря або узгір'я.

Узгляднáти *г.* з *n.* uwzględnić; на В. У. — брати на увáгу, уважáти.

Уздóвж кого-чого: Уздовж міста.

Уздрівáти, -ваю, уздріти, уздрю, уздріш, уздрівши; в Пересопн. Єв. 1556 р. Мтв.: *бүздрѣл* 3. 8. 17. 20, *бүздрѣвши* 3. 53, *бүздрите* 69 і др. **Форми**: узріти, узрю — рідкі.

У'зол, узла́, частіше — *в'узол*, *вузла́*, а не узел *м.*; давнє *в'зълъ*. Узлик, úзличок, в Г. узолок (*м.* узелокъ).

Узький, а не *узкий* *м.*; частіше — *вузький*.

Узáти див. взяти.

Уймáтися за ким-чим *г.* з *n.* ujmować się za kim; на В. У. — бороніти, ставáти в оборóні.

Уйтí див. увіходити.

Указáти на щось — коли справді щось показують; указáти щось — порадити: Вказав до-рогу, указав на церкву.

Укінчений теолог „Діло“ 1922 р. № 29, укінчена семинаристка ів. № 30, це *n.* skończony; на В. У. — особа, що скінчила теологію чи семинар.

Укінчíти *г.* з *n.* ukończyć; на В. У. — скінчíти, закінчíти.

Уклякáти зах.-укр., *n.* uklekać; на В. У. — ставáти на коліна. Див. клякати.

Укρά́дом *г.* з *n.* ukradkiem, *м.* украдкою; на В. У. — крадькома́, крадьки, пóтай. Украдком поцілувавши, Фр. З. Б. 170.

Украї́на, український, а не Украї́на, український, і не Україна, український. В мові *м.* інколи Украї́на (Україна глухо волновалась, Пушкин). — Слова Україна вживається в нас з дуже давнього часу; знаходимо його вже в Іпатськiм Літопису під 1187 р.: тут оповідається про смерть Переяславського князя Володимира і додається: „и плакашася по немь вси Переяславци... о немь *Украина* много постона“. А під 1213 р. читаємо про Данила Галицького: „Данило ѓха с братомъ, и прия Берестий, и Угровескъ, и Верещинъ, и Столпъе, Комовъ, и всю *Украину*.“ В народніх піснях слово „Україна“ знаходимо дуже часто, напр.: „Козаче-соколю, візьми мене з собою на *Вкраїну* далеку“... „Ой коли б я зозуленька, щоб я крильця мала, яж би тую *Україну* кругом облітала“... „Всю *Вкраїноньку* сходила, пари не знайшла“ і т. п. — Слова Україна, український, коли стоять по голоснім звуці попереднього слова, мі-

няють своє початкове *y* на *v*, див. мою „Нагл. Таблицю милозвучности укр. мови“ § 17. — По-українському див. по.

Українське, німецьке, польське кажуть в Г. скорочено, на питання, яка у вас лекція; це *n.* — опускається *ćwiczenie*; треба українська, німецька (опускаючи *мова*).

Уладжувати, -джую, -джувш, -джують, уладжений.

Улан, улана, з тюрк. *ulan*; в Г. *улан n.*; багато уланів.

Улегчати, -чаю, улегчити, -чу, улегчиш; улегчання (вимова: уলেখчити або уলেখчити, уলেখчання або уলেখчання).

Улиця і частіше — *вулиця*. Йти улицею, а не по улиці *m.*; див. по. Візок котився вулицею, Коц. 45. Багнистою вулицею йшов мужик, Коц. 45.

Улік, -ку, частіше — *вулік*; давнє *оулий*; також *улій*, *улію*; *мц.* *улень*, *ульня*; в Г. *улий*. Див. зима.

Улус, улуса, з тюрк. *ulus*; в Г. *улус n.*

Ультиматум, ультиматуму *m. r.* і відмінюється: поїхав з ультиматумом. В Г. ультиматум *s. r.* і не відмінюється, — це *n.*, або ультимат *m. r.*

Улягати, улягті, уляг *s. z n.* *ulegać*: Уляг перевазі сили, „Укр. Гол.“ № 201. Багато домів улягло знищенню „Діло“ 1922 р. № 31; на В. У. — піддаватися. Не улягає сумніву „Діло“ № 9889, це — *nie ulega wątpliwości*, на В. У. — без сумніву, нема сумніву. Улягти ворогові, *uleć pierzycielowi*, на В. У. — піддатися ворогові.

Ум а. г. м., треба — *розум*.

Умань з *Уманю m. r.*, а не *ж. р. м.*; *n.* *Humani*.

Умерлий, в Г. *умерлий*.

Умісно, навмісно; в Г. *умісно*.

Умірати, *уміраю*, *умірти*, *умру*, *умреш*; зах.

укр. *умирати*. Умерти з чого: Умер з великого болю, Гр. 26; в Г. *ум. на шо*: Перікль умер *на* заразу, Корд. 18.

Уміти вжив. там, де йде мова справді про уміння: Я це зумію намалювати. Коли йде мова тільки про можливість, там вжив. *можу*: Чи я зможу (а не зумію) ці дрова перенести? — Уміти чого: Я вмію казок.

Умова, рідко змінюється на *вмова*.

Умовини, *умовин*; визначає те саме, що й слово „*умова*“.

Уморіти, *уморювати* справу, кару *s. z n.* *umorzac sprawę, karę*; на В. У. — *ніщити*, *припиніти*, *покінчити*.

Унеможливити — *новотвір* на польський взір (пор. *uniemożliwić, uniewinniać*), ліпше — зробити неможливим.

Унещасливити з *n.* *unieszczęśliwić*, ліпше — зробити нещасливим.

Уникати кого-чого, або *від* кого-чого: Небезпеки уникнув. Уникти помилок, Тимч. 7.

Униматися *m.*, треба — *стихати*, *спинятися*, *утихомірватися*. Дощ унимався, Мак. Яр. 193, — на В. У. — *стихав*.

Універсál, *універсалу*; в Г. *універзал n.m.*

Універсальний з *фр.* *universel*; в Г. *універсальний n.m.*

Університét, а не *універзитет n.m.*

Уніформа *ж. р.* з лат. *una forma*, *нм.* *die Uniform*; в Г. *уніформ m. r.* з *n.* *uniform*, *фр.* *le uniforme*.

Уніят, *уніятський*, а не *уніят*, *уніятський*.

Унук, *унука* див. *онук*, *онука*.

Упадати на силах.

Упиватися чим: Упиваючись ясносбняшним

днем, Гр. 22. Рідко уп. чого: Упившись найдених горівок і всяких трунків, Дорошенко, Спом. I. 114.

Упімнення г. з н. upomnienie, на В. У. — нагадування. Письменне упімнення „Укр. Г.“ № 193, треба — листівне нагадування.

Уплив див. вплив.

Уплітати, уплести, уплів, уплела, уплелі — рідкі слова; в Г. уплела, уплели; на В. У. частіше сплітати, сплести. Бузько уплів собі гніздо г., на В. У. — б. сплів собі кубло.

Уповні не вживати зам. зовсім, цілком: Покладався уповні (ліпше — цілком) на громадський розум, Франко „Зах. Б.“ 64, — це м. „вполнѣ“.

Уподібнюватися кому-чому або з ким-чим: Уподібнюється йому родом, Тимч. 8. Уподібнюючись із звуком, ів. 25.

Упомина́ти, упімну́ кого г. з н. upominać; на В. У. — нагадувати кому про що.

Упомина́тися, упімну́тися за ким-чим або о кого-що г. з н. upominać się; на В. У. — нагадуючи жадати, домагатися, вимагати. Див. допоминатися.

Уп'я́ть, з давн. *опать*, часте на Катеринославщині, але в літерат. мові не приняте, треба — знóбу.

Ура́, чс. і п. hurra, з слов'янського нм. hurrah; в Г. ўра, гу́ра н.

Урага́н, урага́ну, з фр. ouragan; в Г. гурага́н з п. huragan. Урага́нний.

Ура́дуватися зах.-укр. з *оуратоватисѣ*, п. uradować się; в літерат. мові звичайно — радіти, зрадіти.

Ура́нішній, -ня, -не, а не -ний, -на.

Уре́м'я, вре́м'я, вре́мня, з давнього *вр'кмѣ*, *веремѣ* (спочатку визначало гарну годину), часте

в зах.-укр. говорах, в літер. мові звичайно — *час*: Нема часу.

Урльоп, урльопу г. з н. urlor (з сер.-г.-нм. urlour, тепер. Urlaub); на В. У. — відпустка.

Уровень, урівень м., треба — рівень, рівня. Див. рівень.

Уро́да, врóда — краса; не плутати з м. уродъ (негарний, потвóра).

Уро́дження г. з н. urodzenie; на В. У. — народження.

Уродіни г. з н. urodziny; на В. У. — день народження, родіни.

Уро́к див. лекція, робити, учити. Слово *оуро́к* дуже часте в давніх укр. пам'ятках (значіння: умова, певна кількість, штраф, певний час і др.).

Уро́чистий див. святочний.

Ура́дник — на В. У. це старший чин нижчої поліції; в Г. з н. urzędnik — особа, що виконує урядову службу; на В. У. це — *урядовець*.

Ус, у́са, мн. у́си, у́сів, усі́ма, частіше — *вус*, *вуса*. Взяв за *вуса*, а не за *вус м.* Силкувався крутити білявого вусика Гр. 75. Каже, ухопивши за ус Кул. 132, — на ст. 429 це виправлено в помилках: треба за *уса*. Зпід усів Гр. 15. Із сивими усі́ма, Кул. 205.

Усе́й, усе́ї, усі́ї, усе́ю, усі́ю див. весь.

Усі́лякий див. всілякий.

Усі́сти зах.-укр. п. usieść, в літерат. мові частіше — сісти. Князь усів (= сів) на лаві, Бирчак II. 36. Усістися на чім, під або перед чим, а не на що: Усівся на лаві, а не на лаву.

Услів'є г. м., на В. У. — умóва.

Уснóти, з давнього *вс'кпнѣти*, н. usnąć, часте в Г., на В. У. — заснóти.

Успоко́їтися а. м. г., на В. У. — заспоко́їтися, втихомі́ритися; успокі́йся г., на В. У. — заспокі́йся.

Уста, уст — стара вимова, нова — уста давнє **оўста**; також **ўсна** (з устна).

Устати г. з *n.* **ustać**: Бірка устала; треба — перестала, припинилася.

Установляти; в Г. **устанавляти** з *n.* **ustanawiać**.

Усток: З устоку вітер засвистів, Франко „З верш.“ 156, — треба: зо сходу; *m.* съ востока.

Уступ г. з *n.* **ustęp**; на В. У. — уривок, стаття.

Усхнути, усхну́, усхнеш зах.-укр.; на В. У. — усобхнути, усобхну, усобхнеш, усобхла. Давнє **всхнути**. Див. сохнути.

Усьо, всьо — частий вираз в Г., — це *m.*; давнє було **всьє**; на В. У. — *все*: Він усе їздив по морі, Рудч. Ск. I. 100. Див. все.

Усьої г., на В. У. — всієї, усєї. Див. весь.

Усюди, всюди — літерат. форма; усюда, всюда *мц.* Давнє **всьюдѣ**, **всьѣдѣ**, **всьюдѣ**, **всьѣдѣ**. Він усюди вештається, Шевч. 29.

Усякий. Укр. мова знає подвійне заперечення, а тому в перечнім реченні треба вживати перечного займенника чи прислівника (що починається з *ні*): ніхто, ніщо, ніде, ніколи, також жаден і т. п. (не вживати в таких випадках слів без перечки *ні*, напр.: без усякого, без усякої і т. п.). Ніхто ніде (а не скрізь) не гомонів, Шевч. Поховали без жадних (а не — без усяких) перешкод.

Утеча, втеча, частіше — втікання.

Утікати, утікаю, з давніх **ѣтѣкати**, **ѣтѣкаю**, **утекті**, **утечу́**, **утечеш**, **утік**, **утекла**, **утеклі**; рідше: **утікті**, **утічу́**; давнє **тешти**, **текѣ**, **ѣтечи**, **ѣтекѣ**. Ут. від кого-чого або кого-чого, в Г. кому: Утік опришкам із рук, Маковей „Ревун“ 25. Див. втекти, текти. Зах.-укр. *a.* **утечі**, **утічі**.

Утікнути, -ну, -неш г. з *n.* **ucieknąć**; на В. У. — утікати, текті, течу́.

Утка *a. m. g.*, на В. У. лише — качка: Літом і качка прачка, Ном. № 552. Але часте — **утінка**.

Утопіст *m. p.* а не **утопіста** *n.*

Утрапити, **утраплю**, **утрапиш**, **утраплять** (а не **утраплють**); в Г. **утрафити**, **утрафлю** з *n.* **utrafić**. Див. трапитися; див. ст. 427.

Утренній, -ня, -нє *a.*, частіше — **ранній**, **ранішній**.

Утренняя, **утрені ж. р.**, з **ѣтрыня**, або **Рання** (відправа).

Утяжливий г.: Дорога була утяжлива, Франко „Зах. Б.“ 51, на В. У. — **тяжка**. Див. важкий.

Уфати зах.-укр. з *n.* **ufać**; на В. У. — **вірити**, **довіряти**, **надіятися**, **сподіватися**. Див. дуфати.

Ухилятися від кого-чого або кого-чого: Ухилився **від науки**, або: **Ух. науки**.

Ухо, **уха**, **ухом**, *мн.* **уха** і **уші**, **ушей** (рідко нар. **вух**), **ухам** і **ушам**, **ушіма**, на **ухах** і на **ушам** (*мц.* **ушох**); частіше з приставним *в* на початку: **вухо**, **вуха** і т. д. Давнє **ѣхѣ**, *r.* **ѣшєсє** або **ѣхѣ**, **двійня**: **ѣши**, **ѣшимѣ**; форми *мн.* **уха** Коц. 58, **ух**, **ухам**, **ухах** — нові. *Множ.*: *чс.* **уші**, *n.* **uszu**, *срб. болг. m.* **уши**.

Ухопити, **ухоплю**, **ухопиш**, **ухоплять** (а не **ухоплють**), **ухоплений**; в Г. **ухопити**.

Уцілувати г. з *n.* **uciałować**, на В. У. — **поцілувати**: Най **уцілують** твої чорні очі, Бирч. I. 48, — треба: **поцілують**.

Уцтивий зах.-укр., на В. У. — **чёмний**; пор. давнє **ѣчтьєниє**, *чс.* **ucitivý**, *n.* **uczciwý**. **Бравий** та **уцтивий** Олівер, Щур. Рол. 18.

Учасник, а не **участник**.

Ученик, **ученика** — стара укр. вимова, нова з *m.* — **ученик**, **ученика**. **Ученик** *a.*, частіше — **учень**, **учня**.

Учениця, учениці — стара укр. вимова; нова з *м.* — учениця.

Учепітися див. вчепитися.

Учєра г. а. див. учора.

Учитель, учітеля, дучитель, або навчітель; п. pauczyciel. Учитель історії, а не *по* історії *м.* **Учительська** (кімната), в Г. сáля конференційна.

Учити кого, учу́, учиш, учи́ть, учать, учéний, учачі. Учити дитину ходити, Гр. 117. Учу історію (шкільне) — зле, треба: учуся історії або з історії. **Учитися** від кого чогось: Треба розуму від старших учітися ів. 96. Учитися рідною мовою, а не *на* рідній мові *м.* чи *в* рідній мові *п.* Див. вчити, вчитися, виучитися. — Урока учать, готвлять, а не роблять. — Учити (навчати), учитися української мови (а не українській мові *м.*).

Учкур, учкура з тюрк. uckur; часто також очкур, очкура.

Учора, учорáшній див. вчора, вчорáшній.

Ушикувати, п. uszykować, з нм. schicken; на В. У. — привести до порядку, поставити в стрій.

Ушити г. з п. uszyć, на В. У. — пошити. Може костюми ушити „Діло“ № 9963, треба — пошити.

Ушко, ушка або *в*ушко; мн. ушка Гр. 282. Вушка од рудих черевиків, Коц. 58.

Ушкодити, -джу, -диш, -дять (а не ушкодють), ушкоджений (а не ушкоджаний).

Уявляти з себе м., треба — всть, становить: Він добра людина (а не — він уявляє з себе добру людину).

Ф.

Звук *ф* в слов'янських мовах не рідний звук, не свій, а перейнятий з грецької мови, — це грецьке *φ*.

З прийняттям християнства від греків в IX віці перенесено було до слов'ян всю грецьку церковну термінологію, також грецькі хресні ймення, а разом з усім цим і чужого слов'янам звука *φ*. Пізніше трохи, в X віці грецька церковна термінологія та грецькі хресні ймення разом з християнством було занесено й на Україну, а з цим вкупі прийшла до нас і грецька буква *φ*, наше *ф* (в той час їх писано однаково), а також і той звук, що визначала його буква *φ*.

Звук *φ* в той час у самих греків не бренив скрізь однаково, особливо в простонародній вимові, чому й у нас уже вдавнину віддавали його на письмі різно. Ті греки, що приїздили до нас, були з різних місцевостей і різної школи, чому вимовляли *φ* не однаково, і цю різну свою вимову самі прищепили й нам.

Найчастіше греки вимовляли свій *φ* як *п* (з мало помітним горловим придихом) і цю їхню вимову при своїли собі й римляне, бо грецький *φ* вони все передавали як *ph*. За римлянами й інші європейські народи передавали грецький *φ* по вимові, як *ph*, і цю звичку традиційно донесли аж до нашого часу.

Так само й українці защепили собі від самих греків їхню тодішню вимову *φ* як *п*, і ця вимова стала в нас найчастішою; з цєю вимовою прийняли ми від греків багато хресних ймень, напр.: Пилип, Онопрій, Пріська, Степан, Прокіп, Ничипір, Йосип, Степа, Гапон, Горпина, Суирун і т. п.; так само й інші давні позички з грецької мови, напр.: парус — *φάρος*, Капернаум і т. п. Найдавніші пам'ятки наші заготували цю грецьку вимову *φ* як *п*, напр. вже в Іпатєвськєм Літопису знаходимо: **Степанъ** 513, **Прокопъ** 488, а наші грамоти з XIV-го віку часто вже передають народню вимову *φ*, напр. Галицька грамота 1371 р.: **Степанъ**, Краківська грамота 1394 р.: **Пилипова роща**, і т. п. Пор. ще в Єванг. Верковича половини XIV-го віку:

Гепсиманию 95 б. Запис на Трефолої 1260 р.: **Осиповъ**. А в Опису Київських замків 1552 р. це звичайне явище: **Онопрей, Ничипоръ, Прокопъ, Остапфия, Потапъ, Гапонъ, Остапъ, Пилипъ, Осипъ, Горпина, Супронъ** і т. п.

Крім цього, греки часом вимовляли, здається, φ як x і цю вимову φ від греків засвоїли собі й ми, пор. хресні ймення: **Трохим, Сохрон, Хівря, Хима, Йовхим, Охрім, Халимон, Хлор, Хотина, Хотій, Хросина** (Єфросинія) і т. п. Пам'ятки наші рано занотували й цю вимову, напр. Євангеліє Галицьке коло 1266 р.: **земля нехталимля — Нефталейм, въ прѣдѣлахъ нехталимихъ** Мт. 4^{15, 13}. Луцька Єв. XIV-го віку: **Хролъ**. А живі пам'ятки наші знають x на місті гр. φ як звичайне явище, напр. Опис Київського замку 1552 р.: **Евхимъ, Охремъ, Трохимъ, Хилимонъ** і т. п.

Далі, не рідко пам'ятки наші передають грецьку φ через xv (особливо перед голосним звуком) і може це теж була грецька протонародна вимова, занесена до нас самими греками; напр.: **Кам'янець-Стромилівське Єванг. 1411 р.: Єхвремъ, хварисейска**. Київський Пом'яник XVI-го віку: **Йосихвъ, Нехведъ**. А в живих пам'ятках це звичайне, напр. Опис Київських замків 1552 року: **Хвилатовъ** і т. п. Це xv знає наша мова споконвіку і надзвичайно часто користується ним і тепер: **Митрохван, Тохвіль** (Феофіл), **Хвилимон, Хвока, Хвотіна** і т. п.

Ці три вимови були в нас найчастішою вимовою грецького φ . Треба додати, що інколи, але рідко, грецьке φ вимовляли у нас ще як κ або v , і таку вимову засвідчили нам пам'ятки ще з XI-го віку, напр. **проскоура** і **просвора**.

В дальшій житті своїм українська мова, позичаючи чужі слова, все трималася старих своїх засад що до звука φ . Треба підкреслити, що вимова φ як n

(власне ph) була відома й на Заході, чому ми й в пізніших позичаннях своїх часто маємо n з f (або з ph), напр.: **Люципер, кантан, нранці, малпа** (з нм. *maulaffe*), **гантувати, потрапити, пляшка, картопля, нільга** (з фольга, а це з сер.-г.-нм. *volgen*) і т. п.

Вимова грецького φ і взагалі чужого f як xv стала найбільше поширеною на Україні серед народу, і вже нові слова з чужим f нарід вимовляє все як xv : **хвабрика, прохвесор, хвершал** і т. п.

Але разом з народньою вимовою грецького φ була споконвіку й літературна вимова; вже з XI віку писали: **Єтефанъ**, тільки трудно сказати, як цей напис тоді вимовляли. Значно пізніше, вже в новий час на заході прийнято було вимовляти φ як f , хоч старий напис лишився й досі, — ph ; тільки італійці та за ними й поляки, що дуже багато переймали від італійців, пишуть просто f , а не ph .

Що грецьке φ та латинське f вдавнину не брєніли однаково, про це найкраще свідчить нам Цицерон, котрий в своїй промові *Pro Fundanio* піднімає на глум одного свідка грека, який не вмів вимовити навіть першого звука імени *Фунданій* (див. *Квинтиліян, Instit. orator. I. 4. 14*).

Українська літературна мова традиційно зберегла стару вимову чужого f , тому пишуть: **хустка, квасоля, хунт, юхта, хвартух** і т. п. Але слова нового походження прийнято в нас писати просто через φ (хоч нарід все вимовляє їх тільки по-українському, цеб-то з xv): **фельдшер, фабрика, фамилія, фотографія** і т. п.

Так само роблять і інші слов'янські народи; напр. серби пишуть: **професор, фанатизм, фактор, тариф, реформа** і т. п.

Поляки чуже f звичайно передають через f ; але не те було вдавнину, — колись і поляки вимовляли чуже f приблизно так, як українці, часто передаючи його

через *p*, напр. *małpa* (з *maulaffe*), *Szczepan* (з *Stephanus*), *gnур* (з нм. *kneif*) і т. п. Але пізніше поляки, під впливом латинської культури, одійшли від культури загально-слов'янської, і тепер кожне чуже *f* передають через *f*.

Галичане (взагалі західно-українські говори) підпали польському впливові і в цім відношенні, і вживають *ф* значно частіше, ніж то помічається на сході України, напр.: *фалш*, *фалшивий*, *фаля*, *фанаберія*, *фарба*, *фартух*, *фасоля*, *фіра*, *фірман*, *фірманка*, *фіртка*, *фляки*, *фляшочка*, *фоса*, *фукати*, *фунт*, *футка*, *футро* і т. п., тоді як на Україні ці слова пишуть і вимовляють по-свому: *хвальш*, *хвальшивий*, *хвиля*, *хванаберія*, *хварба*, *хвартух*, *квасоля*, *хура*, *хурман*, *хурманка*, *хвіртка*, *хляки*, *пльпечка*, *хвоса*, *хукати*, *хунт*, *хуетка*, *хутро* і т. п.

В західно-українських говорах часто помічається навіть заміна (свого чи чужого) *хв* чи *х* через *ф*, напр.: *фалà* (*хвала*), *фалити* (*хвалити*), *фатати* (*хватати*), *филя* (*хвиля*), *фіст* (*хвіст*), *Фастів* (*Хвастів*), *форост* (*хворост*), *фороба* (*хвороба*) і т. п. Явище це відоме з давнини; пор. в Єванг. Верковича половини XIV-го віку: *двѣ лѣтѣ* 69 (= лепті). Галицька Єв. коло 1266 р.; *Юрифонтъ*. В Іпат. Літоп.: *фронсграфъ* 200. Але літературна українська мова такої заміни не вживає.

В актах Львівського Ставропигіяльного Братства (Арх. Ю.-З. Росс. ч. I т. X—XII) дуже часто знаходимо: *Прокоп*, *Пилип*, *Охрѣм*, *Супрунович* і т. п., — це стара вимова і для Галичини.

Ө. Буква *ө* і той звук, який вона визначає, цілком чужі всім слов'янським мовам. Прийшла ця буква з Греції, — це грецьке *ϑ* (вдавнину наше *ө* і грецьке *ϑ* писалися однаково), — так само, як і звук і буква *ϕ*.

Як і букву *ϕ*, греки вимовляли своє *ϑ* не однаково, то близько до *th* (індоевроп. *dh*), — і цю їхню

вимову прийняла через римлян вся Європа, — то близько до вимови *ϕ*. А в середні віки, — на початку нашого письменства — греки вимовляли свою *ϑ* часом вже як *ф*.

У нас ще з самого початку нашого письменства бачимо часту плутанину букв *д* і *ф*: пишуть *д* зам. *ф* і навпаки. Напр., в Збірнику 1073 р. знаходимо *д* зам. *ф*: *дилиписномъ* 90, *сапъдиотъ* 104, *серадина* 242, або *ф* зам. *д*: *фимитанъ* і т. п.; тоді писали *ієдионъ* і *ієфионъ* (*ιϑιόνϕ*), *фараонъ* і *дарасиъ* (*φαραώ*), *философия* і *дилософия* (*φιλοσοφία*) і т. п. Бувало, що цифру 9 передавали через *ф* зам. *д*. Ця плутанина — а була вона частою — красномовно свідчить, що звуки *ϕ* і *ϑ* у нас на Україні були близькими по своїй вимові. Ось тому і звук *ϑ* мав у нас однакову долю зо звуком *ϕ*.

Дуже часто грецьку *ϑ* у нас вимовляли й вимовляють як *хв*, напр.: *Хведір*, *Хведос*, *Хведько*, *Хвесько* і т. п. Ця вимова лишилась і тепер пануючою в народній українській мові, напр. *акахвист*, *анахвема*, *Вархоломей* і т. п.

Інокли, як і *ϕ*, вимовляється *ϑ* як *п*, напр.: *Опанас* чи *Панас*, *Педос*, *Педора*, *Остап* — *Εὐστάθιος*.

А то *ϑ* вимовляємо як *х*: *Хома*, *Тимох*, *Дорох* (*Дорош*), *арихметика*, або як *в*: *Матвій*.

Можливо, що всі ці вимови *ϑ* були народньою вимовою цього звука, яку занесли до нас самі греки. Другою вимовою, більш літературною, була вимова *ϑ* як придихового *t*, — як *th* (в санскриті *dh*). Правда, це був тихий придиховий звук, так що придиху в нас на Україні не відчували, чому й передавали інколи просто через *t*; ця вимова дійшла до нас з споконвіку, і ми її маємо, напр., в словах: *Марта*, *Танаська*, *Текля*, *Лисавета*, *Тодос*, *Тодоська*, *Тохвиль*, *Тимко*, *Назарет* і т. п. Про цю вимову свідчать наші пам'ятки ще з XI-го віку починаючи; так, в Збірнику 1073 р. маємо: *тѣмъанъ* 39 б. Слова Григорія Богослова

XI-го віку: *Аттини* 33, 34 і *Пдине* 34 б. Єванг. Верковича XIV в.; *Марта* 83 б, *Танасія* 140 б, в *Битанню* 83 б, *Бителиды* 90 б, *Натананлъ* 152 і т. п.

Але ця вимова ϑ як *t* була вимовою рідкою, скоріше літературного характеру; цікаво, що вимови ϑ як *t* в пам'ятках живої мови, як грамоти, ми майже не знаходимо; напр. в пам'ятках з цілком живою мовою — Опис Київських замків 1552 р., чи Полтавські акти 1665—1668 р. вимови ϑ як *t* не знаходимо.

З давнього часу була в нас ще одна цікава вимова ϑ , — це *фm* або *хm*, ніби з'єднання двох вимов — *ф* і *m*, напр. *Саваофm*, *Афтанас*, *Меофmод* чи *Мехmод* і т. п.; написи *фт* замість *д* знаходимо часто у наших письменників XVI—XVII віку; поскільки вимова *д* як *фm* була поширеною, вказують нам Полтавські акти, де часто замість *вторый* знаходимо *форый*.

Від греків римляне перейняли вимову ϑ лише як *th*, а від римлян ця вимова пішла по цілій Європі. Спочатку у римлян це *th* було почасти придиховим звуком, і таким саме було воно і в інших народів, але скоро придих перестав тут почуватися, і грецьку ϑ почали вимовляти просто як *t*. Правда, деякі європейські мови зберегли ще й досі різницю між *th* і *t*, напр. пор. в англ. *three* — три і *tree* — деревина, *ten* — десять і *then* — тоді, *theatre*, *Thomas* (так само й сучасні греки різко відрізняють в своїй вимові τ і ϑ). Французи й німці грецьку ϑ й тепер передають через *th*; тільки італійці, а за ними й поляки, не зберігають давнього напису і гр. ϑ передають просто через *t*.

Нова європейська вимова ϑ як *t* дуже вплинула на всі слов'янські мови, і вони потроху гублять свою споконвічну вимову, переймаючи слова з ϑ вже як з *t* і міняючи свою стару вимову теж на латинську *t*. Так, в українській мові єсть слова, — правда, небагато, — європейського походження вже з новою латинською ви-

мовою ϑ як *t*, напр.: *театр*, *теорія*, *теорема*, *теологія*, *система*, *атеїзм*, *готи*, *метод* і т. п. Пор. в сербській мові: *томина* *недеља*, *теолог*, *Доситеј*, *Атанасіј*, *Методіј* і т. п.; в болгарській: *акатист*, *аритметика*, *дитирамб* і т. п. Чехи зберігають ще *th*: *Athény*, *Demosthenes*.

Але українці міцно бережуть свої рідної традиції і рідної вимови, і грецьку ϑ передають по споконвічному — найчастіше як *ф*, а не по римському через *t*: *ефир*, *акафист*, *анафема*, *миф*, *Варфоломей*, *Афон*, *Нафанаїл*, *Коринф*, *кафедра*, *мифичний*, *Фракія*, *Афини*, *Борисфен*, *логарифм*, *Пифагор*, *апофема*, *арифметика* (або *арихметика*) і т. п.

Як я вже казав, поляки слідом за італійцями відкинули *th* і пишуть просто *t* на місті грецької ϑ ; поляки роблять це послідовно, і іншої вимови ϑ не знають. На жаль, слідом за поляками в останнє століття пішли й галичани, забуваючи свою давню вимову, і почали на місті колишньої *д* писати дуже часто польське *m*, напр.: *етер*, *анатема*, *мит*, *Атон**), *Натанайл*, *Коринт*, *катедра*, *митичний*, *Тракія* (або навіть *Трація*), *Атени*, *аритметика* і т. п. Так, в коліндарі «Молитвеника християнської родини», для невіст, вид. 4-те, Жовква 1917 р. знаходимо: *Теоктист*, *Теодозій*, *Атаназій*, *Євтимій*, *Тимотей*, *Теодор*, *Теофілякт*, *Теодот*, *Доротей*, *Вартоломей*, *Методій*, *Тадей*, *Атонський*, *Тома* і т. п. Чи ж український нарід познає свої споконвічні ймення в цій латинській формі?

Якою була давня галицька вимова грецького ϑ , показують нам акти Львівського Ставропигіяльного Братства (Арх. Ю.-З. Р. ч. I т. X—XII), де часто зна-

*) Ів. Франко добре писав *Афон* в „Івані Вишенським“, а шкільні галицькі читанки, передруковуючи, змінили слов'янський *Афон* на латинський *Атон*.

ходимо: Хома, (також: Тома, Фома, Фтома), Федор, Тимофій, Остафій, Дорофей, Федько і т. п.

Цілком чужа нам латинська вимова почала несвідомо ширитися все більше та більше, захоплюючи часом і Велику Україну. Але цьому пора покласти край, і передавати грецьку *φ* лише по своєму споківичному способу, — через *ф* або *х*.

Фавор, у фаворі, з лат. favor favōr(is); в Г. фавор *п.*

Фавор, Фавору, Фаворъ з *Θαβώρ*. В Г. Тавор з *п.* Tabor.

Фазис м. р. з гр. *φάσις*, через нм. die Phasis; також *фаза* ж. р.

Файка г. з *п.* fajka, а це з д.-г.-нм. pfeife. На В. У. *люлька* з тат. lula. Див. люлька.

Файний зах.-укр. з *п.* fajny, а це з нм. fein; на В. У. не вжив., тут — гарний, добрий, чистий.

Факел, факелу м. р., мн. факели, з факелами, з нм. die Fackel. В Г. факель, факлі ж. р. з п. fakiel, fakli, мн. fakle.

Факсиміле, з лат. facsimile, с. р. і не змінюється. В Г. часом факсиміль м. р.

Факт, факту; мн. факти, а не факта *п.*

Фальсифікатор з лат. falsificator; в Г. часто фальсифікатор *нм.* Фальсифікувати.

Фальш, фальшу м. р. (в мові рос. ж. р.) з нм. Falsch; в Г. фалш з п. fałsz.

Фальшивий з нм. falsch; в Г. фалшивий з п. fałszywy.

Фальшувати, нм. fälschen; в Г. фалшувати з п. fałszować.

Фамілія — на В. У. це також і прізвище; в Г. — сім'я, родина, а не прізвище.

Фана г. з нм. die Fahne — знамено, корогва,

прапір. Повівають фани, Щур. Рол. 99. Над ним держали хрещату корогов, Кул. 269. Див. корогва, хоругва.

Фанатичний, а не фанатический *м. нм.*

Фанасмагорія з гр., в Г. фантазмагорія.

Фантаст, з нм. Phantast, а не фантазьор *м.*

Фарс, фарсу м. р. з фр. la farce; також *фарса* ж. р.

Фартух, частіше хвартух; з пруськ. fartuch.

Фарфор, -ру, з ново-гр. *φάρφουρι*; в Г. *порцеляна* з *п.*, фр. porcelaine.

Фасад, фасаду м. р. з фр. la façade; в Г. фасада ж. р. за *п.* fasada.

Фасоля г., з нм. Fasole; на В. У. звичайно *квасоля* (в мові рос. *фасоль* ж. р.).

Фаталіст, а не фаталіста *п.*

Фатум м. р. з лат. fatum; відмінюється як слово м. р.: з фатуму, таким фатумом і т. д. В Г. *фатум* с. р. і не відм., — це з *п.*

Фахівець, фахівця, а не фаховець; див. спеціялист.

Фаянс, фаянсу, з фр. faïence; в Г. фаянс *п.*

Фебра г. з *п.* febra; на В. У. тільки — *пропасація*.

Федір див. Хведір.

Фейєрверк, -ку з нм. Feuerwerk.

Фейлетон — так тепер пишуть за *п.* fejleton (давніше самі поляки писали: feleton або fełjeton); на В. У. *фельетон*; німці вимовляють följeton. Обидва написи не передають точно теперішньої французької вимови le feuilleton (близько до föjjäton, фейстон). Напис *фельетон* давніший, а тому і відповідніший, бо світ не мусить міняти своїх раз позичених слів відповідно до нової зміни французької вимови.

Фельдшер, з нм. Feldscherer; в Г. фельчер з *n.* felczer. Звичайно кажуть — лікарський помічник.

Фенацетін, -тіну м. р. з лат. fenacetinum; в Г. фенацетіна ж. р. з *n.* fenacetyna.

Феодальний з фр. féodal (вимова: феодаль), феодал, феодалізм; в Г. фездальний, фездал, фездалізм з *n.* feudalny, feudał, feudalizm; нм. feudal, сер.-лат. feudum.

Феодосій див. Теодозій.

Ферії, фєрії г. з *n.* ferie, з нм. die Ferien; на В. У. *вакації* з фр. les vacances, англ. vacation, або *канікули* з лат. canicula, фр. canicules.

Фєрма з італ. ferma; в Г. часто, а серед українців в Америці постійно *фарма*, фармар з англ. farm, farmer.

Фєрмент, з лат. fermēntum; в Г. фєрмент *n.*

Фєстин г. з *n.* festyn, з фр. festin (вимова: fästän); на В. У. не вжив., тут — свято, забава, гулянка.

Фєтїда, з гр. Θέτις; в Г. Тетїда з *n.*

Фїзїчний, а не фїзичеський *m.*

Фїзїологїчний, а не фїзїологїчеський *m.*

Фїлигрань, фїлиграні ж. р., фр. filigrane, іт. filigrana.

Фїліп а., Фїліпнє з Φίλιππος (конолюб); на В. У. з найдавнішого часу — Пиліп. Див. ф.

Фїлістр, гр. через нм. Philister.

Фїлосóf, фїлосófа м. р., мн. фїлосófи, з гр. φιλόσοφος, давнє фїлосófь. В Г. фїлосóf з *n.* filozof. Див. с ст. 351—352.

Фїлосófїя, з гр. φιλοσοφία, фїлосófїя; в Г. фїлосófїя з *n.* filozofja. Див. с на ст. 351—352.

Фїлосófський, в Г. фїлосófїчний з *n.* filozoficzny. Давнє фїлосófський.

Фїлосófствувати, давнє фїлосófьствовати, фїлосófьствю; в Г. фїлосófувати з *n.* filozofować.

Фїльма ж. р. або *фїльм* м. р. з англ. film; *n.* film.

Фїлювати, фїля див. хвиля.

Фїнлїндїя, а не Фїпдлїндїя.

Фїра, фїрман г. див. хура, хурман.

Фїюме, або Фїюме; в Г. Фїюме.

Фїякер г. з *n.* fjakier (а це з фр. fiacre); Тимч. 6: фякер. На В. У. це слово не вжив., тут — *візник*, часом *дрожки* з нм. Droschke.

Фїялка, мн. фїялки, а не фїалка; в Г. часто *фялка*.

Фїяско (а не фїаско) с. р. і не відмін., італ. fiasko, нм. Fiasko; в Г. *фяско*, за *n.* fjasko, і відмін.: Полїтика дістала фяска „Дїло“ № 9982.

Флаг, флїгу м. р. з англ. flag; в Г. флїга з *n.* flaga, нм. die Flagge.

Флєгатїчний, а не флєгатїчеський.

Флєїта, флєїти ж. р. з давнє-фр. flauté, сер.-г.-нм. floite; в Г. *флет* з *n.* flet, тепер. нм. die Flöte.

Флót, флóту м. р., з англ. fleet; в Г. *флòта* ж. р. з *n.* flota (а п. з іт. flotta). Свій цілий *флот* уставити спромїгся, Щур. Рол. 79. Турецький *флот* Кул. От. 42.

Флótїлїя ж. р. з італ. flottiglia (вимова: flotilja); в Г. флòтїля з *n.* flotyla.

Флїки, флїків; флїчки, флїчків.

Флїшка г. з *n.* flaszka, нм. Flasche, на В. У. тільки *плїшка*. Див. ф. *Флїшочка* г., на В. У. *плїшечка*. Ніс *плїшку* вина, Свідв. 20. *Налїв плїшечку*, Гр. 325. *Плїшкою* махає, Кул. 71.

Фомá див. Тома.

Фонетичний, -на, -не, часом фонетичній, -ня, -не; а не фонетичеський *м.*

Форкати *г.*; на В. У. — фіркати, пірхати, чміхати. Коні, часто форкаючи, тюпали звільна, Фр. З. Б. 94.

Форма, а не хворма.

Формувати, а не *формирувати м. нм.*

Формула, лат. *formula*, а не *формула*.

Форс *м. р.* або *форса ж. р.*, фр. *la force*.

Форсувати, а не *форсировати м. нм.*

Фортепіано, -піяна *с. р.* з італ. *fortepiano*.

Форум *м. р.* з лат. *forum*, відмінюється: до *форуму*, перед *форумом*, на *форумі*, *мн. форуми*. В Г. *форум с. р.* і не відмінюється, — це *п.*

Фоса див. *хвоста*.

Фрагмент, *мн. -менти*, а не *-мента п.*

Фраза, *фрази ж. р.* з гр. *ἡ φράσις*, через *нм.* *die Phrase*; в Г. *фразес м. р.* з *п.* *frazes*.

Фрайтер, *фрайтра г.* з *нм.* *Gefreite*; на В. У. *сфрейтор* (тут *ge = je* чи *ε*, давня вимова).

Франія, *Θράκία, Θράκη*; в Г. *Тракія*; *п.* *Трасуа*.

Французський, вимова: *французький*.

Фреквенція *г. п. лат.*; на В. У. не вжив., тут — *одвідування, вчацання*.

Фреска *ж. р.* або *фреско с. р.*, з іт. *fresco*, *нм.* *das Fresko*, фр. *la fresque*.

Фризієр, -бра *г.* з *п.* *fryzier, fryzjer*, а це з фр. *friseur*. На В. У. це слово не вжив, тут *парикміахер*, з *нм.*; народні: *голяр, пострігач, цирюлик*.

Фронт, *фронту* (давнє *фрунт*).

Фрукт, *мн. фрукти*, з лат. *fructus*.

Фундамент, *мн. -менти*, а не *-та п.*

Функціонування, а не *функціонування м. нм.*

Функціонувати, -нью, а не *функціонувати м. нм.*

Фунт, *фунта*, рідше *народне хунт, хунта*.

Фурор *м. р.* з іт. *furore*; *нм.* *das Furore*, фр. *la fureur*.

Фустка див. *хустка*.

Футерал *г.* з *п.* *futerał*, *нм.* *Futteral*; на В. У. тільки *футляр*.

Футро див. *хутро*.

Фю, *фя-* див. *фію-, фія-*.

Х.

Хабаз, -зу, *хабаззя г.*; на В. У. — *бур'ян* (може з *ср.-г.-нм.* *baldrjan*).

Хабар, -ра *м. р.*, з *осман.* *chaber*; в Г. часом *хабара ж. р.*

Хазяїн, *хазяїна*, *мн. частіше хазяї* Свидн. 21, *хазяїв, хазяям, рідше хазяїні* Гр. 11, *хазяїнів, хазяїнам*; з *тюрк.-перськ.* *ходжа*; пор. давні *ходжа, ходча, хоза*; арх. *хозяїн* дало *хазяїн*. Ліпше б частіше вживати гарного дуже давнього слова *господар*, з *ср.-перс.* *gosranddar*. *Хазяїнка* або *господіня*.

Хазяїнувати, *хазяїною*, і *хазяїнувати* Гр. 9. В Г. інколи *хазяїнувати*.

Хазяїливий, *хазяїновітий* або *хазяїновітий*; *хазяїський* Кул. 248.

Хазяїство Гр. 46, арх. *хозяїство*.

Хай або *най* часте в зах.-укр. гов., *мн.* *няй*; в східно-укр. і в літер. — *нехай*. Пор. *п.* *niech, niechaj*, *чс.* *nech*, *б.* і *срб.* *нека*, *слов.* *naj*, *діал. м.* *нехай*, *білор.* *нехай*. Див. *най*.

Халва, з *тюрк.* *halva*; в Г. *халва п.*

Халєпа, з гр. *χαλεπός*; в Г. *халєпа п.*

Халєра див. *холєра*.

Халя́ва, мн. халя́ви; пор. гол'янь; м. голєвїше, н. cholewa; давнє халева, холева, холава.

Хамут, хамута м. р.; пор. тат. chamutlar, kamut; давнє хомѣтъ.

Ханжа́, в Г. ханжа н.

Хандра́, в Г. хандра н.

Ха́ос, ха́осу, з гр. χᾶος, тому й наголос хаос, нм. Cháos; але частий і наголос з фр. chaos — хаос Черк. I. 89.

Хапа́тися за кого-що або кого-що: Хапа́ється за меч, Вхопівся твоєї поради. Хапа́ти — кого-що: хапа́в ону́ку (в Г. ба́льона). Не вживати *хапа́ти* зам. *хапа́тися*: Лиш Ганелон се вчув, за меч *хапає*, Щур. Рол. 16, на В. У. — хапа́ється.

Характе́рний, а не характеристичний м. н.

Ха́рків, до Ха́ркова, ха́рківський, ха́рківець, Ха́рківщина; звук *p* вже стверд в літерат. укр. мові, а тому писати *ь* по *p* нема підстав.

Ха́рний, так часто з *н*. в Г. вимовляють слово *га́рний* (з гр. γάρης), напр.: Хати були порядно (з *н*. rozgadnie, треба: добре, належно) обгороджені і *харно* (треба — гарно) удержувані, Фр. З. Б. 38. Перша кімната з нехарними лавками, А. Чайк. Ол. 20. Все нехарне „Діло“ 9971.

Харч, харчі ж. р. частіше, рідше — м. р. харч, харчу́; часто вжив. у мн. — харчі; давнє харчь, з тюрк. charç, було м. р.; в рос. мові м. р. Наймися, наймитку, у мене, а я у попа — для луччої харчі, Номис № 10336. Харч йому у коршмі шкодив, Маковой „Ревун“ 28. Взяти харчу трохи, Гр. 228. — В Г. звичайно кажуть *вікт* з *н*. wikt, лат. victus. — Харче́вий, а не харчовий.

Харчува́ти — годувати когось; харчува́тися — самому їсти. Військо треба харчувати, Котл. Ев. IV. 63. Харчувався, чим Бог послав. В Г. часто

вживають *харчувати* зам. *харчуватися*: Почали харчувати, бо ще з вечора нічого не мали в роті, Мак. Яр. 61.

Хата, мн. хати́, хат, часом хатів Тимч. 105.

Хатні́й, -ня, -не; в Г. хатний, -на, -не.

Хва́ла — давня укр. вимова; нова з *м*. — хвалà; не вжив. *фвала*.

Хва́лда ж. р., мн. хва́лди, хвалд; з нм. Falte.

Хвалі́ти, хвалю́, хва́лиш, хва́лить, хва́лять, хва́лячи, хвалéний; в Г. хвалі́ш, хвалі́ть, хваля́ть. Не вжив. *фалити*.

Хвалі́тися ким-чим: Береза хвалі́ться своєю корою, Гр. 109. Не вжив. *фалитися*.

Хварту́х, хвартухà з д.-нм. fartuch, теп. Vortuch; в Г. *фартух*.

Хва́стів, Хва́стова; м. Фастов; хва́стивець, хва́стівський.

Хватáтися до чого і чого, або *за* що.

Хвѣді́р, Хвѣдора, Хведорови́ч, давнє *Фѣб-дирь*; в Г. Феді́р. Див. *ф* — *ѳ*.

Хвилéвий, -лѣва, -лѣве, а не хвильовий.

Хвилюва́ти кого-що: Чого ти хвилюєш мене? Хвилюва́тися від чого: Я хвилювався, чекаючи. Хвилює що, хвилюється хто: Хвилює його поле, Гр. 24. Хвилювала трава, А. Чайк. Від. 8.

Хві́ля, хвілі́, хвилюва́ти, в Г. *филюва́ти*, *філя* з *н*. fala; з ст.-г.-нм. hwil, (h)wila. Що хвилі́, в Г. що хвиля з *п*. со chwila, див. що.

Хві́ртка, хві́ртка, з д.-нм. pforta, лат. porta.

Хві́ст, хвоста́, а не *фіст*.

Хво́рий, *хвороба*, а не *фборий*, *фбороба*. Хво́рий на ноги. Також: х́орий, хороба, хорова́ти. Давнє *хворь*.

Хво́рити на що, а не чим м. Хворі́в на очі.

Хворо́ст, -ту́ і хво́рост, хво́росту; давнє *хврасть*, *хворесть*.

Хвóса, хвóси, інколи *фóса*, з лат. fossa.

Хéмія див. химія.

Херсóн, Херсóну; народня вимова — Харсóн, в літ. не вжив.

Хибá — чи вжеж, *хи́ба* -- помилка. Хибá це велика хи́ба? В Г. часто з *n.* вжив. *хи́ба* зам. *пéвне*: Ну, куме, нам хи́ба (на В. У. — пéвне) пора вже їхати, А. Чайк. Мал. 11. В Г. часом *хи́бань*.

Хи́бити, хи́блю — помилятися, а в Г. (хи́бити) крім цього з *n.* ще й нехватáти, бракува́ти, недо-ставáти: Хи́бить картки, Панкевич, Олександрія 64. 94. — це *n.*

Хи́жина *г. м.*; на В. У. тільки — хáта, хати́на.

Хи́літися, хи́люся, хи́лишся, хи́ляться (а не хи́лються), хи́лячись (а не хи́лючись), хи́лений; хи́літи, не хи́лі; *мц.* хи́ляється, не хи́ляй.

Хи́мія, хи́мії, хи́мічний з гр. *χημεία*, див. ст. 169—170; пор. Хи́ма, Хи́мка з *Εὐφημία*, *Εὐφίμια*. В Г. хéмія, хемічний з *n.* chemja, chemiczny; фр. chimie, chimique, chimiste. — Хто пише хемія, той — ради послідовности — мав би писати *Бзус* зам. *Ісус*, див. ст. 169—170.

Хи́ни — зах.-європ. назва Китаю, від назви старої династії Tsин; нм. China, фр. Chine, англ. China, *n.* China, chiński, chińczyk; в Г. Хи́на, хи́нець, хи́нський. Східна назва: *Кита́й*, *кита́ць*, *кита́йський* — від власної назви тунгузького народу Ketaj, що завоював північний Китай. На В. У. тільки — Кита́й, кита́йський, кита́ць, — це давні форми.

Хи́трість, хи́трости, хи́трістю; в Г. хитростию *a.*

Хи́трощі, хи́трощів, а не хитрощей. Я чоловік без хитрощів, Кул. 288.

Хід, хóду *м. р.* — це прохід до чогось: Хід

узенький та низький, і дуже трудний, М. Вовч. II. 73. *Ходá*, *ході́* ж. р. — чоловіча хода, *м.* шагъ: Ідуть собі тихенькою ходою Грінч. II, 292. Почулася хода, Гр. 49. Давне тільки *ходъ*.

Хіснó, хісна *с. р.* див. хосен.

Хлі́б, хлі́ба, мн. хлі́би (печені) і хлі́ба (збіж-жа); д.-г.-нм. hlaib.

Хлоп, хлóпа, давне *хлaпъ* або *холопъ*, але в зах.-укр. закорінилося *хлоп* з п. *chlор*. В Г. слово *хлоп* вжив. вільно зам. *селянін* або зам. *чоловік*, *муж*, — це *n.* *chlор*: Був хлоп здоровий, Фр. З в. 85. На В. У. *хлоп* — це принижуюча й зневажлива назва, тут тільки — *селянін*, *селянка*. — Але слово *хлóпeць* для нежонатого вживається вільно, бо давно втратило образливе значіння. — Хлопня́ *г.*, на В. У. тільки — селянство; хлóпський *г.* з *n.* *chlорski*, на В. У. тільки — селянський.

Хлóпоти *м.*, треба — клóпоти.

Хлóток горілки, Чайк. За с. 26; треба *глóток* (від *глитати*), пор. харний. Але слово *глóток м.* не вжив. на В. У., тут тільки — *ковтóк*.

Хля́ки, хля́ків, з *n.* flaki, а це з нм. Fleck. В Г. *фляки*.

Хма́ра, хма́ри ж. р., хма́рний день, хмарна́ осінь, але інколи — хму́рне обличча. В зах.-укр. часто хмура, хмурний з п. *chmura*, *chmurny*.

Хмельницький *a.*, Хмельніщина *a.* і Хмільніщина, Хмільніччина, Хмільницький.

Хмі́ль, хме́лю *м. р.*, хме́лем, рідше — хмі́ль, хмі́лю, хмі́лем; хме́ліна; хмельний *a.* і частіше — хмільний. Давне *хмель* і *хмѣль*, *хмелевый*, *хмельный*, *хмельникъ*.

Хова́ти кого-що від кого; *ховати*, а не скри-ва́ти *м.* Не буду від вас скривати (треба — *ховати*), Фр. З. Б. 65.

Ховáтися від кого-чого, **ховатисѧ**, а не скри-
ватися *м.* Лисиця від дощу під борону хова-
лась, *Ном.*

Ховзъкий (а не ховзкий) зах.-укр.; східне і лі-
терат. — *слизький*, рідше — *сковзъкий*. На ховзку
дорогу попався, *Фр. З. Б. 157.* Дорога слизькая, *Чуб.*
V. 766. У Марисі сковзъкий двір „*Осн.*“ 1862, IV. 25.

Хóвзатися зах.-укр.; східне і літерат. — скóв-
затися, давнє *сколзньти, скълзньти.*

Ходá див. *хід.*

Ходíти, ходжу́ (а не ходю *м.*, зах.-укр. *хóджу*),
хóдиш, хóдить (а не *ходе м.*), *хóдять, хóдячі*
(а не *ходють, ходючи м.*), *хóдженій.* — *Ходíти*
по воду, по гриби, по дрова, див. *по.* Нехай ніхто
не ходить по землю, *Гр. 98.* — В Г. часті вирази:
ходить о кого-що, — це *п.*: *tu chodzi o jeho žucie.*
Не *о* що йому ходило, лиш *о* любую дівчину, *Щур.*
Сл. 35. Коби то ходило лиш *о* просту справедли-
вість, *Фр. З. Б. 64.* На В. У. цього *п.* виразу ні-
коли не вживається, скажуть: тут справа, мова
про його життя, це торкається його життя. — *Хо-*
дити чим, а не по чому м.: *Ходжу стежкою кру-*
тою, Леп. З гл. 16. — *Ходím, ходíмо, а не ходíмте*
(це *м.* *идёмте*). — *Ходíння* або *хóдження.*

Хозáри, хозáрів, рідше — *хазари.*

Холéра, з гр. *холéра* через лат. *cholera*; *хо-*
лера; народнє *халéра*; *м.* *хóлэра.*

Хóлод, хóлоду, мн. *холодá* і *холодú*; в Г.
зímно з п. *zímno.* Повіють *холодá, Глібів.*

Холóдний, на дворі *хóлодно* (в Г. по *См.-Стоц.*
Грам. 83: хóлодно), — це звичайно вживані на
В. У. слова (в Г. *зímний* або *студéний*). Давнє
хладъный, перше визначало *прóхолодний* (*м.* *про-*
хладный, пор. *холодок*), пізніше — *холодний, frí-*
gidus: хладъна вода, хладъни дъни. Див. *зímний.*

Холóнути, холóну, а не *холоднути*; в Г. *хо-*
лопúти.

Хозя́йн див. *хазя́йн.*

Холя́ва див. *халя́ва.*

Хомá див. *Томá г. п.*

Хомúт див. *хамут.*

Холíтися *за* кого-що або *кого-що*: *І за* соло-
мину *хóпиться, хто тóпиться,* *Ном. № 9783.* Але
частіше — *вхóпиться.* Див. *хапатися.*

Хóри, хóрів, з гр. *χορός.*

Хóрий, частіше — *хвóрий, а не форий*; в Г.
інколи хоріючий; пор. горіючий. Давнє *хворъ,*
херый.

Хорóба, хворóба, мн. *хорóби, хорíб;* давнє
хороба.

Хорóбрість, хорóбрости, хорóбрістю; в Г. *хо-*
робростию а.

Хоровíд, хоровóду, коровíд, коровóду г. з п.
коговóд, чс. chogovod, м. хороводъ; в Г. *вжива-*
ється в значінні таночок, а також з *п.* похід:
Чорним короводом простягся похід „*Діло*“ 1922 р.
№ 25. На В. У. слово *хоровíд* не вживається,
тут — похід.

Хорóший, лiпший, найлiпший; прислівн. *хó-*
роше: Як *хóроше, як весело* на білім світі *жить,*
Глібів. В Г. *хорóшо.*

Хорт, хорта, часом — хiрт, хорта.

Хорувáти, хорúю або *хворувáти, хворúю, а не*
форувати; давнє *хорувати, хорою* і *хворувати,*
хворою. Хв. на що, а не чим *м.*

Хоругвá, -ві ж. р. або хоругóв, -гві ж. р.,
р. мн. *хоругóв і хоругвív* — часті в Г. *форми;*
на В. У. — *корогвá.* Див. *корогвá, фána.*

Хосéн, хiснú, хiснá м. р. або хiснó с. р.,
з тюрк. *хазнá, казна;* пор. срб. *хасна* — ви-

года; на В. У. цілком не вжив., тут — кóристь, ві́года.

Хосéнний г.; на В. У. не вжив., тут — ко-
ри́сний, ві́гідний.

Хотін, до Хотинà, а не Хóтин; хотінський.

Хотіти, хóчу (м. хочú), хóчеш, або хоч, хó-
чете або хóчте, хóчуть, рідше хотять, хотів, хо-
тіла, хотіли, хóчучи (в Г. хотячі); рідше: хтіти,
хтятъ, хтів, хтіла, хтіло, хтіли. Вже вдавнину
були дві форми: **хотѣти, хощѣти** і **хѣтѣти, хѣшѣти**;
перша дала хотіти, друга — хтіти. Пор. **хтатъ**
Волоська грам. XIV в. — Хотіти чого: Чого хо-
чеш, а не що хочеш.

Хоть, хотя́й див. хоч.

Хотя́ — як угодно, як хоч, рідкий вираз.

Мають комѣ хотѣ заставити Луцька книга
1565 р. Міркуйте як хотя, Кул. 44.

Хоч, хочà (давнє — хочай) — постійні на
В. У. форми; в Г. хоть, хотя, хотяй, *мц.* хоць.
Хоч убий, не второпаю, Кул. 43. **Хоча** з тим йому
й менше щастило, Гр. 75. **Хоть** раз, Бирч. II.
104, хотя ів. I. 48, хотяй ів. I. 237.

Храніти, храні́ю а.; хрань Боже; звичайно —
хоронити.

Хребѣт, хребтà.

Хрест, хрестà; в Г. вживають *хрест* і в зна-
чінні хрещення, — це н. chrzest: Кияни прийняли
всі разом хрест (треба б: хрещення, охрестилися),
Корд. 56. Хрест приймити хоче, Щур. Рол. 119.

Хрестіни, хрестін.

Хрестонóсні походи, або хрестóві походи.

Хрисàнф, **Хрисàндъ**, з гр. *Χρύσανθος*; в Г.
Хризант з н. вимовою. Див. с ст. 351.

Христия́нин, мн. христия́не, христия́н, а не
християнів. Христия́нський, христия́нство.

Христомáтія, а не хрестоматія, з гр. *κρηστο-
μάθεια*, див. ст. 169—170.

Христóс, Христà; кл. відм. Хрі́сте — давня
укр. вимова, Христè — нова з м. Року... *перед*
Христом або *по* Христі.

Христофóр, -фóра, **Хрїстофóръ**, з гр. *Χριστο-
φόρος*; в Г. Христоф з н. Krzysztof: Христоф Ко-
лумб, Чайк. Мал. 95, — на В. У. Христофор
Колумб.

Хрін, хріну, давнє **хрѣнь**; *мц.* часом хрон,
хрóну або хрін, хрóну.

Хронóметр, хронóметра; також — хронóметр;
нм. Chronometer.

Хропті, хропú, -пѣш, хропúть (*мц.* хроплять),
хріп, хроплà, хріпши.

Хрустáль, хрусталю, хрусталéвий.

Хунт, хúнта; рідше — фунт; з нм. Pfund.

Хúра, хúри, з нм. Fuhre; мн. хúри, хур:
Скільки хур вивіз, Свидн. 20.

Хúрман, хúрмана; в Г. фірман. Хурман вніс
мішок, Свидн. 43.

Хурмáнка; в Г. фірмáнка.

Хúстка Коц. 7, хусті́на, в Г. часто *фúстка*,
фусті́на.

Хутір, хúтора. Хутірѣць, хутірця, а не хуторець.

Хуткий, хúтко, хутчі́й.

Хúтро, хúтра, з нм. das Futter; в Г. *фúтро*;
п. futro.

Ц.

Цаль, цáлю м. р. з нм. Zoll, п. cal — міра
довжини, коло 2¹/₂ сантиметрів; часте в Г., на
В. У. рідко вживається, тут — *дюйм*, дю́йму,
з голанд. duim.

Цар, царя́, царём, мн. царі, царів.

Царгород або Костянтинопіль, -нополя.

Царствування, в Г. царствóванє.

Царствувати, царствую́, царствую́ть — це давня укр. вимова; нова з м. — царствувати.

Царський, -ка́, а не царський м.

Царювати, царюю́; в Г. царити. Навкруги царила тишина, — це м. „кругомъ царіла тишина“, треба: навкруги́ була (панувала) тиша.

Цв́алом г. з н. swałem; на В. У. — галóпом, з фр. galop.

Цвалувати г. з н. swałowac; на В. У. — галопувати, фр. galoper.

Цві́нтар, -ря; з гр. κοιμήτριον, лат. coemetarium. В Г. цві́нтар або цмі́нтар з н. smuntarz, smentarz.

Цві́кер, мн. цві́кери, н. swikier, з нм. Zwicker; на В. У. це слово не вжив., тут — пенснє́ з фр. pince-nez.

Цві́сті, цвіту́, цвітє́ш, цвіту́ть, цвіту́чи, цвів, цвіла́, цвілі́ — це постійні на В. У. форми. В зах.-укр. цвисті́, цвиту́, цвितє́ш і т. д., — все з и по в. Вже вдавнину були ці дві форми: цвисти, цвѣтѣ, що дало зах.-укр. форми, і цвѣтти, цвѣтѣ, цвѣтьникѣ, цвѣтєніє, цвѣтьний, цвѣто-несьний, що дали східно-укр. форми: цвіту, цвітєш. Див. зацвісти, процвітати.

Цві́т, цвіту́, давнє цвѣтѣ, в Г. й цвиг; рідко визначає квітку (звичайно це — цвітіння), а в Г. часто: Цвіти (на В. У. квітки) серед поля, Фр. З в. 17.

Цві́тка — часте в Г. слово, на В. У. тільки — кві́тка, мн. кві́тки або кві́ти. А без долі біле личко — як кві́тка на полі, Шевч. Виростали мої кві́ти, мої добрі діти, Шевч. Будуть дівки кві́тки рвати,

Грінч. 109. Кі́роти кылі квѣты Ключ Роз. 1665 р. л. 10.

Цві́тєнь, цвітня — постійно в Г.; на В. У. тільки — кві́тєнь. Див. кві́тєнь.

Цегельня, мн. цегельні, цегелєнь; в Г. цегóльня.

Цє́гла, цє́гли ж. р., мн. звичайно не буває, її заступає одн. цє́гла; р. мн. інколи цегє́л. З сер.-г.-нм. ziegel.

Цезо́рик, цезо́рика м. р. — постійне в Г., з н. scuzoruk, а це з фр. cisoir, чс. suzorálek. На В. У. но́жик; добре було старе — перочинникѣ (бо писали тоді гусиними пірами).

Цей, ця, це див. сей.

Цє́нтр, цє́нтра м. р., а не центро чи центрум с. р.; мн. цє́нтри, а не цє́нтра н.

Цє́рква ж. р., цє́рквою, мн. цє́ркві, цє́рков, а не цє́рквей чи цє́рквів. До цє́рков Божих, Кул. 68. Виглянула біла цє́рква, Коц. 45. В Г. часто — цє́рков а.

Цє́сь, цє́ся, цє́сє — подвоєний заіменник *цей*, вживаний в зах.-укр. говорах; див. сєсь.

Цє́хмі́стер, цє́хмі́стра, мн. -стри; з нм. Zechmeister.

Ци — зах.-укр., східне і літерат. — *чи*; це *чи* дуже давнє: *ци* *вдари́ть мечємъ*, Договір Ігоря 945 р. *Я* *чи* *лнко сѧ*, *вратіє*, *старѣ* *помолодіти*? Слово о п. Ігор. XII в.

Цибу́ля, з лат. caepula, іт. cipolla, фр. ciboule.

Ці́ган, а не циган м.; мн. цигани; давнє циганнѣ.

Цигáро г. з н. sugaro: З цигаром в зубах „Укр. Д.“ № 1 за 1920 р. Запалене сигáро, Леп. З ж. 50. — На В. У. *сигáра* ж. р., народнє *цигáрка*, м. сигара, з фр. le cigare (а це від ісп. назви одного сорту тютюну на о. Кубі — cigarro).

Цикорія ж. р. з іт. *sikoria*, а не цикорій м. р. *м.*

Ціна г. з *п.* *супа*, нм. *das Zinn*. На В. У. *оливо*, з давнього *олово* або *олокь*; пор. білор. *волово*, слов. *olovo*, болг. *олово*, срб. *олово*. Олив'яний, в Г. *цинбвий*. Для себе, братіки, сплишу, ще раз те *оливо* потрачу, Шевч.

Цинамон, *цинамону*, *п.* *супамон* з лат. *cinnamum* з гр. *κινναμον*; *м.* *корица*.

Циничний, а не *циничський м.*

Циркуль, *ціркуля*, з лат. *circulus*; в Г. *ціркель*, *ціркля* з *п.* *cyrkiel*, *cyrkla*, нм. *Zirkel*.

Циркулювати, а не *циркулірувати м. нм.*

Цитата ж. р., з лат. *citata*. В Г. *цитат* м. р. з *п.* *cytat*, нм. *das Zitat*.

Цитрина ж. р., часте в Г., *п.* *cytryna*, нм. *die Zitrone*, фр. *le citron*. На В. У. *лимона* ж. р. або частіше *лимон* м. р., з сер.-гр. *λίμονι*, давнє *лимонь*, араб. *laimun*, фр. *limon*, іт. *limone*, англ. *lemon*.

Цитувати, а не *цитирувати м. нм.*

Цитьте, а не *цитте*.

Цицерон, *Цицерона*; в Г. з *п.* *Ціцерон* або *Ціцero*.

Цікавий до чого або **чого** (з дівіменником): Я до праці не цікав, Маковей „Ревун“ 60. Цікавий був подивитись, Чайк. На ух. 159. Часте й цікавий *на* що, але його не слід вживати, бо це з нм. *auf etwas neugierig*: Такі цікаві всі *на* те, що вчують, Щур. Рол. 13. — Л. Баранович в XVII в. писав: текавий, текавость.

Цікавитися ким-чим: Цікавилася дівчинкою, Коц. 58.

Цілий, *ціла*, *цілє*, а не *цілий*, *ціла*, *ціле м.* Цілісенький, в Г. *ціліський*. — Давнє *цѣлый* означало здоровий, незіпсутий і дуже рідко —

увесь. В зах.-укр. під впливом *п.* *саю* постійно вживають *цілий* зам. *увесь*: Мирослава тремтіла *цілим* тілом, Фр. З. Б. 100. Цілого народа ів. 50. Лукаш, *цілий* посинілий, лежав серед хати, Чайк. Ол. 9. На В. У. частіше вживають *увесь*: Зори вкрили *все* небо, Кул. 147. Пор. ц.-сл.: **И ѡзѣдѣ вѣсть сѣа по всѣй землѣ тѣи** Матв. 9. **Весь дѣнь борася** Наука Вол. Мон. Дітям поч. XII в. — Слово *цілий* зам. *увесь* треба вживати з більшою бережністю.

Цілість, *цілости*, *цілістю*.

Ціліом нездатний, а не *рішуче (м. рѣшительно)*; але: *рішуче протестую*.

Ціло г. з *п.* *саю*: Вийшов *ціло* із тої біди, Бирч. II. 160. Вийшов *ціло* і скрився в лісі „Діло“ № 9939. Треба — *цілим*.

Цілувати, -ся, *цілую*, *цілують*, *цілуючи*, *цілуї*, — з давнього *цѣловати*. Під впливом т. зв. гармонійного уподібнення повстали часті форми *цюлувати*, *цюлую*; пор. давнє *цоловати*. В зах.-укр. говорах часте й *мц.* *цюлювати*, *цюлюю* або *цулувати*.

Ціль, *цілі* ж. р., *ціллю* (в Г. *цілею а.*), у мн. звичайно не вживається (або *ціли*, *цілей*); не вживати слова *ціль* в м. р., як в *п.* *сел*. Громада — то була *ціль* його життя, Фр. З. Б. 51. В *ціли* г., на В. У. — на те щоб, для того щоб. На В. У. слово *ціль* вжив. не часто (в давній мові цього слова не було, воно з нм. *Ziel*), часто замінюють його словом *метá*, з лат. *meta*. — Досягті *цілі*, а не *достигнути м.*

Цінність, *цінности*, *цінністю*, р. мн. *цінностей*, а не *цінностей*.

Цісар, *цісаря*; *цѣсарь*, *кесарь*, *каїсар*, *caesar*.

Цло г. з *п.* *слю*, *чс.* *clo* з нм. *der Zoll*. На В. У. тільки мито з давнього *мыто*, з гот. *meta*.

Цмінтар, див. цвинтар.

Цно́та г. з н. *cnota*, чс. *ctnost*; на В. У. *чесно́та*, з *чксткно́сть*.

Цо́коль, цо́кою м. р., з іт. *zóccolo*, нм. *Socket*; в Г. цо́кіл з н. *sokól*.

Цо́фатися г. з н. *sofać się*, з нов.-г.-нм. *zaufen*; на В. У. не вжив., тут тільки — відступати, відкликати, вертатися.

Цуд м. р. г. *мц.* з н. *cid*, треба — *чудо*.

Цукерна ж. р. (часом *цукерок* м. р.), мн. *цукерки*, *цукерок*; в Г. *цукорок*, *цукорка* м. р., мн. *цукорки*, *цукорків*. *П.* *sukierek* м. р.

Цукерня; в Г. *цукорня*.

Цу́кор, цу́кру м. р., з нм. *Zucker*, чс. *sukr*, н. *sukier*, срб. *цукор*. Пор. *сахар*.

Цура́тися кого-чого: Своєї мови *цураємось*, Свидн. 17. *Цураючись* *зальотників найкращих*, Кул. От. 22.

Цьо́го, а по приіменнику — *цього*: До *цього* часу я ще не зробив *цього*. Див. *сей*.

Цьо́ця г. з н. *ciocia*; на В. У. тільки — *тьотя*, від *тітка*. В гостях у нас була *тьотя*.

Цю́ди див. *сюди*.

Цюдо́ю див. *сюдою*.

Цю́рих, *Zurich*, англ. *Zurich*, нм. *Zürich*; в Г. *Ціріх*; н. *Zurich*.

Ч.

Чабе́р, *чабра́* і *чабру́*.

Ча́вити, *чавлю́*, *чави́ш*, *чавлять*; в Г. *чавити*.

Ча́дра, *чадрі́*, з тюрк. *čadra*; в Г. *ча́дра* н.

Ча́й, *ча́ю* див. *герба́та*.

Ча́йка, мн. *ча́йки*, *ча́йок* Коц. 22.

Ча́йківський, а не *Ча́йковський* а.

Ча́пля, *ча́плі*; давнє *чапла́* і *цапла́*; м. *ца́пля*. Довгий як *чапля*, Ном. № 8623.

Ча́рка, *ча́рки*, мн. *ча́ркі*, *ча́ркі*. Пити *чарку за* здоровля когось, *ліпше — на* здоровля: Стали пити *на* здоров'я молодої, Стор. „М. Пр.“ 86. *Вихиляв князь чарку на* здоровля любого гостя, Бирч. I. 120.

Ча́с, *ча́су*, *ча́сом*, мн. *часі́*, *часі́в*; давнє *часъ*: **Не вксте днє** ни *часа* Остром. Єв. 1056 р. Мт. 25¹³. Але поруч з словом *часъ* вже з найдавнішого часу на Вкр. вживалося й слова *година*, напр.: **Невесела́ година вкстала** Слово о п. Ігор. — *Ліпше казати іншим часом*, а не „в інший час“ (= м. „въ иное время“); *останнім часом* або *останніми часами*, а не „в послідній час“ (= м. „въ послѣднее время“); *часом, коли не коли*, а не „від часу до часу“ (= м. „отъ времени до времени“, *von Zeit zu Zeit*). — **В яку годину**, в Г. о якій годині — це н. **Къ девятою годиню** Гал. Четверовв. 1144 р. **Къ часъ 3 днє** Збірн. 1073 р. **Къ 3 ча° днє** Пов. вр. літ 6114 р. *П.*: о *godzinie czwartej*; о *której godzinie*; *przyjde o piątej*. Див. *зеґарок*. Представлення почнеться в п'ятій годині, а не — о п'ятій годині н.

Ча́сник, *часнику́* м. р., давнє *чеснъкъ*: Не їла душа *часнику*, то не буде й *смердіти*, Номис. Дикий *часник*, Свидн. 11. В Г. *чосник*, *мц.* *чісник*, н. *szosnek*: Вона йому замаже губи соком з *чоснику*, *Маковей „Ревун“* 60 (Про зміну *че* на *ча* пор. *ча́та* з *че́та*).

Ча́сопис, *часопису* м. р.; арх. форма *часопись*, *часописі* ж. р.

Часосло́в або книга *годин молитовних*. *Часосло́вець*, з давнього *часословъць*, але на В. У. звичайно скорочено: *часло́вець*, *часло́вця*. Ще

Л. Баранович в XVII в. писав: **часловцѣ выдрѣ-ковалѣ**.

Ча́стий, -а, -е; частіший, найчастіший; ча́сто, в Г. зча́ста.

Части́ця, части́ці ж. р. (у См.-Ст. Грам. 42. 45: ча́стиця, ча́стиці, ча́стицями).

Частокі́л, -ко́лу.

Частува́ння, в Г. часто́ванє.

Ча́сть, ча́сти, ча́стю, в Г. ча́стю *a.*, мн. ча́сти, ча́стєй, ча́стѣм, ча́стѣми; в Г. ча́стий, ча́стѣм, ча́стѣми.

Ча́та, ча́ти, з че́та і ча́та.

Чатува́ти на кого: В ку́щах чату́ють *на* звірину, Кул. Іов 87.

Чахо́тка, чахо́точний (в Г. чахо́точний) *m.*, треба — сухо́ти, сухо́т.

Ча́шка — це ча́ша, ча́ра, ке́лих, давнє ча́шкка; на В. У. рідко вживається. В Г. вживають ча́шка як *n.* *szaszka* зам. *чєрєп*: Ростяв йому волоссе́м вкриту ча́шку, Щур. Рол. 41, треба — чєрєп; давнє *чєрѣпѣ*, *чєрєпѣ*. До мізку чєрєп розбивав, Котляр. „Енеїда“.

Чва́нитися чим: Собою чва́нивсь, величавсь, Котл. „Енеїда“ II. 15.

Чєй, чєнь *g.*, на В. У. не вживається; значіння: бо ж, ж, пєвнє: Ти *чєй* не схочєш уни-зити мене, Фр. З. Б. 37. Чєнь то не довго вжє, Фр. З. в. 131.

Чєка́ти, чєкаю́ кого-що: Раїса чєкала сторо-жиху, Коц. 46. Два третього не чєкають, Номис № 11955. З давнього *чєкати*, *n.* *szekać*. **Иного ча-ємѣ** Остр. Єв. 1056 р. Мт. 11⁹. **Мєнє остро́ви ждѣтѣ** Ілар. Зак. і Благ. — В Г. з *n.* *szekać na brata*, нм. *warten auf, nach*, — чєкати́ або ждати́ *на* кого-що: Чєкаємо *на* вас, Бирч. I. 70. Див. ждати.

Чєлю́сти, -тїв; частіше — щєлєпи.

Чєля́дь, чєля́ди, чєля́ддю, в Г. чєля́дию *a.*

Чємодáн, чємодáну м. р. з тюрк. *džamādan*; народня вимова: чамайдáн; болг. чємадан. В Г. *валїза*, п. *waliza* з фр. *la valise*, нм. *die Wallise*. Див. ку́фєр.

Чєнсто́хова, *n.* *Częstochowa*; *m.* Чєнсто́ховѣ.

Чєпля́тися до кого-чого або *за* кого-що: Ві́н до вас чєпля́тимєтьсѣ, Гр. 66. Довгою косою *за* гілля чєпля́єтьсѣ М. Вовч. II. 65. В Г. чєпля́тися кого-чого *a.*: Пропасницѣ мене чєпиласѣ вчєра, Мак. Яр. 131.

Чєпу́рний, чєпу́рїтисѣ, чєпу́ру́ха.

Чєрв, чєрв́а м. р., з давнього *чєрвь*, *чєрвь* м. р., але звичайно вживається *чєрв́а*, чєрв́ї ж. р. як слово збірнє: Чєрв́а поїла. Чєрв́ак, чєрв́акá і чєрв́ак м. р. з *чєрв́акѣ* (саранча). Залив чєр-вака. Коц. 39.

Чєрвє́нь, чєрвє́ня — давня назва ію́ля, потім ію́ня: **Мѣ́ць ію́ль**, рє́ мѣи чєрвє́нѣ, Єв. XIV в. В Остріжськїм Часословці 1612 р. л. 85: **Мѣ́ць ію́нїй сирѣ́чѣ чєрвє́цѣ**. В Г. *чєрвєць*, чєрвє́ця, *n.* *szegwies* — назва місяця ю́ня. Чєрцєва спєка, Коц. 53.

Чєрвє́ний, чєрвє́на, чєрвє́нє, чєрвє́нїший: Чєр-вєний пояс, Гр. 38. Чєрвєних жупанів, Кул. 260. Ключ Роз. 1665 р. л. 9 б: **мє́рє чєрвє́нє**. В Г. *чєрвє́ний* або *чєрлє́ний* з давнього *чєрвє́ний*, *чєрлє́ний*: Кричав весь чєрвє́ний, Бирч. I. 229.

Чєрвє́нїти, чєрвє́нїю від сорому.

Чєрв́а, чєрв́ї, по чєрзї, з давнього *чєрв́а*; в Г. чєрв́а, по чєрзї. Громада живила його і зодя-гала *за чєрв́ою*, Фр. З. Б. 82, на В. У. — по чєрзї. — Омінати виразу: „у свою чєрв́у“ (= *m.* „вѣ свою очередь“), лїпше: і собі, теж.

Чєрв́ува́ння, в Г. чєрв́ованє.

Черевіки, без черевіків і без черевік. Черевіків немає, а музика грає, грає, Шевч. 294. Вушка од рудих черевіків, Коц. 58. Давнє черевікѣ, Пов. вр. літ 6501 р. по Переясл. сп.

Через, давнє *чрѣскъ*, *черезъ*, вжив. з причинним відмінком: Перекинув голі ноги *через* край човна, Коц. 6. Через Зінька все сталося, Гр. 20, див. зза. — В Г. під впливом *n.* і *нм.* пишуть: Професор предложив знайдену *через* нього річ, „Р. Кр.“ № 222 за 1922 р., — треба — що він знайшов; написано *через* поета, треба — поетом, або простіш: написав поет. — Вдавнину *черезъ* інколи вживалося й для зазначення продовження часу: *И оугада Изславъ понти чересъ ночь къ мичкскѣ*, Іпат. Літ. 6558 р. *Не вьст снѣга чересъ всю зиму* Новг. І Літ. 6811 р. Цей вираз тепер зовсім не вжив. на В. У., але в Г., під впливом *n.* *przez*, він дуже частий: *Через* три роки вели ми акцію „Укр. Гол.“ № 197, на В. У.: три роки вели ми акцію. Я до него *через* цілий обід говорю, Леп. З ж. 9, на В. У.: цілий обід, увесь час за обідом. За рік усього вивчився, Рудч. Ск. II. 115. — Два помножити *на* три (в Г. *через* три).

Череміш, череміський.

Черенкі, черенків *г.*, на В. У. — друкáрські літери чи др. букви, або *шриф*т з нм. *Schrift*.

Чéреп див. чашка.

Черепаха, -пахи *ж. р.* В Г. інколи під впливом *n.* *żółw* вжив. і слово черепаха як *м. р.*: Чудна тварина оцей черепаха, він має дзьоб, Поль Бер, Наука природи, Відень, 1920 р., ст. 42.

Черéшня, *р. мн.* черéшень.

Черінь, черіню, черінем *м. р.* Коц. 19.

Черкási, з Черкás.

Черкáти, черкnúти; в Г. чéркати, чéркнути.

Чернéць, черця́ або ченця́, — для милозвучности зникає *p* або *n*; кличн. відм. чéрче; *мн.* черці́ або ченці́; *пор.* чьрньць, чьрньца, *мн.* чьрньци.

Чернігів, Черніго́ва і Черні́гів, Черні́гова — рівновживані форми, а може *Чернігів* і частіща. Форма *Чернігів* не всть *м.*, бо відповідає дуже частому давньому *Чернѣговѣ*, *Чернѣговскій*. Полтав. акти 1664 р. ст. 11: *Чернѣговѣ*. Черн. грамота 1691 р.: *Архїєпископѣ чернѣговскій*. У Коц. 23: Чернігів. Так само: черни(і)гівський, Черни(і)гівщина.

Чернівці, з Чернівців.

Черпа́ння, в Г. чéрпанє.

Чесáти, чешу́, чéшеш, чéшуть, чéсаний; в Г. чéшу.

Чéсний, а не чéстний *а.*

Чéсть, чéсти, чéстю, в Г. чéстїю *а.*, давнє *чьсть*. Маю *чэсть* запросити вас, бо до вас маю *шáну*.

Чéський, чéського (із чешський).

Четвѣр, четвєргà, четвєргú, четвєргóм; давнє *четвєртѣкъ*.

Чéты Минéї, *род. в.* Чéтыїх Миней, а не Чéтїй Миней.

Чéхи або Чехія, до Чех, в Чéхах; чéський.

Чечевіця: Хто в горох, а хто в чечевіцю, *Ном.* № 6658. Також *сочевіця*, давнє *сочивіца*; *n.* *soczewica*, *чс.* *sočowice*, *sočowice*. Чечевічна або сочевічна юшка.

Чигирін, Чигиринà, чигирінський, і Чигрін, Чигринà, чигрінський. Чигирин. духівниця 1600 р.: *въ Чигринѣ, козакѣ чигринскій*.

Чим при порівняннях не вживати, бо це *м.*; для цього вживаємо *ніж*, *від*, *як*, *над*: Кращїй,

як ти; кращий від тебе; кращий над усе; але не кращий, чим (= м. чѣмъ) ти м. Див. від, над, ніж, як.

Чингисхан, в Г. Джингисхан; нм. Tschingischan.

Чиніти, чиню́, чіниш, чінять, чінячи (а не чинють, чинючи).

Чисельний г.; на В. У. — численний, великий.

Числіти на кого г.: На сі війська числити можна вельми, Щур. Рол. 90, це з м. „разсчитывать на кого“, ліпше: здаватися на, покладатися на. Числіти г., з давнього числити: Числить, чи всі, Фр. З в. 196, на В. У. — рахувати, лічити.

Число, числа с. р., мн. числа, чисел. Замість N (= Numerus) звичайно вживаємо Ч (= Число). — Ліпше між ними, а не „в тім числі“ (= м. „въ томъ числѣ“).

Чистий, чистіший, чистіще.

Читати про кого-що: Він про це читав, Гр. 242. В Г. читати о кім-чим а. п. Народне: читати за кого-що. — Читати українською мовою, а не на укр. мові м. — Читати книжку з початку до кінця, а не з кінця до кінця.

Читальня, в Г. інколи читальня.

Читання, в Г. читанє.

Чіпати кого-що, чіпатися до кого-чого, або кого-чого: Нема біди, щоб Франків не чіпалась, Щур. 76.

Чіплятися за кого-що, до кого-чого: Чіпляючись за каміння, Коц. 21. Біда за біду чіпляється, Номис № 2164. В Г. чіплятися кого-що а.: Болото чіплялося постолів, Мак. Яр. 119. Давне ц'кпитисл.

Чо див. чого.

Чобіт, чобота (півн. тюрк. з персид. šabat),

мн. чоботи, чобіт, чоботям, чобітьмі, в чоботях; рідко мн.: чоботам, чоботами, в чоботах. Пучки лізуть із чобіт, Кул. 266. В чоботях ходить, а босі сліди знать, Номис № 1182. Му. чоботім, в чоботіх.

Човен, човна м. р., з давнього члѣнъ, челнъ, челнъ, пор. срб. чун, чс. člun. Неначе човен в синім морі, Шевченко 1. Впізнав греків човен, Коц. 6. Чорний човен нахилився, Коц. 6. Намалює човен, Кул. 401. В Г. човен, човна, човном. Інколи під впливом п. сзѣно вживають човно с. р. Мн. човні, в Г. човна з п.: Військові човна „Діло“ № 9986, треба — човні.

Чого, в зах.-укр. часто скорочується в чо. Чого їм сваритися, Гр. 10. Чо ти ходиш заплаканий, Федьк. I. 8. Чого, по приім. чого: до чого.

Чоколяда г. з п. cze(o)kolada, а це з іт. cioccolata (вимова: чокколята). На В. У. — шоколад з нм. die Schokolade, фр. le chocolat, англ. chocolate, м. шоколадъ. Посли дістануть шоколаду, Фр. З в. 188.

Чоло, чолá, чолóm, на чолі; давнє чело, чоло.

Чоловік, див. людина.

Чому і чом: Чом ти не спиш? По приім. чому: на чому. — Оминати вираз „при чому“ (= м. „при чемъ“), ліпше: а, а при тім, а до того. Я впав, і при тому (а не: при чому) забив собі ногу.

Чорніло, чорніла, чорнілом — вільно вживається в однині; не вживати у множині зам. однини. Писав чорнілом, а не чорнілами м. (в мові м. це слово вживається тільки в множині, а в однині не вживається). В давнину була тільки однина: чьрнило.

Чорніці, чорніць.

Чорнобрóвий, чорнобрóва *а.* і чорнобрíвий, чорнобрíва. Жінка чорнобрóва Кул. 204. Собою була чорнобрива, Свидн. 14. Чорнобрíвці, -ців.

Чорнозём, а не чорнозём *м.*

Чорт, чóрта, мн. чортí, чортív. Чóртик друкарський *г.*, на В. У. тільки — друкарська помилка.

Чорторя, чорторíї ж. р.

Чотíри, р. чотирóх, д. чотирóм, ор. чотирма; давнє чєтыре, чєтыри, чотыри, чєтырхъ, чєтырьмъ, чєтырьми. На В. У. звичайно чєт- дало *чт*, потім *шт*, тому народні форми: *штíри*, *штирóх*, *штирóм*, *штирма* (спочатку *чтири*). В місцевостях, де ще *р* м'який, вимовляють: чотíри (штирі), чотирьóх (штирьóх), чотирьóм (штирьóм). Про чотири з іменником див. два, дві, три: Чотири столи (а не стола), чотири вербí (а не верби), 4 словí (а не слова).

Чотíриста, з давнього чєтырста; відмінюється, як триста. Див. триста.

Чотирна́дцять, р. -ті́ або -тьох, д. -ті́ або -тьóм, ор. -тьма́; народнє — штирина́дцять; в Г. чотирна́йцять. Давнє чєтырьна́дєсать.

Чу́вство, чу́вства; в Г. чу́вствò, чу́вствà. Але на В. У. цього слова звичайно не вживають, бо кажуть — почуття́.

Чугу́їв, з Чугу́єва, а не з Чугу́їва.

Чудє́сний, чудє́сна, з давнього чѣдєсьный; на В. У. не вживається, звичайно кажуть — чудóвий, дівний, з давнього дивный. В Г. слово *чудє́сний* частє: Чудєсна добрість, Фр. З в. 209. *Чудóвний* — це чудотворний, *чудóвий* — достойний подиву: Чудóвний образ, чудóва година.

Чудний — це чудакуватий, *м.* стрáнный, чудно́й.

Чúдо, чúда, мн. чúда, чуд, а не чудів, або: чудєса́, чудєс. Давнє чѣдо, чѣдєсє, мн. чѣдєса, чѣдєсѣ. На В. У. мало вжив., частіше — *діво*, *дíва* з давнього *диво*.

Чудувáтися з кого-чого, *а.* кому-чому.

Чужозє́мний, а не -ній.

Чужосторóнній, -ня, -нє, а не -ний, -на.

Чумá, чумí, з тюрк.-осм. čuma (наголос в цих мовах все на кінці слова), болг. і срб. чума́, м. чумà. В Г. *джу́ма* з п. džuma, — ця форма на В. У. зовсім не відома. Як чуми страхався, Гр. 46.

Чúра або джу́ра: Із своїм чúрою, Кул. 223. Гуляв вчора з його джу́рою ів. 337.

Чúти, чúю, чува́ти, чув, чúла *про* кого-що, народнє — *за* кого: Він *про* це чув, Гр. 242. Не хотів і чути *за* його, ів. 26. В Г. чути *о* кім-чím *а. п.*: Ніхто *о* нім не чув, Фр. З в. 240. Чути чого: Чи ви чули такої казки?

Чúтися, чувся часто вживають в Г.: Чувся таким утомленим, Мак. Яр. 76; на В. У. — почував себе, чув що, почував що.

Чúтка *про* кого-що: *Про* Зінька не було чу́тки, 225. В Г. чу́тка *о* кім-чím *а. п.*

Ш.

Шаблóнный, в Г. шаблòнóвий з п. szablonowy.

Шáбля, шáблі ж. р., арх. са́бля, р. мн. шáбель Кул. 296; з камськ.-болг. sabja, мад. szablya, стар.-нм. sabel; давнє салва́.

Шавлія, шавлі́ї або шальві́я, з лат. salvia, д.-г.-нм. salveia, чс. šalvěj, п. szalwija, м. шалфей. Посію я *шавлію* рано у неділю, Пісня.

Шагрéневий, а не шагреновий.

Шáлик, шáлика; пор. братік.

Шандар — народня вимова в Г. слова *жандарм*, з фр. *gendarme*: Треба дати знати до шандарів (на В. У. — до жандармів чи жандарів), Чайк. Ол. 18.

Шанс м. р., з фр. *chance*; звичайно вжив. у мн. — шанси.

Шарж, шаржу м. р. (пересада) з фр. *charge*; в Г. шаржа ж. р. з *n. szarża*.

Шаржа г. з *n. szarża*, з фр. *charge*, нм. *Charge*: Поліція розігнала нарід *шаржею* „Діло“ № 9903; на В. У. — залп, набóї, але це з *м.*, постріл, вістріл, напад.

Шаровáри, шаровáрів, тюрк. *şalvar*, ново-гр. *σαράβαρα*; в Г. це часте слово з *n. szarawary*; на В. У. звичайно — штані. До червоних шараварів, Коц. 13.

Шарф, шарфа м. р., з нм. *Schärpe*, фр. *l'écharpe*; в Г. шарфа ж. р. з *n. szarfa*.

Шатрó, шатра с. р., а не шатер *м.*; мн. шатра, шатрів; давнє *шатъръ* м. р. В Г. *шатер* і *шатрó*, але частіше *намет*; на В. У. *шатрó* часте, а *намет* дуже рідке.

Шатéн, шатéна, з фр. *châtain* (вимова ближча до шатéн); в Г. шатин з *n. szatyn*.

Шáхва, з дільн.-нм. *das schaff*, п. *szafa*; р. мн. шáхов. Зробив собі шахву на книжки, Гр. 70.

Шахвáр, -шахваря, з с.-г.-нм. *schaffaere*, *n. szafarz*.

Шáхматов, а не Шахмáтов.

Шашéль, шашля м. р.

Швáгер, швáгра, мн. швагри, з нм. *schwager*; також швáгер, швáгра Тимч. 92.

Швáдрóн, -óну г. з *n. szwadron*, нм. *Schwadron*

На В. У. *ескадрóн*, ескадрóну м. р., фр. *escadron*, м. эскадронъ.

Шведський, вимова: швецький.

Швейцáр, -ра, з нм. *Schweizer*, — спочатку були з швейцарців; в Г. швáйцáр, п. *szwajcar*.

Швейцáрія, швейцарський. В Г. Швайцарія, швайцáрський, *n. Szwajcarja, szwajcarski*.

Швець, шевця, мн. шевці. Але прізвище — Швець, Швеця, з Швецем.

Швидкий до чого: Шв. до роботи. Швідко, швідче, в Г. швидше. Двома днями швидче, а не на два дні швидче *м.* чи о два дні швидче *п.* Нашвидку.

Швірень, швірня, а не шворень; в Г. також *сворінь*, *сворень* з *n. sworzeń*.

Шевчéнко, Шевчéнка, а не Шевченько (так часто в Г.).

Шéкспир, Шéкспира, англ. *Shakespeare*, а не Шекспір.

Шéллі м. р., не відмінюється. В Г. по *п.* відмінюють: Свого Шеллі'я „Діло“ 1922 р. № 40.

Шéма, шематизм г. з *n. szemat, szematyzm*. На В. У. — *схéма*, *схематизм*, *схематичний* з гр. *σχῆμα*.

Шéпіт, шéпоту, рідко — шепт, шéпту. *Шеніт*, Гр. 280. Тихий *шепт* іде старечий, Фр. „Ів. Виш.“ 39. У мн. звич. не вжив., хоч інколи: Лиш *шéпти* чути по кутах, Фр. 3 в. 233.

Шерлок Холмс, в Г. Шерльок Гольмс.

Шерсть, шерсти, шерстю.

Шёршень, шершня м. р., шершнем, мн. шершні, шершнів; в Г. шершень, шершеня, напр. у Бирч. II: зі шершнем 53, мн. шершені 53. 59; у Коц. 33: шершенів.

Шéстий див. шостий.

Шикувати г., п. *szukować* з нм. *schicken*; на В. У. рідке, тут — готовити, пристосовляти, розставляти військо в боєвим порядку.

Шимон з н. *Szymon*; на В. У. — Сімон, *Gimn*, гр. *Σίμων*.

Шимпанзе с. р. і не відмінюється. В Г. *шимпанс* м. р. з н. *szympan*s. За шимпанса, А. Чайк. „Малол.“ 93.

Шйна, мн. шіни, шин — обруч залізний чи резіновий на колесо; з нм. *Schiene*. В Г. за н. *szyna* — це рельс, рельси: Вискочив із шин (на В. У. — із рельсів) особовий потяг „Діло“ 1922 р. № 21.

Шінка з нм. *schinken*, п. *szynka*, м. о́корокъ; копчене стегно.

Шинок, шінку, в шінку́, мн. шинки; інколи *шинк*, шінку; з нм. *Schenke*. *Му.* шиньок або шиньк.

Шипіти, шиплю́, шипі́ш, шипля́ть, а не шипя́ть, шипля́чий, а не шипя́чий (у См.-Ст. Грам.: шипя́ть 19, шипя́чі 15. 61. 65, шипя́чих 61. 76. 65).

Шипотіти, -чу́, -тіш, -тя́ть.

Ширіна, -ні ж. р. або *прóстір*, простору; дуже рідко — *шир*, шіру м. р., а не ж. р. *м.*

Ші́рити, ші́рю, ші́ритись; в Г. ширити, ші́ритись.

Широ́кий, а не шерокий; ші́рший.

Ші́роко, в Г. шіро́ко.

Шифр, ші́фру м. р. з фр. *le chiffre*; в Г. ші́фра ж. р.

Шия, ші́ї; давнє *шия*. Ключ Роз. 1665 р. л. 31: ші́я; *м.* шія.

Ші́стна́дцять, р. -ті́ або -тьо́х, д. -ті́ або -тьо́м, ор. -тьма́; рідше — ші́стна́дцять, а частіше з твердим *т*, як і п'ятнадцять, — тут *т* ствердло

під впливом дальшого твердого складу; давнє ші́сть на де́сять, ші́стьна́дцять, ші́стьна́дцять; вимова: ші́сна́дцять, ші́сна́дцять; в Г. ші́сна́дцять.

Ші́сть, р. ші́сті́ або ші́стьо́х, д. ші́сті́ або ші́стьо́м, ор. ші́стьма́; давнє ші́сть; *му.* шісь.

Ші́стьде́сят або ші́стдесят, р. -ті́ або -тьо́х, д. -ті́ або -тьо́м, ор. -тьма́; значіння: ші́сть де́сятків, цеб-то де́сят тут р. мн.; давнє ші́сть де́сятъ, ші́стьде́сятъ.

Ші́стьсо́т або ші́стсо́т; частіше не відмінюється; давнє ші́сть со́тъ, ші́стьсо́тъ, цеб-то ші́сть со́тень.

Шкарпéтки, шкарпéток, частіше — *скарпéтки*, з іт. *scarpa* — черевик; фр. *escarpin*; н. *skarpetki* і *szkarpetki*. На В. У. тільки — панчо́хи.

Шкварка ж. р., з нм. *schwarte*; в Г. шкварок м. р. з п. *skwarek*; чс. *škwarek*.

Шкі́дливий, а не шкóдливий *а*. Частіше — шкідливий для кого-чого, рідше — кому-чому *а*.

Шкі́ра див. скіра.

Шкі́рянний або скі́рянний — звичайні в Г. форми: Шкі́рянним поясом, Фр. З. Б. 23. На В. У. шкуратя́ний або шкуря́ний: Славні бубни за горами, а зблизька *шкурятяні*, Ном. № 2623. *Шкурятні* гроші, Ном. № 6855.

Шкло див. скло.

Шкляр, -ра́, мн. -рі́.

Шко́да, шкóди, з д. шкóда; мн. шкóди, шкід. Дієприслівник — шкóда.

Шко́дува́ти кого-що або частіше *за* ким-чим: Так шкодував я *за* тією куркою, Словн. Гр. IV. 501. В Г. шкодувати *о* кім-чим *а. н.*

Шко́ла, школи, мн. шкóли, шкіл; з гр. *σχολή*, лат. *schola, scola*; в значінні збірнім інколи шко́ла (всі учні): Вся *шко́ла* бігла, Свидн. 22. — В зах-

укр. часто вживають це слово у множині: Вигнали зі *шкіл*, Мак. „Ревун“. Колиб я був покінчив *школи*, А. Чайк. „Мал.“ 7. Ви до *шкіл* не ходили, ів. 101.

Школяр, -ра, -реві; мн. школярі.

Шкура — звичайна на В. У. форма: Мороз поза *шкурою* пішов, Кул. 324. Самі кістки без *шкуру*, Гр. 42. Див. *скіра*.

Шламбон див. рогатка.

Шлея, шлеї (вимова: шлія), шлейка, давнє *шлєа*.

Шліхувати, сер.-г.-нм. slifen, теп. schleifen.

Шлунок, шлу́нку м. р., часте на В. У.: Не йде на шлунок. Але частіше *живіт*, животà, з д. *животъ*: Захворів на живіт. Живіт товстий, а лоб пустий, Ном. № 6358. В Г. звичайно вжив. *жолудок*, давнє *желждъкъ*, н. żołądek, чс. žaloudek.

Шлюб, шлюбу див. *слюб*.

Шлях, шляху́, на шляху́, шляхóм, мн. шляхі́, шляхів.

Шляхотний Кул. 4; *шляхотнѣйшогу* Передмова до Київ. Апостола 1660 р. В Г. *шляхотний*: Жив в Атенах шляхотний муж, Корд. 19.

Шляхотність, в Г. шляхотність.

Шляхотство (вимова: шляхецтво), в Г. шляхотство.

Шляхотський (вимова: шляхецький): Дівчина роду шляхотського, Кул. 296. Мову шляхотську забула, Свидн. 2. В Г. *шляхотський*: Одітий по шляхотськи, Мак. „Ярош.“ 45.

Шмат вжив. часто в зах.-укр. зам. багато: Має *шмат* грошей; це з н. szmat czasu, szmat drogi.

Шмаття — куски чогось: Вхопив мене і розтерзав на шмаття, Кул. „Іов“ 36. Рідше — брудна білизна: Шмаття золять, Свидн. 28; шмаття — це

часто порвана, брудна одіж: Ходить, як жид, у шматтях. В зах.-укр. шмаття — білизна, одіж: На нім шматє дорогєв, Фр. 3 в. 76.

Шнур, -ра, шнурóк, -ка, шнурувати, шнурування, з нм. Schnur.

Шосє с. р., не відмінюється; з фр. la chaussée; народнє: сош, соша, сошє. В Г. шóса з п. szosa. Див. *гостинець*.

Шостий, шóста, шóсте, з давнього *шестий*, зо зміною *ше* на *шо*; це звичайна укр. форма з давнього часу: Пересопн. Єв. 1556 р. Мт. зач. 12: *шостам*, Новий Завіт Негал. 1581 р.: *шостий* 57, *от шостое години* 33, Книга Луцька 1572 р.: *шостого*. В Г. вжив. арх. форма *шестий*.

Шпага, шпаги, старе *спата*, гр. *σπάθη*, лат. spatha, лит. šrogas, срб. шпага. В Г. *шпада*, н. szpada з іт. spada: У мундурі при шпаді, Фр. 3 в. 124.

Шпагат, шпагату́, з нм. Spagat; в Г. шпагат з н.

Шпалєра ж. р., рідко *шпалєр*, -ру м. р., з нм. das Spalier, фр. un espalier, з іт. spalliere. В Г. *шпалєр* з п. szpaler. Звичайно вжив. у мн.: Кімната була обклеїна шпалєрами, Левицьк. I. 490.

Шпарáгн, шпарáг, з гр. *ἀσπάραγος*, лат. asparagus, іт. spáragio, н. szparag.

Шпєтити, шпєчу, -тиш, шпєтний, з н. szpecić, szpetny, н. з чс. špatny, чс. з нм. spöttisch, Spat — хороба кінська; на В. У. — бридкий огідний, гідкий. В Г. шпетити, -чу́, -тіш.

Шпиг, шпіга, шпигу́н, -на, шпигувати, з нм. spähen, чс. špeh, špehun, н. szpieg. Часте також *шпїон*, з іт. spione, нм. Spion.

Шпкїнар, -на́ру — народня назва з м. скипидарь. Літерат. форма *терпентин* м. р. або *тер-*

пентіна ж. р., з гр. *τερέβινθος*, перс. *terbentin*, лат. *terebinthus, oleum terebinthinum*.

Шпиталь, -талю, в шпиталі, з нм. *Spital*. Рідше — *лазарет*, з фр. *lazaret*, нм. *Lazaret*, іт. *lazeretto*, — назва походить від назви шпиталю св. Лазаря коло Єрусалиму для прокажених; пор. англ. *lazar* — прокажений. В Г. *лязарет* з *п.*, треба *лазарет*, бо Лазар, *Λάζαρος*.

Шпихлір зах.-укр. з *п.* *szpichlerz*, с.-г.-нм. *spīchaere*; на В. У. не вживається, тут — надвірна комора, хлібниця, маґазін, житівня; у лемків — зсіпка.

Шпіонство, шпіонства с. р. або *шпіонаж*, шпіонажу м. р. з фр. *l'espionage* м. р. В Г. шпіонажа ж. р.

Шпіона ж. р. або шпон м. р.; мн. шпіони.

Шрапнел, шрапнелі ж. р. з англ. *shrapnel*, м. шрапнел ж. р. В Г. шрапнел, шрапнеля м. р. з *п.* *szrapnel* м. р.

Шруба, з нм. *Schraube*, через *п.* *szruba*.

Штані, штанів, у штанях, штаньмі. У штанях Кул. 262. Гр. 61. Коц. 7.

Штмпель, штмпеля або штмпеля м. р., штмпелівий, з нм. *Stempel*. В Г. часто *стемпель*, *стемпелівий* з *п.* *stempel, stemplowy*.

Штефан — так інколи в Г. зам. *Стефан*; Штефан приніс, Хотк. „Кам. душа“ 26. Див. Степан.

Штовхнути, -хну́, -неш, -ну́ть; в Г. штовхну штовхне.

Штрайн, штрафувати див. страйк.

Штраф, штрафу м. р., штрафувати (рідше — штраф, штрафувати) — кара за нось; *страховка*, *страхувати* — забезпечувати; з нм. *Strafe*. Див. асекурація, гривна.

Штука, з *п.* *sztuka* (а це з нм. *Stücke*) — за-

гально вживане в Г. слово. На В. У. не вживається, тут *мистецтво*, *мистець*, *по-мистецьки*; чи не з *magister, маїстор*, *маисторъ*? Для В. У. слово *штука* вульгарне. Пор. чс. *mistr, mistrovny, p. mistrz, mistrowny*. Давнє: *художникъ, художный, художество, хитрость, хитростыникъ, хитростыный, хитрый, искъскый*.

Шувар, шувару́, з *п.* *szuwar*, часте в Г., це — *Asorus calamus*. Плила річка, заросла шуваром, Бирч. I. 191. *Александр* розказал' войскъ своемъ носити тростинъ, шваръ, лозинъ, Тишів. Олекс. XVIII в. ст. 101. На В. У. слова цього зовсім не вжив., тут — татарське зілля, татарщина, айр, лепехà, цар-зілля.

Шукати кого-чого (рідко кого-що): Маленькими ручицями пазухи шукає, Шевч. 13. Шука козак свою долю, ів. 9. Шукаючи стежечки, Коц. 21. Шукала своїх очей, Коц. 13. Мати дочки шукала, Метл. 231. Тих доказів шукатимем, Гр. 199. Чарки шукає, Кул. 371. *Маємо шукати наїки* „Ключ Роз.“ 1665 р. л. 16. *Хоцеть бо иродъ искати отрочате* Остр. Єв. 1056 р. Мт. 2¹³. — В Г. майже виключно вживають шукати *за* ким-чим з *п.* *szukać za kim* (а це з нм. *nach etwas suchen*): Пішов *за* ложкою шукати, А. Чайк. „Віддях.“ 40. Блукав по Альпах, шукаючи *за* дикими козами, Корд. 84. Шукали *за* виновниками „Діло“ 1922 р. № 29. — Див. глядати.

Шум, шуму, шумний, але частіше — гамір, крик, галас, гармідер, гучний, бучний. Давнє *шумъ, шумный*.

Щ.

Щабель, шабля; в Г. також щабель.

Щавель, шавлю; в Г. щавель; зах.-укр. квасок.

Щавний г., з давнього **щакъный**. На В. У. кислий: Кислий борщ, кисле яблуко.

Щасливий, щасливіший; рідше: щасливіший.

Ще: ще хочуть їсти. В Г. часто *еще* з давнього *еще*. Див. *еще*, *іще*.

Щент, вираз *дощенту* частий на В. У.: Він погіб до щенту Кул. От. 42.; *n.* do szczętu; цілком, зовсім (щент — це кришка). В Словн. Памви Беринди 1627 р.: до **щатъ**. Тишів Олекс. XVIII в. л. 81: **Плодъ ихъ выгъбили до щентъ**.

Щиголь, щигля або щигол, щигла; щиглик.

Щипати, щипаю; в Г. часто щипати.

Щипці, щипців; *m.* щипці.

Щирість, щирости, щирістю.

Щиро: Молились щиро козаки, Шевч. В Г. часто *щире а.*, ширенько.

Щічка, *m.* щічки, щічок.

Що, з давнього **чъто**, **што**; з XVI в. вже *ше*. — В живій мові часто зам. *що* вжив. *ше*. — Коли *що* додається до найвищого ступеня, то його треба з ним писати вкупі: щонайкращий, щонаймолодший. — В значінні часу *що* приєднується до слова розділкою: що-хвилини, що-години, що-дня, що-тижня, що-місяця, що-року, що-ранку, що-вечора, що-пóчі, що-зимі, що-п'ятниці, що суботи, що-весні, що літа, що-осени, що-сіли і т. п., — все іменника при *що* ставимо в родовім відмінкові; в Г. в таких виразах іменника ставлять в називнім відмінкові: що хвиля, що сила і т. п., це *n.*: *co chwila*, *co siła*, *co godzina*, *co tydzień*, *co piątek* і т. п.: Невдоволення *що*

хвиля розливалось по ньому, Фр. З. Б. 89. Бігли до могили *що сила*, Чайк. За с. 50. Стояв гнівний, ладен вийти *що-хвилини*, Гр. 84. 250. — Але прикметника та заіменника по *що* ставимо в називнім відмінкові: Вона віщує щось недобре, Гр. 74. *Що таке* тут сталося? *Що тут моє*? Під впливом *n.* в Г. часто в цих випадках ставлять родового відмінка: То щось іншого, *to co innego*. Може знов сталося *що злого*, Бирч. II. 129. Щось щемить у нього в глибині душі, — і сам він не знає, *що такого* Фр. З. Б. 140. Див. щось. — Старий вираз *що мога* значить: скільки можна: Касян наносив *що мога* сухого бадилля, Чайк. Від. 17. — *Що-вівтірка*, *що-суботи*, а не *по* вівтірках, *по* суботах *m.* — В прикметникових реченнях звязкою найчастіше буває *що*: Парубочі літа — то орел молодий, *що* до сонця із скелі злітає, Олесь. Глянь — отсе остання нитка, *що* мене тягла до праці, Фр. Ів. Виш. Коли звязку вживаємо не в називнім відмінкові, тоді ставимо *що* з відповідною формою від заіменника *він*, напр.: *що його* (якого), *що йому* (якому), *що їй* (якій), *що ним* (яким), *що нею* (якою) і т. п.: Ось і рівчак той, *що його* промила весняна вода, Коц. Ми не лиси, *що їх* стрілець викурює з ями, Фр.

Щоби скорочується в *щоб*; на В. У. частіше вжив. *щоб*, рідше *щоби*; в Г. навпаки: частіше *щобі*. Давнє **чътобы** і **чътобъ**. *Щоб* (а не *аби*) лани широкополі було видно, Шевч. Вдавнину часто вживали *акы* зам. *щоби*; тепер цей *a.* залишився ще в зах.-укр. говорах, але літерат. мова його не вживає, вжив. лише *щоб*, *щоби*. Див. *аби*.

Щогід г. а. — що-року. Наш тато виходить *щогід* (на В. У. — що-року) на непевне, Чайк. На ух. 17.

Щойно часте в Г.: Забезпечить він свої й братові границі від заходу, тоді *щойно* й піде в степ, Бирч. I. 35. На В. У. не вжив., тут — тільки. Див. *іно*, *йно*.

Щока́, щоки́, мн. що́ки, шок; в Г. що́ка або ще́ка.

Щось, по слові *щось* прикметник чи заіменник треба ставити в називнім відмінкові, а не в родовім: щось таке, щось подібне, щось можливе. Уважала себе за щось вище, Коц. 49. Це щось заїзже, Г. Барв. 209. По-польськи в цім випадку ставлять родовий відмінок: *coś takiego, coś podobnego*. Під впливом *n.* і в Г. кажуть: щось такого, щось подібного: Говоримо про щось лише *можливого*, лише *подуманого*, См.-Ст. Грам. 91. Див. *що*.

Щоті́на, рідше щеті́на *a.*; *мц.* щі́тина.

Щур, щура́, мн. щурі́.

Ю.

Ю — причиновий відмінок від *вона́*, по іменниках *ню*, — звичайні й часті в зах.-укр. форми; давнє *ѣ, ю, нѣ, ню*. Так багато вже карались за *ню*, Фр. З в. 217. Імив би *ю* та й тримав, Хотк.: „К. душа“ 20. На В. У.: взяв би *її*, за *неї*. Див. *він*.

Ювелі́р, -ра, з нм. *Juwelier*, чс. *juvelír*; *n.* *jubilèr*.

Ювклéй, ювилéйний; ювеля́р; в Г. *ювелят*, п. *jubilat*. На В. У. також юбилéй, юбилéйний. Ст. 478.

Юг, ю́га *м. г. а.*, треба — південь, півдня; давнє *югъ*.

Ю'лиця, ву́лиця, у́лиця. Прийде й на нашу юлицю празник, Кул. 227.

Юмористичний, а не юмористический *м.*

Юна́к, юнака́, — часте в укр. літ. мові: Дівчину вродливу *юна́к* покохав, М. Вороній. Він був *юна́к* уродливий, Кул. 103. В Г. частіше *молодець*. Див. *молодець*. Вже вдавнину було *юнакъ*, але вжив. рідко, частіше — *юно́ша*, напр. „Ключ Роз.“ 1665 р. л. 40.

Юри́ст, а не юри́ста *n.*

Ю'хта, ю́хти ж. р., чс. *juchta*; із слов. мов нм. *der Juchten*. В Г. юхт м. р. з *n.* *jucht*.

Я.

Я, р. менè, д. мені (зах.-укр. ми, мні, див. ми, мні), прич. менè (зах.-укр. мя, див. мя), ор. мно́ю, місц. мені. Мн. ми, р. нас, д. нам, ор. на́ми.

Я'блоко, я́блока с. р.; давнє *яблѣко*; в Г. часте *я́бло*, пор. чс. *jablko*, *n.* *jablko*; пор. у А. Чайк. „Олюнька“ прізвище: Іван Ябчак. *Мц.* поширена вимова: *яблуко*, але писати так не треба.

Яблонéвий, вимова: *яблунéвий*; давнє *яблоньвий*. Писати *яблуневий* не треба.

Я'блоня, я́блоні ж. р., вимова: *яблуня*; давнє *яблонь*. Писати *яблуня* не треба.

Я'блочний, в Г. *яблòчний*.

Я'ва: Де сон а я́ва, Леп. З гл. 139. Ясно виджу, мов на яві, *ів*. 87.

Явля́тк, виявля́ти з себе або собою: Віче являло з себе всю власть, Фр. „Зах. Б.“ 48.

Я'года, мн. я́годи, я́гід.

Яéчко, яéчка с. р., мн. яéчки або яéчка; в Г. яéчкò, мн. яéчка.

Язи́к, язика́, язикóм, на язиці́, мн. язикі́

язиків; в Г. ще давня вимова: язїка, язїком, на язїці. На язык був гострий, Гр. 59.

Язичок, -чка; в Г. язичок, язичка, на язичку.

Яйце, яйця, мн. яйця, яєць; в Г. мн. яйці Жел. 311.

Як і яко повстали з давнього *іако*; обидві форми вживані: *як* (нм. wie) і *яко* (нм. als), але форму *яко* у нас забувають. Грінченко склав букваря *як* учитель; Грінченко, *яко* учитель, писав популярні книжки. Українське мовознавство, *яко* наука, ще молоде. — При порівнянні: Я прийшов скоріше, як ти; див. ніж. — В Г. часом вжив. *як* *небудь* зам. як ні: Як *небудь* не дивився, не запримітив, — це з *n.* jak kolwiek, на В. У. — як ні дивився. — *Як* не як ліпше, ніж „в кожному разі“ *м.* — Вживати *тільки*, *скоро*, а не „як тільки“ (= *м.* какъ только). — Приєднуючись до найвищого ступіня, *як* пишеться з ним вкупі: якнайкраще, якнайскоріше, якнайбільше. — *Як* *стій* — див. стій. — Арх. *яко* *мога* (в Г. як *мога*) часте: Нахилити *яко* *мога* більше людей, Гр. 87. — В формі *якось* (в Г. *якобсь*) постійно арх. *яко*.

Який, *яка*, *яке* не скорочувати на *як*: Кожне розуміє, *яка* (а не *як*) то велика в письменстві сила, Єфр. В Г. часто зам. який, *яка*, *яке* вжив. *як*: *Як* (на В. У. *який*) великий вплив має рід на відміну, См.-Ст. 63; Не знав добре, *як* (на В. У. *яка*) вона велика, Чайк. На ух. 16. — Не вживати виразу *як* *старий* (нм. wieviel alt), зам. скільки літ має, якого віку.

Який в побічній реченні вживаємо звичайно тоді, коли треба підкреслити якість речівника: Який пан, такий крам; Це людина, яка не зробить зла. Але значно частіше народня мова вживав в побічних реченнях *котрий*, *котрий* (мова

літературна часом оминає його, ніби полонизму, тоді як це давнє наше *котрий*). Так, в Думах звязкою в прикметникових реченнях вжито 11 раз *котрий*: Мої бідні невольники, *котрий* були у неволі, то всі стали на волі 80; Не знатиме отець, у *котрої* *каторзі* шукати. Див. *котрий*.

Якийсь — при відміні змінюється *який*, до якого добавляється *-сь*: *якогось*, *якоїсь* і т. д. Ор. в. *якимсь*, але з вимог милозвучности бувають ще форми *якимся* і *якимось*: *Якимся* непевним голосом, Гр. 83. *Якимось* куснем долота лупають, Фр. З в. 233.

Яків, *Якова*, з *Іакѡвѣ*, гр. *Ἰάκωβος*, а не *Якуб* з п. *Jakób*.

Якурат, *якуратний*, народня форма; літературна — *акурат*, *акуратний*, з лат. *accuratus*, нм. *accurat*.

Ялівець, *ялівця*, а не *яловець* *а*.

Ямпіль, з *Ямполь*, *ямпільський*.

Янгол, *янгола* — часта на В. У. форма, з давнього *Іангелъ*; *янголів* Гр. 30, *янголяточко*, ів. 246. Звичайна літерат. форма — *ангол*, *анголятко*, *анголяточко*; *мц.* *янголь*, *янголя*. Див. *ангол*.

Яничар, -ра, мн. -ри, *яничар*; з тюрк. *jāniçeri*.

Янкель, *Янкеля*, *Янкелеві*, *Янкелем*; *Янкелів*, *Янкелева*. В Г. при відміні *e* випадає, напр. у А. Чайк. в „Олюн.“ читаємо: *Янкля* 21. 22, *Янклеви* 22. 25, *терпеливість Янкльова* 22. 27.

Японія, *японець*, *японка*, *японський*, з фр. *le Japon*. В Г. *Японець*, *японецький* з нм. *Japan*, *japanisch*. І почав писати пильно про політику *японецьку*, Мак. Рев. 36.

Ярина — це збіжжа, що його сіють весною; в Г. звуть *яриною*, за *n.* *jarzyna*, й *горбину*: *Плотик до городця з яриною*, Чайк. „Одарка“ 40;

n. jarzyna на В. У. горóдина: Їли хліб або горóдину, Гр. 30.

Яркий рідке слово, і визначає пожадливи́й в половім значінні, *m.* страстний: Ярка молодниця. В Г. часто вживають *яркий* по *m.*, зам. ясній, яскравий: Яркійше спалахнуло поломя ненависти, Грушев. „Історія України-Руси“ VI. 261, ліпше — ясніше. Яркійшими (ліпше — яскравішими) словами „Вперед“ 1920 р. № 280. Яркіше зівала горонь полонію, Бирч. I. 28, треба — ясніше палахкотів горен (в кузні) полум'я.

Ярмарок, ярмарку *m. r.*, рідше ярмалок, з нм. Jahrmarkt — роковий базар: Там ярмарок, Гр. 176. 184. На ярмалок брався, Кул. 67. Не вживати ярмарка *ж. р. m.*

Ярмо́, ярма *s. r.*, мн. ярма, ярем; *чс.* jařmo, *п.* jarzmo; давнє *ярмъ* *m. r.* В Г. ще вжив., крім *ярмо́*, і арх. *ярэм*, ярма *m. r.*

Ярмолинці, з Ярмолинець.

Ясень, ясеня, також ясен, ясена *m. r.*, давнє *ясньнъ*: Ясень раз-у-раз скрипів, Шевч. I. Ясеновий і ясеновий. *Чс.* jasen, *слов.* jasen, *срб.* јасен, *п.* jasięń.

Яси, з Яс: Вернувся зпід Яс, Мак. Яр. 26.

Яскіня *г.*, на В. У. — печэра, часте в Г., *n.* jaskinia, *чс.* jeskyně; у письменників XVII в. часом *јаскіня*, але з *n.* І швидко сітка вхід *јаскіні* заплела, Фр. „Ів. Виш.“ 51. Живуть вони в *печэрах* сумовитих, Кул. „Іов“ 63.

Ясла, ясел. Ясна, ясен.

Ясний, ясна, яснє, яснійший, найяснійший. Зірочка ясна-ясню́ня, Гр. 54. Таким ясєнним блиском вгóру бють, Щур. Рол. 79. Ясно, в Г. яснє.

Ястреб, ястреба, ястріб, ястріба і яструб,

яструба; давнє *ястрѣкъ*, *ястрекъ*, *ястрѣкъ*; *пор.* срб. јастријѣб, *чс.* jestřáb, *п.* jastrzab.

Ятер, ятера, рідше — ятір, ятера.

Яти, ймú, ймеш, яв, яла, ялò, ялі — часто-вживані в Г. форми, з давнього *яти*, *имѣ*, *яль*, *яла*. На В. У. нема цих форм, тут — брати, братися. Часте в Г. *ялося* зам. подобав, лічить, пристóбно, гóже, пристало: лому не *ялося* ще раз посилати послів, Бирч. II. 29. Гей, не *ялось* втікати, гордий царю, Щур. Рол. 89.

Яфіни, яфін, афіни, яфіри, яфір *мад.* — постійні назви в Г.; на В. У. *черніці*, черніць. Тьма яфін, Могильн. 437. *Пор. n.* jařny.

Яхта, яхти *ж. р.*, так на В. У.; з гол. jagt, *анг.* yacht, *нм.* die Jacht. В Г. *яхт* *m. r.*, *n.* jacht, *фр.* le yacht.

Ячмінєць, ячмінця, а не ячменєць *a.*

Ячмінний колос, ячмінне зєрно; мука ячна (вимова: яшна) або ячмінна. Давнє *ячменьный* і *ячньный*.

Ячмінь, ячміню, давнє *ячмень*.

Ящірка, ящірки, мн. ящірки, ящірок, також і ящурка; давнє *ящерица*, *ящєръ*. Ящуріний.

Винники коло Львова.

11. X. 1923.

ДОДАТКИ.

1. Як вимовляти грецьку β.

Додаток до ст. 20.

В давнішу добу греки вимовляли свою β здається близько до *б*; цю давнішу вимову β перейняли від греків римляне й передали її всім тим мовам, що повстали з їхньої мови; пор. гр. βάρβαρος і лат. barbarus, ἀλάβαστρος і alabaster, ἄβελ і Abel, ἀλφάβητον і alphabetum і т. п. Від цієї давньої доби — з вимовою гр. β як *б* до нашої мови зайшло дуже мало слів, а саме: корабель, субота, обри.

Але в IX віці по Христі, коли греки понесли християнську віру слов'янам, вони вже вимовляли свою β як *в*, а не *б* (так вони й тепер її вимовляють), і св. Кирило, складаючи для слов'ян азбуку, взяв для слов'янського звука *к*, *в* форму тодішньої гр. β. От з того часу ми, українці, грецьку β вимовляємо виключно як *в*, а не як *б*, напр.: Авдій, Аверкий, Аврам, Авакум, Амвросій, Варвара, Василь, Венедикт, Гаєрило, Гервасій, Євсевій, Зиновія, Яків, Іов, Саватій, Авель, херувим, амвон, Вифлеєм, Візантія, діавол, алфасит і т. п. Наші пам'ятки з XI-го віку в сотнях прикладів знають вимову β лише як *в*, а не *б*, напр. алфавитъ, аравийскъ, йвель, варваръ і т. п.

Тільки в деяких словах — їх дуже мало, — впрост перейнятих з Європи, брешуть у нас β по чужому — як *б*, напр. бальзам (але давнє валсамъ).

Росіяне, серби й болгаре так само споконвіку знають вимову β лише як *в*.

Поляки перейняли собі виключно римську вимову і послідовно скрізь грецьку β передають через *в*. За останнє століття за цю римською вимовою пішли й галичане, і, забуваючи свою тисячелітню традицію, почали грецьку β писати й вимовляти дуже часто (але не скрізь) як *б*, напр.: Амброзій, Арабія, альфабет, Бенедикт, Зиновія, амбон, Бізантія, Евзевій і т. п.

На Великій Україні міцно бережуть своєї рідної тисячелітньої традиції і грецьку β вимовляють і пишуть тільки як *в*.

Додам до цього, що в новогрецькій мові й тепер β вимовляється тільки як *в*, а не *б*.

2. Рід чужих слів в українській мові.

Категорія граматичного роду — мужеського чи жіночого — спочатку життя мови людської належала тільки назвам осіб живих, — перше людей, а потім і інших живих істот. Молоді живі істоти звичайно до зросту стояли поза цими групами і творили рід ніякий, або, — як ми кажемо, — середній (ліпше *б* — нейтральний). Таким чином саме життя поділило живі істоти на три групи, яких розрізнення скоро перейшло й до мови, до граматики.

Значно пізніше, уже в той час, коли людина в більшій мірі культивувалася, повставало потроху розуміння роду серед річей неживих. Допомогло цьому те, що перші люде персонифікували собі природу, — на все вони дивилися, як на живе, вірили в особливе життя всього, що́ було круг них. Так повставало поволі розрізнення роду серед річей, — і до цього розрізнення перші люде приклали вже готові форми родів

мужеського, жіночого або ще підростаючого, — ніякого, нейтрального в половім підборі.

Розрізнення роду живих істот не було трудним, бо було реальним та наочним; але розрізнення роду неживих істот — плід першої філософсько-поетичної праці людства — все було важким, суб'єктивним, і тут люде постійно плуталися і не згоджувалися.

Але з плином тисячеліть поволі кожний нарід, — але кожний згідно з своїм власним філософсько-поетичним поглядом на природу, — утворив собі своє власне розрізнення родів неживих істот, — звичайно, кажу тут лише про ті мови, що знають рід, бо більшість народів в світі роду не знають; в світі нема двох мов, щоби це розрізнення роду було в них однаковим, напр. хоч би в мові французській та німецькій в порівнянні з нашою: *буря* — orage м. р., das Ungewitter; *вікно* — la fenêtre, das Fenster; *вода* — l'eau ж. р., das Wasser; *дім* — la maison, das Haus; *поле* — le champ, das Land; *стіл* — la table, der Tisch і т. п.

Це саме ми бачимо і в мові українській, — у нас нема хитання в розрізненні роду живих істот (хитається інколи хіба лише там, де фізіологічний рід поступає не ясно), але в розрізненні роду неживих річей у нас часто нема єдності.

Рід річей неживих ми, українці, розрізняємо виключно по граматичному закінченні їх; при цьому найголовніша різниця родів з плином часу витворилася в нас така:

а. До мужеського роду відносимо всі назви, що вдавнину кінчилися на твердий глухий звук, щоби то на **ъ**; пізніше, коли **ъ** в X—XII віках зник з нашої мови на кінці слова, головною ознакою мужеського роду став твердий приголосний звук на кінці слова, — *стіл*, *дім*, *ніж*, *піл*, *грунт* і т. п.

б. До жіночого роду належать всі назви з **-а** (**-я**) на кінці: *вода*, *земля* і т. п.

в. До середнього роду належали всі назви, що мали на кінці не глухий звук (**ъ**, **ь**), а чисте **о**, **є** або **ю**; тепер до середнього роду належать назви з закінченням **-о**, **-е**, або з закінченням **-я**, а по шиплячих **-а**, але такі, що й в родовім відмінкові мають **-я** чи **-а**, або слова так званої приголосної зміни.

Це були і єсть найголовніші різниці для розпізнавання роду неживих річей. Але поза цими трома групами маємо ще досить велику групу слів, що колись кінчилися на м'який глухий звук, — на **ь**, тепер на **-ь**, — група хитка, бо не мала вона усталеного роду: слова на **ь**, тепер **-ь** належали почасти до мужеського роду, а почасти й до роду жіночого. От з цими словами на **-ь** вже вдавнину була велика плутанина, котра з плином часу все збільшувалася. Так, скажемо, слова **козь**, **голубь**, **мозоль**, **моль**, **псалтирь**, **ступінь**, **сажень** і т. п., теперішні: **біль**, **голуб**, **мозіль**, **міль**, **псалтир**, **ступінь**, **сажень** вже вдавнину були то муж, то жін. роду і їх постійно, що до роду, плутали.

Щоб не плутатися в роді неживих річей на **-ь**, мова сама вже з давнини стала давати собі ради, в першу чергу в той спосіб, що перейначувала закінчення **-ь** на **-я** (по шиплячих **-а**), щоби то давала їм виразну й міцну ознаку жін. роду; так, вже в давній нашій мові були форми: **гъсь** і **гъська**, **лъжь** і **лъжа**, **псалтирь** і **псалтиря**, **топель** і **тополя**, **постель** і **постеля**, **ткънь** і **ткъня** і т. п., так як було **наръ** і **пара**, **акридъ** і **акрида**.

З плином віків цей нормальний процес в нашій мові все збільшувався, і мова часто користується з того, що давньому слову на **-ь** невиправного роду надає закінчення **-а** чи **-я**, і цим відразу вже виразно прикріплює це слово до роду жіночого; так, скажемо,

з давніх **МОЗОЛЬ**, **МЫШЬ** у нас стає *мозоля*, *миша*, маємо *одіж* і *одежа*; маємо навіть *мисля*, *боля*, з давніх **МЫСЛЬ**, **БОЛЬ** ж. р.

Другий засіб, з якого користає наша мова для точнішого зазначення роду неживих річей, це той, що слово набуває собі твердого закінчення, а цим самим переходить вже виразно до мужеського роду. Характерною ознакою українських приголосних звуків було те, що з плином часу вони все твердли, і більшість їх на сьогодні вже ствердла зовсім, тоді як вдавнину вони були м'якими. Коли вдавнину слова кінчилися на м'який приголосний, скажемо **ГОЛЖЬ**, **ПЫЛЬ**, **ЛѢТОПИСЬ**, то вони були невиразного роду: коли ж кінцевий приголосний у них стверд, то це відразу ці слова — *голуб*, *пил*, *літопис* — перевело до роду мужеського. Так трапилось в нас з багатьма словами, разом з тим і з всіма словами на *-пис*, які в давнину були всі ж. р. на *-пись*, а тепер, по отвердінні кінцевого *с*, стали словами муж. роду.

Я навмисне докладніше спинився на історії роду взагалі, щоб стали нам видніщими закони зазначення роду слів. Знаючи все те, що досі сказано, нам легше буде орієнтуватися в роді тих чужих слів, які постійно заходять до нас.

Чужі слова, що до встановлення їхнього роду в нас, звичайно пішли традиційною дорогою наших власних слів. *Переймаючи якесь чуже слово, ми ніколи не цікавимося, якого роду було воно в своїй мові, — ми надаємо чужому слову, як і своїй, певного роду лише по його закінченні.* Це нормальний процес в житті кожної мови в світі, що знає роди, бо ж кожна мова, як бачили ми вище, має свої власні підстави для розподілу слів по родах. Отож, переймаючи чуже слово, ми даємо йому рід по його закінченні, ніколи не огляда-

ючи на те, якого роду було воно в своїй мові, звідки прийшло. Це ссть споконвічний закон нашої мови.

Так, як наша мова, роблять і всі інші мови, — позиченому слову надається рід по законах своєї власної мови, а не по законах теї мови, звідки слово прийшло. Для доказу цього наведу хоч трохи прикладів, з яких видно, що мови, напр. французька та німецька не додержують одного роду, позичаючи слова одна від одної: *le cabinet* — *das Kabinett*, *la catafalque* — *der Katafalk*, *le chokolat* — *die Schokolade*, *le cigare* — *die Zigarre*, *la colophane* — *das Kolophonium*, *la glycerin* — *das Glyzerin*, *le yacht* — *die Jacht*, *la laque* — *der Lack*, *le litre* — *das Liter*, *le maculatur* — *die Makulatur*, *la manoeuvre* — *das Manöver*, *le monopol* — *das Monopol*, *le papier* — *das Papier*, *la porcelaine* — *das Porcelan*, *le rôl* — *die Rolle*, *la salle* — *der Saal*, *le séminaire* — *das Seminarium*, *le solo* — *das Solo*, *le système* — *das System*, *le théorème* — *das Theorem*, *le univorme* — *die Uniform*.

Прикладів подібних можна було б збільшити на скільки вгодно, і вони красномовно свідчать нам, що кожна світова мова, переймаючи чуже слово, надає йому рода по своїх власних законах, а не по законах теї мови, звідки бере слово.

Ось іще декілька прикладів, як мови європейські переймають слова з класичних мов: *alphabetum c. p.* — фр. *alphabet m. p.*, *das Alphabet*, *it. alfabeto m.*; *archivum c.* — фр. *archives ж. p.*, *das Archiv*, *it. archivio m. p.*; *calendarium c. p.* — *le calendrier*, *der Kalender*, *it. calendario m. p.*; *γυμνάσιον c. p.* — *le gymnase*, *das Gymnasium*, *it. ginnasio m.*; *θεώρημα* — *le théorème*, *das Theorem*, *it. teorema ж. p.*; *λίτρα* — *le litre*, *das Liter*, *it. litro m. p.* і т. п.

Як бачимо, європейські мови, позичаючи собі слова з мов класичних, надають їм рід по законах своєї мови

і при цьому звичайно не оглядаються на те, якого роду було це слово в мові класичній.

Так само робить і наша українська мова, — вона переймає чуже слово з його вимовою, але роду надає йому того, який по його закінченні мусить бути по законах нашої мови. Приклади: фр. *avance* ж. р. — *аванс* м. р., фр. *auto* ж. р., *das Auto* — *авто* с. р., фр. *autodafé* м. р. — *автодафе* с. р., фр. *automobile* ж. р., *das Automobil* — *автомобиль* м. р., фр. *adresse* ж. р. — *адрес* м. р., фр. *aquarelle* ж. р. — *акварель* м. р., гр. *ἀξίωμα* ж. р. — *аксіома* ж. р., лат. *actum* с. р. — *акт* м. р., нм. *Akzise* ж. р. — *акциз* м. р., гр. *ἀναγράμματα* ж. р. — *анґрама* ж. р., гр. *ἀναλυσίς* ж. р. — *аналіз* м. р., нм. *Halstuch* с. р. — *галстук* м. р., *νάφθα* с. р. — *нафта* ж. р., фр. *manœuvre* ж. р., *das Manöver* — *маневр* м. р., фр. *négligé* м. р. — *неґліжé* с. р., нм. *Papier* с. р., *le papier* — *папір* м. р., фр. *rôle* м. р. — *роль* ж. р., іт. *soprano* м. р. — *сопрано* с. р. і т. н.

Цих прикладів можна подати скільки завгодно (див. їх в Словнику) і вони ясно свідчать, що українська мова, переймаючи собі чужі слова, надає їм рода лише по закінченні їх.

В українській мові свої слова на -ь, як ми вже бачили вище, часто належать до категорії слів з певним родом. Коли ж заходило до нас чуже слово з м'ягкою приголосною на кінці, цеб-то з -ь, то з таким словом постійно було в нас хитанвя в означенні його роду, і це вагання з родом таких слів залишається аж до сьогодні, — ми ніяк не встановимо постійного роду таким словам, як ось: *рояль*, *віолончель*, *псавтир*, *мигрень*, *картофель*, *пірапнель*, *туфель* і т. п. Мова сама почала давати собі раду з подібними словами так само, як і з своїми, — почала змінити кінцеве -ь на -я, цеб-то впрямно прив'язувати їх до жі-

ночого роду; так повстали наші *псавтиря*, *картопля*, *пірапнеля*, *туфля* і т. п.

Із всіх європейських мов польська мова в способі позначання чужих слів займає чи не виключне становище. В більшості їде вона загальною для всіх дороґою, але надзвичайно часто додержує того роду позначеного слова, яким він єсть в мові, звідки слово перейнято. А щоб це не йшло всупереч законів своєї мови, поляки в той чи інший спосіб перероблюють закінчення слова, найчастіше на жіночий рід. Ось цьому приклади: *le négligé* — *неґліж* м. р., *la raffinée* — *рафінана* ж., *die Akzise* — *аксуза* ж., лат. *ambo* — *амбона* ж., фр. *anecdote* ж. р. — *анекдота* ж., *ἡ ἀνάλυσις* — *аналіза* ж. р., фр. *la cravate* — *краватка* ж., *die Rolle* — *роля* ж. р., лат. *classis* ж. р. — *класа* ж. р. і т. п.

Любить польська мова латинські слова на -um або -ium лишати незмінними і при тому додержує сер. роду, чого не роблять інші європейські мови, напр.: *akwarjum*, *gimnazjum*, *herbarjum* і т. п.; у множині ці слова мають у них теж латинське закінчення на -a: *herbarja*, *akta* і т. п.

Характерною для польської мови ознакою єсть також і те, що вона надзвичайно любить чужим словам надавати закінчення -a, цеб-то жіночий рід; цю ознаку мова польська перейняла собі з мови італійської, яка так само чужі слова охотніше переймає в жіночій формі, напр. польські: *alkowa*, *anilina*, *czokolada*, *flota*, *gliceryna*, *porcelana*, *sala*, *waselina* і т. п., — всі ці слова і в італійській мові ж. р. і кінчаються на *a*.

Підкреслю тут, що й іменники м. роду на -ta польська мова перейняла собі також з мови італійської: так, в італійській мові знаходимо (з мови сер.-лат.) такі назви муж. роду: *archivista*, *artista*, *metropolita*, *patriarca*, *poeta*, *linguista*, *polemista*, *evangelista*, *giurista* (юріста), *telefonista*, *publicista*, *appendicista*, *turista*,

egoista, intervista, fatalista, arpista (арфіста), citarista і т. п. Форми ці одного часу, а саме в XVII столітті, з мови польської були поширилися і в українській літературній мові, а такі як *танцюриста, бандуриста, цимбаліста* стали народними й живуть в нашій мові ще й досі. Але подібні форми, з припиненням польського впливу, хутко вивітрилися з української мови.

Чужих слів на *-a* в мові польській надзвичайно багато, напр.: *doża, konduita, klasa, flota* і т. п.

Цей спосіб переймання чужих слів глибоко засів в самім організмі польської мови, і вона зробила його не тільки своїм національним, але й накиннула його, як своєрідного, і своїм сусідам, — в великій мірі українцям, і в меншій мірі росіянам. Під цим польським впливом у нас в XVII віці вживалося багато слів муж. роду на *-ta*, напр.: митрополита, архимандрита, поета, евангеліста і т. п. Під польським також впливом ми інколи розбиваємо свою власну систему позичання чужих слів і надаємо їм закінчення *-a*, — і спосіб цей відчувається в нас ніби своїм рідним; пор. лимона, апельсина, роля, вазелина, глицерина, криза, база і т. п. Цей польський вплив постільки зацепив нам своє заохочення до слів жін. роду, що воно не відчувається в нас особливо чужим (бо ми й самі часом слова на *-ь* переводимо на *-я*).

Як я вже давніше сказав, Польща часто йде в позичанні чужих слів і загальною дорогою всіх мов, — цеб-то надає чужому слову рід тільки по його закінченні, скажемо: *la romans — romans м. р.*, *das Cytat — cytat м. р.*, *la pédale — pedał м. р.* і т. п.

Це поплутання принципів позичання чужих слів надало польській мові особливого забарвлення, що дуже відрізняє її від усіх слов'янських мов взагалі, і від української мови зокрема.

Західні українці, особливо в Галичині, підпавши

під великий вплив Польщі, прийняли й польську поплутану систему позичання чужих слів. Західні українці забувають потроху свою власну тисячелітню традицію, але замість неї не виробляють ніякої іншої, — вони просто йдуть за мовою польською в способі надання роду чужим словам. Як раз цею польською системою переймання чужих слів західно-українська літературна мова дуже далеко відійшла від літературної мови Великої України.

На закид, ніби на Великій Україні додержуються російського способу позичання чужих слів, можна відповісти, що такий закид не має під собою історичного ґрунту. І справді, з самого початку українського письменства, ще з X-го віку можна вже бачити нашу власну систему надання роду перейнятим чужим словам. Був час на початку нашого історичного життя, коли мови українська та російська не різнилися багато, коли ми разом утворювали свої культурні цінності. От уже в той час ми й росіяне зацепили собі однакову систему позичання чужих слів. А пізніше, за XVII і XVIII століття українці, що культурою перевищали росіян, самі взяли велику участь в перенесенні на Москву чужих слів*). От тому ніби російський спосіб надання роду чужим словам — це наш власний спосіб, це спосіб, що має за собою тисячелітню нашу традицію, це спосіб, який ми завсіди можемо підперти численними цитатами з наших чисто українських пам'яток, від XI-го віку починаючи. Одірвані історичними подіями від рідної традиції, західні українці нічого оригінального, нічого свого в ділянці чужих слів не створили.

Відмін в роді чужих слів в Галичині і на Великій Україні — надзвичайно багато; і кожний раз, коли

*) Див. про це мої праці, зазначені вище на ст. 8.

рід галицького слова відмінний від роду чужого слова на Великій Україні, то він однаковий з родом польським — цеб-то мова галицька в наданні роду чужому слову йде за мовою польською. Щоб не бути голосливим, наведу на доказ хоч трохи прикладів (їх можна б подати цілі сотні; курсивом тут подано слова з В. У., далі йде слово г. і п.): *акці́з* — акциза, *аксу́за*; *анагра́ма* — анаграм, *анаграм*; *ана́лиз* — аналіза, *ана́ліза*; *анекдо́т* — анекдота, *анекдота*; *анилі́н* — аніліна, *аниліна*; *апокалі́псис* — апокаліпса, *арокаліпса*; *афі́ша* — афіш, *afisz*; *фарс* — фарса, *farsa*; *фенацетин* — фенацетина, *fenasetyna*; *флаг* — фляга, *flaga*; *флот* — фльота, *fłota*; *фраза* — фразес, *frazes*; *сига́ра* — цигаро, *cygaro*; *цитата́* — цитат, *cytat*; *цукерка* — цукорок, *cykierek*; *шоколад* — чоколяда, *czokolada*; *шарж* — шаржа, *szarża*; *шімпанзе́* — шімпанс, *szympan*; *шо́са* — шіса, *szosa*; *шрапнель ж. р.* — шрапнель м. р., *szrapnel м. р.*; *яхта* — яхт, *jacht*; *кліні́е* — кліна, *klisza*; *клуба́* — кльомб, *klomb*; *клас* — кляса, *klasa*; *контроль* — контроля, *kontrola* і т. п.

Як я вже казав, польська мова дуже часто додержує роду чужого слова, але також часто й відступає від цього. І цікаво підкреслити, що в Галичині не тільки перейняли польську систему додержання чужого роду, але перейняли також і всі відступлення її, що можна пояснити тільки великим наслідуванням польських зразків за браком своїх власних. На доказ наведу хоч би такі приклади, де мова польська не наслідує чужого роду, а українська мова в Галичині проте йде за мовою польською:

Чуже:	Польське:	Галицьке:
la attaque	atak	атак
it. casamatta	kazamat	казамат
le conduit	konduita	кондуїта

la pédale	pedał	педал
la revanch	rewanż	реванж
le satin	satyna	сатина
la sause	sos	сос
das Turnier	turniej	турній
die Flöte	flet	флет
die Phrase	frazes	фразес
das Zinn	cyna	цина

Справа надання роду перейнятому чужому слову єсть для кожної мови справою дуже складною й не легкою, бо ці переймання відбуваються різного часу і при різних обставинах, відбуваються людьми різної освіти; звичайно, не обходиться й без того, щоби, переймаючи чуже слово, інколи й полишити незмінним його рід, коли він добре відомий; так, скажемо, з фр. *la aventure* у нас повстало авантюра ж. р. Але при цьому перейманні повинна панувати по можливості одна певна засада. І Український Нарід може похвалитися, що таку певну свою засаду він має і традиційно додержується її з найдавнішого часу.

3. Таблиця вимови чужих слів.

В Європі існує дві вимови чужих слів: одна для тих, що пишуть латинкою, і друга для тих, що пишуть гражданкою. Українці повинні свято й непорушно берегти свою тисячелітню традицію і писати тільки так, як тут зазначено під гражданкою:

Поправки.

<i>Стор.:</i>	<i>Рядок:</i>	<i>Надруковано:</i>	<i>Має бути:</i>
10	6 знизу	читачив	читачів
"	5 "	читачи	читачі
21	14 "	о кого-що	о кім-чим
34	9 зверху	вѣсловіа	вѣсловіи
"	10 "	Але	Також
60	11 знизу	вишей	вишей, виже
150	11, 14 "	о кого-що	о кім-чим
155	7 знизу	з.	мц.
184	10 "	журби	сліз
337	16 "	въконцѣ	въ концѣ
402	6 зверху	часом термометер	часом термометр.
410	12 знизу	троемя	тремя
		Часто: Свідн.	Свидн.

До скорочень додати: *Шур.* — В. Щурат, Слово про похід Ігоря Святославича, вид. 2, Львів; *Рол.* — Пісня про Роланда, вид. 2, Львів, 1918 р.

Чужий звук	Вимова у тих, що пишуть		Про це див. на стор.
	громадянкою	латинкою	
γ, g	Г: гарантія, глadiator, филологія.	Г: garantia, gladiator, filologia.	25—28
λ, l	Л: план, клас, флот, Платон.	Ль: plan, klasa, flota, Platon.	204—209
θ, th	Ф: Афон, ефпр, Афіни.	Т: Atos, eter, Ateny.	430—434
ς	В: алфавит, Амеосій, Вифлеєм, амзон, Венедикт, Аравія.	Б: alfabet, Ambrozy, Bieblehem, ambona, Benedykt, Arabia.	478—479
ς	С: Діонісій, Софія, Сидір, Анастасій.	З: Dionizy, Zofja, Izydor, Anastazy.	351—352
ι, i, i	И: министр, философ.	І: minister, filozof.	162—167
ι	И: амань, алелуя, Ірена, хемія, ефир, Ісус, Іспанія, амністія.	Е: amen, aleluja, Irena, chemja, eter, Jezus, Espanja, amnestja.	169—170

Пояснення скорочень.

Головними джерелами для цієї праці, крім творів науковцх, були: 1. Давні українські пам'ятки, 2. Кращі збірки народніх творів, 3. Твори кращих письменників з Великої України, 4. Твори письменників Галицької Землі, 5. Шкільні галицькі підручники і 6. Сучасна періодична преса з Великої України та Галичини.

Скорочень ужито таких:

- а.* — архаїзм, старе слово, часто в літературній мові вже не вживане, але вживане лише в деяких окремих говірках.
- а. г.* — давнє (архаїчне) українське слово, що вживається в Галичині, але вже забуте на Великій Україні.
- а. г. м.* — давнє українське слово, що збереглося ще в мові Галичини та в Росії, або живе ще під московським впливом.
- А. Д.* — Историческія пѣсни малорусскаго народа, съ объясненіями Вл. Антоновича и М. Драгоманова, т. I—II, Київ 1874—1875 р.
- а. м.* — архаїзм, що піддержується в мові московським впливом.
- англ.* — англійське слово.
- а. п.* — слово, що вживалося вдавнину, тепер зникає, але підтримується ще польським впливом.
- араб.* — арабське слово.
- арх.* — архаїчний.
- Барв. Г.* — Ганна Барвинокъ. Оповідання зъ народнихъ устѣ. Київ, 1902 р.
- бельг.* — бельгійське слово.
- Бирч.* — В. Бирчак. Василько Ростиславич, т. I—II, Берлин, 1923 р., видання »Українського Слова« №№ 32—33.
- білор.* — білоруське слово.
- Бож. Сп.* — М. Менцлер, Божественний Спаситель, переклав о. П. Котович, Жовква, 1921 р.
- болг.* — болгарське слово.

вжив. — вживається.
в. — відмінок.
„Вперед“ — львівський часопис.
В. У. — Велика Україна або літературна мова Великої України (цеб-то східної частини України, що була під Росією).
г. — слово, звичайно вживане в Галичині (часом взагалі західно-українське слово).
Г. — Галичина, часом — західна Україна взагалі;
в Г. — в Галичині.
г. а. — див. *а. г.*
Гал. Єв. 1144 р. — Четвероевангеліє Галичское 1144 р., видання Арх. Амфилохія, ч. I, Москва, 1884 р.
г. м. — слово, що вживається в Галичині і знаходиться також в мові московській; або галицьке слово, що повстало чи живе під впливом мови московської.
голанд. — голандське слово.
гот. — готське слово.
г. п. — галицьке слово, перейняте з мови польської; або слово, що повстало під польським впливом чи ще живе через польський вплив.
гр. — грецьке слово.

Гр. — Грінченко Б. Під тихими вербами. Видання друге, Київ, 1910 р.
Гр. I, II, III — Етнографічні матеріали, зібрані в Черниговській і сусідніх з нею губерніях Б. Грінченко. Чернігів 1895, 1896 і 1899 р., 3 томи.
Гр. Сл. — Словарь украинского языка, собранный редакцией журнала «Киевская Старина», редакция Б. Грінченко, 4 томи, Київ 1907—1909 р. Звідсі взяв і деякі приклади.
грам. — грамота.
Гр. В. — «Громадський Вістник», львівський часопис.
давн. — давній.
д. в. — давальний чи третій відмінок, *dativus*.
д.-г.-нм. — давне-гірно-німецьке слово.
діал. — діалектичне, місцеве слово.
„Діло“ — львівський часопис.
дільн.-нм. — дільно-німецьке слово.
Драг. — Малорускія народныя преданія и рассказы, М. Драгоманів, Київ, 1876 р.
Думи — Др. Ф. Колесса. Українські народні думи;

перше повне видання. Львів, 1920 р.
Етн. Зб. — Етнографічний Збірник «Наукового Товариства ім. Шевченка», Львів.
Єв. Верковича — Євангеліє зо Збірки Верковича, половини XIV-го віку, опис мови в «Русск. Филолог. Вѣстн.» т. 32 за 1894 р.
Єв. Уч. — Євангеліє Учительное 1619 р. К. Транквільона, Рохманів.
Жел. Сл. — Е. Желеховский, Малорусско-німецкий словарь, т. I—II, Львів, 1886.
Жит. Феод. — Життя преп. Феодосія Печерського, XII в. «Чтенія въ Общ. Ист. и Древн. Росс.», Москва, 1899 р. кн. 2.
Житом. Єв. — Житомирське Євангеліє 1571 р., «Волинській Историко-Археологическій Сборникъ» вип. 2, Житомир, 1900 р.
ж. р. — жіночий рід.
зам. — замість.
з.-у. — західно-українське слово (Західна Україна: Галичина, Буковина, Угорська Русь, частина Поділля та Басарабії, Подляшша і західна Волинь).

Збірн. 1073 р. — Збірник князя Святослава Ярославича 1073 р., фототипичне видання «Общ. Люб. Др. Письменности» ч. LV. Спб. 1880 р.
З. о Ю. Р. — Записки о Южной Руси, Издасть П. Кулишъ, 2 томи. Спб. 1856—1857.
іб. — *ibidem*, там же.
Іпат. Літ. — Літопис по Іпатському спискові (в. XIV в.), видання Археологічної Комісії, Спб. 1871 р.
ісп. — іспанське слово.
іт. — італійське слово.
каш. — кашубське слово.
Кв. — Сочиненія Г. О. Квитки, Харків, 1887, 2 томи.
кл. в. — кличний чи п'ятий відмінок, *vocativus*.
Ключ Роз. — «Ключъ Разумѣнія» 1665 р. Іоанкія Галаятовського, Львів.
Корд. — Др. М. Кордуба, Картини із Всесвітної Історії. Чернівці, 1909.
Котл. — Виргилієва Енеїда, Котляревського. Харків, 1842 р.
Коц. — Коцюбинський, Оповідання, Київ, 1903 р. т. I.
Крим. — Кримський А. Пальмове гілля, Львів, 1901 р.

Куз. — Словар чужих слів зібрани Др. З. Кузеля і М. Чайковський, Чернівці, 1910 р.

Кул. — Кулін П. Чорна Рада, Спб. 1857 р.; *Байда*, Спб. 1885 р.; *Дзвін*, 1893 р.; *Досвітки*, Спб. 1862 р.; *Гов.* Львів, 1869 р.; *Краманка*, Львів, 1882 р.; *Святе Письмо*, Новий Завіт, Відень, 1908 р.; *От.* — Шекспірові твори, *Отелло*, Львів, 1882 р.; *Хуторна поезія*, Львів, 1882 р.

лат. — латинське слово.

Лев. — Повісті Івана Левицького, Львів, т. I, 1872 р.; *Нов.* — Повісті Івана Левицького, Київ, 1874 р.

Леп. — Богдан Ленкий, *З гл.* — З глибин душі, Львів, 1905 р.; *З ж.* — З життя, Львів, 1899 р.

літ. — літературний.

Лк. — Луки Євангеліє.

м. — слово московське (російське), або слово чи вираз, що вживається під московським впливом.

Мак. Яр. — Осип Маковей, Ярошенко, Львів, 1905 р.; *Рев.* — Ревун, Львів, 1911 р. *Матв.* — Євангеліє Матвія.

м. в. — місцевий чи сьомий відмінок, locativus.

М. В. — Народні оповідання Марка Вовчка, т. I—II, Спб. 1861—1862 р.

Метл. — Народня южно-русска пѣсни, А. Метлинського, Київ, 1854 р.

Мл. л. сб. — Малорусскій літературний збірникъ, Д. Мордовцева, Саратов, 1859 р.

мн. — множина, pluralis.

Мнж. — Сказки, пословицы, П. Манжура, Харків, 1890 р.

Мог. — Твори А. Могильницького, Львів, 1913 р. »Руска Письменність«.

Мор. — Морачевський, Святе Євангеліє, вид. 1921 р., Львів.

м. р. — мужеський рід.

Мр. — Євангеліє Марка.

Мт. — Євангеліє Матвія.

мі. — місцева форма, котрої літературна укр. мова не вживає.

наз. в. — називний чи перший відмінок, nominativus.

нар. — народне слово.

Н. Пр. — »Нап Прапор« львівський часопис.

нім. — німецьке слово, або слово, що повстало під ні-

мецьким впливом, чи по німецькому зразку складене.

Ном. — М. Номис, Українські приказки, Спб. 1864 р.

Олекс. — Типівська Олександрія з початку XVIII в., видав Др. Ів. Панкевич, Ужгород, 1922 р.

Опис київських замків 1552 р., »Архивъ Ю.-З. Росс.« ч. VII т. I.

ор. в. — орудний чи шостий відмінок, ablativus.

осм. — османський.

Осн. — »Основа«, Спб. 1861—1862 р.

Остр. Св. — Остромирове Євангеліє 1056 р., видання 1883 р., Спб.

п. — слово польське, або слово, що повстало чи вживається під польським впливом.

Паломн. Дан. — Паломник ігумена Данила XII в.

Панд. Ант. — Пандекти Антіоха по списку XI в.

Пат. Син. — Патерик Синайський по списку XI в.

Перес Св. — Пересопницьке Євангеліє 1556—1561 р., видання (Єв. Луки) П. Житенького в »Труды з археол. съѣзда«, Київ, 1876 р.

перс. — персидське слово.

Пов. вр. літ — Повість времєнних літ.

Полт. акти — Актовья книги Полтавскаго городского уряда XVII-го вѣка, вид. I, Справи поточныя 1664—1671 гг. Видав В. Модзалевський, Чернігів, 1912 р.

пр. в. — причинний чи четвертий відмінок, accusativus.

прик. сп. — приказовий спосіб.

р. в. — родовий чи другий відмінок, genetivus.

Р. К. — »Рідний Край«, львівський часопис.

рос. — російське слово.

Рудов. — о. Йоан Рудович, Коротка історія біблійна, Львів, 1917 р.

Рудч. Ск. — Народня южно-русска сказки, издалъ И. Рудченко, 2 вип. Київ, 1869—1870.

рум. — румунське слово.

Свидн. — Свидницький А. Люборацьки. Київ, 1901 р.

сер.-г.-нім. — середньо-гірно-німецьке слово.

Сл. П. Бер. — Лексіконъ Славеноросскій Памви Беринди, Київ, 1627 р.

См.-Ст. — Ст. Смалъ-Стоцький і Ф. Гартнер, Граматика руської мови, Відень, 1924 р. вид. 3.

сп. — спосіб.

с. р. — середній рід.

срб. — сербське слово.

ст.-г.-нм. — старо-гірно-німецьке слово.

Стор. М. Пр. — А. Стороженко, Марко Проклятий, Одеса, 1879 р.

сх.-укр. — східно-українське слово.

тат. — татарське слово.

теп. — теперішнє слово.

Тимч. — Проф. Є. Тимченко, Українська граматика, Київ, 1917 р.

тюрк. — тюркське слово.

Укр. Г. — »Український Голос«, перемиський часопис.

Укр. Д. — »Українська Думка«, львівський часопис.

Федьк. — Писання Осипа Юрія Федьковича, т. I—II, Львів, 1902 р.

фр. — французське слово.

Фр. — Франко Іван, З. Б. — Захар Беркут, Львів, 1902 р. — З в. — З вершин і низин, Л. 1887 р. — Ів.

Виш. — Іван Вишенський, вид. »Універз. Бібл.« т. 10. — М. — Мойсей, Л. 1922 р., вид. 3.

Хотк. — Гнат Хоткевич, Камінна душа, Чернівці, 1911 р.

ц.-сл. — церковно-слов'янське слово.

Чайк. — Андрій Чайківський; *Від.* — Віддячився, вид. 2, Коломия, 1922 р. — *За с.* — За сестрою, Кол. 1922 р. — *Мал.* — Малолітний, Станиславів, 1920 р. — *На ух.* — На уходах, Кол. 1921 р. — *Од.* — Одарка, Кол. 1921 р. — *Ол.* — Олюнька, Львів, 1918 р., вид. 2.

Черк. — С. Черкасенко, Твори, т. I, Відень, 1920 р.
чс. — чеське слово.

Чуб. — Труды етнографическо-статистической экспедиции в зап.-русс. край, П. П. Чубинський, I—VII томів, Спб. 1872—1878 р.

Шевч. — Тарас Шевченко, Кобзар, вид. »Катеринослав. Видавництва«, Лейпциг, 1920 р. Також — Кобзар, Прага, 1876 р.